



แนวทางการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระบัณฑิตอาสา
พัฒนาชาวเขาบนพื้นที่สูง

**THE GUIDELINE OF DISSEMINATING BUDDHISM OF
VOLUNTEER GRADUATED MONKS TO HILL TRIBE PEOPLE
ON HIGH GROUND**

พระครูวิสิฐเจติยาภิบาล (ปรีชา สิริธโร)

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาพระพุทธศาสนา

บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พุทธศักราช ๒๕๖๑



แนวทางการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระบัณฑิตอาสา
พัฒนาชาวเขาบนพื้นที่สูง

พระครูวิสิฐเจติยาภิบาล (ปรีชา สิริธโร)

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาพระพุทธศาสนา

บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พุทธศักราช ๒๕๖๑

(ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย)



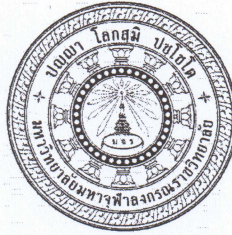
The Guideline of Disseminating Buddhism of Volunteer Graduated Monks to Hill Tribe People on High Ground

Phrakru Visitjetiyapibal (Pheecha Siritaro)

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of
the Requirements for the Degree of
Master of Arts
Buddhist Studies

Graduate School
Mahachulalongkornrajavidyalaya University
C.E. 2018

(Copyright by Mahachulalongkornrajavidyalaya University)



บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย อนุมัติให้นับวิทยานิพนธ์เรื่อง
“แนวทางการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระบัณฑิตอาสาพัฒนาชาวเขาบนพื้นที่สูง” เป็นส่วนหนึ่ง
ของการศึกษา ตามหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา

(พระมหาสมบุรณ์ วุฑฒิกโร, ดร.)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

คณะกรรมการตรวจสอบวิทยานิพนธ์

ประธานกรรมการ
(พระมหาพรชัย สิริวโร, ผศ. ดร.)

กรรมการ
(รศ. ดร.วิโรจน์ อินทนนท์)

กรรมการ
(ผศ. (พิเศษ) ดร.ปกรณ มหากันธา)

กรรมการ
(พระครูสิริสุตานุยุต, ผศ. ดร.)

กรรมการ
(พระอธิการสมนึก จรโน, ดร.)

คณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์

พระครูสิริสุตานุยุต, ผศ. ดร.

ประธานกรรมการ

พระอธิการสมนึก จรโน, ดร.

กรรมการ

ชื่อผู้วิจัย

(พระครูวิสิฐเจติยาภิบาล)

ชื่อวิทยานิพนธ์ : ศึกษาแนวทางการเผยแผ่พระพุทธศาสนาสำหรับพระบัณฑิตอาสา
บนพื้นที่สูง

ผู้วิจัย : พระครูวิสิฐเจติยาภิบาล (ปรีชา สิริธโร)

ปริญญา : พุทธศาสตรมหาบัณฑิต (พระพุทธศาสนา)

คณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์

: พระครูสิริสุตานุยุต, ผศ. ดร., ป.ธ.๕, พธ.บ. (บริหารการศึกษา),
กศ.ม. (บริหารการศึกษา), พธ.ด. (พระพุทธศาสนา)

: พระอธิการสมนึก จรโณ, ดร., พธ.บ. (พระพุทธศาสนา),
ศน.ม. (พระพุทธศาสนา), ศน.ด. (พระพุทธศาสนา)

วันสำเร็จการศึกษา : ๘ มีนาคม ๒๕๖๒

บทคัดย่อ

การศึกษาวิจัยเรื่อง “ศึกษาแนวทางการเผยแผ่พระพุทธศาสนาสำหรับพระบัณฑิตอาสาบนพื้นที่สูง” ในครั้งนี้ผู้วิจัยได้ตั้งวัตถุประสงค์ไว้ ๓ ประการ ได้แก่ (๑) เพื่อศึกษาภูมิหลังการเผยแผ่ของพระบัณฑิตอาสาพัฒนาชาวเขา บนพื้นที่สูง (๒) เพื่อศึกษาปัญหา อุปสรรคของการเผยแผ่พระพุทธศาสนาบนพื้นที่สูง และ (๓) เพื่อศึกษาแนวทางการเผยแผ่พระพุทธศาสนาสำหรับพระบัณฑิตอาสาบนพื้นที่สูง

การศึกษาวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพเป็นการค้นคว้าข้อมูลจากเอกสาร ข้อมูลชั้นปฐมภูมิ จากคัมภีร์พระไตรปิฎกฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พร้อมทั้งอรรถกถา ฎีกา และการเก็บข้อมูลภาคสนาม ผลการวิจัยพบว่า

ด้านภูมิหลังการเผยแผ่ของพระบัณฑิตอาสาพัฒนาชาวเขา บนพื้นที่สูง พบว่ามหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เห็นความสำคัญในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาแก่ชาวเขาบนพื้นที่สูง จึงมอบหมายให้วิทยาเขตเชียงใหม่ เป็นผู้รับผิดชอบดำเนินงานโครงการพระบัณฑิตอาสาพัฒนาชาวเขา เพื่อจัดส่งพระบัณฑิตที่จบการศึกษาจากทางมหาวิทยาลัยทุกวิทยาเขต ที่สนใจในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาบนพื้นที่สูง รูปแบบการบริหาร มีคณะกรรมการบริหารงานส่วนกลาง มีคณะกรรมการบริหารงานส่วนภูมิภาค มีหน้าที่ในการจัดทำแผนงบประมาณประจำปี จัดหาพระบัณฑิตอาสา จัดทำแผนยุทธศาสตร์การปฏิบัติงาน ส่งเสริม สนับสนุน กำกับติดตาม ประเมินผลการปฏิบัติงานของพระบัณฑิตอาสาภาคสนาม

ด้านปัญหา อุปสรรคของการเผยแผ่พระพุทธศาสนาบนพื้นที่สูง พบว่า การทำงานของพระบัณฑิตอาสาพัฒนาชาวเขาบนพื้นที่สูง เริ่มมีปัญหาเพราะมีผู้นำสมัยน้อยลงเนื่องจากที่อื่นมีแรงจูงใจที่มากกว่า แต่ความต้องการของชุมชนมีมากขึ้น ปัญหา อุปสรรคด้านที่อยู่อาศัย ขาดเสนาสนะไม่มีความพร้อมด้านสถานที่ ด้านการเดินทางสภาพพื้นที่เป็นถิ่นทุรกันดาร การเดินทางสัญจรไปมาลำบาก ฤดูฝนจะลำบากมาก ด้านการสื่อสาร สนทนา พูดคุย การฟัง ชุมชนบางพื้นที่เห็นว่าพุทธศาสนาขัดต่อวิถีการดำเนินชีวิตของชุมชน การเข้าไปเผยแผ่พระพุทธศาสนาในโรงเรียนถูกต่อต้านจากชุมชนที่นับถือศาสนาอื่น มีการใช้ภาษาการสื่อสารระหว่างพระสงฆ์กับชาวบ้านยังไม่เข้าใจ

กัน ด้านบุคคลที่อยู่ร่วมกัน ไม่สามารถที่จะทำงานให้ต่อเนื่อง ทำงานไม่เป็นธรรมชาติ ด้านอาหารที่บริโภค เครื่องอุปโภคบริโภคขาดแคลนไม่มีสิ่งอำนวยความสะดวก มีปัญหาอาหาร ชาวไทยบนพื้นที่สูงในระยะแรกของการเข้าไปเผยแผ่พระพุทธศาสนา ชาวไทยบนพื้นที่สูงยังไม่มี ไม่เข้าใจในพระพุทธศาสนาการออกรับบิณฑบาต ไม่มีใครตักบาตร ด้านอากาศตามฤดูกาล ปัญหาด้านสถานที่ต้องไปอาศัยของชาวบ้านเป็นที่พักบางแห่งสถานที่ประกอบกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาอยู่ไกลชุมชน ไม่มีศาลาที่จะใช้ในการประกอบพิธี หนาวร้อนไม่มีน้ำใช้ ด้านอิริยาบถอันเป็นที่สบาย การเคลื่อนไหว พระสงฆ์ขาดงบประมาณในการเผยแผ่ การทำงานเผยแผ่มีสภาพปัญหาเรื่องงบประมาณ ขาดวัสดุอุปกรณ์ที่เป็นสื่อการสอน

การดำเนินการเผยแผ่พระพุทธศาสนาบนที่สูงตั้งแต่ต้นจนถึงปัจจุบัน ทำให้ชนเผ่าต่างๆ เกิดความศรัทธาในพระพุทธศาสนาแสดงตนเป็นพุทธมามกะ ส่งบุตรหลานเข้ารับการบรรพชาอุปสมบท ร่วมมือกับพระสงฆ์จัดตั้งอาศรม เข้าร่วมกิจกรรมทางศาสนา ประเพณีและวัฒนธรรม มากขึ้นตามลำดับ

Thesis Title : The Guideline of Disseminating Buddhism of Volunteer Graduated Monks to Hill Tribe People on High Ground

Researcher : Phrakru Visitjetiyapibal (Pheecha Siritaro)

Degree : Master of Arts (Buddhist Studies)

Thesis Supervisory Committee

- : Phrakhru Sirisuttanuyut, Asst. Prof. Dr.,
B.A. (Educational Administration),
M.A. (Educational Administration),
Ph.D. (Buddhist Studies)
- : Phra Athikan Somnuek Carano, Dr.,
B.A. (Buddhist Studies), M.A. (Buddhist Studies),
Ph.D. (Buddhist Studies)

Date of Graduation : March 8, 2019

Abstract

This research entitled “The Guidelines Study of Buddhism Propagation for The Volunteer Monks on Highlands”. There are three objectives as follows: (1) to study the propagation background of the volunteer monks towards hill tribes on highlands, (2) to study the problems and obstacles of Buddhism propagation on highlands, and (3) to study the guidelines of Buddhism propagation for the volunteer monks on highlands.

This study is a qualitative research with collecting documents, primary data from Tipitaka of Mahachulalongkornrajavidyalaya University version along with exegesis (Atthakathā), bill (Dīkā) and collecting from fieldwork.

The propagation background of the volunteer monks towards hill tribe on highlands found that Mahachulalongkornrajavidyalaya University focus on the importance of propagating Buddhism to hill tribes on highlands. Therefore, assigned to Chiang Mai Campus who is responsible for the implementation of the volunteer monks towards hill tribes in order to take graduate monks who graduated from university of every campus that are Interested in propagating Buddhism on highlands. Management style has a central administration committee, a regional administration committee, a duty to prepare an annual budget plan, providing the volunteer monks, preparing the strategic plan for the implementation, promotion, supporting, supervision and following, performance evaluation of the volunteer monks from fieldwork.

The problems and obstacles of propagating Buddhism on highlands found that the work of the volunteers monks towards hill tribes on highlands there is a problem because applicants decrease due to other places have more motivation, but the needs of the community are increasing. The problems and obstacles of residences,

lack of lodging there is not ready for the place. The area of traveling is a boonies, the traveling is difficult, and the rainy season is very difficult. The communication, conversation, listening, some area of communities understands that Buddhism contraries to the way of life of the community. Going to propagate Buddhism in schools is opposed by other religious communities that has used language to communicate between monks and villagers still do not understand each other. The people who live together cannot work continuously, not working naturally. Food for consumption is lack of consumables and facilities, food problems of Thai people on highlands in the first phase of Buddhism propagation towards Thai people on highlands still do not know and understand in Buddhism, getting out to receive alms there is not anyone to offer food to monks. Seasonal weather of place problem has to rely on the villagers for living, some places for organizing the Buddhist activities far away from the communities, do not have a pavilion to use in the ceremony, summer without water. The comfortable postures are the movement, monks lack the budget for propagation, propagation work has budget problem, lack of teaching materials

The process of propagating Buddhism on highlands from the beginning to the present, thus, causing various tribes to believe in Buddhism, showing themselves as a Buddhist, taking children to ordain cooperate with monks to establish the hermitage, attending religious activities, tradition and culture increasing steadily, respectively.

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์เล่มนี้ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาวิเคราะห์และนำเสนอในระดับปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ฉบับนี้สำเร็จลงได้ด้วยความช่วยเหลือเมตตาจากคณาจารย์หลายฝ่าย ซึ่งผู้วิจัยขอระบุนามไว้เพื่อแสดงความเคารพขอบคุณอนุโมทนาดังต่อไปนี้คือท่านอาจารย์ พระครูสิริสุตานุยุต,ผศ.ดร. และพระอธิการสมนึก จรโน,ดร. อาจารย์ผู้ควบคุมวิทยานิพนธ์ที่คอยให้คำปรึกษา และข้อเสนอแนะด้วยดี

ขอขอบคุณ อนุโมทนาคณาจารย์ เจ้าหน้าที่ประจำบัณฑิตศึกษาวิทยาลัยสงฆ์ลำพูนทุกท่าน ที่ให้คำแนะนำปรึกษา และข้อเสนอแนะในการจัดทำเอกสารติดต่อกับบุคคลที่เกี่ยวข้องในวิทยานิพนธ์เล่มนี้ ขอขอบคุณบรรณารักษ์ที่ให้ความอนุเคราะห์แนะนำเอกสาร ตำรา หนังสือที่เกี่ยวข้องจนทำให้เนื้อหาของวิทยานิพนธ์มีความแม่นยำ และถูกต้องรวมถึงทุกท่านที่มีส่วนทำให้วิทยานิพนธ์เล่มนี้สำเร็จถูกต้อง และเป็นมาตรฐาน

ขอขอบคุณอนุโมทนาคุณบิดา คุณมารดาที่ให้สติปัญญา อัมชูลีเลี้ยงดู อุปถัมภ์คำชูด้วยความรักและห่วงใยคุณความดี และบารมีใดๆ ที่ข้าพเจ้าทำแล้วจากงานวิจัยนี้ ข้าพเจ้าขอนอบน้อมบูชาแด่คุณพระศรีรัตนตรัย และสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งปวง อาณิสสใดๆ จากวิทยานิพนธ์เล่มนี้ ขอถวายเป็นกุศลแด่บูรพาจารย์ และขอมอบแด่คุณบิดา คุณมารดา คุณครูบาอาจารย์ผู้มีพระคุณ ผู้มีอุปการคุณญาติพี่น้อง เพื่อนสนิทมิตรสหาย ผู้ที่เกี่ยวข้องรวมถึงสรรพสัตว์ทั้งหลายทั้งปวงเทอญ

พระครูวิสิฐเจติยาภิบาล

๘ มีนาคม ๒๕๖๒

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ก
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	ค
กิตติกรรมประกาศ	จ
สารบัญ	ฉ
สารบัญตาราง	ณ
คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ	ญ
บทที่ ๑ บทนำ	
๑.๑ ที่มาและความสำคัญของปัญหา	๑
๑.๒ ปัญหาที่ต้องการทราบ	๔
๑.๓ วัตถุประสงค์ของการวิจัย	๔
๑.๔ ขอบเขตการวิจัย	๕
๑.๕ นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย	๕
๑.๖ ทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	๖
๑.๗ วิธีดำเนินการวิจัย	๑๒
๑.๘ ประโยชน์ที่รับจากการวิจัย	๑๔
บทที่ ๒ ภูมิหลังการเผยแผ่ของพระบัณฑิตอาสาพัฒนาชาวเขาบนพื้นที่สูง	๑๕
๒.๑ แนวทางเกี่ยวกับการเผยแผ่พระพุทธศาสนา	๑๖
๒.๑.๑ ความหมายของการเผยแผ่พระพุทธศาสนา	๑๖
๒.๑.๒ เทคนิคการสอนธรรม	๒๐
๒.๑.๓ วิธีการบรรยายธรรม อบรมแบบปลูกฝัง	๒๑
๒.๒ การพัฒนาและบทบาทพระสงฆ์ต่อการพัฒนาชาวเขา	๒๕
๒.๒.๑ ความหมายเกี่ยวกับการพัฒนา	๒๕
๒.๒.๒ ความหมายและทฤษฎีเกี่ยวกับการพัฒนา	๒๗
๒.๒.๓ พระสงฆ์กับการพัฒนาชุมชน	๓๐
๒.๒.๔ บทบาทหลักของพระสงฆ์ในสังคมไทย	๓๗
๒.๓ ข้อมูลพื้นฐานโครงการพระบัณฑิตอาสาพัฒนาชาวเขา	๔๐
๒.๓.๑ ความเป็นมาของโครงการพระบัณฑิตอาสาพัฒนาชาวเขา	๔๐
๒.๓.๒ วัตถุประสงค์โครงการพระบัณฑิตอาสาพัฒนาชาวเขา	๔๗
๒.๓.๓ ที่ตั้งโครงการพระบัณฑิตอาสาพัฒนาชาวเขา	๔๗

๒.๓.๕	วิสัยทัศน์โครงการพระบัณฑิตอาสาพัฒนาชาวเขา	๔๘
๒.๓.๖	ยุทธศาสตร์โครงการพระบัณฑิตอาสาพัฒนาชาวเขา	๔๘
๒.๓.๗	นโยบายโครงการพระบัณฑิตอาสาพัฒนาชาวเขา	๕๑
๒.๔	สรุปความเคลื่อนไหวโครงการพระบัณฑิตอาสาในช่วง ๑๐ ปีที่ผ่านมา	๕๑
๒.๕	สรุปจำนวนพระบัณฑิตอาสาพัฒนาชาวเขابนพื้นที่สูง	๖๒
๒.๖	กระบวนการพัฒนาและทำงานของพระบัณฑิตอาสา	๖๓
บทที่ ๓	ปัญหา อุปสรรคของการเผยแผ่พระพุทธศาสนาบนพื้นที่สูง	๖๙
๓.๑	ความหมายและแนวคิดการเผยแผ่พระพุทธศาสนา	๗๐
๓.๒	ที่มาของปัญหา อุปสรรคในการดำเนินการเผยแผ่พระพุทธศาสนา	๗๙
๓.๒.๑	ความหมายและที่มาของสัปายะ	๗๙
๓.๒.๒	ประโยชน์ของสัปายะในพระไตรปิฎก	๗๙
๓.๓	ปัญหา อุปสรรคของการดำเนินการเผยแผ่พระพุทธศาสนา	๘๓
๓.๓.๑	ด้านอवासสัปายะ ที่อยู่อาศัย	๘๕
๓.๓.๒	ด้านโคจรสัปายะ การทางเดิน	๘๕
๓.๓.๓	ด้านภัสสสัปายะ การสื่อสาร สนทนา พูดคุย การฟัง	๘๖
๓.๓.๔	ด้านบุคคลสัปายะ บุคคลที่อยู่ร่วมกัน	๘๘
๓.๓.๕	ด้านโภชนสัปายะ อาหารที่บริโภค	๘๙
๓.๓.๖	ด้านอุตสัปายะ อากาศตามฤดูกาล	๙๐
๓.๓.๗	ด้านอิริยาปถสัปายะ อิริยาปถอันเป็นที่สบาย	๙๐
๓.๔	แนวทางแก้ไขปัญหาอุปสรรคการเผยแผ่พระพุทธศาสนาบนพื้นที่สูง	๙๓
๓.๔.๑	แนวทางที่เหมาะสมในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ของพระบัณฑิตอาสาพัฒนาชาวเขา บนพื้นที่สูง	๙๖
บทที่ ๔	แนวทางการเผยแผ่พระพุทธศาสนาสำหรับพระบัณฑิตอาสาบนพื้นที่สูง	๙๘
๔.๑	บริบทพื้นที่การปฏิบัติงานของพระบัณฑิตอาสาพัฒนาชาวเขา	๙๙
๔.๑.๑	ถิ่นที่อยู่อาศัยของกลุ่มชาติพันธุ์	๙๙
๔.๑.๒	ด้านวัฒนธรรมและประเพณี	๙๙
๔.๑.๓	ด้านการเมืองการปกครอง	๑๐๑
๔.๑.๔	ด้านการศึกษา	๑๐๒
๔.๑.๕	วิเคราะห์บริบทพื้นที่การปฏิบัติงานเผยแผ่พระพุทธศาสนา บนพื้นที่สูง	๑๐๒
๔.๒	การสังเคราะห์และพัฒนาสาระณะประโยชน์ของพระบัณฑิต อาสาพัฒนาชาวเขา	๑๐๓
๔.๒.๑	ด้านการจัดทำศูนย์การเรียนรู้อาศรมพระบัณฑิตอาสาพัฒนา ชาวเขابนพื้นที่สูงต้นแบบ	๑๐๔

๔.๒.๒ ด้านการจูงใจเด็กแก่นำชาวพุทธและการจัดตั้งสโมสรเยาวชน ชาวไทยภูเขา	๑๐๔
๔.๒.๓ ด้านการจัดตั้งกองทุนพัฒนางานอาศรมพระบันฑิตอาสาพัฒนา ชาวเขาบนพื้นที่สูงต้นแบบ	๑๐๕
๔.๒.๔ ด้านการส่งเสริมสนับสนุนการปฏิบัติตามภารกิจของการเผยแผ่ พระพุทธศาสนา	๑๐๕
๔.๓ แนวทางในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระบันฑิตอาสาพัฒนา ชาวเขา	๑๐๖
๔.๓.๑ การบริหารงานของพระบันฑิตอาสาพัฒนาชาวเขา	๑๐๖
๔.๓.๒ ความสำเร็จของการเผยแผ่ของพระบันฑิตอาสาพัฒนาชาวเขา	๑๐๘
๔.๓.๓ แนวทางการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระบันฑิตอาสาพัฒนา ชาวเขา	๑๑๑
บทที่ ๕ สรุปผลการวิจัย และข้อเสนอแนะ	๑๒๕
๕.๑ สรุปผลการวิจัย	๑๒๕
๕.๑.๑ ด้านภูมิหลังการเผยแผ่ของพระบันฑิตอาสาพัฒนาชาวเขา	๑๒๕
๕.๑.๒ ด้านปัญหาอุปสรรคของการเผยแผ่พระพุทธศาสนาบนพื้นที่สูง	๑๒๖
๕.๑.๓ ด้านแนวทางการเผยแผ่พระพุทธศาสนาสำหรับพระบันฑิต อาสาบนพื้นที่สูง	๑๒๘
๕.๒ ข้อเสนอแนะ	๑๒๙
๕.๒.๑ ข้อเสนอแนะที่ได้จากการวิจัย	๑๒๙
๕.๒.๑ ข้อเสนอแนะในการทำวิจัย ครั้งต่อไป	๑๓๐
บรรณานุกรม	๑๓๑
ภาคผนวก	๑๓๖
ประวัติผู้วิจัย	๑๖๒

สารบัญตาราง

เรื่อง	หน้า
ตารางที่ ๒.๑ จำนวนพระภิกษุสามเณรชนเผ่า	๖๒
ตารางที่ ๒.๒ จำนวนอาศรมพระธรรมจาริก	๖๒
ตารางที่ ๒.๓ พระนักเผยแผ่พระพุทธศาสนา	๖๓

คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ

อักษรย่อในวิจัยเล่มนี้ ใช้อ้างอิงจากพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ. ๒๕๓๙ เป็นหลักโดยใช้ระบบย่อคำ ดังต่อไปนี้

๑. คำอธิบายคำย่อในภาษาไทย

ก. คำย่อชื่อคัมภีร์พระไตรปิฎก

พระวินัยปิฎก				
วิ.มหา.(ไทย)	=	วินัยปิฎก	มหาวิภังค์	(ภาษาไทย)
วิ.ม. (ไทย)	=	วินัยปิฎก	มหาวรรค	(ภาษาไทย)
พระสุตตันตปิฎก				
ที.ปา. (ไทย)	=	พระสุตตันตปิฎก	ทีฆนิกาย	ปาฏิกวรรค (ภาษาไทย)
ที.ม. (ไทย)	=	พระสุตตันตปิฎก	ทีฆนิกาย	มหาวรรค (ภาษาไทย)
ม.มฺ. (ไทย)	=	พระสุตตันตปิฎก	มัคฌิมนิกาย	มูลปัณณาสก์ (ภาษาไทย)
ม.ม. (ไทย)	=	พระสุตตันตปิฎก	มัคฌิมนิกาย	มัชฌิมปัณณาสก์ (ภาษาไทย)
ม.อ. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	มัชฌิมนิกาย	อุปรปัณณาสก์ (ภาษาไทย)
สํ.ส. (ไทย)	=	พระสุตตันตปิฎก	สังยุตตนิกาย	สคาถวรรค (ภาษาไทย)
สํ.ข. (ไทย)	=	พระสุตตันตปิฎก	สังยุตตนิกาย	ขันธวารวรรค (ภาษาไทย)
สํ.นิ. (ไทย)	=	พระสุตตันตปิฎก	สังยุตตนิกาย	นิทานวรรค (ภาษาไทย)
สํ.ช. (ไทย)	=	พระสุตตันตปิฎก	สังยุตตนิกาย	ขันธวารวรรค (ภาษาไทย)
อง.จตุกก. (ไทย)	=	พระสุตตันตปิฎก	อังคุตตรนิกาย	จตุกนิบาต (ภาษาไทย)
อง.สตุตค. (ไทย)	=	พระสุตตันตปิฎก	อังคุตตรนิกาย	สัตตกนิบาต (ภาษาไทย)
อง. ปญจก. (ไทย)	=	พระสุตตันตปิฎก	อังคุตตรนิกาย	ปัญจกนิบาต (ภาษาไทย)
อง.นวก. (ไทย)	=	พระสุตตันตปิฎก	อังคุตตรนิกาย	นวกนิบาต (ภาษาไทย)
อง.ทุก. (ไทย)	=	พระสุตตันตปิฎก	อังคุตตรนิกาย	ทุกขนิบาต (ภาษาไทย)
ขุ.ชา.เอก. (ไทย)	=	พระสุตตันตปิฎก	ขุททกนิกาย	เอกนิบาตชาดก (ภาษาไทย)
ขุ.ข. (ไทย)	=	พระสุตตันตปิฎก	ขุททกนิกาย	ขุททกปาฐะ (ภาษาไทย)
ขุ.ธ (ไทย)	=	พระสุตตันตปิฎก	ขุททกนิกาย	ธรรมบท (ภาษาไทย)
ขุ.อ. (ไทย)	=	พระสุตตันตปิฎก	ขุททกนิกาย	อุทาน (ภาษาไทย)
ขุ.อิติ (ไทย)	=	พระสุตตันตปิฎก	ขุททกนิกาย	อิติวรรค (ภาษาไทย)

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑ ที่มาและความสำคัญของปัญหา

ชาวเขา หรือคนบนพื้นที่สูงนั้นกระจายอยู่ตามพื้นที่ต่าง ๆ ของประเทศไทยจำนวนมาก โดยเฉพาะในจังหวัดเชียงใหม่ และแม่ฮ่องสอน มีประชากรชาวเขาหลากหลายเผ่า โดยบางแห่งยังห่างไกลความเจริญ ขาดการพัฒนาในด้านสาธารณสุข ชีวิตความเป็นอยู่ อาศัยความเชื่อของภูติผีในการรักษาบ้าง ด้านการศึกษาที่ยังขาดครูบาอาจารย์ที่จะมาสอนให้เด็กเหล่านี้อ่านออกเขียนได้ ขาดการปฏิบัติตามหลักพุทธศาสนาที่ถูกต้อง บางพื้นที่ยังมีเรื่องการค้ามนุษย์ยาเสพติด ซึ่งยังเป็นปัญหาหลักที่ภาครัฐและหลายหน่วยงานให้ความสำคัญอย่างมาก

ในอดีตที่ผ่านมา รัฐบาลไทยห่วงใยในเสถียรภาพความมั่นคงและสงบเรียบร้อยของประเทศชาติ โดยเฉพาะปัญหาการแทรกซึมจากฝ่ายนิยมลัทธิคอมมิวนิสต์ในบริเวณตะเข็บพรมแดน รัฐบาลเห็นความสำคัญของชาวเขาที่อาศัยอยู่ตามชายแดนพม่าและลาว จึงได้จัดสรรงบประมาณเพื่อการพัฒนา โดยมีกองสงเคราะห์ชาวเขาในกรมประชาสงเคราะห์เป็นหน่วยงานหลักในการพัฒนา สงเคราะห์ พ.ศ.๒๕๐๗ ได้จัดตั้ง ศูนย์วิจัยชาวเขา^๑ สำหรับเป็นศูนย์กลางในการค้นคว้าวิจัยเกี่ยวกับชาวเขาทางด้านมานุษยวิทยา เพื่อนำผลวิจัยมาประกอบการดำเนินงานพัฒนาตลอดจนเป็นศูนย์กลางเสริมสร้างความสัมพันธ์อันดีระหว่างชาวเขากับชาวไทย ในปีนั้นนายประสิทธิ์ ติสวัณห์ หัวหน้ากองสงเคราะห์ชาวเขา กรมประชาสงเคราะห์ ได้ปรึกษากับพระธรรมกิตติโสภณเจ้าอาวาสวัดเบญจมบพิตร ประธานอนุกรรมการสาขาวัฒนธรรมทางจิตใจ) ในการนำพระพุทธศาสนาไปเผยแผ่แก่ชาวเขา เพราะเห็นว่าหลักธรรมของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า สามารถน้อมนำให้ชาวเขาในพื้นที่เหล่านั้นอยู่ในศีลธรรม ได้รับการศึกษาเล่าเรียนและประกอบสัมมาอาชีพซึ่งจะก่อให้เกิดความร่วมมือทางราชการมากขึ้น แนวคิดนี้เองจึงเป็นที่มาของโครงการพระธรรมจาริก ซึ่งมีนายสุวรรณ รื่นยศ อธิบดีกรมประชาสงเคราะห์ในขณะนั้นได้ให้ความเห็นชอบดำเนินการได้ในปี พ.ศ. ๒๕๐๘^๒

คณะพระธรรมจาริกได้นำเอาพระพุทธศาสนาไปเผยแผ่เป็นครั้งแรก ให้กับชาวเขา ๖ เผ่า คือ ม้ง เย้า อีเก้อ ลีซอ มูเซอและกระเหรี่ยง ที่นิคมสร้างตนเองสงเคราะห์ชาวเขา ซึ่งกรม

^๑ กรมประชาสงเคราะห์, การสงเคราะห์ชาวเขาในประเทศไทย, (กรุงเทพมหานคร: แพรววิทยา), หน้า ๒๕.

^๒ คณะพระธรรมจาริก, ๓๐ ปีพระธรรมจาริก, (เชียงใหม่: วัดศรีโสดา, ๒๕๓๐), หน้า ๕๙.

ประชาสงเคราะห์ กระทรวงมหาดไทยจัดสร้างขึ้น ในพื้นที่ ๕ แห่ง คืออำเภอแม่สะเรียง จังหวัดแม่ฮ่องสอน อำเภอแม่จัน จังหวัดเชียงราย อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่ อำเภอเมือง จังหวัดตาก อำเภอหล่มเก่า จังหวัดเพชรบูรณ์ โดยใช้เวลา ๔๕ วันชาวเขาแต่ละเผ่าซึ่งแต่เดิมมีคติความเชื่อตามจารีตประเพณีที่แตกต่างจากคติความเชื่อทางพุทธศาสนาได้เกิดความเลื่อมใสในพระพุทธศาสนาจนทำให้มีการปฏิบัติพิธีกรรมทางศาสนาหลายประการ เช่น การรู้จักกราบไหว้ การทำบุญตักบาตร ตลอดจนส่งบุตรหลานเข้าบรรพชาอุปสมบทเป็นประจำทุกปีที่วัดเบญจมบพิตร กรุงเทพมหานคร ด้วยเหตุนี้จึงได้มีการจัดตั้งเป็นโครงการพระธรรมจาริก เป็นการถวายเป็นอภินิหารพระพุทธศาสนาแก่ชาวเขานับแต่บัดนั้นเป็นต้นมา” ซึ่งมีความสอดคล้องกับพุทธพจน์ที่ว่า “จรธ ภิกขเว จาริกิ พุชฺชนิ ตาย พุชฺชนสุขาย โลกานุกมปาย อตถาย หิตาย สุขาย เทวมนุสสานิ”^๓ คุณก่อนภิกษุทั้งหลาย ขอเธอทั้งหลายจงเที่ยวจาริกไป เพื่อประโยชน์และความสุขแก่ชนหมู่มาก เพื่ออนุเคราะห์โลก เพื่อประโยชน์เกื้อกูล และเพื่อความสุขแก่ทวยเทพ และมนุษย์ทั้งหลาย”^๔ ซึ่งพระพุทธองค์มีพระประสงค์ให้พระภิกษุได้ไปเผยแผ่พระพุทธศาสนา เพื่อนำประโยชน์และความสุขไปถึงพุทธศาสนิกชน

แต่ยังมีชาวเขามากที่ทางพระสงฆ์ไม่สามารถเข้าถึง อีกทั้งโครงการพระธรรมจาริกไม่ได้รับการสืบต่อเนื่อง จนทำให้การเผยแผ่พระพุทธศาสนาแก่ชาวเขาไม่มีการดำเนินให้เห็นเป็นรูปธรรมมากนัก ทางมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่ ซึ่งเป็นสถานศึกษาของพระสงฆ์ ได้เล็งเห็นถึงความสำคัญของปัญหาดังกล่าว จึงได้จัดให้มีโครงการ พระบัณฑิตอาสาพัฒนาชาวเขา (ธรรมจาริก) ขึ้นมา โดยเริ่มดำเนินการมาตั้งแต่ปี ๒๕๔๓ วัตถุประสงค์เพื่อให้พระบัณฑิตอาสาฯ ปฏิบัติศาสนกิจครอบคลุมในพื้นที่หมู่บ้านชาวเขา ๘ จังหวัดภาคเหนือตอนบน โดยคัดเลือกพระนิสิตจากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เป็นอาสาสมัครพระบัณฑิตอาสาพัฒนามานพื้นที่สูงในเขตทุรกันดาร กระบวนการทำงานเน้นความต่อเนื่องมั่นคงและการทำงานแบบเชิงรุกมากกว่าเชิงรับ^๕ หมู่บ้านชาวเขาที่จัดส่งพระบัณฑิตอาสาพัฒนาชาวเขาอยู่ในเขตภาคเหนือตอนบนครอบคลุมจังหวัดเชียงใหม่ ลำปาง แม่ฮ่องสอน ลำพูน เชียงราย แพร่ น่าน ตาก และพะเยา ชชาติพันธุ์ชนเผ่าคือ กะเหรี่ยง เย้า มูเซอ ลีซอ ม้ง ลัวะ อาข่า ไทยใหญ่ และไทลื้อ จากการดำเนินงานของโครงการพระบัณฑิตอาสาฯ ที่ผ่านมา ทำให้องค์กรในชุมชน หน่วยงานภาครัฐ และเอกชน ให้การตอบรับ พร้อมให้ความร่วมมือในการทำงานเผยแผ่พระพุทธศาสนา ตลอดจนการพัฒนาคุณภาพชีวิตชนชาติพันธุ์บนพื้นที่สูงเป็นอย่างดี

^๓ สมพร คงถาวร, “บทบาทพระธรรมจาริกในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาแก่ชาวเขาในท้องถิ่นทุรกันดาร(๒๕๐๘-๒๕๔๕)”, *ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาพัฒนาสังคม*, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๔๘), หน้า ๒.

^๔ วิ. มหา.(ไทย) ๔ / ๓๒ / ๔๐

^๕ ศูนย์ข่าวภาคเหนือตอนบน, (๕ พฤษภาคม ๕๓), “พระบัณฑิตอาสากับการพัฒนามนพื้นที่สูง”, *Daily News*, [ออนไลน์], แหล่งที่มา <https://www.dailynews.co.th/index.cfm?page=content&categoryId=420&contentID=63752>, [๑๐ ก.ย. ๒๕๖๑].

พระบัณฑิตอาสาอาศัยหลักการพุทธธรรม เป็นเครื่องมือ โดยผ่านรูปแบบกิจกรรมที่หลากหลาย ทำให้พระบัณฑิตอาสาเป็นจุดศูนย์กลางในการพัฒนาด้านจิตใจ และเป็นแหล่งเรียนรู้ทั้งทางโลก และทางธรรมได้อย่างแท้จริง สังเกตได้จากแต่ละปีจะมีชุมชน ครู และองค์กรในชุมชนได้ทำหนังสือขอให้โครงการ จัดพระบัณฑิตอาสาเข้าไปพัฒนาในหมู่บ้านเขาเขาในแต่ละแห่งเป็นจำนวนมาก ซึ่งมีหมู่บ้านที่ต้องการในเขตภาคเหนือตอนบนตามรอยตะเข็บชายแดนมากกว่า ๑๐๐ หมู่บ้าน ทั้งที่ ในปัจจุบันทางโครงการมีพระบัณฑิตอาสา แค่ ๓๕ รูป เพราะทางโครงการมีข้อจำกัดในด้านงบประมาณ จึงไม่สามารถที่จะขยายฐานการปฏิบัติงานให้มากขึ้นได้ โดยตัวโครงการเน้นการทำงานเชิงรุก เน้นความต่อเนื่องด้านพื้นที่ บุคลากร เพื่อเป็นการสร้างความเป็นปึกแผ่นความสมานฉันท์ให้เกิดในชุมชน

ในปัจจุบันโครงการพระบัณฑิตอาสา ได้ประสานกับคณะกรรมการการเลือกตั้ง (กกต.) ในส่วนกลางและในพื้นที่ มาถวายความรู้แก่พระบัณฑิตอาสาพัฒนาเขาเขาและพระธรรมจาริกเกี่ยวกับการปกครองระบอบประชาธิปไตยและการเลือกตั้งที่สุจริต เทียงธรรม เพื่อให้พระบัณฑิตอาสาได้นำความรู้ไปเผยแพร่ให้พี่น้องชาวเขาารู้จักสิทธิ หน้าที่ของพลเมืองที่ดีของประเทศชาติต่อไปอีกด้วย เพื่อให้เกิดการเผยแผ่พระพุทธศาสนา และพัฒนาคุณภาพชีวิตให้กับคนในชุมชนบนพื้นที่สูงสามารถครอบคลุมในหมู่บ้านเขาเขามากขึ้น นำหลักพุทธธรรมสู่จิตใจให้แก่ชาติพันธุ์สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการครองชีพได้อย่างเหมาะสม สนองตอบนโยบายของรัฐบาลตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติในการสร้างชุมชนให้เข้มแข็งสามารถพึ่งตนเองได้ สร้างความมั่นคงในชุมชนเขตชายแดน ปลุกฝังจิตสำนึกความเป็นไทย ให้ตระหนักในหน้าที่ของพล เมืองที่ดีตามระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข ตลอดจนการศึกษาภาษาไทยให้แก่ชนเผ่าที่ไม่รู้หนังสือ ได้เรียนรู้และอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมอันดีงามของชนเผ่ามิให้สูญหาย สร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าต้นน้ำ ลำธาร ตามพระราชดำริของ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ชาวไทยภูเขา ในหลายพื้นที่ยังขาดโอกาสในหลาย ๆ ด้าน โครงการพระบัณฑิตอาสา จึงเป็นสิ่งที่ดีในการเข้าถึง และช่วยยกระดับคุณภาพชีวิตให้ดียิ่งขึ้น นั้นหมายถึงการพัฒนาตนเอง และชุมชนให้เกิดเป็นรูปธรรมมากขึ้น

ดังนั้น การเผยแผ่พระพุทธศาสนาแก่ชาวเขาบนพื้นที่สูง จึงมีความสำคัญอย่างยิ่งในการพัฒนาฐานความคิดของชาวเขา ได้นำเอาหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาไปประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิต อยู่กับธรรมชาติได้อย่างเหมาะสม สร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ ซึ่งจะนำไปสู่การดำเนินชีวิตอย่างสงบตามอัตภาพ^๖ ทางผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาแนวทางการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระบัณฑิตอาสาพัฒนาเขาเขา บนพื้นที่สูง เพื่อหาคำตอบว่าการเผยแผ่พระพุทธศาสนานั้นมีปัญหาอุปสรรคอย่างไรบ้าง มีแนวทางในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาบนพื้นที่สูงได้อย่างไรบ้าง เพื่อนำมาเป็นการรอบการศึกษาวิจัยต่อไป

^๖สุมน อมรวิวัฒน์, การพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนกรุงเทพมหานคร, (กรุงเทพมหานคร: ภาควิชาประถมศึกษา: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๘), หน้า ๘๔.

๑.๒ คำถามวิจัย

- ๑.๒.๑ ภูมิหลังการเผยแพร่ของพระบัณฑิตอาสาพัฒนาชาวเขา บนพื้นที่สูงเป็นอย่างไร
- ๑.๒.๒ ปัญหาอุปสรรคของการเผยแพร่พระพุทธศาสนาบนพื้นที่สูงเป็นอย่างไร
- ๑.๒.๓ แนวทางการเผยแพร่พระพุทธศาสนาสำหรับพระบัณฑิตอาสาบนพื้นที่สูงเป็นเช่นไร

๑.๓ วัตถุประสงค์ของการวิจัย

- ๑.๓.๑ เพื่อศึกษาภูมิหลังการเผยแพร่ของพระบัณฑิตอาสาพัฒนาชาวเขา บนพื้นที่สูง
- ๑.๓.๒ เพื่อศึกษาปัญหา อุปสรรคของการเผยแพร่พระพุทธศาสนาบนพื้นที่สูง
- ๑.๓.๓ เพื่อศึกษาแนวทางการเผยแพร่พระพุทธศาสนาสำหรับพระบัณฑิตอาสาบนพื้นที่สูง

๑.๔ ขอบเขตการวิจัย

การศึกษาแนวทางการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระบัณฑิตอาสาพัฒนาชาวเขา บนพื้นที่สูง เป็นการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ เป็นการค้นคว้าข้อมูลจากเอกสาร(Documentary Research) และการเก็บข้อมูลภาคสนาม เป็นการเก็บข้อมูลโดยวิธีสัมภาษณ์เชิงลึก (In-Depth Interview) กับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) ซึ่งผู้วิจัยมีความผูกพันในพื้นที่ศึกษาวิจัย และความร่วมมือระหว่างองค์กรสงฆ์ ที่มีความเชี่ยวชาญและองค์ความรู้ในประเด็นการศึกษาวิจัย โดยมีขอบเขตการทำวิจัยดังต่อไปนี้

๑.๔.๑ ขอบเขตด้านข้อมูล

ศึกษาค้นคว้าข้อมูลจากเอกสารชั้นต้น (Primary Sources) คือ พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ.๒๕๓๙ และอรรถกถา ฎีกา อนุฎีกา ปกรณ์พิเศษต่างๆ และทุติยภูมิ (Secondary) ได้แก่ หนังสือ ตำรา บทความ ข้อเขียนของนักวิชาการทางพระพุทธศาสนา เอกสารวิชาการ เอกสารอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องกับการเผยแพร่พระพุทธศาสนา

ข้อมูลจากสัมภาษณ์เชิงลึกเกี่ยวกับ

- (๑) ภูมิหลังการเผยแพร่ของพระบัณฑิตอาสาพัฒนาชาวเขา บนพื้นที่สูง
- (๒) ปัญหา อุปสรรคของการเผยแพร่พระพุทธศาสนาบนพื้นที่สูง
- (๓) แนวทางการเผยแพร่พระพุทธศาสนาสำหรับพระบัณฑิตอาสาบนพื้นที่สูง

๑.๔.๒ ขอบเขตด้านประชากร

ประชากร ประกอบไปด้วยผู้บริหารโครงการ พระบัณฑิตอาสาพัฒนาชาวเขา ในเขตจังหวัดเชียงใหม่ ลำปาง เชียงราย และจังหวัดแม่ฮ่องสอน โดยการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-Depth Interview) กับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) รวมทั้งหมด ๑๗ รูป/คน

๑.๔.๓ ขอบเขตด้านเนื้อหา

ภูมิหลังการเผยแพร่ของพระบัณฑิตอาสาพัฒนาชาวเขาบนพื้นที่สูง

ปัญหา อุปสรรคของการเผยแผ่พระพุทธศาสนาบนพื้นที่สูง
แนวทางการเผยแผ่พระพุทธศาสนาสำหรับพระบัณฑิตอาสาบนพื้นที่สูง

๑.๕ นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย

พระบัณฑิตอาสา หมายถึง พระนิสิตระดับปริญญาตรีที่จบการศึกษาภาคทฤษฎีจากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ที่ปฏิบัติศาสนกิจในโครงการพระบัณฑิตอาสาพัฒนาชาวเขา

การเผยแผ่พระพุทธศาสนา หมายถึง การนำหลักคำสอนในพระพุทธศาสนาไปปรากฏต่อการรับรู้ของบุคคล กลุ่มบุคคลและมวลชน โดยมุ่งหวังให้ผู้รับเข้าใจและนำไปปฏิบัติให้เกิดประโยชน์

แนวทางการพัฒนา หมายถึง เนื้อหา รูปแบบ วิธีการ กระบวนการ ขั้นตอนในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา โดยการดำเนินงานอย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง เพื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาสู่กลุ่มคนในสังคม ให้ประสบผลสำเร็จตามเป้าหมายของโครงการ

ปัญหา อุปสรรค หมายถึง สิ่งที่เป็นปัญหา ขัดขวางความสำเร็จหรือข้อจำกัดในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระบัณฑิตอาสา

ชาวเขานบนพื้นที่สูง หมายถึง กลุ่มที่มีพันธะเกี่ยวข้องกัน และที่แสดงเอกลักษณ์ออกมา โดยการผูกพันลักษณะการของเชื้อชาติและสัญชาติเข้าด้วยกัน โดยมีถิ่นอาศัยบนพื้นที่สูง

๑.๖ ทบทวนเอกสารและรายงานการวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๑.๖.๑ หนังสือ

พระครูปลัดสุวัฒนจริยคุณ(ประสาร) รองอธิการบดีฝ่ายประชาสัมพันธ์และเผยแผ่ มจร กล่าวว่า “การเผยแผ่พระพุทธศาสนาแก่ชนถิ่นทุรกันดาร ถือเป็นนโยบายหลักของโครงการพระนักพัฒนาบนพื้นที่สูงที่ได้ การเข้าไปอยู่ในชุมชนแต่ละพื้นที่ การจัดกิจกรรมแต่ละอย่างก็จะมีพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนาเข้ามาเกี่ยวข้อง เพื่อให้คนในชุมชนเริ่มรู้จักซึมซับพระพุทธศาสนาเข้าไปในจิตใจ โดยเฉพาะกิจกรรมที่เกี่ยวกับวันสำคัญของชาติ เช่น วันเฉลิมพระชนมพรรษา วันลอยกระทง เป็นต้น เหล่านี้ก็จะมีพิธีกรรมทางศาสนาเข้ามาสอดแทรก กิจกรรมที่เข้ามาสอดแทรกโดยส่วนใหญ่ก็จะเป็นการไหว้พระสวดมนต์ เจริญจิต ทำสมาธิ เป็นต้น”

นอกจากการพัฒนาชุมชนแล้ว ตัวพระนักพัฒนาบนพื้นที่สูงก็ไม่ควรละเลย จริยวัตรของตนเอง ซึ่งมีความสำคัญมากที่จะทำให้คนในชุมชนเกิดความเลื่อมใสศรัทธาในตัวพระนักพัฒนาบนพื้นที่สูง จีวัตร ๑๐ อย่าง ที่พระพุทธองค์ทรงบัญญัติไว้ ถือเป็นบรรทัดฐานเบื้องต้นที่ควรปฏิบัติ โดยเฉพาะการบิณฑบาตเลี้ยงชีพ การบิณฑบาตเป็นการโปรดสัตว์ ลดความตระหนี่ของมนุษย์ แต่ในขณะเดียวกันก็เป็นการเผยแผ่พระพุทธศาสนาด้วยเช่นกัน ดังในพุทธการพระอัสชิตอกบิณฑบาตด้วยอาภักิริยาที่เรียบร้อยยังความเลื่อมใสให้เกิดแก่อุปติสสะอีกทั้งยังเป็นการสร้างความคุ้นเคยกับศรัทธา และยังได้เห็นถึงสภาพวิถีชีวิตของคนในชุมชนถือเป็นการศึกษาบริบทชุมชนไปในตัว

พระเทพวิสุทธิคุณ(กุศล คนธโร)ได้กล่าวถึงการเผยแผ่หลักธรรมของพระพุทธศาสนาของพระสงฆ์นั้นจะต้องทำควบคู่ไปกับการสงเคราะห์ เป็นการช่วยเหลือชาวบ้าน เพราะในเมื่อประชาชนทุกข์ยาก พระสงฆ์ก็จะพลอยลำบาก เมื่อประชาชนมีกินมีใช้พระสงฆ์ก็จะมีฉัน พระสงฆ์ควรเป็นผู้ประสานงานให้กับชาวบ้านในการส่งเสริมอาชีพ การตั้งกลุ่มภายในชุมชน^๗

คุณ โทชน์ กล่าวไว้ว่า การแก้ปัญหาที่ดีคือการทำให้คนในสังคมมีศีลธรรมประจำใจ การปลูกฝังศีลธรรมให้เกิดขึ้นในจิตใจให้ได้ ดังนั้นต้องมีปัจจัยอยู่หลายประการ ที่สำคัญที่สุดก็คือการมีแบบอย่างที่ดีของสังคม การเผยแผ่พระพุทธศาสนาก็มีวัตถุประสงค์เพื่อที่จะนำเอาหลัก ธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้าไปพัฒนาชีวิตของประชาชนให้ดีขึ้น^๘

พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) ได้กล่าวถึง การเผยแผ่พระพุทธศาสนาว่ามีทั้งเชิงรุกและเชิงรับ เชิงรับ หมายถึง การเผยแผ่ด้วยการเทศน์การสั่งสอนเป็นหลัก การเผยแผ่เชิงรุก หมายถึง การสงเคราะห์ในรูปแบบต่าง ๆ เป็นต้นว่าคนเข้าหาธรรม การเผยแผ่พระพุทธศาสนาต้องอาศัยบุคลากรที่มีความสามารถ มีการกำหนดยุทธศาสตร์ที่ชัดเจน มีการวิเคราะห์ก่อนที่จะลงมือปฏิบัติจริง เครื่องมือที่จะทำการวิเคราะห์ที่เรียกว่า (SWOT) ทั้ง ๔ ด้าน คือ การหาจุดอ่อน จุดแข็ง โอกาส และสิ่งที่คุกคาม มีการทำงานเป็นทีม โดยการสร้างเครือข่ายในการทำงาน การเผยแผ่หลักธรรมของพระพุทธศาสนาต้องมีการประยุกต์หลักธรรมให้มีความเหมาะสมกับสถานการณ์ มีการใช้สื่อชี้ให้เห็นภาพ มีการพัฒนางานรูปแบบการเผยแผ่หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาอย่างต่อเนื่อง^๙

พระวรธัมม (วรศักดิ์ วรธมฺโม) กล่าวถึง จริยธรรมศีลธรรมที่เป็นเรื่องของคนทั้งโลก ที่จะต้องยืนอยู่บนความถูกต้องของสัจจะ มิใช่เรื่องของเฉพาะคนกลุ่มหนึ่งกลุ่มใด การแก้ปัญหาของมนุษย์ ต้องสืบสาวไปหาตามปกติแรกสุด มิใช่แก้ที่ปลายเหตุ ตามความต้องการที่มาจากกิเลสของผู้หนึ่งผู้ใด จริยธรรม ศีลธรรมของมนุษย์ ต้องเป็นไปเพื่อนิพพาน ซึ่งหนังสือจริยธรรมเพื่อมวลมนุษยชาติเล่มนี้ จะช่วยตอบปัญหาเพื่อนมนุษย์ ในการแสวงหาความถูกต้องในการดำเนินชีวิตได้ตามสมควรในยุคมสมัยที่เรากำลังสับสน ขณะเมื่อกำลังเผชิญหน้าอยู่ในความหลากหลาย แปลกปลอมของสังคมมนุษย์^{๑๐}

ธนากร สังเขป กล่าวว่า มนุษย์เป็นทรัพยากรที่มีค่าควรแก่การพัฒนาฝึกหัด เพื่อให้ก้าวไปสู่กระบวนการพัฒนาที่ดีได้ เป้าหมายของการพัฒนาชุมชนคือคน ซึ่งเป็นกลุ่มอันหลากหลาย

^๗ พระเทพวิสุทธิคุณ (กุศล คนธโร), พระสงฆ์กับการพัฒนาชุมชน, (เชียงใหม่: โรงพิมพ์นันทพันธ์พรินต์ติ้ง จำกัด, ๒๕๔๘), หน้า ๓๒.

^๘ คุณ โทชน์, พุทธศาสนากับสังคมและวัฒนธรรมไทย, (กรุงเทพมหานคร: โอ เอส พรินต์ติ้ง เฮาส์, ๒๕๔๕), หน้า ๓๔

^๙ พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), การเผยแผ่เชิงรุก, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๘), หน้า ๑๖

^{๑๐} พระวรศักดิ์ วรธมฺโม, พุทธจริยธรรมเพื่อมนุษยชาติ, (กรุงเทพมหานคร: ธรรมสภาและสถาบันสื่อธรรม, ๒๕๔๕), หน้า ๔๒.

กระจัดกระจายอยู่ทั่วประเทศ เป็นหมู่บ้าน เป็นชุมชนเมือง เป็นกลุ่มอาชีพ ฯลฯ กลุ่มต่างๆ เหล่านี้เป็นรากฐานสำคัญของประเทศ การพัฒนาคนเป็นแนวทางการพัฒนาประเทศที่ถูกต้อง^{๑๑}

อมรา พงศาพิชญ์ ได้กล่าวถึง กลไกทางวัฒนธรรมซึ่งเน้นเรื่องศาสนาและชาติพันธุ์ สิทธิมนุษยชน เสรีภาพของบุคคล ในการนับถือศาสนา ดำรงชาติพันธุ์ของตนและรักษาศักดิ์ศรี ความเป็นมนุษย์ ศาสนาเป็นส่วนประกอบของวัฒนธรรม และวัฒนธรรมคือปัจจัยกำหนดชาติพันธุ์^{๑๒}

ทางอุดม จะโนภาษ กล่าวว่า ปัจจุบันพระสงฆ์มีวิธีการที่หลากหลายขึ้นมาก เช่น การแสดงธรรมผ่านสื่อวิทยุ โทรทัศน์ หนังสือพิมพ์ เทปบันทึกเสียง และเอกสารสิ่งพิมพ์มากมาย แต่แม้วิธีการจะแตกต่างกันไปบ้าง เพราะต่างยุคต่างสมัย แต่เป้าหมายก็คือการพยายามที่จะทำให้ผู้คนเข้าใจสัจธรรม ในพระพุทธศาสนานั้นเอง เพราะพุทธบริษัทยังเข้าใจในพระสัจธรรมมากเพียงใด ก็ยังเป็นการป้องกันพระพุทธศาสนาได้มากเท่านั้น เพราะการป้องกันพระพุทธศาสนาที่ดีที่สุดคือ การเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้คนที่เลื่อมใสอยู่แล้วเข้าใจและเลื่อมใสมยิ่งขึ้น^{๑๓}

สุชีพ ปุญญานุภาพ กล่าวว่า การรักษาพระพุทธศาสนาไม่เป็นภาระหน้าที่ของพระสงฆ์เพียงฝ่ายเดียว พุทธบริษัททั้งสี่ต่างต้องช่วยกันทำนุบำรุง ให้ตรงกับพุทธประสงค์ที่ตรัสกับพระกิมพิละว่า “ดูก่อนกิมพิละ ! เมื่อตถาคตปรินิพพานแล้ว ภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก อุบาสิกา ใน พระธรรมวินัยนี้ เคารพยำเกรงในพระศาสดา ในพระธรรม ในพระสงฆ์ ในการศึกษา เคารพยำเกรง ในกันและกันนี้แล กิมพิละ! เป็นเหตุ เป็นปัจจัย ที่ทำให้พระสัทธรรมตั้งอยู่ได้นาน ในเมื่อตถาคตปรินิพพานแล้ว”^{๑๔}

มนัส ภาคภูมิ บรรยายพิเศษเนื่องในงานประชุมสัมมนาพระนักเผยแผ่พระพุทธศาสนาบนพื้นที่สูง ณ วัดศรีโสดา จังหวัดเชียงใหม่สรุปได้ดังนี้ (๑) การเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมจาริก (๒) ควรเชิญชวนให้ชาวเขาปฏิบัติธรรมในวันพระ (๓) พระธรรมจาริกต้องมีแผนปฏิบัติงานแต่ละเดือนว่า จะทำอะไร ที่ไหน อย่างไร(๔) พระธรรมจาริกต้องประสานงานกับหน่วยงานต่างๆ ในพื้นที่ (๕) ในการจัดทำคู่มือปฏิบัติงาน ควรมีเรื่องเกี่ยวกับวิธีการเผยแผ่ของ พระธรรมจาริกที่ประสบผลสำเร็จ (๖) ควรเป็นตัวอย่างในการทำสมาธิ กัมมัฏฐาน และชักจูงให้ชาวเขาปฏิบัติตาม^{๑๕}

พระเทพเวที (ป.อ. ปยุตฺโต) ได้กล่าวว่า การที่จะพัฒนาประเทศให้สำเร็จผลดีบรรลุดุจดหมายที่ต้องการได้อย่างแท้จริงนั้น จะพัฒนาด้านวัตถุอย่างเดียวไม่เพียงพอ ประสบการณ์ในการ

^{๑๑} ธนากร สังเขป, การพัฒนาที่ยั่งยืน, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ลักษณ์, ๒๕๕๕), หน้า ๒๓.

^{๑๒} อมรา พงศาพิชญ์, วัฒนธรรมศาสนา และชาติพันธุ์ วิเคราะห์สังคมไทยแนวมานุษยวิทยา, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๔), หน้า ๒๑.

^{๑๓} อุดม จะโนภาษ, “โทรทัศน์กับพระพุทธศาสนา” ใน พ.ส.ล. ปีที่ ๒๙ ฉบับที่ ๑๙๙, (กรกฎาคม - กันยายน ๒๕๓๙), หน้า ๒๒.

^{๑๔} สุชีพ ปุญญานุภาพ, พระไตรปิฎกฉบับสำหรับประชาชน, พิมพ์ครั้งที่ ๑๖, (กรุงเทพมหานคร: มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙), หน้า ๑๔๓.

^{๑๕} มนัส ภาคภูมิ, การเผยแผ่พระพุทธศาสนาบนพื้นที่สูง, (จังหวัดเชียงใหม่: วัดศรีโสดา, ๒๕๔๖), หน้า ๑๘.

พัฒนาตลอดระยะเวลายาวนานที่ผ่านมาได้สอนให้ตระหนักว่าการมุ่งพัฒนาวัตถุอย่างเดียว แม้จะระดมทุนลงไอย่างมากมาย ก็ไม่ทำให้สังคมบรรลุความมั่งคั่งรุ่งเรืองและสันติสุขที่แท้จริงได้ตามวัตถุประสงค์ การพัฒนาจะต้องดำเนินไปอย่างรอบด้านและอย่างทั่วถึง ไม่มุ่งพัฒนาแต่เพียงด้านวัตถุอย่างเดียว การพัฒนาจะสัมฤทธิ์ผล อยู่ที่การพัฒนาจิตใจของมนุษย์ควบคู่ไปกับการพัฒนาวัตถุ ด้วยการพัฒนาชุมชนและตนเองจึงจะเป็นการพัฒนาที่ยั่งยืน^{๑๖}

พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช) กล่าวว่า การเผยแผ่ คือการนำแบบอย่างการดำรงชีวิตอันประเสริฐออกไปเผยแผ่แก่ประชาชน มีเป้าหมายคือ เพื่อประโยชน์ เพื่อเกื้อกูล เพื่อความสุขแก่มนุษย์ทั้งหลาย เพื่ออนุเคราะห์แก่ชาวโลก การนำพระพุทธศาสนาไปเผยแผ่แก่ประชาชนในทุกพื้นที่ พระภิกษุและสามเณรในฐานะ ผู้ทำหน้าที่ที่มีความต้องการที่จะปฏิบัติหน้าที่เผยแผ่พระพุทธศาสนาให้สมบูรณ์พร้อม และได้ผลดีเป็นที่ยอมรับของคนโดยทั่วไป ประชาชนผู้รับการเผยแผ่ก็มีความต้องการพัฒนาคุณภาพชีวิตของตนเองให้ดีขึ้น มนุษย์ทุกคนย่อมมีความต้องการที่คล้ายคลึงกัน^{๑๗}

สรุปการเผยแผ่พระพุทธศาสนาซึ่งเป็นหน้าที่โดยตรงของพระสงฆ์ ปัจจุบันมีการปรับปรุงกระบวนการที่หลากหลายขึ้น เช่นการจัดรายการธรรมะผ่านสถานีวิทยุกระจายเสียงผ่านโทรทัศน์ระบบดาวเทียม และระบบเครื่องข่ายอินเทอร์เน็ต เป็นต้น แต่สิ่งที่จะต้องเพิ่มเติมในกระบวนการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในยุคปัจจุบันและในอนาคต คือการกำหนดแผนยุทธศาสตร์หรือกลยุทธ์ในการปฏิบัติงาน เพราะยุทธศาสตร์จะเป็นกรอบในการปฏิบัติงาน เพื่อให้งานมีประสิทธิภาพประสบผลสัมฤทธิ์บรรลุตามวัตถุประสงค์และเป้าหมายที่องค์กรนั้น ๆ วางไว้

สำหรับองค์กรขนาดใหญ่ที่เกี่ยวข้องกับการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในประเทศไทยซึ่งเป็นที่ทราบโดยทั่วไปคือ มหาเถรสมาคม สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ กรมการศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย และมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ส่วนในระดับภูมิภาคโดยเฉพาะทางภาคเหนือ องค์กรที่สำคัญ คือ “โครงการพระธรรมจาริก” ซึ่งถือได้ว่าเป็นองค์กรการเผยแผ่พระพุทธศาสนาที่ใหญ่ เพราะมีพระสงฆ์ สามเณรและบุคลากรในความรับผิดชอบนับพันชีวิต มีเขตพื้นที่ปฏิบัติงาน คือ หมู่บ้านชาวเขาทางภาคเหนือ ๙ จังหวัดและบางส่วนในภาคกลาง ภาคตะวันออกเฉียงเหนือและภาคตะวันตกด้วย มีการใช้งบประมาณซึ่งได้รับการอุดหนุนจากหน่วยงานของรัฐ เอกชน ประชาชนทั่วไปในแต่ละปีหลายสิบล้านบาท มีโครงสร้างการบริหารองค์กรที่ชัดเจน ตั้งแต่ผู้บริหารระดับสูง จนถึงระดับปฏิบัติการ ที่สำคัญเป็นโครงการที่ทำการเผยแผ่พระพุทธศาสนาแก่กลุ่มชาติพันธุ์มายาวนาน เสถียรภาพของโครงการย่อมบ่งชี้ถึงประสิทธิภาพและผลสัมฤทธิ์ขององค์กรได้ในระดับหนึ่งและคาดการณ์ต่อไปว่าโครงการพระธรรมจาริกก็คงจะดำเนินการต่อไปได้เหมือนหลายสิบปีที่ผ่านมาส่วนจะมีการปรับเปลี่ยนรูปแบบ กิจกรรม นโยบาย เขตพื้นที่การ

^{๑๖} พระเทพเวที (ป.อ.ปยุตโต), การพัฒนาที่ยั่งยืน, (กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิพุทธธรรม, ๒๕๓๓), หน้า ๒๖.

^{๑๗} พระธรรมกิตติวงศ์, คำวัด, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์เสียงเสียง, ๒๕๔๘), หน้า ๖๕.

ปฏิบัติงานหน่วยงานต้นสังกัดอย่างไร ย่อมเป็นสิ่งที่คาดการณ์ได้ยาก ทั้งนี้เพราะเป็นองค์กรขนาดใหญ่
นั่นเอง และรูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาที่ผู้ศึกษาได้นำเสนอจะช่วยให้พระธรรมจาริกมีรูปแบบ
ที่ชัดเจนและทันต่อสถานการณ์สังคมในหมู่บ้านชาวเขาที่กำลังเปลี่ยนแปลงไปอย่างมากมาย

๑.๖.๒ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ประเสริฐ ชัยพิภุสิต ได้ศึกษาเรื่อง “การส่งเสริมวัดเพื่อการพัฒนาการศึกษาและ เผย
แผ่ศาสนาธรรม : กรณีศึกษาวัดศรีโสดา อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่” มีข้อเสนอแนะด้านการ เผย
แผ่ศาสนาธรรม สรุปได้ ดังนี้ (๑)นำชาวบ้านที่เป็นที่ยอมรับนับถือมาอบรมเป็นแกนนำชาวพุทธ เพื่อ
ช่วยงานด้านการเผยแผ่ (๒)ส่งเสริมให้แกนนำชาวพุทธหรือบุตรหลานของเขาได้ศึกษาต่อในระดับ
ปริญญาตรี โดยเดินทางมาเรียนร่วมกับพระธรรมจาริกทุกเดือน ณ วัดศรีโสดา (๓) หมู่บ้านที่มีแกนนำ
ชาวพุทธ ควรจัดตั้งเครือข่ายและจัดตั้งกองทุนขึ้นสำหรับการดำเนินงานด้านการเผยแผ่
พระพุทธศาสนาในระดับหมู่บ้าน^{๑๘}

พระตาล กลุณธร (สิงห์ทอง) ได้กล่าวถึง “การเผยแผ่พระพุทธศาสนาว่า เป็นภาระ
หรือหน้าที่ของพระสงฆ์จะต้องทำ” ซึ่งความเป็นจริงการเผยแผ่พระพุทธศาสนาจะต้องช่วยกันของ
พุทธบริษัททั้ง ๔ แต่ภาระหนักก็ยังตกเป็นหน้าที่ของพระสงฆ์ เพราะว่าพระสงฆ์มีเวลาศึกษา พระ
ธรรมวินัยมากกว่าชาวบ้าน ประกอบกับการเผยแผ่ธรรมได้ถูกมอบหมายจากพระพุทธเจ้าตั้งแต่
เริ่มแรกของการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ประชาชนทั่วไปจึงมองว่าพระสงฆ์เป็นธรรมทายาทของ
พระพุทธเจ้า บทบาทหน้าที่ของพระสงฆ์ตามพระไตรปิฎก ได้กล่าวว่า การเป็นผู้ปฏิบัติธรรมตาม
คำสอนของพระพุทธเจ้า และสั่งสอนคนทั่วไปตามหน้าที่ อันเป็นการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของ
พระสงฆ์^{๑๙}

ฉันทนา จันทรบรรจงและคณะ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “รูปแบบการจัดการศึกษาและการ
เผยแผ่ศาสนาธรรมของวัดในพระพุทธศาสนา สภาพปัจจุบัน และแนวโน้มในอนาคต” การเผยแผ่
พระพุทธศาสนาเป็นการนำศาสนาธรรมหรือการปฏิบัติตามคำสอนทางพระพุทธศาสนาสู่ปวงชน โดย
ใช้รูปแบบและวิธีการต่าง ๆ จากการสังเคราะห์งานวิจัยของกรมการศาสนาพบว่า ปัจจุบันมีการ
เผยแผ่ศาสนาในสถานศึกษา และเนื้อหาที่ให้การอบรมจะเน้นหนักด้านหลักศีลธรรม จริยธรรม
วัฒนธรรม สามัคคีธรรม สัมมาชีพ เป็นต้น แนวโน้มในอนาคตเรื่องการเผยแผ่พระพุทธศาสนาคาดว่า

^{๑๘} ประเสริฐ ชัยพิภุสิต, “ วิจัยและส่งเสริมวัดเพื่อการพัฒนาการศึกษาและเผยแผ่ศาสนาธรรม :
กรณีศึกษาวัดศรีโสดา อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่”, รายงานการวิจัย, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่,
๒๕๕๗), หน้า ๕๖.

^{๑๙} พระตาล ญาณธโร (สิงห์ทอง), “ทัศนคติและความคาดหวังของเยาวชนชาวเขาต่อบทบาท
พระสงฆ์”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหา
จุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๘), หน้า ๔๓.

น่าจะมีการเปลี่ยนรูปแบบและวิธีการให้เหมาะสม ทันสมัย สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมทางเศรษฐกิจ และสังคมที่กำลังเปลี่ยนแปลง^{๒๐}

ศรินทิพย์ เสถียรศิลป์ และทีมงานวิจัย ได้กล่าวไว้ในงานวิจัยเรื่อง “รูปแบบการจัดการศึกษาและการเผยแผ่ศาสนาของวัดในพระพุทธศาสนา” ว่า การเผยแผ่ศาสนาเป็นสิ่งสำคัญ ได้แก่ การอบรมพัฒนาจิตสำหรับนักเรียนหรือการเข้าค่ายคุณธรรมจริยธรรม การอบรมพัฒนาจิตสำหรับบุคคลทั่วไป งานฝึกอบรมพระนักเทศน์ การสอนคนให้เป็นคน “เก่ง ดี มีสุข ” ดังนั้นควรจะต้องให้ทั้งการศึกษา เพื่อให้เกิดความรู้ ความเข้าใจ และให้การอบรมบุคลากร ให้เป็นผู้มีความประพฤติดีและมีจริยธรรมที่ถูกต้องเหมาะสมควบคู่กันไป เนื่องจากจุดมุ่งหมายของการศึกษาต้องเป็นไปเพื่อพัฒนาคนให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกายและจิตใจ มีสติปัญญา ความรู้ คุณธรรม จริยธรรม และวัฒนธรรมในการดำรงชีวิต สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข^{๒๑}

บัณฑิต บุญศรี กล่าวถึง การนำหลักธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้าเข้าไปเผยแผ่แก่ชาวเขา โดยผ่านกระบวนการ เทคนิค และวิธีการต่าง ๆ ซึ่งกระบวนการต่าง ๆ เหล่านี้เป็นวิธีการทำให้ชาวเขามีจิตเป็นกุศล กระทำในสิ่งที่ถูกต้องดีงาม ซึ่งจะมีส่วนช่วยให้การพัฒนาในด้านต่าง ๆ ภายในชุมชน สังคม เป็นไปด้วยดี^{๒๒}

อังคณา ช่างแก้ว ได้กล่าวถึง พฤติกรรมและทัศนคติของชาวเขาที่เกี่ยวกับพิธีกรรมดั้งเดิม ที่มีการยึดถือปฏิบัติสืบต่อกันมาเป็นเวลานาน ตลอดถึงพฤติกรรมและทัศนคติเกี่ยวกับการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมจาริก ที่ทำให้ชาวเขาเกิดความศรัทธาเลื่อมใส จึงแสดงตนเป็นพุทธมามกะ ยึดเอาพระรัตนตรัยเป็นที่พึ่งและทัศนคติที่มีต่อพระพุทธศาสนา^{๒๓}

พระปลัดแสนท์ ธมฺมวโรและคณะ ได้วิจัยเรื่อง “การปรับเปลี่ยนแนวทางการพัฒนาของพระสงฆ์ในชุมชนพื้นที่สูง” ได้กล่าวว่า ประชาชนในพื้นที่สูง หมายถึง กลุ่มคนที่ดำรงชีวิตอยู่ในพื้นที่หนึ่ง ที่มีรูปแบบวิถีชีวิตที่สัมพันธ์กับสังคมอื่น การปรับตัวของชาวกะเหรี่ยงขึ้นอยู่กับการวางมิติตามความสัมพันธ์ในเชิงสังคม การเผยแผ่พระพุทธศาสนาแบบทางการในชุมชนบนพื้นที่สูง เริ่มด้วยการ

^{๒๐} ฉันทนา จันทร์บรรจง และคณะวิจัย, “รูปแบบการจัดการศึกษาและเผยแผ่หลักศาสนาของวัดในพระพุทธศาสนา ประเภทการจัดการศึกษาและการเผยแผ่ศาสนาธรรม : กรณีศึกษาวัดพระธาตุช้างค้ำ อำเภอเมือง จังหวัดน่าน”, รายงานการวิจัย, (กรุงเทพมหานคร: ห้างหุ้นส่วนจำกัดภาพพิมพ์, ๒๕๕๘), หน้า ๘.

^{๒๑} ศรินทิพย์ เสถียรศิลป์และคณะวิจัย, “รูปแบบการจัดการศึกษาและเผยแผ่หลักศาสนาธรรมของวัดในพระพุทธศาสนา ประเภทการจัดการศึกษาและการเผยแผ่ศาสนาธรรม : กรณีศึกษาวัดราชโอรสาราม เขตจอมทอง กรุงเทพมหานคร”, รายงานการวิจัย, (กรุงเทพมหานคร: ห้างหุ้นส่วนจำกัดภาพพิมพ์, ๒๕๕๘), หน้า ๑๑.

^{๒๒} บัณฑิต บุญศรี, “พระธรรมจาริกกับการสร้างจิตสำนึกความเป็นไทยของชาวเขา”, วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาพัฒนาสังคม, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๕๙), หน้า ๔๒.

^{๒๓} อังคณา ช่างแก้ว, “การศึกษาอิทธิพลของการเผยแผ่พระพุทธศาสนาที่มีผลต่อพฤติกรรมและแนวความคิดของชาวเขาในจังหวัดภาคเหนือศึกษากรณีเฉพาะวัดศรีโสดา อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่”, วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๕๘), หน้า ๖๒.

สร้างจิตสำนึกของความเป็นไทย โดยมีจุดหมายหลักคือ ให้ชาวเขาหันมานับถือพระพุทธศาสนา เพราะความเชื่อว่าความเป็นพุทธและความเป็นไทยแยกกันไม่ออก มีการเปลี่ยนแปลงทางความเชื่อ ซึ่งชาวบ้านได้หันมานับถือพระพุทธศาสนาและศาสนาคริสต์เพิ่มขึ้น โดยเฉพาะศาสนาคริสต์ ได้กำหนดให้มีการละทิ้งการปฏิบัติตามประเพณีบางอย่างที่เกี่ยวข้องกับขวัญและผีวิญญาณ^{๒๔}

ประเสริฐ ชัยพิภุสิต ได้กล่าวถึง กระบวนการมีส่วนร่วมของชาวเขาในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมจาริก ไว้ในวิทยานิพนธ์เรื่อง “ กระบวนการมีส่วนร่วมของชาวเขาในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมจาริก ในหมู่บ้านห้วยปง อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่ ” ว่า การนำเอาวิธีการของกระบวนการมีส่วนร่วมของชาวเขามาเป็นปัจจัยหลักในการค้นหาปัญหา แก้ไขปัญหาและพัฒนาตนเอง เช่น การสรรหาและฝึกอบรมแกนนำชาวพุทธที่อาศัยอยู่ในหมู่บ้าน การใช้สื่อเสียงตามสาย การจัดกิจกรรมในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนาและวันสำคัญของชาติ การสอนศีลธรรมในโรงเรียน การปฏิบัติตนตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา และการจัดงานแสดงตนเป็นพุทธมามกะ ขณะเดียวกันก็จะใช้กระบวนการมีส่วนร่วมของชาวเขาในการดำเนินงานด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ซึ่งเป็นวิธีการที่กระตุ้นทำให้ชาวเขามีความตระหนักว่า เป็นกิจกรรมที่เขามีส่วนเป็นเจ้าของ มีส่วนรับผิดชอบและมีส่วนได้รับผลประโยชน์ ผลที่เกิดขึ้นย่อมทำให้การเผยแผ่พระพุทธศาสนามีประสิทธิภาพ มีคุณค่าและมีความยั่งยืน สืบทอดต่ออย่างชนรุ่นหลังต่อไป^{๒๕}

สุชาติ แก้วก่อ ได้กล่าวถึง กระบวนการมีส่วนร่วมของชาวเขาในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาไว้ในวิทยานิพนธ์เรื่อง “พระบัณฑิตอาสาพัฒนาชาวเขากับการเผยแผ่พระพุทธศาสนา : กรณีศึกษากลุ่มชาติพันธุ์เย้า ” ว่าการทำงานของพระบัณฑิตอาสา เน้นทำงานแบบเชิงรุกมากกว่าเชิงรับ โดยนำแนวคิดทฤษฎีจากผู้รู้เป็นแนวทางการพัฒนาชุมชน มีการร่วมค้นปัญหาชุมชน จัดเวทีชาวบ้านในการแก้ไขปัญหาชุมชน พร้อมส่งเสริมการรณรงค์ลด ละ เลิก อบายมุข ส่งเสริมสนับสนุนประสานงานและจัดสวัสดิการสังคมสงเคราะห์บนพื้นที่สูง สร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ให้การศึกษา ร่วมอนุรักษ์ฟื้นฟูวัฒนธรรมประเพณี และภูมิปัญญาชนเผ่า^{๒๖}

พันตำรวจโท นาวัน วงศ์รัตนมัจฉา ได้กล่าวถึง “ปัจจัยที่ส่งผลต่อกระบวนการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระบัณฑิตอาสาต่อกลุ่มชาติพันธุ์บนพื้นที่สูง” ไว้ในดัชนีวิทยานิพนธ์เรื่องผลสัมฤทธิ์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาในกลุ่มชาติพันธุ์ลีซูของพระธรรมจาริกว่า เพราะว่าการกลุ่มชาติพันธุ์ลีซู มี

^{๒๔} พระปลัดเสนห์ ธมมวโร, “การปรับเปลี่ยนแนวทางการพัฒนาของพระสงฆ์ในชุมชนพื้นที่สูง”, รายงานการวิจัย, (สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๖), หน้า ๒๘.

^{๒๕} ประเสริฐ ชัยพิภุสิต, “กระบวนการมีส่วนร่วมของชาวเขาในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมจาริก ในหมู่บ้านห้วยปง อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๐), หน้า ๕๖.

^{๒๖} สุชาติ แก้วก่อ, “พระบัณฑิตอาสาพัฒนาชาวเขากับการเผยแผ่พระพุทธศาสนา : กรณีศึกษากลุ่มชาติพันธุ์เย้า”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓), หน้า ๒๔.

ความเชื่อดั้งเดิมในลัทธิผีสาธเทวดา เคารพนับถือบรรพบุรุษ อุบาสย อัตลักษณ์ของชนเผ่าลี้ซอ ตลอดจนวัฒนธรรมของชาวลีซอ ต่างจากพระพุทธศาสนาอย่างมาก อุดมคติของชาวลีซอก็ต่างจากหลักการของพระพุทธศาสนาด้วย จึงทำให้การเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมจาริกไม่ประสบผลสำเร็จเท่าที่ควร^{๒๓๗}

พระปลัดสุชาติ สุวฑฒโก (ชีหมื่อแปร) ได้กล่าวถึง “ผลสัมฤทธิ์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระบัณฑิตอาสาต่อกลุ่มชาติพันธุ์บนพื้นที่สูง” ว่า กลุ่มชาติพันธุ์กะเหรี่ยงได้เข้าพิธีแสดงตนเป็นพุทธมามกะ ยึดถือพระรัตนตรัยเป็นที่พึ่งตลอดชีวิตของแต่ละหมู่บ้านเป็นจำนวนมาก ในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนาและวันสำคัญของชาติ มีการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ในอาศรม ชาวบ้านจะให้ความร่วมมือและไปร่วมอย่างสม่ำเสมอ นอกจากนั้นอาศรมยังเป็นศูนย์กลางในการพัฒนาด้านจิตใจ และจุดศูนย์กลางในการจัดกิจกรรมอีกด้วย นับว่าเป็นผลสัมฤทธิ์ของการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระบัณฑิตอาสาและพระธรรมจาริกในกลุ่มชาติพันธุ์กะเหรี่ยง ที่สามารถสร้างแสงสว่างแห่งธรรมให้กับชุมชนบนพื้นที่สูง และเป็นการสืบทอดอายุพระพุทธศาสนาให้มั่นคงสืบไป^{๒๓๘}

พระดำรงค์ ธีรวโร (ตาตุ้ย) ได้กล่าวถึงปัจจัยที่ส่งผลต่อกระบวนการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระบัณฑิตอาสาต่อกลุ่มชาติพันธุ์บนพื้นที่สูงไว้ในวิทยานิพนธ์เรื่อง “ความพึงพอใจของชาวบ้านตออบทบาทด้านการเผยแผ่ของพระบัณฑิตอาสาพัฒนาชาวเขา : เขตอำเภอปางงา จังหวัดลำปาง” ว่า ปัจจัยที่ส่งผลต่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระบัณฑิตอาสา คือ บุคลิกส่วนตัวของพระบัณฑิตอาสาจะมีส่วนช่วยให้การเผยแผ่พระพุทธศาสนาเป็นไปด้วยดี เช่น การมีสมณสาธิตที่ดี มีความอ่อนน้อมถ่อมตน รักษาข้อวัตรปฏิบัติเสมอต้นเสมอปลาย การมีมนุษยสัมพันธ์ดีต่อบุคคลทุกเพศทุกวัย การสนับสนุนกิจกรรมในด้านต่างๆ ของชุมชน การจัดบริเวณอาศรมให้มีความสะอาดร่มรื่น เป็นต้น^{๒๓๙}

๑.๗ วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาวิจัยสาขาวิชาพระพุทธศาสนานี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพเป็นการค้นคว้าข้อมูลจากเอกสาร และการเก็บข้อมูลภาคสนาม โดยผู้ศึกษามีความคุ้นเคยกับพื้นที่ในฐานะเป็นพระบัณฑิต

^{๒๓๗} พันตำรวจโท นาวัน วงศ์รัตนมัจฉา, “ผลสัมฤทธิ์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาในกลุ่มชาติพันธุ์ลีซอ ของพระธรรมจาริก”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔), หน้า ๘๖.

^{๒๓๘} พระปลัดสุชาติ สุวฑฒโก (ชีหมื่อแปร), “ศึกษาผลสัมฤทธิ์ของการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในกลุ่มชาติพันธุ์กะเหรี่ยง : กรณีศึกษาในอำเภอแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓), หน้า ๔๓.

^{๒๓๙} พระดำรงค์ ธีรวโร (ตาตุ้ย), “ความพึงพอใจของชาวบ้านตออบทบาทด้านการเผยแผ่ของพระบัณฑิตอาสาพัฒนาชาวเขา : เขตอำเภอปางงา จังหวัดลำปาง”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔), หน้า ๗๖.

อาสาพัฒนาชาวเขา จึงทำให้มีความรู้ ความชำนาญเกี่ยวกับโครงการพระบ้นจิตอาสาพัฒนาชาวเขา โดยได้ดำเนินการตามขั้นตอนดังนี้

๑.๗.๑ ขั้นการศึกษาเอกสาร

ศึกษาแนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับแนวทางการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ตลอดจนถึงศึกษา ภูมิหลัง ประวัติความเป็นมาของโครงการพระบ้นจิตอาสาพัฒนาชาวเขา วัตถุประสงค์ อุดมการณ์ วิสัยทัศน์ ยุทธศาสตร์นโยบาย บทบาทหน้าที่ของพระบ้นจิตอาสา ข้อมูลสถิติพื้นฐานทั่วไป การ บริหารองค์การ และการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของโครงการพระบ้นจิตอาสาพัฒนาชาวเขา ตลอดจนถึงปัญหา อุปสรรคของการเผยแผ่พระพุทธศาสนาบนพื้นที่สูง

๑.๗.๒ ขั้นการศึกษาภาคสนาม

(๑) การสร้างเครื่องมือ

(ก) แบบสัมภาษณ์

ภายหลังจากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ผู้ศึกษาได้นำข้อมูลไปบูรณาการ เพื่อออกแบบสัมภาษณ์ โดยแบ่งเนื้อหาการสัมภาษณ์ ออกเป็น ๒ ตอน ดังนี้

ตอนที่ ๑ ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสัมภาษณ์

ตอนที่ ๒ ข้อมูลสัมภาษณ์ เพื่อนำไปวิเคราะห์นำเสนอ“แนวทางการเผยแผ่ พระพุทธศาสนาของพระบ้นจิตอาสาพัฒนาชาวเขานบนพื้นที่สูง”โดยแบ่งรูปแบบออกเป็น ๓ ส่วน คือ ส่วนที่ ๑ เกี่ยวกับภูมิหลังการเผยแผ่ของพระบ้นจิตอาสาพัฒนาชาวเขา บนพื้นที่สูง ส่วนที่ ๒ เกี่ยวกับปัญหา อุปสรรคของการเผยแผ่พระพุทธศาสนาบนพื้นที่สูง ส่วนที่ ๓ เกี่ยวกับแนวทางการเผยแผ่พุทธศาสนาสำหรับพระบ้นจิตอาสาบนพื้นที่สูง

(ข) การนำเครื่องมือตรวจสอบความถูกต้อง

เมื่อได้แบบสัมภาษณ์ฉบับแรกแล้วนำไปปรึกษาอาจารย์ผู้ควบคุมวิทยานิพนธ์ และผู้เชี่ยวชาญ เพื่อขอคำชี้แนะ กรอบเนื้อหาว่าตรงตามวัตถุประสงค์การศึกษาหรือไม่ ก่อนนำไปใช้จริง

๑.๗.๓ ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากร ประกอบไปด้วยผู้บริหารโครงการ พระบ้นจิตอาสาพัฒนาชาวเขา ในเขต จังหวัดเชียงใหม่ ลำปาง เชียงราย และจังหวัดแม่ฮ่องสอน โดยการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-Depth Interview) กับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) รวมทั้งหมด ๑๗ รูป/คน

๑.๗.๔ การวิเคราะห์ข้อมูลและนำเสนอ

นำข้อมูลทั้งหมดที่ได้จากการสัมภาษณ์มาศึกษาวิเคราะห์ สังเคราะห์ และเขียนงานวิจัย ตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ โดยปรึกษาผู้ทรงคุณวุฒิ แล้วปรับปรุงแก้ไขเพื่อความถูกต้อง เมื่อเสร็จแล้ว เสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูล และนำเสนอผลการวิจัย

๑.๘ ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย

- ๑.๘.๑ ทำให้ทราบภูมิหลังการเผยแพร่ของพระบัณฑิตอาสาพัฒนาชาวเขาบนพื้นที่สูง
- ๑.๘.๒ ทำให้ทราบปัญหา อุปสรรคของการเผยแพร่พระพุทธศาสนาบนพื้นที่สูง
- ๑.๘.๓ ทำให้ทราบแนวทางในการเผยแพร่พระพุทธศาสนาสำหรับพระบัณฑิตอาสาบนพื้นที่สูง

บทที่ ๒

ภูมิหลังการเผยแผ่ของพระบัณฑิตอาสาพัฒนาชาวเขาบนพื้นที่สูง

การศึกษาวิจัยเรื่องแนวทางการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระบัณฑิตอาสาพัฒนาชาวเขาบนพื้นที่สูง เป็นการศึกษาการเผยแผ่พระพุทธศาสนาบนพื้นที่สูง ซึ่งเรื่องของการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเป็นหน้าที่โดยตรงของพระสงฆ์ ปัจจุบันมีการปรับปรุงกระบวนการที่หลากหลายขึ้น แต่สิ่งที่จะต้องเพิ่มเติมในกระบวนการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในยุคปัจจุบันและในอนาคต คือการกำหนดแผนยุทธศาสตร์หรือกลยุทธ์ในการปฏิบัติงาน เพราะยุทธศาสตร์จะเป็นกรอบในการปฏิบัติงาน เพื่อให้งานมีประสิทธิภาพประสบผลสัมฤทธิ์บรรลุตามวัตถุประสงค์และเป้าหมายที่องค์กรนั้น ๆ วางไว้ มีองค์กรที่เกี่ยวข้องกับการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในประเทศไทยซึ่งเป็นที่ทราบโดยทั่วไปคือ มหาเถรสมาคม สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ กรมการศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย และมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ส่วนในระดับภูมิภาคโดยเฉพาะทางภาคเหนือ องค์กรที่สำคัญคือ โครงการพระบัณฑิตอาสาพัฒนาชาวเขาบนพื้นที่สูง และโครงการพระธรรมจาริก ซึ่งถือได้ว่าเป็นองค์กรการเผยแผ่พระพุทธศาสนาบนพื้นที่สูงที่ใหญ่ในภาคเหนือ เพราะมีพระสงฆ์ สามเณรและบุคลากรในความรับผิดชอบจำนวนมาก มีเขตพื้นที่ปฏิบัติงาน คือ หมู่บ้านชาวเขาทางภาคเหนือ ๙ จังหวัด มีโครงสร้างการบริหารองค์กรที่ ที่สำคัญเป็นโครงการที่ทำการเผยแผ่พระพุทธศาสนาแก่กลุ่มชาติพันธุ์มายาวนาน ซึ่งการศึกษาในบทนี้จะประกอบไปด้วยข้อมูลดังนี้

๒.๑ แนวทางเกี่ยวกับการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

๒.๑.๑ ความหมายของการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

๒.๑.๒ เทคนิคการสอนธรรม

๒.๑.๓ วิธีการบรรยายธรรม อบรมแบบปลุกฝัง

๒.๒ การพัฒนาและบทบาทพระสงฆ์ต่อการพัฒนาชาวเขา

๒.๒.๑ ความหมายเกี่ยวกับการพัฒนา

๒.๒.๒ แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการพัฒนา

๒.๒.๓ พระสงฆ์กับการพัฒนาชุมชน

๒.๒.๔ บทบาทหลักของพระสงฆ์ในสังคมไทย

๒.๓ ข้อมูลพื้นฐานโครงการพระบัณฑิตอาสาพัฒนาชาวเขา

๒.๓.๑ ความเป็นมาของโครงการพระบัณฑิตอาสาพัฒนาชาวเขา

๒.๓.๒ วัตถุประสงค์โครงการพระบัณฑิตอาสาพัฒนาชาวเขา

๒.๓.๓ ที่ตั้งโครงการพระบัณฑิตอาสาพัฒนาชาวเขา

๒.๓.๔ วิสัยทัศน์โครงการพระบัณฑิตอาสาพัฒนาชาวเขา

- ๒.๓.๖ ยุทธศาสตร์โครงการพระบัณฑิตอาสาพัฒนาชาวเขา
 ๒.๓.๗ นโยบายโครงการพระบัณฑิตอาสาพัฒนาชาวเขา
 ๒.๔ สรุปความเคลื่อนไหวโครงการพระบัณฑิตอาสาในช่วง ๑๐ ปีที่ผ่านมา
 ๒.๕ สรุปจำนวนพระบัณฑิตอาสาพัฒนาชาวเขabenพื้นที่สูง
 ๒.๖ กระบวนการพัฒนาและทำงานของพระบัณฑิตอาสา

๒.๑ แนวทางเกี่ยวกับการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

การเผยแผ่พุทธธรรม คือการทำให้หลักธรรมคำสอนของพระพุทธ ศาสนาขยาย กว้างขวางออกไป มีผู้เคารพเลื่อมใสศรัทธาในพระรัตนตรัย น้อมนาเอาหลักธรรมในพระพุทธศาสนา ไปประพฤติปฏิบัติ เพื่อให้เกิดประโยชน์แก่ผู้ปฏิบัติตามสมควรแห่งการปฏิบัติ หน้าที่การเผยแผ่พุทธ ธรรมต้องอาศัยทั้งพระภิกษุสงฆ์เป็นกำลังและได้อุบาสก อุบาสิกาเป็นกำลังเสริม โดยอาศัยสื่อที่มีอยู่ รอบตัว มาเป็นอุปกรณ์ในการเผยแผ่และสื่อสารที่สำคัญที่สุด คือสื่อบุคคล จากการทบทวนเอกสารที่ เกี่ยวข้องปรากฏว่า ในพระไตรปิฎกและเอกสารทางวิชาการอื่นๆ ได้มีผู้กล่าวถึงการเผยแผ่พระพุทธ ศาสนาไว้ ดังนี้

๒.๑.๑ ความหมายของการเผยแผ่ธรรม

ปิ่น มุทุกันต์ ได้กล่าวถึงการเผยแผ่พระพุทธศาสนาว่า การเผยแผ่พุทธธรรมในสมัย พุทธกาลพระพุทธเจ้ามีวิธีการดำเนินการในการประสานมนุษย์สัมพันธ์โดยตระหนักในเหตุ ๓ ประการ อยู่เสมอ และในทุกๆ กรณีที่พระพุทธองค์ทรงดำเนินการ คือ ๑) ทรงค้นหาพื้นเพเดิมของเขา ๒) ทรง วิจัยถึงความต้องการของเขา ๓) ทรงรู้วิธีเข้าถึงจิตใจของเขาจึงกล่าวได้ว่าการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ของพระพุทธเจ้าทากันหลายรูปแบบ เช่น การแสดงธรรมการสนทนาธรรม การแนะนำสั่งสอน การ ปฏิบัติตนให้เป็นที่น่าเลื่อมใส และการตอบปัญหาข้อข้องใจสงสัย เป็นต้น โดยที่พระพุทธเจ้าได้ทรง ประทานแม่แบบ(หลัก)ในการปฏิบัติ(การแสดงธรรม)ให้มีเหตุผลต่อเนื่อง ไปโดยลำดับ ชี้แจงให้เข้าใจ ชัดเจน ในแต่ละประเด็นแสดงธรรมด้วยจิตเมตตา มุ่งประโยชน์ต่อมหาชนผู้ฟัง ไม่แสดงธรรมเพราะ เห็นแก่ลาภสักการะ แสดงธรรมไม่ยกตนข่มท่านและไม่เสียดสีข่มผู้อื่น ให้เกิดความกระตือรือร้น ทั้งนี้เพราะพระพุทธศาสนาเป็นศาสนาที่มุ่งสอนให้เกิดประโยชน์แก่มหาชน สอนด้วยเหตุผล เป็น ศาสนาที่มีในโลก ที่องค์ผู้ประดิษฐานและผู้เผยแผ่ ไม่ได้สอนให้เชื่ออย่างงมงาย พระพุทธเจ้าได้ทรง ตรัสสอนอยู่เสมอว่าให้คิดถี่ถ้วนรอบคอบเสียให้ดีกว่า แล้วจึงเชื่อ ให้เชื่อภายหลังที่เข้าใจเหตุผลดี ไม่ใช่ให้ เชื่อเสียก่อน แล้วจึงเข้าใจภายหลังหลักใหญ่ของพระพุทธศาสนานั้นอยู่ที่เหตุผล ผลทุกประการย่อม มาจากเหตุ ถ้าไม่มีเหตุ ก็ไม่มีผล ด้วยเหตุดังนี้ บทบาทการเผยแผ่มีเหตุผลที่ดี จึงประกาศให้ทราบมี ลักษณะ อะลุ่มอล่วย แสดงถึงการมีน้ำใจกว้างไม่ผูกมัดผู้อื่นด้วยความคิดของตน อีกทั้งการเผยแผ่ พุทธธรรม นับว่าเป็นหัวใจของการสืบทอดอายุพระพุทธศาสนาให้วัฒนาสถาพร^๑

^๑ ปิ่น มุทุกันต์, มุมสว่าง, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์คลังวิทยา, ๒๕๓๓), หน้า ๒๐๕.

บุญศรี พานะจิตต์ ได้กล่าวถึงการบริหารวัดด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาว่าเป็นการประกาศธรรมเป็นบทบาทที่สำคัญของสถาบันสงฆ์การเผยแผ่พระธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าเป็นการช่วยเหลือผู้อื่นให้พ้นจากทุกข์ด้วยอาศัยความเมตตาและกรุณาของพระสงฆ์งานเผยแผ่พระสงฆ์ที่ทำงานอยู่ทั่วไปในปัจจุบันมี ดังนี้^๒

(๑) ออกไปเผยแผ่จาริกหลักธรรมแก่ประชาชนทั่วประเทศ เป็นงานที่นำพุทธบริษัทและประชาชนทั่วไปให้เกิดความคิดถึงคุณค่าของพระธรรมและความจำเป็นที่จะต้องปฏิบัติธรรมะสามารถนำธรรมะไปใช้ในชีวิตประจำวันได้อย่างถูกวิธีและถูกต้อง รวมทั้งสามารถใช้ธรรมะแก้ปัญหาต่างๆ ในด้านเศรษฐกิจ สังคม การปกครองและสิ่งแวดล้อม รูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ได้แก่ การเทศน์ การบรรยาย การสนทนา ธรรมกถา นำฝึกสมาธิ นำเป็นพุทธมามกะ เยี่ยมเยียน นำพัฒนาท้องถิ่น สาธิตและนำจัดกิจกรรม

(๒) หน่วยอบรมประชาชนประจำจังหวัด (อ.ป.ต.) เป็นกิจกรรมคณะสงฆ์ไทยตามระเบียบมหาเถรสมาคม ว่าด้วยตั้งหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล พ.ศ. ๒๕๑๘ ความมุ่งหมาย ที่พัฒนาท้องถิ่นระดับตำบลหมู่บ้าน โดยให้พระสงฆ์ในชนบทมีบทบาท และเป็นแกนนำในการส่งเสริมวัดให้เป็นศูนย์กลางพัฒนาท้องถิ่นให้เกิดประโยชน์ต่อชุมชนนั้น

(๓) งานอบรมจริยธรรมนักเรียน ข้าราชการและประชาชน เพื่อให้ผู้เข้ารับการอบรมมีทัศนคติที่ดีต่อสถาบันพระพุทธศาสนา สามารถปฏิบัติตามหน้าที่ของชาวพุทธได้อย่างถูกต้องและเหมาะสมและน้อมนำพระพุทธศาสนาไปปฏิบัติในการดำเนินชีวิตประจำวันเพื่อพัฒนา ตนเองและสังคม

(๔) งานบรรพชาสามเณรฤดูร้อน เป็นการจัดบรรพชาเยาวชนอายุตั้งแต่ ๑๐ ปี เพื่อใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์ในการศึกษาธรรมะในช่วงปิดฤดูร้อนประมาณเดือนเมษายน

(๕) การส่งเสริมหน่วยสงเคราะห์พุทธมามกะผู้เยาว์ เป็นหน่วยสงเคราะห์ที่วัดและประชาชนจัดให้มีขึ้นในวัด ในหมู่บ้านเพื่อฝึกอบรมด้านความรู้ ความประพฤติและจิตใจโดย มีพระสงฆ์ทำหน้าที่อบรมสั่งสอนและบริหารงานทั่วไปของหน่วยสงเคราะห์พุทธมามกะผู้เยาว์ เรียกพุทธมามกาจารย์ แบ่งเป็น ๓ คณะ คือ คณะประณมพุทธมามกะ ได้แก่ เด็กอายุ ๗-๑๐ ขวบ คณะมัธยมพุทธมามกะ ได้แก่ เด็กอายุ ๑๑-๑๕ ขวบ คณะอุดมพุทธมามกะ ได้แก่ เด็กอายุ ๑๖-๑๘ ปี

(๖) การเผยแผ่ทางสื่อสารมวลชน เป็นการดำเนินการโดยเผยแผ่ทางวิทยุ โทรทัศน์ วารสาร นิตยสารเผยแผ่ธรรมและการเผยแผ่ในต่างประเทศ อาจมีการตั้งวัดในต่างประเทศ

(๗) การเผยแผ่ตามศักยภาพของวัด เป็นโครงการที่จัดขึ้นเพื่อพัฒนาคุณภาพชุมชนตามศักยภาพของวัด ได้แก่ โครงการอุทยานการศึกษา การจัดสวนสมุนไพรในวัดโครงการลานวัดลานใจ การกีฬา เป็นต้น

^๒ บุญศรี พานะจิตต์และคณะ, **ความสำเร็จในการปฏิบัติภารกิจของวัด: ศึกษาเฉพาะกรณีวัดสวนแก้ว อำเภอบางใหญ่ จังหวัดนนทบุรี**, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๕), หน้า ๒๑.

พระพิจิตรธรรมพาที (ชัยวัฒน์ ธมฺมวฑฺฒโน) ได้กล่าวว่า เทคนิคเป็นภาษาต่างประเทศ ตรงกับภาษาไทยว่า ศิลปะๆ คือ วิธีการเผยแพร่ที่จะประสบผลสำเร็จ ต้องประกอบด้วยสิ่งเหล่านี้ คือ คาคมณี, สุภาชิตน้อย, อร่อยต้องมีคากลอง, ไม่่วงนอนต้องมีชาขัน, ตรึงใจ ไปนานต้องมีแห่, รวมความว่า ต้องมีทั้ง “ศาสตร์” และ “ศิลป์” ศาสตร์ คือ ความรู้ ศิลป์ คือวิธีการหรือเทคนิค”

พระพิพิธธรรมสุนทร (สุนทร ญาณสุนทรโร) ได้ให้ความหมายของการเผยแพร่ ว่าเป็น การสื่อสารเพื่อการพัฒนาบุคคลทางด้านจิตใจให้มีความเคารพเลื่อมใส ยาเกรง ในพระรัตนตรัย น้อมนาเอาหลักธรรมในพระพุทธศาสนาไปประพฤติปฏิบัติ เพื่อให้เกิดประโยชน์แก่ผู้ปฏิบัติตามสมควร แห่งการปฏิบัติ นั้น เพราะพระพุทธศาสนาเป็นศาสนาที่มุ่งเพื่อประโยชน์สุขแก่ชาวโลก เป็นศาสนาแห่งสันติภาพของโลกและสันติภาพแห่งโลกสากล สมดังพระดำริที่จะส่งพระอรหันต์สาวก ๖๐ องค์ ออกไปเผยแผ่พุทธธรรมให้ชาวโลกได้รับรู้ จึงได้ตรัสกับภิกษุทั้งหลายว่า “จรถ ภิกษเว จาริก พุทฺชนฺหิตาย พุทฺชนฺสุขาย โลกานุกมฺปาย อตฺถาย หิตาย สุขาย เทวมนุสฺसान แปลว่า ภิกษุทั้งหลาย พวกเธอจงเที่ยวไป เพื่อประโยชน์ และความสุข แก่ชนหมู่มาก เพื่ออนุเคราะห์โลก เพื่อประโยชน์เกื้อกูล และความสุขแก่เหล่า ทวยเทพและมนุษย์ทั้งหลาย” และให้เกิดประโยชน์สูงสุดตามที่พระองค์ทรงประสงค์ ๓ ประการ คือ

- (๑) ภิญฺฐธรรมิกัตถะ คือ ประโยชน์ปัจจุบัน, ประโยชน์โลกนี้, ประโยชน์ขั้นต้น
- (๒) สัมปรายิกัตถะ คือ ประโยชน์เบื้องหน้าหรือในภพหน้า, ประโยชน์สูงขึ้น
- (๓) ปรมัตถะ คือ ประโยชน์สูงสุด, จุดหมายสูงสุด คือ พระนิพพาน^๔

พระสงฆ์ควรมีบทบาทช่วยแก้ไขปัญหาสังคมให้มากขึ้นและอย่างเป็นรูปธรรม โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การเข้าถึงประชาชนอย่างแท้จริง บทบาทของพระสงฆ์จึงไม่ควรจะเป็นเพียงการแสดงธรรม และประกอบพิธีกรรมเช่นในอดีตเท่านั้น ควรนำสิ่งที่สอนนั้นไปปรับใช้อย่างเป็นรูปธรรมในลักษณะของกิจกรรมร่วมกับชุมชนจนถึงรากหญ้า เพราะโอกาสที่ประชาชนจะเรียนรู้พุทธธรรมอย่างเต็มรูปแบบด้วยตนเองนั้นเป็นการยาก และการเรียนทฤษฎีเชิงปริยัติที่ขาดพื้นฐานทางพุทธธรรมที่ดีพอให้เข้าใจไม่ใช่เรื่องง่ายเช่นกัน พระสงฆ์จึงควรนำหลักคำสอนด้านปริยัติหรือทฤษฎีนั้นไปเสนอ แก่ชุมชนผ่านการทากิจกรรมร่วมกัน เช่นเดียวกับการสอนผ่านพิธีกรรมของพระสงฆ์ในอดีต หน้าที่หลักของพระสงฆ์ คือ เผยแผ่ธรรม นำการปฏิบัติ พัฒนา และปรัชากิจ ดังนั้น งานเผยแผ่จึงเป็นงานแรกในทุก รูป จะพึงกระทำ แต่ทำไมจึงทำไม่ได้ดี เพราะมีสาเหตุใหญ่ๆ อยู่ ๓ ประการ คือ

- (๑) ผู้เผยแผ่ขาดความรู้ความแตกฉานในธรรม มีความรู้ขั้นสัญญา ไม่ถึงขั้นทฎฐิ และระดับญาณ

^๓ พระพิจิตรธรรมพาที (ชัยวัฒน์ ธมฺมวฑฺฒโน), พระธรรมทูตสายต่างประเทศ รุ่นที่ ๔, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๓), หน้า ๑๓๗.

^๔ พระพิพิธธรรมสุนทร (สุนทร ญาณสุนทรโร), คม ชัด ลึก เล่ม ๒, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ เลียงเชียง, ๒๕๔๗), หน้า ๔๑.

(๒) ผู้เผยแผ่ขาดความรู้ความสามารถในการถ่ายทอดธรรม ไม่เคยฝึกการพูด ในที่ชุมชน หรือพัฒนาบุคลิกภาพ ใช้เสียงเบา ใช้บาลีมาก ยกหัวข้อธรรมมาก ไม่เตรียมตัว ไม่สังเกต ติดรูปแบบ ใช้เวลามาก เป็นต้น

(๓) ผู้เผยแผ่ขาดความพอใจ เต็มใจ และความรักในการสอนธรรม เผยแผ่ธรรม เอาแต่ฝ่ายรับ ไม่ทำแบบฝ่ายรุก การเผยแผ่พระพุทธศาสนา เป็นฐานะหน้าที่ของพุทธศาสนิกชนทุกคนที่ต้องร่วมมือร่วมใจทำงานเพื่อพระพุทธศาสนา มีพระภิกษุสงฆ์เป็นแกนนำ โดยประยุกต์ใช้วิธี การเผยแผ่ให้เข้ากับสภาพแวดล้อมสังคมปัจจุบัน รับฟังความคิดเห็นของกลุ่มคนอื่นมีเหตุผลที่ดี มีน้ำใจกว้างไม่ผูกมัดผู้อื่นด้วยความคิดของตนอาศัยศักยภาพของวัดที่เป็นศูนย์กลางของ ชุมชนจัดการมีส่วนร่วมกับชุมชนผ่านโครงการต่างๆ เช่น โครงการอุทยานการศึกษา สวนสมุนไพรในวัด ลานวัดลานใจการกีฬา ทางานเผยแผ่เชิงรุกมากขึ้น

หลักในการเผยแผ่ธรรม ท่านทั้งหลายในขณะนี้ มีหน้าที่เป็นพระธรรมทูตก็คือเป็นผู้แทนของพระพุทธเจ้า เมื่อเป็นผู้แทนของพระพุทธเจ้า ในฐานะพระธรรมทูตมีหน้าที่ในการเผยแผ่ธรรม พระธรรมทูตมีหน้าที่เดียว หน้าที่หลักก็คือการเผยแผ่ธรรม การเผยแผ่ธรรมทำอะไร มีหลายวิธี วิธีแรกที่พระพุทธเจ้าทรงปฏิบัติก็คือการเทศน์ และถือว่าเป็นวิธีหลักที่พระพุทธเจ้าทรงถือปฏิบัติด้วยพระองค์เองมาโดยตลอด ๔๕ ปี พระพุทธเจ้าเทศน์ไม่หยุดเลย ส่วนวิธีอื่น เช่น พุทธคยา ปาฐกถา บรรยาย มีผู้รวบรวมทำวิจันเอาไว้ว่า วิธีการสอนของพระพุทธเจ้า หรือวิธีการเผยแผ่ของพระพุทธเจ้านั้นมีอยู่ ๗ ประการด้วยกันเท่าที่ท่านค้นคว้าไว้นานแล้ว คือ

- (๑) อุปนิสินนกะ
- (๒) ธรรมมีกถา
- (๓) โอวาทกถา
- (๔) อนุสาสนีกถา
- (๕) ธรรมสากัจฉากถา
- (๖) ปุจฉาวิสัชนากถา
- (๗) ธรรมเทศนา

ในเรื่องนี้ให้รู้ว่าวิธีเผยแผ่ของพระพุทธเจ้าก็คือการเทศน์ การเทศน์คืออะไร การเทศน์ก็คือการแสดงธรรม การชี้แจง การบอกกล่าว นี่เรียกกันว่าเทศน์ สมัยปัจจุบันนี้ เราก็นำวิธีการเทศน์นั้นมาปรับเปลี่ยนให้เข้ากับยุคเข้ากับสมัย การเทศน์นั้นก็ยังคงอยู่ แต่ว่าหนักไปทางพิธีการ และเป็นพิธีการที่ศักดิ์สิทธิ์ นั่นคือการเทศน์แบบเดิม ปรับเปลี่ยนมาเป็นปาฐกถา เปลี่ยนเป็นบรรยายธรรม ก็คือพุทธธรรมะ เปลี่ยนเป็นอภิปรายธรรม ก็คือการบรรยายธรรมเหมือนกัน แต่บรรยายหลายคน สองธรรมาสน์ สามธรรมาสน์ ปรับเปลี่ยนไปตามยุคตามสมัย นี่ก็เป็นการทำหน้าที่เหมือนกัน ที่นี้ทำอย่างไรจึงจะได้ผล นี่คือตัวหลัก และนี่ก็เป็นอีกเหตุผลหนึ่งที่นิมนต์ท่านทั้งหลายมาประชุมกันนี้ เพื่อที่จะได้รู้แนวทางในการเผยแผ่ธรรม ให้รู้จักแนวทางให้รู้จักวิธีการ ส่วนรายละเอียด เนื้อหาสาระนั้นก็คงจะพูดอะไรกันไม่ได้ ธรรมะนั้นเป็นเรื่องใหญ่ ท่านทั้งหลายต้องมีทุนเดิมกันอยู่แล้ว นั่นก็คือต้องมีความรู้ด้านธรรมะ ได้ศึกษานักธรรมบ้าง บาลีบ้าง อ่านหนังสือด้วยตนเองบ้าง สิ่งเหล่านี้เรียกว่า

เป็นต้นทุนในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา^๕

๒.๑.๒ เทคนิคการสอนธรรม

เทคนิคการสอนศีลธรรมแก่ประชาชน เป็นสิ่งที่ลึกซึ้งกว่าการสอนนักเรียน เพราะประชาชนเป็นผู้มีประสบการณ์มาก และความรู้ของประชาชนก็ไม่เสมอภาคกัน ฉะนั้นวิธีการที่เผยแผ่ให้ได้ผล ในเบื้องต้น ต้องศึกษาพื้นฐานแห่งจิตใจศึกษาอุปนิสัยใจคอของคนในถิ่นนั้นๆ พร้อมทั้งต้องทำตัวให้เป็นที่เคารพนับถือของเขาด้วย วิธีการสอนศีลธรรมนั้น หลักใหญ่ที่พระพุทธเจ้าทรงวางไว้คือ โอวาทปาฏิโมกข์ซึ่งได้แสดงแนวทางการเผยแผ่ไว้ดังนี้ คาถาที่ ๑ เป็นหลักอุดมการณ์ของพระพุทธศาสนา คือ ต้องอดทน อดกลั้น ไม่เบียดเบียนคนอื่นมีหลักสูงสุด คือ นิพาน คาถาที่ ๒ เป็นหลักการ คือ ไม่ทำชั่ว ทำดี ทำจิตใจให้ผ่องใส คาถา ที่ ๓ เป็นวิธีการ คือ ไม่ว่าร้ายคนอื่น ไม่ทำร้ายคนอื่น สำรวมในพระปาฏิโมกข์ รู้จักประมาณในการบริโภค มีที่นอนที่นั่งอันเจียมสังัด ประกอบความเพียรทางจิต นอกจากนี้ ยังมีวิธีการสอนศีลธรรมแก่ประชาชนตามหลัก ๗ ประการเป็นวิธีการภาคปฏิบัติ ซึ่งศึกษาค้นคว้าโดย สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ วัดสามพระยา มีดังนี้คือ

(๑) อุปนิสินนกา คือ การสนทนาปราศรัยกับบุคคลผู้มาหาสู่ หรือการต้อนรับแขกผู้มาเยือน การพูดคุยกันโดยการสอดแทรกธรรมะ เข้าไปในการสนทนากันนั้นตามสมควรแก่ เหตุการณ์ กาลเทศะ และบุคคลผู้ฟัง โดยไม่มีการเตรียมตัวมาก่อนนิยมพูดกันว่า “การเทศน์ธรรมาสั้นดี ”

(๒) ธรรมีกา คือ การสอนศีลธรรมแก่ประชาชนอย่างเป็นกิจจะลักษณะเป็นงานเป็นการ เป็นเรื่องเป็นราว มีการเตรียมการไว้ล่วงหน้า ได้แก่ การแสดงปาฐกถา การบรรยายธรรม เป็นต้น

(๓) โอวาทกา คือ การสอนศีลธรรมแก่ประชาชน แบบคำแนะนำ คำตักเตือน คำสอน โดยเฉพาะเจาะจงลงไปเรื่องใดเรื่องหนึ่ง เพื่อให้ผู้ฟังเกิดความสังวรระวัง ไม่ทำความชั่ว ให้ละความชั่ว ให้ทำความดีและรักษาความดีได้

(๔) อนุสาสนีกา คือ การสอนศีลธรรมแก่ประชาชนแบบสอนบ่อยๆ นิยมพูดกันว่า “พราสอน” เพื่อให้เกิดความจำได้ เกิดความชินหู จนเกิดความ “คล่องปากขึ้นใจ” เรื่องที่สอนนั้น ก็อยู่ในประเภทคำแนะนำ คำแนะแนว คำตักเตือน และคำกล่าวสอนนั่นเอง ถ้ากล่าวสอนเป็นครั้งคราว จัดเป็น “โอวาทกา” ถ้ากล่าวสอนเป็นประจำ และทำบ่อยๆ จัดเป็น “อนุสาสนีกา ”

(๕) ธรรมสากัจฉากา คือ การแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกันและกัน การสนทนากัน เพื่อแสวงหาความถูกต้อง หรือเพื่อปรับความเข้าใจกันและกัน นิยมเรียกว่า “การสนทนาธรรม”โดยผลัดกันพูด ผลัดกันฟัง

(๖) ปุจฉาวิสัชนากา คือ การสอนศีลธรรมแก่ประชาชน แบบการถามและการตอบ ในเรื่องที่จะสอนนั้น เพื่อทดสอบถึงความรู้เดิมของผู้รับสอนว่า มีอยู่แค่ไหนเพียงไร เพื่อเป็นการกระตุ้นเร้าใจให้ผู้ฟังเกิดความตื่นตัวอยู่เสมอ และเพื่อทดสอบความจำและความเข้าใจในเรื่องที่สอนนั้นว่า

^๕ พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช), การเผยแผ่พระพุทธศาสนา, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์เสียงเสียง, ๒๕๕๓), หน้า ๕๖

ผู้ฟังมีแค่ไหนเพียงไร โดยมีวิธีการ ๓ วิธี คือ ๑)ถามเพื่อให้ตอบ ๒) ถามเองตอบเองและ ๓) ให้ถามเพื่อตอบ

(๗) ธรรม เทศนาภคา คือ การแสดงธรรม ซึ่งแสดงหลักธรรม หลักสัมมาปฏิบัติ เพื่อให้ผู้ฟังรู้แจ้งเห็นจริงในธรรมที่ควรรู้ควรเห็น เป็นการชักนำให้ผู้ฟังเกิดศรัทธาปสาทะในธรรมปฏิบัติ ยอมรับเป็น “หลักจำ” และเป็น “หลักใจ” ยึดถือเป็นอุดมคติในการดำเนินชีวิตประจำวัน เพื่อความอยู่เย็นเป็นสุข พ้นจากความอยู่ร้อนนอนทุกข์ ความจริง “ธรรมเทศนาภคา” กับ “ธรรมิกถา” มีส่วนคล้ายคลึงกัน บางแห่งท่านกล่าวว่าเป็นอย่างเดียวกัน แต่ธรรมเทศนาภคานี้ นิยมทำเป็นกิจจะลักษณะ และมีกระบวนการ มีระเบียบแบบแผนมากกว่าธรรมิกถา โดยเน้นถึงลีลาหรือท่วงทानองวาจาที่เปล่งให้ถูกต้อง เหมาะสม เป็นวรรคเป็นตอน เน้นถึงอิริยาบถทางกาย เป็นระเบียบเรียบร้อย โดยมีหลักใหญ่ ๒ ประการ คือ ๑) หลักเทศน์ คือ ลีลาการขึ้นธรรมาสน์ เป็นต้น ๒) หลักธรรม คือ หัวข้อธรรมะเหมาะแก่งาน แก่กาละ เทศะ และบุคคล ประกอบด้วย อุเทศ นิเทศ และปฏินิเทศ อย่างสมบูรณ์ทุกประการ โดยแบ่งวิธีเทศน์เป็น ๒ แบบ คือ ๑. อ่านคัมภีร์ ๒. เทศน์ปฏิภาณ

๒.๑.๓ วิธีการบรรยายธรรม อบรมแบบปลุกฝัง

- (๑) ควรใช้วิธีธรรมสากัจฉา คือ การพูดไป ถามไป ในระหว่างการบรรยายธรรมนั้น
- (๒) จังหวะที่พูด พอเหมาะแก่วัยของผู้ฟัง ไม่เร็วเกินไป และไม่ช้าเกินไป
- (๓) เสียงที่พูด นุ่มนวลชวนฟัง ไม่ดังเกินไป และไม่ค่อยเกินไป
- (๔) ควรพูดแบบให้คิด ไม่ใช่พูดแบบให้ฟังอย่างเดียว
- (๕) ควรใช้คำพูดว่า “ควรทำ ควรพูด ควรคิด” เป็นต้น ไม่ใช่คำพูดว่า “จงทำ จงพูด จงคิด” เป็นต้น

เพราะธรรมะทุกข้อ เป็นเรื่องของจิตใจ เป็นเรื่องของความสมัครใจประพัตต์ด้วยตนเอง เป็นเรื่องของผู้มีจิตศรัทธาปสาทะไม่ใช่เรื่องของระเบียบวินัย อันเป็นเรื่องข้อบังคับให้ปฏิบัติตาม หลักการอธิบายธรรมะ ๖ ประการ

(๑) อัตถะ คือ อธิบายความของธรรมะข้อนั้น ๆ ว่ามีความหมายอย่างไร แยกอธิบายออกได้เป็น ๒ อย่าง คือ ๑) โดยอรรถ คือ ความหมายที่เป็นจุดประสงค์ หรือความหมายที่แท้จริง ๒) โดยพยัญชนะ คือ ความหมายตามพยัญชนะ ตามหลักบาลีไวยากรณ์ อีกนัยหนึ่ง อัตถะ คือ อธิบายความหมายของธรรมะข้อนั้น ๆ ว่ามีความหมายอย่างไร แยกอธิบายออกได้เป็น ๒ อย่าง คือ ทางคติโลก คือ ความหมายทางคติโลก หรือความหมายของชาวโลก ทางคติธรรม คือ ความหมายทางคติธรรมหรือความหมายทางศาสนา ๒.ประเภท คือ ธรรมะข้อนั้น ๆ แยกประเภทออกไปได้อย่างไรหรือไม่ และแยกประเภทออกไปได้เท่าไรคืออะไรบ้าง

(๓) เหตุ คือ ธรรมะข้อนั้น ๆ มีอะไรเป็นมูลเหตุทำให้เกิดขึ้น หรือเป็นธรรม มีอะไรเป็น “ปทัฏฐาน ” คือเป็นเหตุทำให้เกิดขึ้น

(๔) ผล คือ ธรรมะข้อนั้น ๆ มีผลเป็นอย่างไรแก่บุคคลผู้ปฏิบัติตาม และแก่บุคคลผู้ปราศจากธรรมะข้อนั้น ๆ กล่าวคือมีอานิสงส์หรือมีโทษแก่บุคคลผู้ปฏิบัติอย่างไร

(๕) อุปมา คือ ธรรมะข้อนั้น ๆ มีข้ออุปมา (เปรียบเทียบ) เหมือนอะไร เพื่อช่วยให้ผู้ฟังเกิดความเข้าใจธรรมะข้อนั้น ๆ ชัดเจนยิ่งขึ้น

(๖) สาธก คือ ธรรมะข้อนั้น ๆ ควรยกเรื่องอะไรนำมาเล่าประกอบเป็นบุคลาธิษฐาน เพื่อช่วยให้ผู้ฟังทรงจำธรรมะได้ดียิ่งขึ้น

ธรรมะ ๓ ประการ ธรรมะในทางพระพุทธศาสนา รวมทั้งวินัยด้วยที่มี ๘๔,๐๐๐ พระธรรมชั้นตรี มีมาติกาใหญ่เพียง ๓ เรื่อง คือ

(๑) กุสลา ธมมา คือ ธรรมที่เป็นกุศลหรือกุศลธรรม เป็นธรรมฝ่ายดี เป็นฝ่ายคุณธรรม เป็นธรรมประเภท “ภาเวตัพพธรรม” คือ ธรรมที่ควรบำเพ็ญให้มีขึ้นในตน เป็นธรรมะที่มีผลเป็นความสุข ความเจริญรุ่งเรือง เป็นบารมีธรรมอันเป็นพลังภายในอันเป็นเหตุทำให้เกิด “สมบัติ” ทั้งปวง

(๒) อกุสลา ธมมา คือ ธรรมที่เป็นอกุศล หรืออกุศลธรรม เป็นธรรมฝ่ายชั่ว เป็นธรรมประเภท “ปหาตัพพธรรม” คือ ธรรมที่ควรละเว้นเสีย เป็นธรรมะที่มีผลเป็นความทุกข์ เป็นความเสื่อมเสีย เป็นอาสวะอันเป็นพลังความชั่วภายในทำให้เกิด “วิบัติ” ทั้งปวง

(๓) อพยากตา ธมมา คือ ธรรมที่เป็นอภัยกถา หรืออภัยกถาธรรม เป็นธรรมฝ่ายกลาง ๆ ไม่ได้มีชั่ว เป็นธรรมประเภท “ปริญญะธรรม” คือ ธรรมที่ควรกำหนดรู้ ควรยอมรับความจริงว่า โลกนี้มีปกติเป็นอย่างไร ตัวอย่างเช่น โลกธรรม ๘ สามัญลักษณะ ๓ เป็นต้น ก่อนที่จะสอน จึงต้องคำนึงว่าธรรมะที่จะใช้สอนเป็นธรรมประเภทไหน ถ้าเป็นกุศล ก็เน้นให้เขาปฏิบัติจริง ๆ บอกอานิสงส์หรือผลก่อนแล้ว แสดงเหตุ เวลาพูดก็ได้เน้นภาคปฏิบัติ ถ้าเป็นอกุศลธรรม ก็บอกโทษแห่งความชั่วเสียก่อน แล้วบอกให้ละ ส่วนอภัยกถาธรรม ก็บอกหรือสอน เพื่อให้โยมละความยึดมั่นถือมั่น ให้ยอมรับความจริง^๖

จากการปฏิบัติหน้าที่ในการประกาศและเผยแผ่พระพุทธศาสนาและพัฒนาสังคมของพระสงฆ์ในสมัยพุทธกาลนั่นเอง ส่งผลให้พระพุทธศาสนาได้เข้ามาสู่ประเทศไทย ซึ่งเป็นหนึ่งในดินแดนที่เรียกว่าสุวรรณภูมิครั้งแรก ด้วยการเดินทางมาเผยแผ่พระพุทธศาสนาของสาวกที่เป็นสายพระธรรมทูตสายที่ ๘ คือคณะของพระโสณเถระและ พระอุตระเถระทำให้พระพุทธศาสนาเข้ามาประดิษฐานในประเทศไทยอย่างสมบูรณ์ ภายใต้พระราชูปถัมภ์ของพระมหากษัตริย์ไทย โดยมีการบวชการศึกษาเล่าเรียนพระธรรมวินัยสืบทอดกันมาจนถึงปัจจุบัน^๗

ประเทศไทยเป็นประเทศที่นับถือพระพุทธศาสนามาช้านาน คือ นับถือพระพุทธศาสนาแบบเถรวาทจากการเข้ามาเผยแผ่ของพระโสณะและพระอุตระ และนับถือพระพุทธศาสนาแบบมหายานโดยได้รับอิทธิพลจากการที่ถูกขอมปกครอง จนมาถึงปัจจุบันเป็นพระพุทธศาสนาแบบเถรวาท มีการศึกษาพระพุทธพจน์และการปฏิบัติธรรมอย่างแพร่หลาย พุทธศาสนิกชนมีจิตใจใฝ่ในการทำบุญ จนกล่าวได้ว่าเป็นประเทศที่พระพุทธศาสนารุ่งเรืองที่สุดในปัจจุบัน การเผยแผ่ของพระสงฆ์ใน

^๖ พระธรรมวโรดม (บุญมา คุณสมปนโน ป.ธ.๙), **เทคนิคการสอนธรรมะ**, (กรุงเทพมหานคร: เทียนวรรณ, ๒๕๔๕), หน้า ๓๑.

^๗ สิริวัฒน์ คำวันสา, **ประวัติพระพุทธศาสนาในประเทศไทย**, (กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๔), หน้า ๒๔.

ปัจจุบันมีทั้งแบบเชิงรับคือยึดถือกันมาเป็นประเพณี เช่น เทศน์สอนโยมที่วัด เป็นต้น และแบบเชิงรุกคือปรับให้เหมาะสมกับสภาพปัจจุบัน ตรงกับความต้องการของผู้ฟัง เช่น จัดค่ายอบรมเยาวชน เป็นต้น ลักษณะของผู้เผยแผ่มีทั้งแบบ ปัจเจกบุคคล คณะและหน่วยงานองค์กร การเผยแผ่ที่ทำเป็นหน่วยงานหรือองค์กร เช่น พระธรรมทูต, หน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีหน่วยงาน องค์กรเผยแผ่ต่างๆ ที่ฆราวาสเป็นผู้ดำเนินงาน เช่น องค์การพุทธศาสนิกสัมพันธ์แห่งโลก, พุทธสมาคมแห่งประเทศไทย ในพระบรมราชูปถัมภ์ เป็นต้น

หลักการเผยแผ่พระพุทธศาสนา การเผยแผ่ คือ การทำให้ขยายออกไป การทำให้ขยายวงกว้างออกไปทำให้แพร่หลายออกไป การเผยแผ่พระพุทธศาสนาจึงได้แก่ การดำเนินงานเพื่อให้หลักธรรมคำสั่งสอนในพระพุทธศาสนาแพร่หลายออกไปในทุกสารทิศ มีผู้ศรัทธาเลื่อมใสเคารพ ยำเกรง ในพระรัตนตรัยน้อมนำเอาหลักธรรมในพระพุทธศาสนาไปประพฤติปฏิบัติ หลักประโยชน์ ๓ การประกาศพระพุทธศาสนาโดยยึดหลักประโยชน์และความสุขของมหาชนเป็นที่ตั้งถือเป็นวัตถุประสงค์หลักในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาตามที่พระพุทธเจ้าทรงประทานโอวาทให้แก่เหล่าพระสาวกชุดแรกที่ทรงส่งให้ไปประกาศพรหมจรรย์ ว่า ภิกษุทั้งหลาย พวกเธอจงเที่ยวจาริก เพื่อประโยชน์และความสุขแก่ชนหมู่มาก เพื่ออนุเคราะห์โลก เพื่อประโยชน์เกื้อกูลและความสุขแก่หวิเวทนและมนุษยอย่าได้ไปทางเดียวกันสองรูปจงแสดงธรรมงามในเบื้องต้น งามในท่ามกลาง งามในที่สุด จงประกาศพรหมจรรย์พร้อมทั้งอรรถและพยัญชนะบริสุทธิ์บริบูรณ์ครบถ้วนสัตว์ทั้งหลายที่มีธุลีในตนน้อยมีอยู่ ย่อมเลื่อมเพราะไม่ได้ฟังธรรม จักมีผู้รู้ทั่วถึงธรรม^๙ พระพุทธพจน์นี้ เป็นเครื่องชี้ชัดถึงบทบาทสำคัญของการสื่อหลักธรรมในพระพุทธศาสนา โดยเป็นหลักการและนโยบายในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของเหล่าพุทธสาวกจนตรากตรำปัจจุบันนี้ ทั้งนี้ก็เพื่อประโยชน์สุขแก่มนุษย์ โดยหลักการก็คือ ให้เกิดประโยชน์สุขตามพุทธประสงค์ ๓ ประการ คือ

- (๑) ทิฏฐิธัมมิกัตถประโยชน์ ประโยชน์ในชาตินี้
- (๒) สัมปรายิกัตถประโยชน์ ประโยชน์ในชาติหน้า
- (๓) ปรมัตถประโยชน์ ประโยชน์อย่างยิ่ง^{๑๐}

ประโยชน์ คือ ผลตอบสนอง ได้รับสืบมาจากพฤติกรรมที่ประกอบไปด้วยกุศลกรรมที่พระพุทธศาสนาถือเป็นหลักสำคัญ เพราะก่อให้เกิดผลเป็นความสุข ความมั่งคั่งบริบูรณ์ ความไปเกิดในสุคติโลกสวรรค์ และจุดหมายปลายทางของชีวิตที่ถือเป็นสุขที่สงบเย็น เป็นชีวิตที่อยู่จบพรหมจรรย์สิ้นทุกข์ทั้งปวง การที่พระพุทธองค์ประสงค์ให้เกิดเป็นประโยชน์แก่มหาชน คือเกิดเป็นความสุขนั้น

^๙ ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.๒๕๔๒, (กรุงเทพมหานคร: นานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่นส์, ๒๕๔๖), หน้า ๔๗๘.

^๙ วิ.ม. (ไทย) ๔/๓๒/๔๐.

^{๑๐} พ.อิตติ. (ไทย) ๒๕/๖๗๓/๓๓๓๓

ทรงหมายเอาลักษณะสุขที่สืบเนื่องจากการดับ อาจจำแนกออกเป็น ๓ ประการคือ^{๑๑}

(๑) ดับอวิชชา หมายถึง การเกิดญาณทัสสนะอันสูงสุด

(๒) ดับกิเลส หมายถึง กำจัดความชั่วร้ายและของเสียดังต่าง ๆ ภายในจิตใจ หหมดเหตุที่จะก่อปัญหาความเดือดร้อนวุ่นวายต่างๆ แก่ชีวิตและสังคม

(๓) ดับทุกข์ หมายถึง หหมดความทุกข์ บรรลุประโยชน์สูงสุด เกิดเป็นสุขที่ นิรันดร์ ความสุขถือเป็นความสำคัญอย่างยิ่งในการปฏิบัติธรรมทางพระพุทธศาสนา กล่าวให้ชัดเจนก็คือ การปฏิบัติตามหลักธรรมเพื่อให้เกิดประโยชน์สุข เริ่มแต่ขั้นต้น คือ บุญ มีพุทธพจน์รับรองว่า “บุญเป็นชื่อของความสุข”^{๑๒} คนจะถึงความสุขได้ต้องมีศีลเป็นพื้นฐานในการบำเพ็ญเพียรทางจิตหรือเจริญภาวนา ศีลถือเป็นตัวทำให้เกิดจิตนิ่ง เกิดเป็นฌาน ความสุขก็เป็นองค์ประกอบของฌาน ฌานยิ่งสูงขึ้นความสุขก็ยิ่งประณีตขึ้น เป้าหมายของพระพุทธศาสนา คือ นิพพาน ก็เป็นสุข และเป็นบรมสุขด้วย ดังพุทธพจน์ว่า “นิพพานเป็นสุขอย่างยิ่ง”^{๑๓} ประโยชน์สุขถือเป็นความชัดเจนในคำสอน

พระพุทธศาสนามุ่งหมายความสุขด้วยข้อปฏิบัติให้ถึงสุข มิใช่บรรลุด้วยความทุกข์ แต่มีข้อที่ต้องระวังก็คือผู้ปฏิบัติต้องไม่ติดใจหลงใหลในความสุขที่เกิดขึ้นแก่ตน ไม่ปล่อยให้ความสุขที่เกิดขึ้นนั้นครอบงำจิตใจของตน ต้องเป็นอิสระสมบูรณ์จากกิเลสทั้งปวง จึงถือเป็นความสุขที่เป็นจุดหมายปลายทางทางพระพุทธศาสนา ประโยชน์สุข ๓ ประการที่ยกไว้เบื้องต้น จะเกิดขึ้นด้วยการนำหลักธรรมในพระพุทธศาสนาไปปฏิบัติอย่างแท้จริง โดยกระทำให้เกิดประโยชน์แก่ตนเองก่อน ในขณะเดียวกันก็มองถึงเพื่อนมนุษย์รอบข้างด้วยการแผ่แผ่ยังประโยชน์ที่ตนได้ปฏิบัติตามจนเกิดผล ดังพุทธดำรัสว่า ภิกษุทั้งหลาย บุคคลผู้พิจารณาเห็นประโยชน์ของตน สมควรแท้ เพื่อที่จะทำกิจของตนให้ถึงพร้อมด้วยความไม่ประมาท หรือว่าบุคคลผู้พิจารณาเห็นประโยชน์ของผู้อื่น สมควรแท้ เพื่อที่จะทำกิจของผู้อื่นให้ถึงพร้อมด้วยความไม่ประมาท หรือบุคคลผู้พิจารณาเห็นประโยชน์ทั้งสองฝ่าย สมควรแท้ที่จะทำกิจของทั้ง ๒ ฝ่ายให้ถึงพร้อมด้วยความไม่ประมาท^{๑๔} การเผยแผ่พระพุทธศาสนาจึงมุ่งที่จะพัฒนาศักยภาพของมนุษย์ที่มองประโยชน์ทั้งที่จะเกิดกับตนเองและผู้อื่น มีสติเป็นตัวจัดความไม่ประมาท โดยตระหนักถึงผลของกุศลกรรมเป็นตัวกำหนดทิศทางในการทำให้เกิดประโยชน์ทั้ง ๓ ประการดังกล่าว นอกจากเป้าหมายที่เป็นอุดมการณ์ของการเผยแผ่พุทธธรรมของพุทธบริษัทดังกล่าวมาแล้วนั้น พระพุทธศาสนายังมีหลักการที่ถือเป็น หัวใจของพระพุทธศาสนา ปรากฏในโอวาทปาติโมกข์ ซึ่งพระพุทธเจ้าทรงประทานแก่พระอริยสาวก ๑,๒๕๐ รูป ณ ในวันเพ็ญเดือน ๓ ที่บัดนี้เรียกว่า วันมาฆบูชา โดยสาระคือ ๑) การไม่ทำบาปทั้งปวง ๒) การทำกุศลให้ถึงพร้อม และ ๓) การทำจิตของตนให้ผ่องแผ้ว^{๑๕}

^{๑๑} พระธรรมปิฎก (ปอ. ปยุตฺโต), **พุทธธรรม**, พิมพ์ครั้งที่ ๗, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๑), หน้า ๕๒.

^{๑๒} ขุ.อิติ. (ไทย) ๒๕/๒๐๐/๒๔๐.

^{๑๓} ม.ม. (ไทย) ๑๓/๒๘๗/๒๘๑.

^{๑๔} ส.น. (ไทย) ๑๖/๒๒/๔๐.

^{๑๕} ที.ม. (ไทย) ๑๐/๙๐/๔๓-๔๔

๒.๒ ข้อมูลเกี่ยวกับการพัฒนาและบทบาทพระสงฆ์ต่อการพัฒนาชาวเขา

๒.๒.๑ ความหมายเกี่ยวกับการพัฒนา

การพัฒนา คือ การทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงดีขึ้นเจริญขึ้น การพัฒนาคนให้มีความสุขมีสภาพแวดล้อมที่เหมาะสม การพัฒนาจึงหมายถึงการเปลี่ยนแปลงของสิ่งใดสิ่งหนึ่งให้เกิดความเจริญงอกงามและดีขึ้นจนเป็นที่พึงพอใจ โดยเป็นการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นจากการเตรียมการของมนุษย์ในลักษณะของแผนโครงการแล้วบริหารจัดการให้เป็นไปตามแผนและโครงการจนประสบความสำเร็จตามวัตถุประสงค์และเป้าหมายที่วางไว้ซึ่งผู้วิจัยได้ค้นคว้ามาเป็นแนวทางในการวิจัยดังต่อไปนี้

การพัฒนาเป็นการเปลี่ยนแปลงที่มีการกำหนดทิศทางหรือขอบเขตการเปลี่ยนแปลงที่ได้วางแผนไว้แน่นอนล่วงหน้าเป็นการกระทำให้เกิดขึ้น คือ เปลี่ยนจากสภาพหนึ่งไปสู่อีกสภาพหนึ่งที่ดีกว่า มีนักวิชาการได้กล่าวถึงความหมายของการพัฒนาไว้หลากหลายทัศนะ ดังนี้

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิต พ.ศ.๒๕๒๕ ได้ให้ความหมายของคำว่า “พัฒนา” คือ “ทำให้เจริญ” การพัฒนาจึงหมายถึง การทำให้เจริญ^{๑๖} “การพัฒนา” หมายถึง ความเจริญก้าวหน้า เช่น การพัฒนาชุมชน การพัฒนาวัด การพัฒนาประเทศ คือ การทำสิ่งเหล่านั้นให้ดีขึ้น เจริญขึ้น สามารถตอบสนองความต้องการของประชาชนส่วนใหญ่ให้ตรงต่อความต้องการมากขึ้น จึงอาจกล่าวได้ว่า “การพัฒนา” คือ กระบวนการของการเคลื่อนไหวจากสภาพที่ไม่น่าพอใจไปสู่สภาพที่น่าพอใจจึงเป็นกระบวนการที่เปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ ไม่หยุดนิ่ง การพัฒนามีความสัมพันธ์โดยตรงกับความเปลี่ยนแปลง กล่าวคือ การพัฒนา หมายถึง กระบวนการของการเปลี่ยนแปลงที่มีการวางแผนไว้แล้ว คือ การทำให้ลักษณะเดิมเปลี่ยนไป คือ ลักษณะใหม่ที่เข้ามาแทนที่นั้นจะดีกว่าลักษณะเก่า ธรรมชาติของการเปลี่ยนแปลงย่อมเกิดปัญหาในตัวของมันเองเพียงแต่จะมีปัญหามากหรือน้อย ถ้าหาที่ดีความหมายการพัฒนามาจะสามารถตีความหมายได้ ๒ นัยคือ^{๑๗}

(๑) “การพัฒนา” ในความเข้าใจสมัยใหม่ หมายถึง การทำให้เจริญวัตถุรูปแบบและในเชิงปริมาณ เช่น ถนนหนทาง ตึกรามบ้านช่อง ด่านชีวิตทางเศรษฐกิจ เป็นต้น

(๒) การพัฒนาแห่งของพระพุทธศาสนา หมายถึง การพัฒนาคนทั้งในด้ายร่างกายและจิตใจ โดยเน้นในด้านคุณภาพชีวิตและหลากหลายของความถูกต้องพอดี ซึ่งก่อให้เกิดผลประโยชน์สูงสุด ความกลมกลืนและความเกลือกกลั้วแก่สรรพชีวิตโดยไม่เบียดเบียนทำลายธรรมชาติและสภาพแวดล้อม^{๑๘}

^{๑๖} ญัฐพล ชันธไชย, แนวความคิดและทฤษฎีในการพัฒนาประเทศและการพัฒนาชนบทในการบริหารงานพัฒนาชุมชน, (กรุงเทพมหานคร: โอเดียนสโตร์, ๒๕๒๗), หน้า ๒๕.

^{๑๗} นิรันดร์ จงวุฒิเวศย์, “ทฤษฎีและแนวความคิดเกี่ยวกับการพัฒนาชนบท” ในเอกสารการสอนชุดวิชาการพัฒนาชุมชน หน่วยที่ ๑ - ๗, พิมพ์ครั้งที่ ๘, (กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, ๒๕๓๔), หน้า ๔๗.

^{๑๘} ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน, พิมพ์ครั้งที่ ๕, (กรุงเทพมหานคร: อักษรเจริญทัศน์, ๒๕๒๕), หน้า ๓๓.

จากความหมายของการพัฒนาในข้างต้นนี้จะเห็นได้ว่ามีความสอดคล้องกับความหมายของพระราชวรณีนีที่ได้อธิบายและให้ความหมายของการพัฒนาไว้ว่า^{๑๙} ในทางพระพุทธศาสนาการพัฒนาจากคำภาษาบาลีว่า วัฒนะ แปลว่า เจริญ แบ่งออกได้เป็น ๒ ส่วน คือ การพัฒนาคน คือ ภาวนากับการพัฒนาสิ่งอื่นที่ไม่ใช่คน การสร้างวัตถุสิ่งแวดล้อม ถนน บ่อน้ำ อ่างเก็บน้ำ เป็นต้น ซึ่งเป็นเรื่องของการเพิ่มพูนขยาย ทำให้มากหรือเติบโตทางวัตถุ การพัฒนาหรือความเจริญนั้นไม่ได้แปลว่าทำให้มากขึ้นหรือเพิ่มพูนขึ้นอย่างเดียวนั้น หมายถึงตัดหรือทิ้งได้เช่นกัน เช่น การเจริญพระเกศา คือ ตัดผม หรือ รก เช่น นุสยาโลกวฑฺฒโน แปลว่า อย่างเป็นคนรกรกอีกด้วย ดังนั้น การพัฒนาจึงเป็นสิ่งที่ทำแล้วมีความเจริญ คือ ต้องไม่เกิดปัญหาติดตามมาหรือไม่เสื่อมลงกว่าเดิม ถ้าเกิดปัญหาหรือเสื่อมลงไม่ใช่เป็นการพัฒนา กล่าวได้ว่า การพัฒนาในทางพระพุทธศาสนาหมายถึงการพัฒนาคนให้มีความสุข มีสภาพแวดล้อมที่เหมาะสมการพัฒนาในความหมายนี้มีลักษณะเดียวกันกับการพัฒนาในความหมายในด้านการวางแผน คือ เป็นเรื่องของมนุษย์เท่านั้นแตกต่างกันเพียงการวางแผนให้ความสำคัญที่วิธีการดำเนินงาน ส่วนพุทธศาสนามุ่งเน้นผลที่เกิดขึ้น คือ ความสุขของมนุษย์เท่านั้น การพัฒนา เป็นการเปลี่ยนแปลงที่มีการกำหนดทิศทางหรือการเกิดการเปลี่ยนแปลงที่ได้วางแผนไว้ล่วงหน้าเป็นการกระทำให้เกิดขึ้น คือ เปลี่ยนจากสภาพหนึ่งไปสู่อีกสภาพหนึ่งที่ดีกว่า^{๒๐} เป็นการเปลี่ยนแปลงในตัวระบบที่ทำการเป็นการเปลี่ยนแปลงด้านคุณภาพ ส่วนการเปลี่ยนแปลงรูป เป็นการเปลี่ยนแปลงของสภาพแวดล้อม ซึ่งนอกเหนือจากการเปลี่ยนแปลงด้านคุณภาพและปริมาณ เช่น การคมนาคมของประเทศไทยในอดีต เมื่อเริ่มแรกได้มีการใช้รถเทียมม้าแล้วมีการปรับปรุงให้ดีขึ้นโดยใช้เครื่องจักรไอน้ำมาทำรถไฟ การเปลี่ยนแปลงจากรถม้าเป็นรถไฟหรือเป็นรถยนต์หรือเป็นเครื่องบินจนเป็นจรวดก็ตี นับได้ว่าการพัฒนา คือ เป็นการเปลี่ยนแปลงตามที่ต้องการและได้กำหนดทิศทางมุ่งที่จะควบคุมอัตราการเปลี่ยนแปลงด้วย สภาวะการพัฒนาเป็นสภาวะของสมาชิกของสังคมได้ใช้ความรู้ความสามารถของตนได้เต็มที่โดยไม่มีสภาวะครอบงำ เช่น ความบีบคั้นทางการเมือง ความบีบคั้นทางเศรษฐกิจหรือความไม่สมบูรณ์ในอนามัยทุกคนสามารถที่จะนำเอาศักยภาพของตนออกมาใช้ให้เป็นประโยชน์อย่างเต็มที่ เช่น การเพิ่มผลผลิตทางการเกษตรของไทยไม่สามารถจะใช้รถแทรกเตอร์แบบอเมริกาได้ ม.ร.ว. เทพฤทธิ์ เทวกุล จึงได้คิดค้นทำการประดิษฐ์ “ควายเหล็ก” ขึ้นมาใช้ไถนาในสภาพแวดล้อมของไทย การพัฒนาที่แท้จริงควรหมายถึงการทำให้ชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนมีความสุข ความสะดวกสบาย ความอยู่ดีกินดี ความเจริญทางศิลปวัฒนธรรมและจิตใจและสงบสันติ ซึ่งนอกจากจะขึ้นอยู่กับได้รับปัจจัยทางวัตถุเพื่อตอบสนองต่อความต้องการของร่างกายแล้ว ประชาชนยังต้องการพัฒนาทางด้านการศึกษาสีสิ่งแวดล้อมที่ดี การพักผ่อนหย่อนใจและการพัฒนาทางวัฒนธรรมและจิตใจด้านต่าง ๆ ด้วยความต้องการ ทั้งหมดนี้บางครั้งเราเรียกกันว่าเป็นการพัฒนา “คุณภาพ” การพัฒนาไม่ได้ขึ้นอยู่กับการเพิ่มปริมาณสินค้าหรือการเพิ่มรายได้เท่านั้น หากอยู่

^{๑๙} พระราชวรณีนี (ประยูรธ ปรยุตโต), ทางสายกลางของการศึกษาไทย, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๓๐), หน้า ๑๕.

^{๒๐} ยุวัฒน์ วุฒิเมธี, หลักการพัฒนาชุมชนและการพัฒนาชนบท, (กรุงเทพมหานคร: ส.ส.น.ไทยอนุเคราะห์ไทย, ๒๕๒๖), หน้า ๖.

ที่การเพิ่มความพอใจความสุขของประชาชนมากกว่า^{๒๑} ผู้เชี่ยวชาญด้านการพัฒนาชุมชนของอังกฤษ ได้ให้ความหมายของคำว่า พัฒนา หมายถึง การเปลี่ยนแปลงให้ดีขึ้น มุ่งจัดสวัสดิการ การลดความยากจน ลดการว่างงาน การลดความไม่เสมอภาคทางด้านเศรษฐกิจ^{๒๒} พัฒนาในความหมายของกลุ่มซึ่งเน้นด้านเศรษฐกิจ มองในแง่ที่ว่า การพัฒนาของประเทศทุนนิยมอุตสาหกรรมยุโรปตะวันตก ในความจริงต้องอาศัยประเทศด้อยพัฒนาหรือประเทศโลกที่สามซึ่งในแง่นี้ประเทศโลกที่สามไม่เป็นประเทศอุตสาหกรรมจะกลายเป็นประเทศที่ต้องพึ่งพาประเทศที่เจริญก้าวหน้ากว่าทำให้เศรษฐกิจของประเทศโลกที่สามถูกรอบจำ เมื่อกล่าวถึงการพัฒนาทางด้านเศรษฐกิจเป็นการขยายตัวทางด้านเศรษฐกิจ ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางด้านเทคนิค^{๒๓} การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างระบบเศรษฐกิจ การเปลี่ยนแปลงระบบการเมือง การเปลี่ยนแปลงระบบสังคม การเปลี่ยนแปลงระบบการศึกษาและการเปลี่ยนแปลงระบบการบริหารให้มีความสอดคล้องกับความต้องการของประเทศการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวนี้ ใช้ค่านิยมของแต่ละสังคมเป็นตัวกำหนด แนวทางการพัฒนาว่าจะเป็นไปได้ในทิศทางใด ดังนั้น จึงมีความพยายามที่จะนำเทคโนโลยีใหม่เข้ามาใช้ภายในประเทศให้มากขึ้น เป็นต้น

ดังนั้นการพัฒนา คือ กระบวนการเปลี่ยนแปลงของสิ่งใดสิ่งหนึ่งให้ดีขึ้นทั้งด้านเชิงคุณภาพ เชิงปริมาณและสิ่งแวดล้อมด้วยการวางแผนโครงการและดำเนินงานโดยมนุษย์เพื่อประโยชน์ของตัวมนุษย์ การพัฒนาจึงเป็นสิ่งสำคัญและเป็นสิ่งอันพึงปรารถนาของทุกประเทศโดยเฉพาะกลุ่มประเทศที่กำลังพัฒนาหรือกลุ่มประเทศที่สาม การพัฒนามีใช้ให้ความสำคัญด้านมิติใดมิติหนึ่งหากแต่ให้ความสำคัญในทุก ๆ ด้านอย่างเท่าเทียมกัน ในปัจจุบันหลาย ๆ ประเทศได้ตระหนักถึงคุณค่าแห่งการพัฒนา โดยเฉพาะอย่างยิ่งโครงสร้างของการบริหารประเทศ รวมทั้งขนบธรรมเนียมประเพณี วิถีชีวิต อัตลักษณ์แห่งชุมชน แม้ว่าการพัฒนาจะเป็นเรื่องเฉพาะของแต่ละชาติในทางกลับกันสถานการณ์สังคมโลกมีความเปลี่ยนแปลงและเจริญไปมาก ทุกคนต้องตระหนักที่จะช่วยกันพัฒนาช่วยเหลือเกื้อกูลกันเพื่อความเจริญของสังคมโลกต่อไป

๒.๒.๒ ความหมายและทฤษฎีเกี่ยวกับการพัฒนา

การพัฒนา เป็นการกระตุ้นให้คิดถึงลักษณะของสังคมที่ดีเป็นเรื่องของการเปลี่ยนแปลงความทันสมัย หรือความเจริญเติบโต การพัฒนาเป็นรูปแบบอย่างหนึ่งของการเปลี่ยนแปลงทางสังคมจากสิ่งที่เคยเป็นในอดีตไปสู่สิ่งที่ต้องการจะเป็นซึ่งขึ้นอยู่กับเป้าหมายของการพัฒนาแต่ละสังคม มีนักวิชาการได้ให้แนวคิดและทฤษฎีการพัฒนา ไว้ดังนี้

^{๒๑} จิตยา สุวรรณขุ, วิทยาศาสตร์สังคม, (กรุงเทพมหานคร: สำนักวิจัยสถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, ๒๕๑๗), หน้า ๑๘๗ - ๑๘๘.

^{๒๒} วิทยากร เชียงกุล, การพัฒนาเศรษฐกิจสังคมไทย: บทวิเคราะห์, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ฉัณนัฏ, ๒๕๒๗), หน้า ๑๗ - ๑๘.

^{๒๓} T.R. Batten, **Community and Their Development**, (London: Oxford university Press, 1959), p. 2.

มีนักวิชาการได้ให้แนวคิดและทฤษฎีการพัฒนาไว้ว่า การพัฒนาเป็นกระบวนการหนึ่งของการเปลี่ยนแปลงและการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจภายใต้การแบ่งโลกออกเป็นโลกที่พัฒนาและไม่พัฒนา การพัฒนามีอยู่ ๓ สถานะ ได้แก่ การพัฒนาในฐานะที่เป็นกระบวนการ ในความหมายคือกระบวนการวิวัฒนาการของความเจริญเติบโตและการเปลี่ยนแปลงของสังคมมนุษย์^{๒๔} รวมทั้งขององค์กรทางวัฒนธรรมด้วย การพัฒนาในฐานะนี้เกี่ยวกับทฤษฎีวิวัฒนาการทั้งแนวเก่าและแนวใหม่ ความแตกต่างทางสังคม การผสมผสานและการปรับตัว ตลอดจนขั้นตอนของวิวัฒนาการทางสังคม เป็นการพัฒนาในฐานะที่เป็นการปฏิสัมพันธ์ในฐานะนี้เป็นการมองการพัฒนาว่าเป็นกระบวนการการเปลี่ยนแปลงและความเจริญเติบโตของสังคมด้วยการติดต่อสัมพันธ์กับสังคม การพัฒนาของสังคมที่ด้วยการพัฒนาด้วยการติดต่อสัมพันธ์ทางการค้า ระบบพาณิชย์ ระบบอาณานิคมยุคใหม่ การเปลี่ยนแปลงสภาพโครงสร้างของสังคมดั้งเดิมด้วยการเปลี่ยนแปลงเป็นสมัยใหม่ภายใต้ลัทธิอาณานิคม การแพร่กระจายทัศนคติ ค่านิยมภายใต้ลัทธิอาณานิคมและการขาดตอนของกระบวนการวิวัฒนาการ การพัฒนาในฐานะที่เป็นการปฏิบัติการ การพัฒนาในฐานะนี้ ถือว่า การพัฒนาจะต้องมีการวางแผนอย่างรอบคอบและตรวจสอบกระบวนการแห่งความเจริญเติบโตและการเปลี่ยนแปลงโดยมีเป้าหมายให้เลือกสำหรับการพัฒนาหลาย ๆ เป้าหมาย รวมทั้งรูปแบบของการพัฒนา เป็นต้น จึงได้มีการสรุปว่าหลังสงครามโลกครั้งที่สองเป็นต้นมามีทฤษฎีการพัฒนาที่สำคัญอยู่ ๔ ทฤษฎี ขณะเดียวกันก็มีความพยายามเสนอทฤษฎีที่ ๕ เข้ามา รวมทั้งหมดแล้วจึงเป็น ๕ ทฤษฎี ดังนี้^{๒๕}

(๑) ทฤษฎีการพัฒนาตามขั้นตอน ทฤษฎีนี้ยึดประเทศอุตสาหกรรมเป็นแม่แบบวิเคราะห์ว่าประเทศเกษตรกรรมส่วนใหญ่ยังไม่พัฒนาเศรษฐกิจ จึงพยายามวางแผนพัฒนาไปสู่อุตสาหกรรมโดยกำหนดเป็นขั้นตอน เช่น ทฤษฎีความเจริญเติบโตของรอสทาวหรือตัวแบบการออมและการลงทุนเพื่อสร้างความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจของฮาร์รอดและโด เป็นต้น

(๒) ทฤษฎีเปลี่ยนแปลงทางโครงสร้าง ทฤษฎีนี้ต้องการให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางโครงสร้างจากภาคเกษตรไปเป็นภาคอุตสาหกรรมซึ่งสามารถผลิตได้มูลค่ามากกว่าอาจต้องมีการเคลื่อนย้ายแรงงานจากภาคเกษตรไปยังภาคอุตสาหกรรม เพื่อดูดซับแรงงานส่วนเกินและพัฒนาเทคโนโลยีในการผลิต

(๓) ทฤษฎีพึ่งพาระหว่างประเทศ นักทฤษฎีในประเทศกำลังพัฒนาหรือมองจากจุดยืนของประเทศกำลังพัฒนา ไม่เห็นด้วยกับทฤษฎีการพัฒนาไปสู่ความทันสมัยของตะวันตก เพราะมองว่าเป็นการครอบงำซึ่งจะทำให้เกิดการพัฒนาที่พึ่งพาทางเศรษฐกิจและเทคโนโลยีจนมีสภาพเหมือนอาณานิคมสมัยใหม่ จะมีคนรวยเพียงกลุ่มน้อยที่ได้รับผลประโยชน์ ก่อให้เกิดปัญหาทางด้านความเป็นธรรมและการกระจายรายได้จะยิ่งรุนแรงยิ่งขึ้น รวมไปถึงการสร้างค่านิยมในการพัฒนาในทางที่ผิดที่ต้องพึ่งภายนอกอยู่ตลอด

^{๒๔} Denis Goulet, **The cruel choice: A new Concept in the theory of Development**, (New York: Atheneum, 1973), p.96.

^{๒๕} Michael P. Todaro, **Economic Development**, 5th ed, (New York: Long man, 1994), pp.66 – 89.

(๔) ทฤษฎีเสรีนิยมใหม่ ทฤษฎีนี้เกิดขึ้นในช่วงทศวรรษ ๑๙๘๐ เมื่อรัฐบาลอนุรักษนิยมของตะวันตก ได้แก่สหรัฐอเมริกา อังกฤษ แคนาดา และเยอรมันตะวันตก พร้อมใจกันรับเอาแนวคิดเสรีนิยมใหม่มาเป็นหลักในการกำหนดนโยบายแนวคิดนี้จะเน้นเศรษฐศาสตร์มหภาคทางด้านอุปทาน หมายความว่า สนใจการปรับปรุงการผลิตมากกว่าการบริโภค ขณะเดียวกันก็เน้นการแปรรูป ลดขนาดของรัฐ ลดการวางแผนจากส่วนกลาง ลดการควบคุมและลดกฎระเบียบแนวคิดนี้มีอิทธิพลต่อองค์การระหว่างประเทศที่สำคัญ คือ ธนาคารโลกและกองทุนการเงินระหว่างประเทศ หรือ IMF ตลอดจนองค์การระหว่างประเทศอื่น ๆ จึงทำให้สามารถเผยแพร่แนวคิดของการเปิดเสรีไปอย่างรวดเร็ว

(๕) ทฤษฎีความเจริญเติบโตแนวใหม่ ทฤษฎีนี้เห็นว่าการเปิดเสรีมีปัญหาเพราะความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจพึ่งพิงภายนอก ขณะที่สถานการณ์ภายนอกนั้นผันผวนยากจะคาดการณ์ได้ นอกจากนี้การเติบโตที่เกิดขึ้นนั้นยังมีภาวะที่ไม่แน่นอนขึ้นอยู่กับการเปลี่ยนแปลงของภายนอก ดังนั้นการเพิ่มของผลผลิตมวลรวมจึงเป็นการปรับตัวระยะสั้นและอาจไม่ยั่งยืน ทฤษฎีนี้หันมาให้ความสนใจความเจริญเติบโตแนวใหม่ที่เน้นการเติบโตจากภายในและเน้นการเติบโตที่ยั่งยืนซึ่งมีความสัมพันธ์โดยตรงระหว่างทุนกับแรงงานไม่ใช่เป็นเพียงการเคลื่อนย้ายทุน ทฤษฎีความเจริญเติบโตแนวใหม่จึงเน้นการใช้ทรัพยากรภายในและเน้นการพัฒนาทุนมนุษย์ โดยเฉพาะลงทุนทางด้านการศึกษาก่อสร้างโครงสร้างพื้นฐาน และการวิจัยและการพัฒนา ซึ่งเป็นทางเลือกอีกทางเลือกหนึ่งของการลงทุน ในปัจจุบันทฤษฎีนี้เริ่มเข้ามาทดแทนทฤษฎีรุ่นเก่า ๆ ที่เน้นความเจริญเติบโตจากภายนอก นอกจากนี้ทฤษฎีความเจริญเติบโตจากภายในยังมองว่าความเจริญเติบโตขึ้นอยู่กับสภาพแวดล้อมเริ่มต้น เช่น ระดับการศึกษา ระดับการพัฒนาของตลาดทุน และที่สำคัญ คือ แบบแผนการกระจายรายได้ก็มีผลต่อความเจริญเติบโตเช่นกัน ทำให้คนมีทุนต่างกันและมีการลงทุนต่างกัน ระบบเศรษฐกิจที่มีการกระจายรายได้ดีนั้นคนลงทุนก็มากและสามารถลงทุนพร้อม ๆ กันได้ จึงชักนำให้เศรษฐกิจเติบโตเข้าสู่จุดดุลยภาพที่สูงกว่าได้^{๒๖}

การบริหารการพัฒนาจึงเป็นกระบวนการนำนโยบายการพัฒนาไปปฏิบัติ ต้องเข้าใจแนวคิดและทฤษฎีการพัฒนา การกำหนดนโยบายและแปลงแผนหรือโครงการ จากนั้นก็นำไปปฏิบัติ ปัจจุบันการบริหารพัฒนามีก้าวหน้าไปมาก เนื่องจากนโยบายการพัฒนามีจุดมุ่งหมายที่ชัดเจนขึ้น โดยเฉพาะจุดมุ่งหมายทางด้านความเป็นธรรมและการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางสังคมและสถาบันซึ่งเป็นเรื่องยากและท้าทาย เกิดการขาดแคลนทรัพยากรมนุษย์และสิ่งแวดล้อม เกิดความไม่แน่นอนมีความเสี่ยงสูง “การบริหารการพัฒนา” เป็นคำที่บัญญัติในทศวรรษ ๑๙๕๐ เพื่อแยกให้เห็นชัดว่าเป็นการบริหารที่สนับสนุนการพัฒนาไม่ใช่การทำตามกฎระเบียบเหมือนการบริหารราชการและเป็นส่วนหนึ่งของเศรษฐศาสตร์ของการพัฒนาที่เริ่มใช้หลังสงครามโลกครั้งที่สองการบริหารการพัฒนาเป็น

^{๒๖} สมชัย จิตสุชน, “การกระจายรายได้: บทสำรวจความรู้อันรู้”, วารสารเศรษฐศาสตร์ธรรมศาสตร์, ฉบับที่ ๒๒, (๓ กันยายน ๒๕๔๗), หน้า ๗๘.

แนวคิดที่ริเริ่มจากตะวันตก^{๒๗} หัวใจของการบริหารพัฒนา คือ เป็นระบบการบริหารที่เน้นการปฏิบัติ และจุดมุ่งหมาย^{๒๘}

ดังนั้นการพัฒนา คือ กระบวนการเปลี่ยนแปลงที่มีการกระทำให้เกิดขึ้นหรือมีการวางแผนกำหนดทิศทางไว้ล่วงหน้า โดยการเปลี่ยนแปลงนี้ต้องเป็นไปในทิศทางที่ดีขึ้น ได้แก่ การพัฒนาเศรษฐกิจ การพัฒนาสังคมและการพัฒนาประเทศ ซึ่งจะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อได้รับความสำเร็จตามความมุ่งหมายที่ได้ตั้งไว้

๒.๒.๓ พระสงฆ์กับการพัฒนาชุมชน

พระสงฆ์ท่านศึกษามาทั้งทางโลกและทางธรรมมากกว่าชาวบ้าน ท่านอาจจะให้คำแนะนำได้ดี ถ้าเราจะขอร้องให้ท่านรับบทบาทของนักแนะแนว อันเป็นบทบาทใหม่ที่ท่านยังได้คิดมาก่อนว่าท่านจะทำได้ และจะเป็นประโยชน์โดยตรงแก่ชาวบ้านที่มาพึ่งท่าน ทั้งนี้อาจจะใช้วิชาโหราศาสตร์เป็นเปลือกและให้หลักการแนะแนวเป็นแก่นก็ได้ พระสงฆ์ในปัจจุบันท่านยังศึกษาหาความรู้

งานของพระสงฆ์เพื่อความมั่นคงแห่งชาติไทยในสังคมปัจจุบันแบ่งได้เป็น ๓ ประเภท คือ การพัฒนาคุณภาพของพลเมือง การส่งเสริมเศรษฐกิจประชาชน และการช่วยเหลืองานของราชการดังต่อไปนี้

(๑) การพัฒนาคุณภาพของพลเมือง คุณภาพของพลเมืองโดยเฉพาะในด้านคุณธรรมและจริยธรรมมีความสำคัญต่อความมั่นคงแห่งชาติอย่างยิ่ง งานของพระสงฆ์ ในด้านนี้ได้แก่

(๒) การให้การบรรพชาอุปสมบทแก่กุลบุตรของชาติทุกระดับอายุ ให้ได้เข้ามาอยู่ในพระธรรมวินัย ศึกษาและปฏิบัติตามพระธรรมวินัย ๑) การเทศนาอบรมสั่งสอนประชาชนที่มาทำบุญที่วัดในวันธรรมสวนะและในงานบุญบำเพ็ญกุศลต่าง ๆ ตามประเพณีหรือในงานเทศกาลต่าง ๆ การเทศน์ทางวิทยุทางโทรทัศน์ การบรรยายธรรม การสนทนาธรรม การปาฐกถาธรรม การเขียนบทความเผยแพร่ทางหนังสือพิมพ์ การเรียบเรียงหนังสือธรรมเผยแพร่ในงานและโอกาสต่าง ๆ ตลอดจนกิจกรรมเผยแผ่พุทธศาสนาทั้งปวง เช่น งานพระธรรมทูต งานพระธรรมจาริก งานตามโครงการอบรมประจำตำบล ๒) การจัดสอนศาสนาศึกษาแก่เด็ก และผู้ใหญ่ ๓) การดำเนินกิจการคณะสงฆ์พระศาสนาของวัดต่าง ๆ ทั่วประเทศ

(๓) การส่งเสริมเศรษฐกิจประชาชน เป็นหน้าที่สำคัญของพระสงฆ์ พระสงฆ์ได้ส่งเสริมเศรษฐกิจประชาชนทั้งด้านขวัญและกำลังใจและทางวัตถุอีกด้วย ดังนี้ ๑) การให้ความสะดวกในการบำเพ็ญ

^{๒๗} George F. Grant, **Development Administration: Concepts, goals, methods**, (Madison: the University of Wisconsin, 1979), p. 163.

^{๒๘} Edward W. Weidner, "Development administration: A new focus research", in **papers in comparative public administration**, Ferrell Heady and Sydil L. Stoker, eds. (Ann Arbor, Mich.: IPA, 1962), p. 98.

กุศลแก่ประชาชนตามประเพณีเกี่ยวกับชีวิตและตามประเพณีเกี่ยวกับส่วนรวมต่าง ๆ ๒) การให้ที่พักอาศัยแก่นักเรียน นิสิต นักศึกษาต่างท้องที่ที่มาศึกษาเล่าเรียนอยู่ในเมือง การให้ที่พักอาศัยแก่บุคคลที่มาศึกษาธิการให้ที่พักพิงหรือให้เช่าที่ดินในราคาถูกให้ประชาชนที่ขัดสนปลูกบ้านพักอาศัย ๓) การดูโชคชะตาราศี การประพรมน้ำพระพุทธมนต์ การให้ฤกษ์ยามเป็นพิธีการเพื่อเสริมสร้างกำลังใจ ๔) การให้ทางราชการหรือส่วนรวมใช้สถานที่ของวัดประชุมราษฎรเป็นหน่วยเลือกตั้ง จัดงานหารายได้เพื่อสาธารณกุศลตลอดจนการให้ใช้ที่ดินของวัดสร้างสาธารณสถานต่างๆ ๕) การให้ที่พักพิงแก่ประชาชนผู้ประสบสาธารณภัยและภัยธรรมชาติการรวบรวมสิ่งของจากผู้บริจาคไปให้การสงเคราะห์แก่ผู้ประสบภัยต่างท้องที่

(๔) การช่วยเหลืองานของทางราชการ พระสงฆ์พยายามที่จะช่วยเหลือทางราชการทั้งในด้านการปกครอง การสงเคราะห์ประชาชน และการรักษาความปลอดภัย ช่วยในการอบรมชี้แจงราษฎรให้รู้จักผิดชอบชั่วดี การปฏิบัติตามคำแนะนำชักชวนของรัฐบาลหรือผู้ปกครองบ้านเมืองระดับต่าง ๆ ช่วยกิจการบริหารตามปกติของเจ้าหน้าที่รัฐบาล ช่วยสงเคราะห์ประชาชน โดยรับช่วงงานจากเจ้าหน้าที่รัฐบาลให้การสงเคราะห์ประชาชนในท้องที่กั้นดาร์ที่วัดอยู่ การช่วยทางราชการเกี่ยวกับความมั่นคง^{๒๙}

พระพุทธศาสนายังเป็นศาสนาที่มีผู้นับถือมากที่สุดในประเทศไทย แต่ความเป็นจริงชาวพุทธยังขาดความเข้าใจพุทธธรรมอย่างถูกต้องส่วนใหญ่ยังติดอยู่กับเปลือกพระพุทธศาสนาในด้านพิธีกรรมเท่านั้น จึงไม่สามารถนำเอาหลักพุทธธรรมมาใช้ให้เกิดประโยชน์อย่างแท้จริงต่อตนเองและชุมชนได้^{๓๐}

พระสงฆ์จะต้องปรับปรุงบทบาทตนเองเพื่อสร้างภาพลักษณ์ที่ดีงาม ทำตนให้มีความหมายและความสำคัญสำหรับสังคมในปัจจุบันในด้านต่าง ๆ ดังนี้

(๑) สอนธรรม หมายถึง การเทศนาสั่งสอนคนทุกชั้น ทุกเพศ ทุกวัย ให้เกิดศรัทธาและสัมมาทิฐิในพุทธศาสนา ในชีวิตและการดำเนินชีวิตอันถูกต้อง

(๒) นำปฏิบัติ หมายถึง การรักษาพระวินัย ถือกีฬ ๒๒๗ อย่างเคร่งครัด ปฏิบัติอภิสมาจารสำรวจอินทรีย์ และสร้างคุณธรรมต่าง ๆ ให้เกิดขึ้นในตน รวมทั้งปฏิบัติสมาธิวิปัสสนาด้วย

(๓) พัฒนา หมายถึง การพัฒนาวัดเป็นอันดับแรก และช่วยพัฒนาหมู่บ้านหรือชุมชนเป็นอันดับรอง การพัฒนาวัด การพัฒนาภูมิหลังอาจทำได้โดย ๑) การควบคุมอาคารและสิ่งก่อสร้างให้เป็นระเบียบ ๒) ปลูกหญ้าตามลานวัด ๓) ปลูกต้นไม้มาก ๆ ๔) ตามต้นไม้ควรมีแผ่นกระดานป้ายเขียนพุทธภาษิต ๕) สร้างอาคารที่เป็นประโยชน์ต่อชุมชน ๖) ตามสนามหญ้าควรมีอนุสาวรีย์สำคัญใน

^{๒๙} ข้าเลื่อง วุฒิจันทร์, การพัฒนากิจการคณะสงฆ์และพระศาสนาเพื่อความมั่นคงแห่งชาติ, (กรุงเทพมหานคร: กรมการศาสนา, ๒๕๓๖), หน้า ๔๐.

^{๓๐} สุลักษณ์ ศิวรักษ์, การตีความหลักธรรมพุทธศาสนา ศิลปวัฒนธรรม, (กรุงเทพมหานคร: มบ, ๒๕๔๒), หน้า ๗๕.

โลก การพัฒนาหมู่บ้าน หมายถึง การนำชาวบ้านสร้างสรรค์สิ่งที่เป็นของชาวบ้าน ปรัชญากิจ หมายถึง ให้คำปรึกษาหารือแก่ชาวบ้าน พระสงฆ์ควรพยายามทำตนเป็นผู้เชี่ยวชาญในด้านต่าง ๆ และรับให้คำปรึกษาแนะนำแก่ชาวบ้าน เช่น ในด้านการเกษตรการสหกรณ์ การค้าขาย การปฏิบัติหน้าที่พลเมือง การสุขภาพอนามัย การศึกษาหาความรู้การปรับตัวให้เข้ากับการเปลี่ยนแปลงของสังคม เป็นต้น^{๓๑}

ธีระ ยรรยง ได้อธิบายถึงความสำคัญว่า การที่จะเอาหลักพุทธธรรมเป็นหลักในการพัฒนาตนเอง เพื่อประโยชน์ส่วนตัวและชุมชนโดยรวมนั้น จะต้องมีการ

(๑) ในฐานะที่เราเป็นนักพัฒนา เราพร้อมที่จะยอมรับผิดการพัฒนาของเราต้องเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา เปลี่ยนเพื่อประโยชน์ของมนุษย์ไม่ใช่เพื่อประโยชน์ของตัวเอง

(๒) ต้องรู้จักสังคม วิเคราะห์ชุมชน เข้าใจปัญหาชุมชน

(๓) รู้จักประยุกต์ธรรมะมาใช้เพื่อใช้ในชุมชนอย่างสมสมัยและทันสมัย^{๓๒}

วัดและพระสงฆ์กับชุมชนนั้นเป็นของคู่กันมาแต่สมัยโบราณของไทย เพราะวัดนอกจากจะเป็นสถานที่สำหรับประกอบกิจกรรม หรือทำพิธีทางศาสนาแล้ว วัดยังมีบทบาททำหน้าที่อื่น ๆ อีกดังนี้

เป็นสถานศึกษาสำหรับชาวบ้าน ส่งกุลบุตรมารับใช้พระรับการอบรมทางศีลธรรมและเล่าเรียนวิชาต่าง ๆ ตามที่สอนในสมัยนั้น รวมทั้งเป็นศูนย์รวมของเยาวชนด้วย

เป็นสถานสงเคราะห์บุตรหลานของชาวบ้านที่ยากจน ได้อาศัยเลี้ยงชีวิตอยู่และศึกษาเล่าเรียนด้วย ตลอดถึงผู้ใหญ่ที่ขัดสนอาศัยวัด

เป็นสถานพยาบาลที่แจกจ่ายพวทยา รักษาผู้เจ็บป่วย

เป็นสโมสรที่ชาวบ้านมาพบปะสังสรรค์ หย่อนใจ หาความรู้เพิ่มเติม

เป็นสถานที่บันเทิงที่จัดงานเทศกาลและมหรสพต่าง ๆ สำหรับชาวบ้าน

เป็นที่ไกลเกลียดข้อพิพาท เป็นที่ปรึกษาแก้ปัญหาชีวิตครอบครัว และความทุกข์ต่างๆ

เป็นศูนย์กลางศิลปวัฒนธรรมที่รวบรวมศิลปกรรมต่างๆของชาติเปรียบเสมือนพิพิธภัณฑ์

เป็นคลังวัสดุสำหรับเก็บของไว้ซึ่งชาวบ้านจะได้ใช้ร่วมกัน เมื่อมีงานวัดและขอยืมไปใช้เมื่อคนมีงานต่าง ๆ

เป็นศูนย์กลางการปกครอง ที่กำนันหรือผู้ใหญ่บ้านจะเรียกลูกบ้านมาประชุมกันบอกแจ้งกิจกรรมต่าง ๆ^{๓๓}

^{๓๑} แสง จันทรงาม, การสอนจริยธรรมในโรงเรียน, (กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๓๐), หน้า ๒๐.

^{๓๒} ธีระ ยรรยง, คู่มือการจัดกิจกรรมแนะแนวตามหลักสัปปุริสธรรม - ผลที่มีต่อนักเรียนชั้นมัธยมศึกษา, (กรุงเทพมหานคร: มบ, ๒๕๓๕), หน้า ๗๖.

^{๓๓} พระราชวรมุนี (ประยุทธ์ ปยุตโต), ค่านิยมแบบพุทธ, (กรุงเทพมหานคร: เทียนวรรณ, ๒๕๓๗), หน้า ๔๓.

เป็นที่ประกอบพิธีกรรม หรือให้บริการด้านพิธีกรรมอันเป็นเรื่องที่ผูกพันกับชีวิตของทุกคนในระยะเวลาโอกาสต่าง ๆ

พระธรรมปิฎก ได้กล่าวเพิ่มเติมถึงความสำคัญตามแนวพระพุทธศาสนา ไว้ว่าสังคมไทยเป็นสังคมที่อาศัยหลักพุทธธรรมหรือหลักธรรมของพระพุทธศาสนาเป็นเวลานานแล้วจนกระทั่งพระพุทธศาสนากลายเป็นวัฒนธรรมและอารยธรรมของคนไทย แต่หลังจากที่คนไทยได้พัฒนาประเทศ ตามประเทศที่เจริญทางวัตถุ เช่น อเมริกาอังกฤษ เป็นต้น โดยหันหลังให้กับหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา สังคมไทยจึงมีสภาวะและสัญญาณแห่งความเสื่อมถอยตัวขึ้นทุกขณะ ไม่ว่าจะเป็นด้านอาชญากรรม การทุจริตประพฤติมิชอบและความขาดแคลนทางศีลธรรมในด้านต่าง ๆ การที่ปัญหาทางสังคมที่เกิดขึ้นและเพิ่มทวีขึ้นอย่างรวดเร็ว เพื่อให้รอดพ้นจากความพินาศทางศีลธรรม เพื่อให้สมาชิกของชุมชนได้รับการพัฒนาในทุกๆ ด้านพร้อมที่จะมีชีวิตอยู่อย่างสงบสุขต่อไป^{๓๔}

ปลื้ม โชติขรูยางกุล ได้อธิบายเพิ่มเติมถึงความสำคัญการพัฒนาของพระสงฆ์และวัดให้เป็นไปตามพระธรรมวินัยในทิศทางเดียวกัน ๖ ประการ คือ

(๑) ด้านการปกครอง ได้แก่ การปกครองและสอดส่องให้บรรพชิตและคฤหัสถ์ที่มีที่อยู่หรือพักนถอาศัยอยู่ในวัดนั้นปฏิบัติตามพระธรรมวินัย กฎมหาเถรสมาคม ข้อบังคับ ระเบียบและคำสั่งของมหาเถรสมาคม

(๒) ด้านการศึกษา ได้แก่ เป็นธุระในการศึกษาพระปริยัติธรรมทั้งแผนกธรรมและบาลีแก่พระภิกษุสามเณร

(๓) ด้านการศึกษาสงเคราะห์ ได้แก่ การจัดการศึกษาทั้ง ศาสนศึกษา ตั้งศูนย์เด็กเล็ก โรงเรียนปริยัติสายสามัญ โรงเรียนการกุศล รวมทั้งมหาวิทยาลัยสงฆ์ เพื่อให้การสงเคราะห์ทั้งบรรพชิตและคฤหัสถ์ นอกจากนี้ ก็ยังได้มอบทุนการศึกษา อาหารกลางวันแก่นักเรียน การเข้าสอนจริยธรรมในสถานการศึกษา

(๔) ด้านการเผยแผ่ ได้แก่ การแสดงเทศนา การปาฐกถา การบรรยาย หลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนา ให้ประชาชน เยาวชน หรือคนในชุมชน ได้เข้าใจและสามารถนำไปใช้ได้ถูกต้อง หรือการดำเนินการอื่นใดในรูปแบบของ โครงการหรือการดำเนินส่วนตัวเพื่อให้ธรรมเข้าถึงจิตใจประชาชน เช่น การจัดตั้งหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล การปฏิบัติงานของพระธรรมทูต เป็นต้น

(๕) ด้านการสาธารณูปการ ได้แก่ บำรุงรักษาวัด จัดกิจการ และศาสนสมบัติของวัดให้เป็นไปด้วยดี มีการก่อสร้างอุโบสถ กุฏิ วิหาร ศาลาการเปรียญ เจดีย์ หอระฆัง มณฑปหอพระไตรปิฎก กำแพงวัด โรงธรรม เป็นต้น โดยจัดให้อยู่ในบริเวณที่เหมาะสมและเมื่อชำระธุระใดโทรมก็ทำการปฏิสังขรณ์ให้อยู่ในสภาพที่ตีพร้อมใช้งานหรือประกอบกิจกรรมต่าง ๆ ได้

^{๓๔} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), **ไตรภูมิพระร่วงมีอิทธิพลต่อสังคมไทย**, พิมพ์ครั้งที่ ๖, (กรุงเทพมหานคร: ธนธิข, ๒๕๔๗), หน้า ๑๙.

(๖) ด้านการสาธารณสงเคราะห์ ได้แก่ การจัดกิจการอันเป็นสาธารณประโยชน์ที่ พระสงฆ์หรือวัดได้จัดทำอยู่ ในปัจจุบันแบ่งออกเป็น ๔ ประเภท คือ ๑) การดำเนินกิจการเอง เช่น กิจการห้องสมุดเพื่อประชาชน การตั้งมูลนิธิเพื่อช่วยเหลือคนยากจน การช่วยเหลือคราวประสบภัย พิบัติ การกำหนดเขตอภัยทาน เป็นต้น ๒) การเกื้อกูลกิจการของผู้อื่น เช่นการพัฒนาหมู่บ้านหรือ ชุมชนการช่วยเหลือทางราชการ ในการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติด โรคระบาด เป็นต้น ๓) การ เกื้อกูลสาธารณสมบัติ เช่น การสร้างถนนหนทาง การขุดลอกคลองการสร้าง ฼าปนสถาน การสร้าง ประปาและไฟฟ้า การสร้างศาลาพักร้อน เป็นต้น และ ๔) การเกื้อกูลประชาชนและสรรพสัตว์เช่นการ ช่วยเหลือผู้ประสบภัยการสงเคราะห์คนชราและคนพิการ หรือการสงเคราะห์โดยประการอื่น ^{๓๕}

พระมหาสมชาย ฐานวุฑโฒ ได้กล่าวถึงความสำคัญว่าแนวทางสำหรับการเคลื่อนไหว ในการใช้หลักพรหมวิหาร ๔ เพื่อพัฒนาแต่ละบุคคล ดังนี้ คือ

ประการที่ ๑ เมตตา ความรัก ความปรารถนาดีต่อตนเองและผู้อื่น เราทุกคนต้องการ ความสุข เราควรพยายามเพื่อให้ชีวิตมีความสุขโดยตระหนักรู้ และใช้สมาธิ ภาวนา จิตใจ จะรู้สึกเป็น มิตร และประสานสอดคล้องกับตนเอง และผู้อื่นหยิбыื่นความช่วยเหลือ และผลประโยชน์ปราศจาก ความปรารถนาแล้ว ปราศจากความมั่งร่ำรวยและการแข่งขัน เพื่อแต่ละบุคคล ใจจะได้สงบและเป็นสุข ความสงบและความสุขนี้จะแผ่กระจายไปยังผู้อื่นได้ด้วย

ประการที่ ๒ กรุณา ความกรุณาเกิดขึ้นได้เพราะเรามองเห็นความทุกข์ยากของผู้อื่น และปรารถนาที่จะช่วยให้พ้นจากภวะนั้น คนรวยซึ่งไม่คำนึงถึงความทุกข์ยากของคนจนนั้นขาด คุณธรรมข้อนี้ จึงเป็นการยากที่จะพัฒนาตัวเองให้ดีขึ้น ไม่อาจเรียกว่าเป็นผู้มีความกรุณาไว้ในพุทธ ศาสนาฝ่ายมหายานสอนให้ บุคคลอุทิศตนเพื่อเป็นโพธิสัตว์ ซึ่งมีอุดมคติที่จะขบปวงสัตว์ให้พ้นทุกข์ ก่อนที่ตนจะเข้าสู่นิพพาน ดังนั้นเราจึงไม่ควรเพิกเฉย แต่ต้องพยายามที่จะช่วยเหลือผู้อื่นปลดเปลื้อง ทุกข์ยากของเขาท่านที่จะทำได้

ประการที่ ๓ มุทิตา ร่วมยินดีเมื่อผู้อื่นมีความสุข หรือประสบความสำเร็จปราศจาก ความริษยา โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อบุคคลที่เป็นคู่แข่งกันก้าวหน้าไปกว่าเรา

ประการที่ ๔ อุเบกขา ความวางเฉย หมายถึง ใจที่สมดุล ไม่เอนเอียง ไม่ว่าจะเผชิญกับ ความสำเร็จหรือความล้มเหลว ไม่ว่าจะเผชิญกับความรุ่งเรือง หรือความลำบากของตนหรือของผู้อื่น ก็จะไม่หวั่นไหวเพราะสิ่งเหล่านี้ถ้าหากว่าไม่สามารถที่จะช่วยผู้อื่นได้ก็จะไม่รู้สึกรำคาญใจหลังจากที่ได้ พยายามอย่างดีที่สุดแล้ว ^{๓๖}

พระพุทธศาสนาได้มีความสำคัญต่อการดำรงชีวิตของชุมชนเป็นอย่างยิ่ง ตั้งแต่ในครั้ง พุทธกาลมาถึงปัจจุบันเช่น พรหมวิหาร ๔ คือ เมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขาทำให้ผู้ที่ปฏิบัติธรรมตาม

^{๓๕} ปลื้ม โชติชธูยางกูล, **กฎหมายคณะสงฆ์**, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัย มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๐), หน้า ๑๑๐.

^{๓๖} พระมหาสมชาย ฐานวุฑโฒ, **หลักธรรมที่ทำให้ชีวิตมีความสุข**, (กรุงเทพมหานคร: พิมพ์ลักษณ์ , ๒๕๕๒), หน้า ๓๕.

ทำให้เกิดคุณธรรม และจริยธรรม จะเห็นได้ทั่วไปว่าวัดเป็นสัญลักษณ์ของพระพุทธศาสนาได้เพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ ในแต่ละชุมชนซึ่งแสดงให้เห็นว่าชุมชนแต่ละชุมชนต้องการที่พึ่งต่อการดำรงชีวิตโดยเฉพาะทางด้านจิตใจ เพราะวัดเป็นศูนย์รวมน้ำใจของชุมชน กิจกรรมใด ๆ ทั้งที่เป็นพิธีกรรมทางศาสนา กิจกรรมของชุมชน หรือกระทั่งกิจกรรมของทางราชการย่อมเกิดขึ้นในวัดเป็นส่วนใหญ่หลักธรรมของพระพุทธศาสนาจึงเป็นที่พึ่งทางใจในการดำเนินชีวิตของชุมชนให้เกิดความสันติสุข อันเป็นการเสริมสร้างทั้งทางด้านกายภาพและจิตใจ

พระสงฆ์กับการพัฒนาชุมชนเป็นบทบาทหน้าที่ เป็นสิ่งที่ผู้รับหน้าที่ต้องแสดงออก พระสงฆ์เป็นส่วนหนึ่งของสถาบันทางศาสนาและสังคม เพื่ออยู่กับสังคมพระสงฆ์จำเป็นต้องได้รับความช่วยเหลือและควรมีบทบาทในการกระทำกิจกรรมต่าง ๆ ที่พระสงฆ์อยู่ในชุมชน ด้วยเหตุผล ๓ ประการ คือ ^{๓๓๗} ๑) การดำเนินชีวิตของพระสงฆ์ต้องอาศัยปัจจัยสี่ที่ชาวบ้านถวาย ๒) สภาพและเหตุการณ์ในสังคมย่อมมีผลเกี่ยวข้องกับการบำเพ็ญปฏิบัติสมณธรรม ๓) โดยคุณธรรม คือ เมตตาธรรม พระสงฆ์จะต้องช่วยเหลือผู้อื่นให้พ้นจากความทุกข์

พระสงฆ์จะมีบทบาทสำคัญในการช่วยเหลือพัฒนาชนบท ดังนี้

(๑) สงฆ์ทำหน้าที่สั่งสอนธรรมและส่งเสริมให้ชาวบ้านทำบุญกุศลต่าง ๆ

(๒) ฝึกอบรมอาชีพหรือสมภารวัดทำหน้าที่เป็นที่ปรึกษา ผู้ประนีประนอม และบางครั้งทำหน้าที่เฝ้าระวังรักษาผู้เจ็บป่วย

(๓) สงฆ์เป็นผู้ช่วยส่งเสริมความสามัคคีในหมู่บ้าน โดยช่วยขจัดความขัดแย้งของประชาชนในหมู่บ้านได้ เพราะคนโดยส่วนมากเชื่อฟังพระผู้ทรงศีลอยู่แล้ว

(๔) สงฆ์ทำหน้าที่อบรมสั่งสอนเด็กดื้อที่พ่อแม่หมดความสามารถจะอบรมได้ด้วยตัวเอง รวมทั้งอนุเคราะห์เด็กกำพร้า

(๕) สงฆ์เป็นผู้ช่วยสั่งสอนเทคนิคขั้นพื้นฐาน ซึ่งสามารถเรียนรู้ได้จากวัด เช่น สถาปัตยกรรม ช่างไม้ ช่างก่ออิฐปูน ช่วยปรับปรุงการเกษตรและการรักษาโรคภัยยาแผนใหม่

(๖) สงฆ์เป็นผู้นำที่ไม่เป็นทางการของหมู่บ้าน ทำหน้าที่ช่วยวางแผนแนะนำสนับสนุนงานของชาวบ้าน โครงการพัฒนาต่าง ๆ ในเมืองไทยที่สำเร็จไปได้นั้นส่วนหนึ่งเป็นเพราะเจ้าหน้าที่รัฐบาลขอความร่วมมือจากชาวบ้านโดยผ่านพระสงฆ์ซึ่งชาวบ้านเคารพนับถือ

(๗) สงฆ์เป็นผู้นำประชาชนในทางวิญญาณเป็นที่พึ่งทางจิตใจ สงฆ์สามารถแก้ปัญหาส่วนตัวของผู้เดือดร้อนใจ

(๘) สงฆ์ทำหน้าที่เป็นธรรมทูต และพระธรรมจาริกซึ่งไปเผยแผ่หลักธรรมแก่ชาวบ้านทำให้ชาวบ้านเขาเกิดความรู้สึกรักชาติ ไม่ทำไร่เลื่อนลอยและหันมาเคารพนับถือศาสนา ^{๓๓๘}

^{๓๓๗} อภิชาติ พันธุเสน, พัฒนารูปแบบไทย: สมุทัยและมรดกตอนที่ ๓ ความหวังทางออกและทางเลือกใหม่, (กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิภูมิปัญญา, ๒๕๓๙), หน้า ๒๐๕-๒๐๖.

^{๓๓๘} รัชนิกร เศรษฐ, สังคมวิทยาชนบท, (กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๒๘), หน้า ๒๔๖.

อย่างไรก็ตาม บทบาทหลักของพระสงฆ์ คือ การให้การศึกษาแก่ประชาชนโดยเฉพาะในด้านการดำรงชีวิตที่ดีงามชีวิตที่ประเสริฐ ตามหลักการพระพุทธศาสนา เรียกว่าบทบาทของครู แม้องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าก็ได้รับการยกย่องจากบุคคลทั่วไปว่าเป็นพระบรมครู ทำหน้าที่ฝึกเทวดาและมนุษย์ได้อย่างไม่มีใครยิ่งกว่า เพราะพระองค์ฝึกคนธรรมดาให้เป็นคนดี (กัลยาณชน) และกลายเป็นคนประเสริฐ (อริยชน) ในระดับสูงสุดดังนั้นบทบาทของพระสงฆ์ในฐานะครูเป็นบทบาทถาวรตลอดมาตั้งแต่สมัยพุทธกาลจนถึงปัจจุบันอีกบทบาทหนึ่งก็คือ การให้คำปรึกษาเป็นเรื่องสำคัญคนในสังคมคลุกคลีโดยทั่วไปมักจะตัดสินใจทำการสิ่งใดได้ยาก ไม่กล้า เกิดความกลัว ฉะนั้นพระสงฆ์จึงต้องทำหน้าที่ช่วยในการตัดสินใจ ให้คำปรึกษาแก่ประชาชนอันเป็นการแสดงออกถึงบทบาทของความเป็นผู้นำด้านภูมิปัญญา พระมหาณรงค์ จิตตโสภโณ ยังพบว่า “บทบาทของพระสงฆ์ที่ทำอยู่ในปัจจุบันและเห็นได้ชัดเจน ได้แก่ ประการแรก พัฒนาจิตวิญญาณของมนุษย์ด้วยการมีสำนักปฏิบัติธรรมต่างๆ ประการสอง ทำหน้าที่ให้การศึกษาทางพระพุทธศาสนาแก่ประชาชน ทั้งระบบปริยัติธรรม

แผนกเดิม คือบาลี นักธรรมและมหาวิทยาลัยสงฆ์ ตลอดจนการสื่อสารธรรมทางสื่อมวลชน ประการสุดท้าย การเป็นผู้นำในการพัฒนาชนบทในรูปแบบต่าง ๆ เป็นผู้นำทำเอง เป็นผู้ประสานงาน เป็นผู้ตั้งมูลนิธิเพื่อการศึกษาและพัฒนาชนบท เป็นวิทยากรกระตุ้นให้เกิดการพัฒนา” บทบาทของพระสงฆ์มีความสำคัญต่อชีวิตประจำวันของชาวพุทธ ต้องมีหน้าที่ดังนี้

(๑) ที่พึ่งบวช พระสงฆ์เป็นหนึ่งในรัตน ๓ เป็นสิ่งที่เคารพนับถือบูชาสูงสุดในพุทธศาสนาเป็นที่พึ่งทางใจ เป็นผู้นำทางจิตใจ ด้วยการพัฒนาหรือยกระดับจิตใจของคนให้สูงขึ้นด้วยการมีธรรม มีเหตุผล และเข้าสภาพต่าง ๆ ตามความเป็นจริง เป็นผู้ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบเพื่อหลุดพ้นสามารถเป็นที่พึ่งบวชของพุทธศาสนิกชนชาวบ้าน

(๒) สอนธรรม พระสงฆ์นอกจากมีหน้าที่ในการศึกษาและปฏิบัติพระธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้าแล้วยังมีหน้าที่สำคัญในการประกาศเผยแผ่พระธรรมคำสั่งสอน เป็นหน้าที่โดยตรงที่พระสงฆ์จะสอนธรรมให้เป็นธรรมทาน เทศนาสั่งสอนอบรมประชาชนทุกชั้นทุกเพศทุกวัยให้เกิดศรัทธาสาทะความเชื่อความเลื่อมใส ชี้บ่งให้รู้บาปบุญคุณและโทษ ความเลื่อม เหตุแห่งความเลื่อม ความเจริญและเหตุแห่งความเจริญ ให้เข้าใจและให้เห็นจริง แนะนำให้ละเว้นความชั่ว หันมาประพฤติดีมีเมตตา สัจจะ กตัญญูกตเวที หิริ โอตตปปะ ศีล ๕ เป็นต้น

(๓) นำปฏิบัติ พระสงฆ์เมื่อศึกษาเข้าใจในธรรมวินัยของพระพุทธเจ้าแล้ว จะต้องปฏิบัติปฏิบัติซื่อตรง ปฏิบัติถูกต้องและปฏิบัติชอบ ในธรรมวินัยที่ได้ศึกษาอบรมมาเป็นอย่างดีโดยการรักษาศีล ๒๒๗ อย่างเคร่งครัด ปฏิบัติอภิสมาจารสำรวมอินทรีย์ และการสร้างคุณธรรมต่าง ๆ ที่แสดงเป็นแบบอย่างการครองชีวิต เช่น สันโดษ มีเมตตา สัจจะ ให้เกิดขึ้น อันเป็นตัวอย่างให้แก่ประชาชนประพฤติปฏิบัติตาม

(๔) พัฒนา พระสงฆ์สามารถทำหน้าที่ ช่วยเหลือดำเนินการและให้คำปรึกษาชุมชนหรือชาวบ้านและที่สำคัญ การพัฒนาในสถานที่วัด รั้วกำแพง อาคารและสิ่งก่อสร้างการพัฒนาสิ่งแวดล้อมที่น่าอยู่ให้ร่มรื่นเป็นธรรมชาติ และการพัฒนาต้องสอดคล้อง และถูกต้องตามพระธรรมวินัยและพัฒนาหมู่บ้าน เป็นผู้นำชาวบ้านสร้างสรรค์พัฒนาสิ่งที่จำเป็นสำหรับชาวบ้านและประชาชนทั่วไป

โดยการชักชวนให้ร่วมกลุ่มร่วมแรงร่วมใจและร่วมทุนสร้างกองทุนประจำหมู่บ้าน หรือการสร้างถนน ภายในหมู่บ้าน ขุดคู คลองส่งน้ำ ท่อระบายน้ำ สร้างสุขาเสนา สวนสุขภาพ เป็นต้น

(๕) ปรีกษาคี พระสงฆ์เป็นที่ปรึกษาให้คำแนะนำปรึกษาในเรื่องต่าง ๆ ได้เป็นอย่างดีเป็นที่เชื่อถือศรัทธามาและมีสถานที่อยู่แน่นอนสำหรับสังคมไทย เป็นผู้เชี่ยวชาญในด้านต่าง ๆ และให้คำปรึกษาในด้านศาสนพิธี ความรู้วิชาทางด้านจิต ช่วยแก้ปัญหาของสังคมชาวบ้าน เมื่อชาวบ้านมีปัญหาชีวิต และครอบครัว

(๖) มีส่วนช่วยสังคม การช่วยสังคมของพระสงฆ์ ไม่ว่าด้านเศรษฐกิจ สอนรู้จักขยันหมั่นเพียร สอนให้รู้จักเก็บออมรู้จักประหยัด สอนให้สันโดษ ด้านการปกครอง เป็นแบบอย่างที่ดีในการบริหารกิจกรรมคณะสงฆ์ให้อยู่ในกรอบแห่งพระธรรมวินัย ช่วยพัฒนาจิตใจของประชาชนชาวบ้านกลุ่มหรือเผ่าต่าง ๆ ให้เป็นพลเมืองดีมีศีลธรรม ลดปัญหาเหล่านี้พระสงฆ์จะมีความเข้าใจและสามารถเป็นแบบอย่างที่ดี สามารถมีส่วนช่วยในด้านการศึกษาของชาติให้การศึกษาแก่คนยากจน พระสงฆ์ทำหน้าที่เป็นครูสอน เป็นศูนย์กลางของศึกษาชุมชนเป็นต้น และพระสงฆ์เป็นองค์ประกอบหลักของสถาบันพระพุทธศาสนา เพราะเป็นผู้ทำให้เกิดความเคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลง เป็นผู้ที่ทำให้พระพุทธศาสนาหยั่งรากฝังลึกลงในสังคมจนเป็นสถาบันสำคัญหนึ่งของสังคม เมื่อศึกษาวิเคราะห์องค์ประกอบของความเป็นสถาบันทางศาสนาองค์ประกอบที่มีความสำคัญยิ่ง คือวัดและพระสงฆ์มีอิทธิพลและบทบาทต่อวิถีชีวิตของประชาชนมาก เพราะวัดและพระสงฆ์เป็นศูนย์กลางทางจิต ศีลธรรม และพฤติกรรมต่าง ๆ^{๓๙}

๒.๒.๔ บทบาทหลักของพระสงฆ์ในสังคมไทย

พระพุทธศาสนา วัด และพระสงฆ์มีความผูกพันกับชีวิตและความเป็นอยู่ของคนไทยมาช้านาน ถึงแม้ในปัจจุบันสำหรับสังคมเมืองหลวงผู้คนห่างเหินจากวัดกันมากขึ้น แต่ก็ยังมีวัดอยู่มากมายที่ธำรงบทบาทตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ มีประชาชนทำบุญตักบาตรกันอยู่ทุกวันสำหรับในชนบทนั้นความสัมพันธ์ระหว่าง วัด พระสงฆ์ และประชาชน ยังไม่เปลี่ยนแปลงมากนักกล่าวได้ว่า วัดและพระสงฆ์เป็นตัวแทนของพระพุทธศาสนา เป็นศูนย์กลางที่รวมจิตใจของประชาชนชาวไทย ซึ่งมีผู้รู้หลายท่านได้กล่าวไว้ ดังต่อไปนี้

วัดเป็นศูนย์กลางของสังคมเป็นศูนย์กลางที่รวมจิตใจของประชาชน ส่วนพระสงฆ์ซึ่งเป็นตัวแทนของวัด เป็นศูนย์กลางรวมแห่งความเชื่อถือการร่วมมือกันเป็นที่ประกอบพิธีกรรมหรือให้บริการด้านนี้ แต่ที่สำคัญที่สุดคือความรู้สึกรักของพระสงฆ์เป็นผู้มีสติปัญญารอบรู้วิชาการต่าง ๆ ทุกอย่างเหนือกว่าประชาชนทั่วไป สามารถเป็นที่ปรึกษาแนะนำชาวบ้าน เป็นเครื่องหมายรักษาความเคารพนับถือได้อย่างยั่งยืนมั่นคง ปัจจัย ๓ อย่าง ที่เชิดชูฐานะของพระสงฆ์ในสังคม คือ ความบริสุทธิ์

^{๓๙} คุณ โทจันทร์, บทบาทของพระสงฆ์ต่อการพัฒนา, (ขอนแก่น: คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ๒๕๒๕), หน้า ๑๑๗.

ความเสียสละบำเพ็ญประโยชน์ และความเป็นผู้นำทางสติปัญญา

บทบาทของพระสงฆ์ในด้านการสงเคราะห์ประชาชนไว้ว่า งานสงเคราะห์ที่พระสงฆ์จะทำได้โดยตรง คือ งานสงเคราะห์จิตใจเป็นหลัก ส่วนงานสงเคราะห์ทางวัตถุมีโดยทางอ้อมด้วยการแนะนำ ชักจูงผู้อื่นให้กระทำหรือนำสิ่งของมาบริจาคแบ่งปันกัน แต่เป็นกิจกรรมชั่วคราว ส่วนการสงเคราะห์ทางจิตใจที่พระสงฆ์ทำได้ คือ^{๔๐}

(๑) การให้คำแนะนำทางจิตใจ เป็นที่ปรึกษาเกี่ยวกับปัญหาชีวิตต่าง ๆ

(๒) การเป็นที่พึ่งให้ความร่มเย็นทางจิตใจด้วยการประพฤติปฏิบัติ เป็นตัวอย่างตลอดจนสามารถที่จะทำให้อุตส่าห์เป็นองค์ประกอบที่จะหล่อเลี้ยงจิตใจ

(๓) การให้คำแนะนำปรึกษาด้านต่าง ๆ เช่น ทางวิชาการในสังคมชนบทที่กำลังพัฒนา พระสงฆ์ซึ่งเป็นผู้รู้ ในท้องถิ่น จะเป็นผู้ชี้ช่องทางเสนอแนะให้มีความคิดริเริ่มเป็นศูนย์กลางในการชักชวนประชาชนให้ประกอบอาชีพการงานโดยให้ยึดหลักธรรมของพระพุทธศาสนา

(๔) การสงเคราะห์บำรุงขวัญ การประกอบพิธีกรรมต่าง ๆ นั้นเป็นสิ่งที่จำเป็นสำหรับประชาชนทั่วไป เพื่อเป็นสิ่งปลอบประโลมจิตใจ

จ่านงค์ อติวัฒนสิทธิ์ เสนอความคิดเห็นเกี่ยวกับบทบาทของพระสงฆ์และวัดในสังคมปัจจุบันว่า

(๑) พระสงฆ์เป็นผู้นำประชาชน เป็นที่พึ่งทางจิตใจและช่วยแก้ปัญหาส่วนตัวและปัญหาสังคมอันเกิดจากการทะเลาะวิวาทระหว่างสมาชิกในสังคมด้วยกัน

(๒) สถาบันวัดเป็นสถานที่ให้การศึกษาแก่ประชาชน โรงเรียนประชาบาลหลายแห่งตั้งอยู่ในบริเวณวัด สมภารเป็นผู้ให้การอุปถัมภ์ และแม้กระทั่งศาลาก็เป็น ที่เรียนหนังสือนอกจากนี้วัดยังเป็นที่อยู่อาศัยศึกษาเล่าเรียนของพระภิกษุสามเณร และเด็กโดยทั่วไป

(๓) วัดเป็นประจักษ์โรงพยาบาล โดยให้รักษาพยาบาลแก่คนเจ็บไข้ได้ป่วยทั้งที่เป็นโรคจิตและโรคทางกาย

(๔) วัดเป็นประจักษ์พิพิธภัณฑสถาน คือเป็นที่เก็บและรวบรวมสมบัติโบราณอันล้ำค่าและมีประโยชน์ต่อการศึกษาทางวัฒนธรรมต่าง ๆ ของชาติ

(๕) ศาลาวัดบางครั้งได้ใช้เป็นสถานที่ประชุมราษฎรเพื่อจะได้รับข่าวสารต่าง ๆ

(๖) วัดเป็นสถานที่แสดงความสามัคคีเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกันของประชาชนเพราะถือว่าเป็นสมบัติส่วนร่วมของประชาชน เป็นสถานที่สำหรับประชาชนได้พบปะแลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกัน

(๗) วัดเป็นสถานสวัสดิการสงเคราะห์แก่คนยากจน และคนไร้ที่พำนักพักพิง อีกทั้งยังเป็นหอพักให้แก่นักศึกษาทั่วไป^{๔๑}

^{๔๐} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), **สถานการณ์พระพุทธศาสนาพลิกหน้าเป็นพัฒนา**, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์กรมการศาสนา, ๒๕๓๖), หน้า ๕๘.

^{๔๑} จ่านงค์ อติวัฒนสิทธิ์, **สังคมวิทยาศาสนา**, (กรุงเทพมหานคร: แพร่พิทยา, ๒๕๓๕), หน้า ๑๔๖.

นอกจากนี้ยังมีบทบาทที่พระสงฆ์ควรต้องมี คือ

- (๑) สันสอนธรรม อบรมศีลธรรม ให้ประชาชนละเว้นจากความชั่ว ประกอบแต่กรรมดี มีความเมตตาต่อกัน มีความรัก มีความสามัคคีกัน
- (๒) เป็นตัวอย่างแห่งความดี ให้เป็นที่น่าเลื่อมใสศรัทธาของประชาชน ที่ได้ประพฤติปฏิบัติตาม เป็นการช่วยชาติ ประหยัดเศรษฐกิจ เพราะตามวิสัยสงฆ์มีเครื่องใช้ที่จำเป็นเท่านั้นตัดสิ่งที่ไม่จำเป็นต่อชีวิตทั้งหลายออกไป
- (๓) ช่วยด้านการศึกษาในการอบรมกุลบุตร ผู้ที่มาบวชเรียนได้มีโอกาสศึกษาหาความรู้ อันเป็นแนวทางในการสร้างความเจริญให้แก่หมู่บ้านตน เมื่อลาสิกขา
- (๔) การสงเคราะห์ทางจิตใจให้แก่ประชาชน ในยามเมื่อมีปัญหาเดือดร้อนทางจิตใจโดยยึดหลักธรรม
- (๕) สังคมชนบทที่ยังล้าหลังด้อยพัฒนาด้านต่าง ๆ พระสงฆ์จะมีบทบาทในฐานะผู้นำในการพัฒนาสังคมเหล่านั้น

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต.) ได้เสนอบทบาทของพระสงฆ์และวัดโดยสรุปได้ดังนี้

พระสงฆ์เป็นผู้สร้างชุมชนสงฆ์ให้เป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ วัตถุประสงค์ของการบวชก็คือเพื่อการเรียนรู้ ดังนั้นพระสงฆ์คือชุมชนแห่งการเรียนรู้ ซึ่งควรจะเป็น ๓ เรื่อง คือการเรียนรู้พุทธธรรม ให้ลึกซึ้งที่สุดทั้งทางปริยัติ และปฏิบัติ การเรียนรู้สังคมปัจจุบัน ให้รู้เท่าทันสังคมปัจจุบัน เพื่อประโยชน์ในการสอน และการเรียนรู้การสื่อสาร ให้เป็นที่สนใจของผู้คน ให้เป็นที่จับใจผู้คน จะมีผลต่อการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม หรือที่เรียกว่า อนุศาสนิปาฏิหาริย์ รวมทั้งความสามารถในการใช้เครื่องมือติดต่อสื่อสารสมัยใหม่ด้วย

การศึกษาสงฆ์เป็นเรื่องที่ควรคำนึงถึงนโยบายของรัฐบาล ในแผนการศึกษาชาติ มหาวิทยาลัยสงฆ์และมหาวิทยาลัยทางโลก ควรจะร่วมกันพัฒนาหลักสูตร สำหรับการศึกษาของพระสงฆ์ การทำให้วัดเป็นส่วนหนึ่งของชุมชน และส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชนความสำคัญของวัดคือการเป็นส่วนหนึ่งของชุมชน ดังนั้นถ้าวัดเข้มแข็งทำให้โครงสร้างของชุมชนเข้มแข็งด้วย ทั้งนี้เนื่องจากการมีศีลธรรมอันดีงามของสมาชิกในชุมชน ถ้าวัดล่อยตัวออกจากโครงสร้างของสังคมในชุมชน จะทำให้ชุมชนและสังคมอ่อนแอ และส่งผลให้สถาบันอื่น ๆ รวมทั้งสถาบันทางศาสนาอ่อนแอไปด้วย วัดกับการจัดการศึกษา การศึกษาในระบบจากโรงเรียนระดับประถมศึกษาและระดับมัธยมศึกษาว่า ๓๐,๐๐๐ โรงเรียน ยังไม่สามารถผลิตคนให้มีความเข้มแข็งทางปัญญาและศีลธรรมในส่วนที่ยังขาดนี้หากวัดสามารถจัดกระบวนการเรียนรู้ที่สามารถพัฒนาคนให้เต็มศักยภาพได้ ก็จะเป็นประโยชน์ต่อสังคมอย่างแท้จริง

พระสงฆ์กับการแก้ไขปัญหาคาความขัดแย้งด้วยสันติวิธี เนื่องจากในโลกปัจจุบันมีความขัดแย้งกันอย่างรุนแรงในสังคมระดับต่าง ๆ พระสงฆ์ควรศึกษาให้เข้าใจว่าความรุนแรงนั้นหมายถึงอะไร ขอบเขตแค่ไหน มีกี่ประเภท มีสาเหตุอะไรบ้าง มีวิธีป้องกันและแก้ไขอย่างไรวิธีใดได้ผล จะพัฒนาวิธีการป้องกันและการป้องกันให้ดีขึ้นอย่างไร วัดกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม กระแสการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม เป็นกระแสใหญ่ของโลก ที่มีการระดับศาสตร์ทางด้านต่าง ๆ มาเชื่อมโยง พระสงฆ์จึงควรต้องพยายามศึกษาให้เข้าใจปัญหาสิ่งแวดล้อมและวิธีการแก้ไขให้ลึกซึ้ง เพื่อจะได้สอนประชาชนได้

ถูกต้องและวัดควร เป็นต้น แบบในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมแก่ประชาชน การบริหารจัดการวัด วัดเป็นทรัพยากรอันทรงค่าของประชาชนในสังคม^{๔๒}

ดังนั้นการบริหารจัดการวัดที่ก่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดแก่สังคมตามอุดมการณ์แห่งพระพุทธศาสนาเจ้าอาวาส คณะสงฆ์ รัฐบาล และผู้เกี่ยวข้องจะต้องให้ความร่วมมือในการจรรโลงพระพุทธศาสนาเพื่อสังคมต่อไป พระสงฆ์ได้มีบทบาทในสังคมไทยตั้งแต่สมัยกรุงสุโขทัยถึงปัจจุบัน เพราะพระสงฆ์นั้นได้ทราบดีว่าตนบวชมาเพื่ออะไร จึงได้ฝึกหัดปฏิบัติตนให้ตั้งอยู่ในศีล และพยายามบำเพ็ญให้เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม โดยจะเห็นได้ว่าพระสงฆ์พยายามจัดสถานที่ของวัดให้เป็นที่ยอมรับและมีประโยชน์ในการให้การสงเคราะห์ประชาชนในทุก ๆ ด้าน บางโอกาสก็นำธรรมะไปสู่ชุมชนได้ ปฏิบัติ เช่น สอนศีลธรรมในโรงเรียน ปฏิบัติกิจพระธรรมทูตทั้งในและต่างประเทศหรือการประกอบพิธีกรรมทั้งฝ่ายบ้านและฝ่ายรัฐ ก็จะมีพระสงฆ์เข้าไปมีบทบาทเป็นที่พึ่งยึดเหนี่ยวตลอดมาพระสงฆ์นั้นนับว่ามีบทบาทอยู่ในสังคมไทยจนไม่สามารถแยกออกจากกันได้

๒.๓ ข้อมูลพื้นฐานโครงการพระบัณฑิตอาสาพัฒนาชาวเขาบนพื้นที่สูง

๒.๓.๑ ความเป็นมาของโครงการพระบัณฑิตอาสาพัฒนาชาวเขา

ในปีพุทธศักราช ๒๕๔๓ ทางมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้พิจารณาเห็นว่า ไม่มีหน่วยงานหลักใดในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาที่ลงพื้นที่ทำงานเกี่ยวกับการพัฒนาด้านจิตใจแก่ชาวเขาบนพื้นที่สูง โดยเน้นการเข้าถึงเยาวชนให้มาก เพราะถือว่าเยาวชนเป็นกำลังสำคัญของชาติในอนาคต เป็นกลุ่มที่มีโอกาสทำความชั่วและความดีได้อีกมาก จึงมอบหมายให้มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่ เป็นผู้รับผิดชอบดำเนินงานโครงการพระบัณฑิตอาสาพัฒนาชาวเขา และพระราชวิมลเมธี(สมณศักดิ์ในสมัยนั้น) และครูพิพิธสุตาทร,ดร. (พระมหาบุญช่วย สิริธโร) รองอธิการบดีวิทยาเขตเชียงใหม่ ในขณะนั้น เป็นผู้อำนวยการสำนักงานบริหารงานโครงการ เพื่อจัดส่งพระบัณฑิตที่จบการศึกษาจากทางมหาวิทยาลัยทุกวิทยาเขต ที่สนใจในการช่วยดำเนินการพัฒนาด้านจิตใจและส่งเสริมสนับสนุน การอนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณี และประสานกับองค์กรทุกภาคส่วน เพื่อความเข้มแข็งของชุมชนบนพื้นที่สูง โดยมีวัตถุประสงค์ ๕ ข้อ คือ

(๑) เพื่อเผยแผ่พระพุทธศาสนาแก่ชาวไทยภูเขา

(๒) เพื่อช่วยพัฒนาจิตใจตามแนวพระพุทธศาสนาและสนองตอบนโยบายของรัฐบาลตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ

(๓) เพื่อให้การศึกษา ภาษา หน้าที่ พลเมืองที่ดีตามระบอบประชาธิปไตยตลอดถึงการศึกษาเรียนรู้ และอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมอันดีงามของชนเผ่ามิให้สูญหาย

(๔) เพื่อช่วยแนะนำ และสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์ป่าต้นน้ำ ลำธาร ตามพระราชดำริของสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์พระบรมราชินีนาถ และ

^{๔๒} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต.), ไตรภูมิพระร่วงมีอิทธิพลต่อสังคมไทย, พิมพ์ครั้งที่ ๖, (กรุงเทพมหานคร: ธนรัช, ๒๕๔๗), หน้า ๓๙.

(๕) เพื่ออบรมสั่งสอนชี้ให้เห็นถึงหลักการดูแลสุขภาพขั้นพื้นฐานและพิษภัยของยาเสพติด โรคภัยต่างๆ

โดยเบื้องต้นมีการกำหนดคุณสมบัติของพระบัณฑิตอาสาพัฒนาชาวเขา

(๑) เป็นพระนิสิตที่จบการศึกษาระดับปริญญาตรี จากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ทุกวิทยาเขตทั่วประเทศ ที่สนใจสมัครเข้าร่วมโครงการพระบัณฑิตอาสาพัฒนาชาวเขา

(๒) มีความรู้ ความสามารถในการด้านคำสอน และพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนา

(๓) มีวินัย อดสาหะ อดทน มีอุดมการณ์ในการทำงานเพื่อพระพุทธศาสนาเพื่อสามารถสร้างศรัทธาให้เกิดแก่ชาวบ้าน พร้อมทั้งจะเป็นผู้นำทางจิตวิญญาณอย่างแท้จริง

การทำงานของพระภิกษุสงฆ์บนพื้นที่สูง มีความแตกต่างกันมากพระภิกษุสงฆ์บนพื้นที่ราบ เนื่องจากความแตกต่างในด้านสิ่งแวดล้อม วัฒนธรรม ประเพณี ความเชื่อ ทักษะคติ และภาษาที่เป็นของตนเอง เพราะผู้ใหญ่บนพื้นที่สูงที่มีอายุมากกว่า ๓๐ ปีขึ้นไป มักจะไม่ได้ศึกษาเล่าเรียน แต่พระบัณฑิตอาสาเหล่านี้ทำงานร่วมกับเยาวชนทำให้การสื่อสารจึงเป็นความยากลำบาก ส่งผลให้ความรู้ ความเข้าใจ ความศรัทธาเลื่อมใสในด้านพระพุทธศาสนายังน้อย บางชุมชนยังไม่รู้จักคำว่าพระพุทธศาสนาคืออะไร ยังมีความเชื่อเกี่ยวกับผีสาร นางไม้อย่างเหนียวแน่น ซึ่งเป็นศาสนาดั้งเดิมของบรรพบุรุษชนเผ่าชาติพันธุ์^{๔๓}

(ก) โครงการพระบัณฑิตอาสาพัฒนาชาวเขา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่

(๑) ชื่อโครงการ โครงการพระบัณฑิตอาสาพัฒนาชาวเขา (ธรรมจาริก)

(๒) ลักษณะโครงการ โครงการต่อเนื่องทุกปี

(๓) ชื่อแผนงาน งานบริการวิชาการแก่ชุมชน

(๔) หน่วยงานที่รับผิดชอบ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่ ที่ตั้ง ๑๓๙ ถ.สุเทพ เทศบาลตำบลสุเทพ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่

(๕) หลักการและเหตุผล

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่ เป็นเขตการศึกษาหนึ่งในจังหวัดภาคเหนือ ซึ่งรับภาระในการผลิตบัณฑิต การบริการวิชาการแก่ชุมชน การวิจัย และทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมในท้องถิ่นภาคเหนือ ได้ตระหนักว่า ควรขยายภารกิจต่อการเกื้อกูลสังคมไปสู่กลุ่มชาติพันธุ์บนพื้นที่สูงที่ตั้งถิ่นฐานตามพื้นที่อำเภอรอบนอก ซึ่งปัญหาของกลุ่มชาติพันธุ์บนพื้นที่สูง คือ ปัญหายาเสพติด ปัญหาการทำลายป่าต้นน้ำลำธาร และการทำไร่เลื่อนลอยตลอดถึงกองกำลังติดอาวุธประเภทต่างๆ แต่ปัจจุบันจากสภาพสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป ทำให้มีปัญหาใหม่เกิดขึ้นแก่กลุ่มชาติพันธุ์บนพื้นที่สูง เช่น ปัญหาค่านิยม ทักษะคติ การปรับตัวสถานภาพความเป็นคนไทย การศึกษา การ

^{๔๓} สุชาติ แก้วก่อ, รายงานผลการดำเนินงานประจำปี ๒๕๕๑, (เชียงใหม่: โครงการพระบัณฑิตอาสาพัฒนาชาวเขา, ๒๕๕๕), หน้า ๒-๓.

ประกอบอาชีพ ศาสนา และศิลปวัฒนธรรม วิทยาเขตเชียงใหม่ จึงจัด โครงการพระบัณฑิตอาสา พัฒนาชาวเขา ขึ้น โดยรับสมัครพระนิสิตที่จบการศึกษา ทำการฝึกอบรมแล้วส่งไปปฏิบัติงานหมู่บ้าน ชาวเขาในพื้นที่เป้าหมายเพื่อพัฒนากลุ่มชาติพันธุ์บนพื้นที่สูงตามนโยบายของมหาวิทยาลัย โครงการ พระบัณฑิตอาสาพัฒนาชาวเขา เริ่มตั้งแต่ปี พุทธศักราช ๒๕๔๓ เป้าหมายคือการนำพระบัณฑิตอาสา ปฏิบัติศาสนกิจครอบคลุมในหมู่บ้านชาวเขา ๘ จังหวัดภาคเหนือตอนบน โดยคัดเลือกนิสิตจาก มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตต่าง ๆ ที่อาสาสมัครมาเป็นพระบัณฑิตนักพัฒนา บนพื้นที่สูงในเขตทุรกันดาร กระบวนการทำงานเน้นความต่อเนื่องมั่นคงและการทำงานแบบเชิงรุก มากกว่าเชิงรับ หมู่บ้านที่จัดส่งพระบัณฑิตอาสาพัฒนาชาวเขาในเขตภาคเหนือตอนบนได้แก่ จังหวัด เชียงใหม่ ลำปาง แม่ฮ่องสอน ลำพูน เชียงราย แพร่ น่าน ตาก และพะเยา ชาติพันธุ์ชนเผ่าคือ กะเหรี่ยง เย้า มูเซอ ลีซอ ม้ง ลัวะ อาข่า ไทยใหญ่ และไทลื้อ จากการดำเนินงานของโครงการพระ บัณฑิตอาสาฯ ที่ผ่านมา ทำให้องค์กรในชุมชน ทั้งหน่วยงานราชการให้การตอบรับและให้ความ ร่วมมือในการทำงานเผยแผ่พระพุทธศาสนา และการพัฒนาคุณภาพชีวิตชนชาติพันธุ์บนพื้นที่สูงเป็น อย่างดีเพราะการทำงานมีการประสานสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิด มีนำเอาหลักพุทธธรรมเป็นเครื่องมือ โดยผ่านกิจกรรมที่หลากหลาย ทำให้อาศรมพระบัณฑิตอาสาฯ เป็นจุดศูนย์กลางในการพัฒนาด้าน จิตใจ และเป็นแหล่งเรียนรู้ ได้อย่างแท้จริง มีหมู่บ้านที่ต้องการพระบัณฑิตอาสาฯ ในเขตภาคเหนือ ตอนบนตามรอยตะเข็บชายแดนมากกว่า ๑๐๐ หมู่บ้าน ในแต่ละปีมีการจัดสรรอย่างจำกัด จึงไม่ สามารถที่จะขยายฐานการปฏิบัติงานให้มากขึ้นได้ กอปรกับทางโครงการเน้นการทำงานเชิงรุก ความ ต่อเนื่องด้านพื้นที่ บุคลากร เพื่อเป็นการสร้างความเป็นปึกแผ่นความสมานฉันท์ที่เกิดในชุมชน ปัจจุบันมีกองทัพบกที่ ๓ ได้ประสานงานกับมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย โดยมอบให้ วิทยาเขตเชียงใหม่ ประสานร่วมกับกองกำลังผาเมือง กองกำกับการตำรวจตระเวนชายแดนที่ ๓๓ และองค์กรภาคีต่างๆ ได้ดำเนินการประสานงานในเรื่องของพื้นที่ปฏิบัติศาสนกิจในหมู่บ้านกลุ่มชาติ พันธุ์บนพื้นที่สูง เพื่อให้ทางพระบัณฑิตอาสาฯ เข้าช่วยในด้านการอบรมคุณธรรม จริยธรรม ให้แก่ ชุมชนบนพื้นที่สูง ตามรอยตะเข็บชายแดนภาคเหนือ ในการแก้ไขปัญหาความมั่นคง ปัญหาการอพยพ แรงงาน ยาเสพติด การศึกษา ศาสนา ดังนั้น ในปีงบประมาณ ๒๕๕๕ ทางโครงการพระบัณฑิตอาสา ฯ จึงได้ดำเนินการการทำงานแบบเชิงรุก โดยมีแผนการขยายพื้นที่การทำงานเผยแผ่พระพุทธศาสนา บนพื้นที่สูงให้ครอบคลุมหมู่บ้านกลุ่มชาติพันธุ์บนพื้นที่สูงมากยิ่งขึ้น และมีการแสดงตนมีพุทธมามกะ ของกลุ่มชาติพันธุ์บนพื้นที่สูงมากขึ้น เพื่อเป็นการสนองงานให้กับมหาวิทยาลัย หน่วยงานของรัฐ ชุมชนอย่างยั่งยืนต่อไป

(๖) วัตถุประสงค์

- ๖.๑) เพื่อเผยแผ่พระพุทธศาสนาแก่กลุ่มชาติพันธุ์บนพื้นที่สูง
- ๖.๒) เพื่อช่วยพัฒนาจิตใจตามแนวพระพุทธศาสนา และสนองตอบนโยบายของ รัฐบาลตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ
- ๖.๓) เพื่อให้การศึกษา ภาษา หน้าที่พลเมืองที่ดีตามระบอบการปกครองแบบ ประชาธิปไตยตลอดถึงศิลปวัฒนธรรมอันดีงาม และสร้างจิตสำนึกความเป็นไทย
- ๖.๔) เพื่อช่วยแนะนำ และสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์ป่าต้นน้ำลำธาร ตาม พระราชดำริของสมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถ

๖.๕) เพื่อบรมสั่งสอนชี้ให้เห็นถึงหลักการดูแลสุขภาพขั้นพื้นฐาน พิชัยของยาเสพติด และ โรคเอดส์

(๗) เป้าหมายของโครงการ

๗.๑) ด้านปริมาณ - ประชากรกลุ่มชาติพันธุ์บนพื้นที่สูงครอบคลุมเขตพื้นที่ 8 จังหวัดภาคเหนือตอนบน - นักเรียน จำนวน 20,000 คน 200 โรงเรียน ๗.๒ ด้านคุณภาพ - กลุ่มชาติพันธุ์บนพื้นที่สูงได้รับการพัฒนาจิตใจตามหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนา - กลุ่มชาติพันธุ์บนพื้นที่สูงสามารถอ่านออกเขียนได้ และเข้าใจภาษาไทยขั้นพื้นฐานและเห็นคุณค่ามีการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมและหลักการปกครองระบอบประชาธิปไตย ตลอดสำนักความเป็นไทย - กลุ่มชาติพันธุ์บนพื้นที่สูง มีจิตสำนึกในการอนุรักษ์ป่าต้นน้ำลำธาร และมีความรู้ขั้นพื้นฐานในการป้องกันตนจากพิษภัยของยาเสพติดและโรคเอดส์ - นักเรียน เยาวชนกลุ่มชาติพันธุ์บนพื้นที่สูงได้รับการอบรมคุณธรรมจริยธรรม และเป็นพลเมืองที่ดีมีความสำนึกในความเป็นคนไทยในโอกาสต่อไป

(๘) ระยะเวลาดำเนินการ

จัดดำเนินการต่อเนื่องตลอดปีงบประมาณ กิจกรรม แผนปฏิบัติการประจำปี ต.ค พ.ย ธ.ค ม.ค ก.พ มี.ค เม.ย พ.ค มิ.ย ก.ค ส.ค ก.ย โดยมีขั้นตอนในการดำเนินงานดังต่อไปนี้

ประกาศรับสมัครพระบัณฑิตอาสาฯ

จัดปฐมนิเทศ

ส่งพระบัณฑิตอาสาฯ เข้าพื้นที่

นิเทศ หนุนเสริมกิจกรรมภาคสนาม

ประชุมวางแผนงานแต่ละเครือข่าย

เครือข่ายเสนอแผนงานต่อสำนักงาน

เครือข่ายเสนอโครงการงวดแรกของงบประมาณ

ประธานเครือข่ายประชุมกลั่นกรองโครงการ

ประชุมคณะกรรมการบริหารโครงการในการอนุมัติงบประมาณ

เครือข่ายดำเนินงานตามโครงการที่ได้รับอนุมัติ

นิเทศ หนุนเสริมกิจกรรมภาคสนาม

สัมมนาพระบัณฑิตอาสาฯ

คณะผู้บริหารออกตรวจเยี่ยมโครงการ

เครือข่ายเสนอโครงการงวดที่ ๒ ของงบประมาณ

ประชุมเครือข่ายกลั่นกรองโครงการงวดที่ ๒

ประชุมคณะกรรมการบริหารโครงการในการอนุมัติงบประมาณ

เครือข่ายดำเนินงานตามโครงการที่ได้รับอนุมัติ

นิเทศ ร่วมกิจกรรม หนุนเสริมกิจกรรมภาคสนาม

ประเมินผลการดำเนินงาน

สรุปผลการดำเนินงาน

(๙) วิธีดำเนินการ

๙.๑) จัดทำโครงการเสนอมหาวิทยาลัยเพื่ออนุมัติและขอสนับสนุนงบประมาณ

๙.๒) แต่งตั้งคณะกรรมการดำเนินการตามโครงการ

๙.๓) ดำเนินการตามโครงการ

-ประชุมคณะกรรมการบริหาร

-กำหนดนโยบายที่เน้นหลักเพื่อดำเนินการ และเลือกพื้นที่เป้าหมาย

-รับสมัครพระภิกษุที่อาสาพัฒนาชาวเขาที่จบการศึกษาตามหลักสูตรทุกวิทยาเขต และ

ส่วนกลาง

-คัดเลือกพระภิกษุที่อาสาพัฒนาชาวเขา

-จัดปฐมนิเทศเพื่ออบรม และซักซ้อมความเข้าใจในนโยบาย หลักการ วิธีปฏิบัติงานแก่

พระภิกษุที่อาสาพัฒนาชาวเขา

-อำนวยความสะดวกแก่พระภิกษุที่อาสาฯ ที่เดินทางไปปฏิบัติศาสนกิจตามอาศรมพื้นที่

เป้าหมาย

-จัดสัมมนาเพื่อประเมินผลการปฏิบัติงาน และเสนอปัญหา อุปสรรคตลอดถึง แนว

ทางแก้ไข

-ออกตรวจเยี่ยมอาศรมพระภิกษุที่อาสาพัฒนาชาวเขา

-จัดประชุมพระภิกษุที่อาสาพัฒนาชาวเขา เพื่อสรุปผลการปฏิบัติงาน

๙.๔) สรุปผลการปฏิบัติงานประจำปี

๑๐) พันธกิจของโครงการพระภิกษุที่อาสา

๑๐.๑) การเผยแผ่พระพุทธศาสนาแก่ชุมชนบนพื้นที่สูง

- พระภิกษุที่อาสาธรรมสังวร

- การอบรมศีลธรรม

- การส่งเสริมศีลธรรมในโรงเรียน

- การสอนพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์

- การสอนธรรมศึกษา

- การแสดงตนเป็นพุทธมามกะ

- การสร้างแกนนำและเครือข่ายชาวพุทธ

- การเพิ่มจำนวนอาศรมเครือข่าย

- การบรรพชาอุปสมบทและอบรมศีลจาริณีภาคฤดูร้อน

- การสร้างศาสนทายาทสืบทอดพระพุทธศาสนา

๑๐.๒) การรณรงค์ลด ละ เลิก อบายมุข

- สร้างจิตสำนึกให้ชุมชนรู้เท่าทันพิษภัยยาเสพติด

- รักษาบำบัดฟื้นฟูผู้ติดยาเสพติด

- สร้างแกนนำเครือข่ายลด ละ เลิกยาเสพติด

- ประสานงานกับหน่วยงานต่าง ๆ ในการเสริมสร้างด้านอาชีพ

๑๐.๓) ส่งเสริมสนับสนุนประสานงานและจัดสวัสดิการสังคมสงเคราะห์บนพื้นที่สูง

- การให้ความรู้เกี่ยวกับการดูแลสุขภาพขั้นพื้นฐาน

- ส่งเสริมกิจกรรมการกีฬา (ลานธรรม ลานใจ ลานกีฬา)

- จัดอบรมค่ายคุณธรรมเรียนรู้เท่าทัน “ เอดส์ ”
 - ประสานและจัดการสงเคราะห์ เด็ก สตรี คนชรา คนพิการ ครอบครัว กลุ่ม ชุมชน และผู้ได้รับ ผลกระทบจากโรค ภูมิคุ้มกันบกพร่อง (เอดส์)
 - การประสานและสงเคราะห์เฉพาะหน้ากรณีฉุกเฉินเร่งด่วน เช่น อุทกภัย วาตภัย และธรรมชาติ(ถุนยังชีพ, ผ้าห่มกันหนาว, เสื้อผ้า, ยารักษาโรค)
 - การค้นหาปัญหาและจัดทำโครงการร่วมกับชุมชนในการพัฒนากลุ่ม และแก้ไข ปัญหาชุมชนอย่างครบวงจร
- ๑๐.๔) การสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
- การอบรมให้ความรู้แก่ชุมชน เห็นคุณค่าในการดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาติและ สิ่งแวดล้อม
 - การปลูกป่าทดแทน
 - การบวชป่าชุมชน
 - การทำแนวกันไฟ
 - สร้างเครือข่ายรักษ์สิ่งแวดล้อม
- ๑๐.๕) การให้การศึกษา ภาษา หน้าที่พลเมืองที่ดีตามระบอบการปกครองแบบ ประชาธิปไตย
- การสอนภาษาไทย
 - ประสานงานให้ความรู้เกี่ยวกับสิทธิ หน้าที่ การเป็นพลเมืองที่ดี
 - ให้คำปรึกษาแนะนำแก่ชุมชนในการคิดอย่างเป็นระบบ
- ๑๐.๖) การอนุรักษ์ฟื้นฟูวัฒนธรรมประเพณี ภูมิปัญญาชนเผ่า
- สร้างจิตสำนึกให้ชุมชนตระหนักถึงคุณค่าและความสำคัญภูมิปัญญา ท้องถิ่น ประเพณีอันดีงาม
 - สนับสนุนส่งเสริมการอนุรักษ์ฟื้นฟูภูมิปัญญาท้องถิ่นและวัฒนธรรมประเพณี
 - เผยแพร่ประชาสัมพันธ์วัฒนธรรมประเพณีของชุมชน^{๔๔}

ข.โครงการพระธรรมจาริก

ความเป็นมาของพระบัณฑิตอาสาพัฒนาชาวเขาบนพื้นที่สูง ยังรวมไปถึงโครงการพระ ธรรมจาริกที่มีประวัติความเป็นมา คือ

โครงการพระธรรมจาริก กำเนิดขึ้นเมื่อปี ๒๕๐๘ โดยนายประสิทธิ์ ดิศวัฒน์ หัวหน้ากอง สงเคราะห์ชาวเขา กรมประชาสงเคราะห์ ซึ่งได้ลาราชการอุปสมบทและจำพรรษา ณ วัดเบญจม บพิตรฯ กรุงเทพฯ ในช่วง ๓ เดือนที่พักศึกษาพระธรรมวินัยหลวงพ่อประสิทธิ์ ได้เกิดแนวความคิดว่า

^{๔๔} สุชาติ แก้วก่อ, รายงานผลการดำเนินงานประจำปี ๒๕๕๐, (เชียงใหม่: โครงการพระบัณฑิตอาสา พัฒนาชาวเขา, ๒๕๕๐), หน้า ๔.

ถ้าได้พระสงฆ์นำพระพุทธศาสนาไปเผยแผ่ให้แก่พี่น้องชาวเขาเผ่าต่างๆ คงจะเกิดประโยชน์ในการปกครอง และการพัฒนาประเทศได้ไม่น้อย จึงนำแนวความคิดดังกล่าว ไปกราบเรียนปรึกษากับพระธรรมกิตติโสภณ (สุวรรณ สุวณฺโณโต) เจ้าอาวาสวัดเบญจมบพิตรฯ เมื่อท่านได้พิจารณาแล้วเห็นว่า เป็นข้อเสนอที่ดี จะเกิดประโยชน์อย่างยิ่งต่อประเทศชาติ พระพุทธศาสนา และพี่น้องชาวเขา พระภิกษุสามเณรเองก็ได้ใช้เวลาว่างจากการศึกษาเล่าเรียนให้เกิดประโยชน์ ได้ฝึกออกจาริก ได้ปฏิบัติหน้าที่ช่วยเหลือประชาชนตามสมควรแก่สมณะวิสัยและเพื่อให้ได้ข้อมูลที่ชัดเจนในการนำเสนอขอรับการช่วยเหลือจากภาครัฐ คณะจึงได้ออกตรวจเยี่ยมหมู่บ้านชนเผ่า ที่นิคมสร้างตนเองบ้านม้งทับเบิกบ้านม้งปายาบ อำเภอหล่มเก่า จังหวัดเพชรบูรณ์ หลังจากนั้นจึงได้เสนอโครงการเพื่อขอความเห็นชอบและสนับสนุนงบประมาณจากกรมประชาสัมพันธ์ โดยใช้ชื่อเรียกพระสงฆ์ที่ออกปฏิบัติศาสนากิจนี้ว่า “คณะพระธรรมจาริก” ใช้ปรัชญาในการทำงานครั้งว่า “จรด ภิกขเว จาริก พุชชนิ ตาย พุชชนสุขาย โลกานุกมฺปายฯ เปฯ เทเสถ ธมฺม ” แปลความว่า “ภิกษุทั้งหลายเธอจงจาริกท่องเที่ยวไป จงแสดงธรรมเพื่อประโยชน์ เพื่อความสุขแก่คนหมู่มาก เพื่ออนุเคราะห์แก่ชาวโลก”^{๔๕}

โครงการทดลองปฏิบัติงานในปี ๒๕๐๘ แบ่งคณะออกเป็น ๑๐ สายๆ ละ ๕ รูป รวม ๕๐ รูป แต่ละสายประกอบด้วยพระสงฆ์ที่ชำนาญด้านวิปัสสนาธุระ ๑ รูป ด้านคันถธุระ ๑ รูป พระที่คุ้นเคยหรือเคยไปมาหาสู่กับชาวเขาเผ่าต่างๆ อีก ๑ รูป ที่สำคัญคือ จะมีเจ้าหน้าที่จากกรมประชาสัมพันธ์ ทำหน้าที่เป็นโยมอุปัฏฐากคอยให้การสนับสนุนด้านปัจจัยต่างๆ ร่วมเดินทางด้วยเป้าหมายแรกในการออกจาริก คือ ๖ เผ่า ได้แก่ ม้ง เย้า ล่าหู่ ลีซู อาข่า และกะเหรี่ยง รวม ๑๐ หมู่บ้าน ในเขต ๕ จังหวัด ได้แก่ จังหวัดตาก เชียงใหม่ เชียงราย แม่ฮ่องสอน และเพชรบูรณ์ ระยะเวลาการปฏิบัติงาน ๔๕ วัน ผลจากการทดลองดำเนินการทำให้ชาวไทยภูเขาในพื้นที่ ที่พระธรรมจาริกปฏิบัติงานรู้จักการกราบพระ ไหว้พระ การตักบาตร สำนึกในความเป็นไทยและมีผู้ปฏิบัติงานตนเป็นพุทธมามกะ จำนวน ๘๐๐ คน ส่งบุตรหลานเข้าบรรพชาจำนวน ๑๒ รูป

จากผลงานดังกล่าว ได้สร้างความพึงพอใจแก่กรมประชาสัมพันธ์เป็นอย่างมาก จึงได้อนุมัติให้โครงการพระธรรมจาริกดำเนินการต่อและขยายพื้นที่การทำงานเรื่อยมา ปัจจุบันโครงการฯ อยู่ในความอุปถัมภ์ของกองกิจการนิคมสร้างตนเองและพัฒนาชาวเขา กรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการ กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์

๒.๓.๒ วัตถุประสงค์โครงการพระบัณฑิตอาสาพัฒนาชาวเขา

- (๑) เพื่อเผยแผ่พระพุทธศาสนาแก่ชาวเขา ให้นำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาไปปฏิบัติในชีวิตประจำวัน
- (๒) เพื่อสร้างจิตสำนึกให้ชาวเขา รู้ว่าเป็นคนไทยและสร้างความสัมพันธ์ทางด้านจิตใจให้มีความสำนึกในความจงรักภักดีต่อสถาบันชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์
- (๓) เพื่อพัฒนา สงเคราะห์และแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้า ด้านสังคม ด้านเศรษฐกิจ ด้าน

^{๔๕} ว.นย. (ไทย) ๔/๓๒/๓๙.

สาธารณสุข ด้านสิ่งแวดล้อม ด้านการศึกษา ด้านความมั่นคง และยาเสพติดแก่ชุมชนบนพื้นที่สูงให้
บรรเทาความเดือดร้อนและช่วยเหลือตนเองได้^{๔๖}

๒.๓.๓ ที่ตั้งโครงการพระบ้นจิตอาสาพัฒนาชาวเขา

(๑) สำนักงานพระธรรมจาริก ส่วนกลาง

สำนักงานพระธรรมจาริกส่วนกลาง เป็นที่ทำงานของประธาน “คณะพระธรรมจาริก”
ตั้งอยู่ที่วัดเบญจมบพิตรดุสิตวนารามราชวรณมหาวีหาร เลขที่ ๖๙ ถนนนครปฐม แขวงจิตรลดา เขต
ดุสิต กรุงเทพมหานคร ๑๐๓๐๐.

สำนักงานพระธรรมจาริกส่วนภูมิภาควัดศรีโสดาพระอารามหลวง ซึ่งตั้งอยู่ที่เชิงดอยสุ
เทพ มีสภาพแวดล้อมธรรมชาติที่ดี การเดินทางสะดวกสบาย มีอาคารและห้องประชุมขนาดใหญ่มี
อาคารเรียน ห้องปฏิบัติงานของฝ่ายต่างๆ เช่น ห้องสารสนเทศ ห้องเก็บข้อมูลชาวเขา ห้องสมุด ห้อง
ทำงานของฝ่ายบริหารที่ชัดเจน นอกจากนี้ยังอยู่ใกล้กับหน่วยงานราชการหลายแห่ง เช่น สถานีตำรวจ
ท่องเที่ยวเชียงใหม่ สถานีตำรวจภูธรฝงค์ สถานีวิจัยโคนม ศูนย์ราชการกรมปศุสัตว์ สวนสัตว์
เชียงใหม่ มหาวิทยาลัยราชวมงคลเชียงใหม่ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ อนุสาวรีย์รูปเหมือนครูบาศรีวิชัย
ซึ่งเป็นอนุสาวรีย์ที่เป็นที่เคารพศรัทธาของชาวล้านนา

๒.๓.๔ อุดมการณ์โครงการพระบ้นจิตอาสาพัฒนาชาวเขา

“จรถ ภิกขเว จาริก พหุชนหิตาย พหุชนสุขาย โลกานุกมปาย ฯ เปฯ เทสธ ภิกขเว ธมม
” “ดูกรภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลาย จงเที่ยวจาริกไป จงแสดงธรรม เพื่อประโยชน์ เพื่อความสุขแก่ชน
หมู่มา เพื่ออนุเคราะห์ชาวโลก”

พระบ้นจิตอาสาพัฒนาชาวเขา จึงเข้ามามีบทบาทในการพัฒนาคุณภาพชีวิตกลุ่มชาติ
พันธ์ที่อาศัยอยู่บนพื้นที่สูงในเขตภาคเหนือของประเทศไทย โดยมีพันธกิจในการทำงาน ๖ ประการ
คือ

(๑) เพื่อเผยแผ่พระพุทธศาสนาแก่ชาวเขาบนพื้นที่สูง

- ด้านการอบรมศีลธรรม
- ด้านส่งเสริมศีลธรรมในโรงเรียน
- ด้านการสอนพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์
- ด้านการสอนธรรมศึกษา
- ด้านพระบ้นจิตอาสาธรรมสัญจร
- ด้านการแสดงตนเป็นพุทธมามกะ

^{๔๖} โครงการพระธรรมจาริก, รายงานผลการปฏิบัติงานฯ ประจำปี ๒๕๕๔, (เชียงใหม่: มทป,
๒๕๕๔), หน้า ๑.

- ด้านการสร้างแกนนำและเครือข่ายชาวพุทธ
- ด้านการเพิ่มจำนวนอาสาสมัครเครือข่าย
- ด้านการบรรพชา อุปสมบทและอบรมศีลจาริณีภาคฤดูร้อน
- ด้านการสร้างทายาทสืบทอดอายุพระพุทธศาสนา

(๒) ธรรมะคัลลิต ละ เลิก อบายมุข

- ด้านปลูกจิตสำนึกให้ชุมชนรู้เท่าทันพิษภัยยาเสพติด
- ด้านรักษาบำบัดฟื้นฟูผู้ติดยาเสพติด
- สร้างแกนนำเครือข่ายลด ละ เลิกยาเสพติด
- ประสานงานกับหน่วยงานต่างๆ ในการเสริมสร้างอาชีพ

(๓) ส่งเสริมสนับสนุน ประสานงานและจัดสวัสดิการสังคมสงเคราะห์บนพื้นที่สูง

- ส่งเสริมดูแลสุขภาพขั้นพื้นฐานและจัดสวัสดิการสังคมสงเคราะห์บนพื้นที่สูง
- ส่งเสริมและดูแลสุขภาพขั้นพื้นฐานและจัดสวัสดิการสังคมสงเคราะห์บนพื้นที่สูง
- รวบรวมข้อมูลประวัติของบุคคลเพื่อประสานขอความช่วยเหลือจากหน่วยงานที่

เกี่ยวข้องต่างๆ ให้กับผู้อยู่อาศัย

(๔) การสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

(๕) ให้การศึกษา ภาษา หน้าที่พลเมืองที่ดีตามระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตย

(๖) อนุรักษ์ ฟื้นฟูวัฒนธรรมประเพณี ภูมิปัญญาชนเผ่า^{๔๗}

๒.๓.๕ วิสัยทัศน์โครงการพระบ้นจิตอาสาพัฒนาชาวเขา

“สังคมคุณธรรม ในวัฒนธรรมที่หลากหลาย”

๒.๓.๖ ยุทธศาสตร์โครงการพระบ้นจิตอาสาพัฒนาชาวเขา

ภายใต้วิสัยทัศน์ “สังคมคุณธรรม ในวัฒนธรรมที่หลากหลาย”

ยุทธศาสตร์ที่ ๑ การนำหลักธรรมเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของบุคคลครอบครัวและชุมชนให้เข้มแข็ง

๑) กลยุทธ์

- (๑) การส่งเสริมการเผยแผ่หลักพุทธธรรมในสถานศึกษาและชุมชน
- (๒) การส่งเสริมการดำรงชีวิตตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง
- (๓) การส่งเสริมสุขอนามัยและสาธารณสุขขั้นพื้นฐาน

๒) แผนปฏิบัติการ

- (๑) การจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์
- (๒) การปลูกผักสวนครัวรั้วกินได้
- (๓) การอบรมให้ความรู้ตามแนวทฤษฎีเศรษฐกิจพอเพียง

^{๔๗} โครงการพระธรรมจาริก, รายงานผลการปฏิบัติงานฯ ประจำปี ๒๕๕๒, (เชียงใหม่: มทป, ๒๕๕๒), หน้า ๓.

- (๔) การศึกษาชุมชนแบบมีส่วนร่วม
- (๕) การอบรมการใช้พืชสมุนไพร
- (๖) การอบรมด้านการรักษาสุขภาพอนามัยแก่พระธรรมจาริกและชาวบ้าน

ยุทธศาสตร์ที่ ๒ การอนุรักษ์วัฒนธรรม ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมในท้องถิ่น

๑) กลยุทธ์

- (๑) การสร้างจิตสำนึกให้ชุมชนฟื้นฟูส่งเสริมอนุรักษ์วัฒนธรรมท้องถิ่น
- (๒) การเสริมสร้างศักยภาพชุมชน ให้มีส่วนร่วมในพื้นที่ส่งเสริมอนุรักษ์วัฒนธรรม ประเพณีสิ่งแวดล้อมชุมชน
- (๓) การประสานความร่วมมือภาคีเครือข่ายให้องค์กรอื่นๆมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ ศิลปวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม

๒) แผนปฏิบัติการ

- (๑) การจัดกิจกรรมบวชป่า
- (๒) การจัดกิจกรรมปลูกป่าเฉลิมพระเกียรติ
- (๓) การอบรมให้ความรู้ในการอนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณีสิ่งแวดล้อมชุมชน

ยุทธศาสตร์ที่ ๓ การสร้างเครือข่ายภาคีหนุนเสริม

๑) กลยุทธ์

- (๑) การสร้างกระบวนการการวางแผนแบบมีส่วนร่วม
- (๒) การประสานงานความร่วมมือภาคีระดับต่าง ๆ
- (๓) การสร้างพลังขับเคลื่อนชุมชนร่วมกัน
- (๔) การสร้างทีมติดตามและประเมินผลร่วมกัน

๒) แผนปฏิบัติการ

- (๑) การประชุมสัมมนาเชิงปฏิบัติการระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการจัดทำแผนงานประจำปี
- (๒) การจัดตั้งภาคีเครือข่ายในระดับหมู่บ้าน
- (๓) การแสดงตนเป็นพุทธมามกะ
- (๔) การจัดกิจกรรมวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา ของชาติ และประจำเผ่า
- (๕) การจัดกิจกรรมชุมนุมยุวพุทธธรรมจาริก

ยุทธศาสตร์ที่ ๔ การขยายพื้นที่ปฏิบัติงานให้ครอบคลุมบนพื้นที่สูง

๑) กลยุทธ์

- (๑) การส่งเสริมสนับสนุนงานเผยแผ่พระพุทธศาสนา
- (๒) การขยายโอกาสการเพิ่มแกนนำและฐานเผยแผ่ปีละ ๓ – ๕ หมู่บ้าน
- (๓) การสร้างทีมพระธรรมจาริกสัญจรและแกนนำ
- (๔) การประชาสัมพันธ์และการเผยแผ่
- (๕) การชุมชนมีส่วนร่วมในการบริหาร

๒) แผนปฏิบัติการ

- (๑) การสำรวจวิเคราะห์ข้อมูลหมู่บ้าน
- (๒) การผลิตสื่อเพื่อการเผยแพร่
- (๓) การบรรยายธรรมเสียงตามสาย
- (๔) การอบรมแกนนำชาวพุทธปีละ ๕ รุ่นๆ ละ ๗๐ คน
- (๕) การเพิ่มหมู่บ้านรับผิดชอบ ปีละ ๓-๕ หมู่บ้าน/อาศรมฯ
- (๖) การสร้างทีมงานพระธรรมจาริกสัญจร ๕ ทีมๆ ๒ รูป / ปี
- (๗) การจัดทาวารสารพระธรรมจาริก
- (๘) การจัดรายการวิทยุ โทรทัศน์
- (๙) การจัดทำแผ่นพับ
- (๑๐) การผลิตสื่อลงแผ่น ซีดี วีซีดี

ยุทธศาสตร์ ที่ ๕ การบริหารจัดการองค์กร ทรัพยากรมนุษย์

๑) กลยุทธ์

- (๑) การสร้างการกระจายอำนาจตามหลักธรรมาภิบาลในองค์กร
- (๒) การพัฒนาศักยภาพบุคลากรในองค์กร
- (๓) การสร้างขวัญกำลังใจและสนับสนุนการปฏิบัติงานเผยแพร่พระพุทธศาสนา
- (๔) การกำหนดแผนงาน แนวทางปฏิบัติการ การกำกับติดตามและประเมินผล
- (๕) การจัดระบบบริการสารสนเทศ เทคโนโลยีให้ทันสมัยเอื้อต่อการปฏิบัติงาน

๒) แผนปฏิบัติการ

- (๑) การประชุมปรับปรุงโครงสร้างการบริหารงานองค์กรทั้งระบบ
- (๒) การทำงานเป็นทีมและมีอำนาจในการตัดสินใจ
- (๓) การอบรมและปฏิบัติธรรมปีละ ๒ ครั้งๆ ละ ๑๐๐ รูป
- (๔) การอบรมพัฒนาศักยภาพ ทักษะการปฏิบัติงานแก่บุคลากร
- (๕) การปรับเปลี่ยนค่าภัตตาหารค่าเดินทางของพระธรรมจาริกตามความเหมาะสม
- (๖) การจัดสวัสดิการด้านปัจจัย ๔ ที่จำเป็นพื้นฐาน
- (๗) การตรวจเยี่ยม การปฏิบัติงานพระธรรมจาริกภาคสนาม
- (๘) การสนับสนุนการปฏิบัติงานตามประเพณี
- (๙) การจัดแผนงานเวทีแบบมีส่วนร่วม
- (๑๐) การจัดอบรมบุคลากรเพื่อพัฒนาระบบสารสนเทศ
- (๑๑) การจัดหาสื่อ เครื่องมือและอุปกรณ์ที่จำเป็น

๒.๓.๗ นโยบายโครงการพระบันชิตอาสาพัฒนาชาวเขา

- ๑) ด้านการตกแต่งอาศรมพระธรรมจาริกให้เป็นรมณีสถาน ให้เป็นศูนย์กลางของชุมชนบนพื้นที่สูงและให้เป็นอาศรมพระธรรมจาริกต้นแบบ

(๑) พระธรรมจาริกภาคสนามทุกรูป ทุกอาศรม ให้ดำเนินการวางแผนพัฒนาตักแต่งอาศรมฯ ด้วยการปลูกไม้ต้น ไม้ผล ไม้ประดับ ให้เป็นรมณีสถาน สะอาด สวยงาม และร่มรื่น สำหรับเป็นที่พักผ่อนของประชาชน พุทธศาสนิกชน

(๒) พัฒนาอาศรมฯของตนเองให้มีความพร้อมด้านต่างๆ อาทิ ระบบสาธารณูปโภค การให้บริการชุมชน เช่น เครื่องใช้ไม้สอย เครื่องเสียง เครื่องไฟ ถ้วยชาม เติ้นท์ สถานที่ประชุม สถานที่จัดกิจกรรมทางศาสนา และประเพณีชาวเขา

(๓) พัฒนาอาศรมพระธรรมจาริกของตน เตรียมสถานที่ภาคสนาม ให้เป็นศูนย์การเรียนรู้ที่นำเสนอผลงาน และเกียรติคุณความดี ของพระธรรมจาริกแบบเห็นภาพรวมทั้งโครงการอย่างเป็นรูปธรรม ประกอบด้วยผลงานด้านศาสนศึกษา ด้านการศึกษาสงเคราะห์ ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ด้านสาธารณูปการ ด้านการปกครอง และด้านสาธารณะสงเคราะห์ ตลอดจนถึงข้อมูลสารสนเทศ ศูนย์การเรียนรู้อาศรมพระธรรมจาริกต้นแบบและงานกองทุนอาศรมพระธรรมจาริกต้นแบบที่รังสรรค์นำเสนออย่างเป็นระบบ ระเบียบเรียบร้อย รวมทั้งภาพการเชื่อมภาคี การทำงานกับทุกกระทรวง ทบวง กรม โดยเฉพาะศูนย์พัฒนาสังคมอย่างสมบูรณ์^{๔๘}

๒.๔ สรุปความเคลื่อนไหวโครงการพระบัณฑิตอาสาในช่วง ๑๐ ปีที่ผ่านมา

สรุปความเคลื่อนไหวโครงการพระธรรมจาริกในช่วง ๑๐ ปีที่ผ่านมาการสรุปความเคลื่อนไหวของโครงการพระธรรมจาริก จะนำเสนอเฉพาะในช่วง ๑๐ ปีที่ผ่านมา (๒๕๕๑-๒๕๖๐) เพื่อแสดงให้เห็นว่าโครงการพระธรรมจาริก มีกิจกรรมอะไรบ้างในแต่ละปี ปี พ.ศ.๒๕๕๑ ส่งพระธรรมจาริกขึ้นปฏิบัติงาน จำนวน ๓๐๓ รูป ๑๘๐ อาศรมฯ เจ้าประคุณสมเด็จพระมหารัชมังคลาจารย์ ประธานคณะพระธรรมจาริก เป็นประธานในงานประชุมปฐมนิเทศพระธรรมจาริกประจำปี การจัดงานสมโภชน์โครงการพระธรรมจาริกครบ ๔๐ ปี มีงานออกร้านจำหน่ายสินค้าและผลิตภัณฑ์ชาวเขา งานสัมมนาทางวิชาการ งานจัดหาหนังสือสรุปผลงานพระธรรมจาริกโดยใช้ชื่อหนังสือว่า “จดหมายเหตุพระธรรมจาริกแห่งแผ่นดิน” เริ่มโครงการอบรมแกนนำชาวพุทธจำนวน ๑๕๐ คน เพื่อทำหน้าที่เป็นผู้ประสานงานระหว่างชุมชนกับพระธรรมจาริก ๒๑ กันยายน เจ้าประคุณสมเด็จพระพุทธปาพจนจารย์ ประธานคณะผู้ปฏิบัติหน้าที่สมเด็จพระสังฆราช เป็นประธานในพิธีบำเพ็ญกุศลทักษิณานุปทานอุทิศถวายแด่ เจ้าประคุณสมเด็จพระพุทธชินวงศ์ ณ ศูนย์อบรมฯ วัดศรีโสดา จัดตั้งสถาบันทางวิชาการ “สถาบันชาติพันธุ์ศึกษา” คณะพระธรรมจาริก เดินทางไปทัศนศึกษาดูงานด้านศาสนา ณ ประเทศอินเดีย ทูลกระหม่อมหญิงอุบลรัตนราชกัญญา สิริวัฒนาพรรณวดีเสด็จเป็นองค์ประธานในการบำเพ็ญพระกุศลอุทิศแด่คุณพุ่ม เจนเซน งานภาคสนามมีการจัดงานค่ายคุณธรรม ๑๔ แห่ง มีผู้ร่วมงาน ๓๔๗ คน

^{๔๘} พระเทพโกศล, นโยบายเน้นหนักการปฏิบัติงานของคณะพระธรรมจาริก, (สุจิตร์การประชุมปฐมนิเทศพระธรรมจาริก ปีที่ ๔๗ ประจำปี ๒๕๕๕), หน้า ๓๕.

งานสอนจริยธรรมในโรงเรียน ๖๘ แห่ง นักเรียน ๖,๐๖๓ คน งานบวชศีลจารณี ๘ แห่ง ผู้บวช ๙๒๒ คน งานบรรพชาภาคฤดูร้อน ๙ แห่ง มีผู้บรรพชา ๕๔๙ รูป งานอบรมพระนวกะ ๑ แห่ง ๖๙ รูป งานแสดงตนเป็นพุทธมามกะ ๔ แห่ง มีผู้แสดงตน ๑๕๐ คน งานพระธรรมจาริกสัญญา ๑๑ หมู่บ้าน ประชาชนเข้าร่วมกิจกรรม ๙,๘๔๔ คน งานอบรมวิชาชีพ ๑๓ แห่ง มีผู้เข้าร่วม ๒,๕๕๗ คน อบรมการใช้สมุนไพร ๒๒ แห่ง ผู้เข้าร่วม ๑,๕๔๕ คน อบรมแกนนำชาวพุทธ ๔ แห่ง ๓๑๑ คน ทำบุญสัญญา ๓๒ แห่ง ผู้เข้าร่วม ๓,๖๒๕ คน อบรมนักเรียนในโรงเรียน ๘๖ แห่ง มีผ่านการอบรม ๙,๑๙๑ คน อบรมเชิงปฏิบัติการพระธรรมจาริกและเจ้าหน้าที่ ๔ แห่ง มีผู้เข้าร่วม ๓๐๔ รูป/คน บวชป่า ๑๗ แห่ง มีผู้ร่วมงาน ๔,๐๗๖ คน งานทำบุญสัญญาและส่งเสริมประเพณีชาวเขา ๔๒ แห่ง มีผู้ร่วมงาน ๑๗,๓๖๖ คน งานบรรพชา-อุสมบทหมู่ชาวเขาประจำปี จำแนกเป็นพระ ๖๙ รูป สามเณร ๑๖๐ รูป รวม ๒๒๙ รูป งานปฏิบัติธรรมเฉลิมพระเกียรติ จำนวน ๑๐ แห่ง ผู้เข้าร่วม ๒๕๔ คน บรรยายธรรมเสียงตามสาย ๑๔ แห่ง มีผู้รับฟังประมาณ ๑๘,๕๕๘ คน งานโรงเรียนพุทธศาสนาวันอาทิตย์ ๑๓ ๑๒ แห่ง มีนักเรียน ๔๒๕ คน^{๔๔}

การจัดการศึกษาพระธรรมจาริก(กศ.พจ.) รุ่นที่ ๓ จบปริญญาตรี จากมหาวิทยาลัย มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย จำนวน ๒๙ รูป โรงเรียนสมเด็จพระพุทธชินวงศ์ วัดศรีโสดาฯ แผนกธรรมบาลี สอบนักธรรมชั้นตรีผ่านจำนวน ๕๕ รูป ผ่านนักธรรมชั้นโทจำนวน ๓๗ ผ่านธรรมชั้นเอกจำนวน ๒๖ รูป สอบบาลี ป.ธ.๑-๒ ถึง ๘ ผ่านจำนวน ๓๑ รูป แผนกสามัญ จบมัธยมศึกษาปีที่ ๓ จำนวน ๓๘ รูป จบมัธยมศึกษาปีที่ ๖ จำนวน ๒๕ คน การจัดการเรียนการสอนแบบเทียบเท่ามัธยมศึกษาปีที่ ๓ ของเยาวชนสตรีได้ยุติลง โดยมีนักเรียนที่จบ จำนวน ๙๖ คน ปีนี้มีนักเรียน นิสิต ที่อยู่ในการดูแลของโครงการฯ จำนวน ๔๐๐ รูป/คน

ปี พ.ศ.๒๕๕๒ ส่งพระธรรมจาริกขึ้นปฏิบัติงานจำนวน ๒๖๒ รูป ๒๑๒ อาศรม เจ้าประคุณสมเด็จพระมหาธีรราชเจ้ามิ่งมงคลจารย์ ประธานคณะพระธรรมจาริก เป็นประธานในงานประชุมปฐมนิเทศพระธรรมจาริกงานภาคสนาม พระราชวิมลเมธี ผู้อำนวยการสำนักงานพระธรรมจาริกส่วนภูมิภาค พร้อมด้วยเจ้าพิโรธลักษณ์ เจ้าหอมวล ณ เชียงตุง วาสิลาฤกษ์ศาลาการเปรียญ อาศรมฯ บ้านแม่ระเมิง ตำบลแม่สอง อำเภอท่าสองยาง จังหวัดตาก พระบัณฑิตอาสาจากมหาวิทยาลัย มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตอุบลราชธานี มาฝึกงานในโครงการพระธรรมจาริก เริ่มจัดตั้งกองทุนลูกศิษย์พระเริ่มโครงการ“๖๐ปี ๖๐ ความดีน้อมเกล้าถวายในหลวง” เนื่องในวโรกาสที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงครองสิริราชสมบัติครบ ๖๐ ปี จัดประชุมกรรมการพัฒนาอาศรมฯ ๕๒ แห่ง ผู้ร่วมประชุม ๑๒๓๔ คน ประชุมเครือข่ายผู้ติดตามเอดส์ ๒ ครั้ง มีผู้เข้าร่วม ๑๓๐ คน ประชุมเครือข่ายพระสงฆ์อนุรักษ์ป่าไม้ ๑ ครั้ง มีผู้เข้าร่วม ๖๔ รูป ประชุมเครือข่ายยุวพุทธ ๑ ครั้ง มีผู้เข้าร่วม ๒๐ คน

^{๔๔} โครงการพระธรรมจาริก, รายงานผลการปฏิบัติงานฯ ประจำปี ๒๕๕๑, (เชียงใหม่: มทป, ๒๕๕๑), หน้า ๑๐

ประชุมเชิงปฏิบัติการหัวหน้าศูนย์อบรมศีลธรรม ฯ ๑ ครั้ง มีผู้เข้าร่วม ๑๐ รูป จัดประชุมแกนนำเยาวชน ๓ ครั้ง มีผู้เข้าร่วม ๔๕๗ คน ประชุมแกนนำชาวพุทธ ๕ ครั้ง มีผู้เข้าร่วม ๑๐๕ คน งานเก็บประวัติแกนนำชาวพุทธ ๓ ครั้ง ๔๔ คน สร้างแกนนำชาวพุทธ ๗ เฒ่า ๒๖๘ คน จัดประชุมโครงการซ่อมแซมอาศรมฯ ๑ ครั้ง มีผู้เข้าร่วม ๑๖๒ คน จัดประชุมคณะกรรมการศึกษา ๑ ครั้ง มีผู้เข้าร่วม ๑๒ คน จัดประชุมคณะกรรมการหมู่บ้าน ๑๗ ครั้ง มีผู้เข้าร่วม ๑,๒๐๙ คน ประชุมคณะทำงานบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน ๒ ครั้ง มีผู้เข้าร่วม ๔๕๕ คน ประชุมงดเหล้าเข้าพรรษา ๑ ครั้ง มี ๑๓ โครงการโรงเรียนพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ ยุติลงชั่วคราวในปีี้ เพราะเป็นโครงการทดลองระยะ ๕ ปี คือ ปี ๒๕๔๔-๒๕๕๑ รวมมีอาศรมฯ ดำเนินการ ๑๕๐ แห่ง มีนักเรียน ๓,๐๐๐ คน งานสอนศีลธรรมในโรงเรียน ๑๐๒ แห่ง มีนักเรียน ๙,๔๕๘ คน^{๕๐}

ผู้เข้าร่วม ๓๐ คน ประชุมเครือข่ายภาคีความร่วมมือทางราชการ ๑๔ ครั้ง มีผู้เข้าร่วม ๗๗๒ คน อบรมพระกัลยาณมิตร ๑ รุ่น มีผู้เข้าร่วม ๘๐ รูป จัดอบรมนักเรียน ๖๑ แห่ง มีผู้เข้าร่วม ๘,๗๗๓ คน เก็บข้อมูลชุมชนใหม่ ๓๕ แห่ง จำนวน ๓,๑๓๘ คน เก็บข้อมูลผู้งดเหล้าเข้าพรรษา ๗ แห่ง จำนวน ๒๘๖ คน งานพระธรรมจาริกนิเทศ ๑๒๖ อาศรม มีผู้เข้าร่วม ๔,๖๘๗ คน งานออกเยี่ยมเยียนหมู่บ้านบวร ๔๐ แห่ง มีผู้เข้าร่วม ๔,๘๕๖ คน จัดงานวันแม่แห่งชาติ ๓ แห่ง มีผู้เข้าร่วม ๑๕๘ คน จัดปฏิบัติธรรมวันเสาร์ ๑ แห่ง มีผู้เข้าร่วม ๕๐ คน สอนพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ ๓ แห่ง มีนักเรียน ๙๒ คนสอนจริยธรรมในโรง ๑๓๖ แห่ง มีนักเรียน ๑๒,๖๘๘ คน สอนธรรมศึกษา (ธรรมศึกษาสนามหลวง) ๓๔ แห่ง มีนักเรียน ๓,๕๙๕ คน งานเด็กดอยสัมพันธ์ ๗ แห่ง มีผู้เข้าร่วม ๓๗๐ คน แข่งโต้วาทีธรรมะ แข่งกีฬา ๔๐ แห่ง มีผู้เข้าร่วม ๗,๓๔๙ คน งานตอบปัญหาธรรมะ ๕ แห่ง มีผู้เข้าร่วม ๕๙๐ คน งานลานวัด ลานกีฬา ๑ แห่ง ๓๐๐ คน งานรณรงค์ด้านเอดส์ ยาเสพติด สุขภาพ และให้การสงเคราะห์๑๒๒แห่ง ๑๒,๙๐๓ คน งานแสดงตนเป็นพุทธมามกะ ๑๔ แห่ง ๖๔๓ คน ปฏิบัติธรรม ๓๒ แห่ง ๕,๑๗๗ คน ทำบุญสัจจรถอดกฐิน ๖ แห่ง ๖๕๐ คน ทำวัตรสวดมนต์เย็น สัจจรถ ๒๓ แห่ง มีผู้เข้าร่วม ๓,๑๘๐ คน บรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน ๑๖ แห่งมีผู้บรรพชา ๗๐๒ รูป เข้ารูกมูล ๑ แห่ง มีผู้เข้าร่วม ๒๐๐ รูป สร้างเครือข่ายยุวพุทธ ๑ แห่ง มีผู้เข้าร่วม ๓๕ คน บรรยายธรรมเสียงตามสาย ๖๒ แห่ง ผู้ฟัง ๕๐,๑๕๖ คน พระธรรมจาริกสัจจรถ ๓ แห่ง มีผู้เข้าร่วม ๑๒๙ คน งานค่ายคุณธรรม ๗แห่ง มีผู้เข้าร่วม ๗๙๐ คน ส่งเสริมการปลูกสมุนไพร ๓๕ แห่ง มีผู้เข้าร่วม ๓,๑๓๖ คน การประชุมสร้างเครือข่าย ๕๔ แห่ง^{๕๑} มีผู้เข้าร่วม ๒๑,๑๘๘ คน งานแสดงธรรมและ สัมโมทนียกถาในวาระต่างๆ๙๘ แห่ง มีผู้ฟังประมาณ ๑๖๖,๖๒๘ คน จัดสภาพแวดล้อมในอาศรม ๑๐๒ แห่ง มีผู้เข้าร่วม ๑๐,๖๖๙ คน งานอบรมพระนวกะ ๑ แห่ง จำนวนพระ ๕๒ รูป งานบรรพชา-อุปสมบทหมู่ชาวเขา ๑ ครั้ง จำนวน ๖๐๐ รูป งานบรรพชา-อุปสมบทครั้งนี้ บางส่วน

^{๕๐} โครงการพระธรรมจาริก, รายงานผลการปฏิบัติงานฯ ประจำปี ๒๕๕๒, (เชียงใหม่: มทป, ๒๕๕๒), หน้า ๙.

^{๕๑} โครงการพระธรรมจาริก, รายงานผลการปฏิบัติงานฯ ประจำปี ๒๕๕๓, (เชียงใหม่: มทป, ๒๕๕๓), หน้า ๑๒.

พระสังฆาธิการในเขต ๑๔ จังหวัดภาคเหนือช่วยรับผิดชอบในการดำเนินการ ปีนี้เริ่มโครงการ “พระธรรมจาริกรวมพลคนสร้างชุมชนสุขภาพดีอย่างยั่งยืนตามรอยพระยุคลบาท” โดยเป็นความร่วมมือระหว่างโครงการพระธรรมจาริกกับสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ มีโครงการย่อย ๑๓ โครงการ ได้รับงบประมาณสนับสนุน ๑,๙๙๙,๑๕๐ บาท เริ่มโครงการสร้างกลุ่มกัลยาณมิตรเพื่อพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืนโดยเป็นความร่วมมือกับวัดพระธรรมกายรุ่นที่ ๒๗ การจัดการศึกษา สำนักศาสนศึกษาวัดศรีโสดาแต่งตั้งพระมหาพุทธกิจ ปญญาวุธ เปรียญธรรม ๘ ประโยค เป็นอาจารย์ใหญ่ โรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกธรรม-บาลี พระธรรมจาริกนิสิต(กศ.พจ.) รุ่นที่ ๔ จบปริญญาตรี จากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย จำนวน ๒๗ รูป ปีนี้เริ่มทดลองรับฆราวาสชาย จำนวน ๒๒ คน เข้าศึกษาในระดับปริญญาตรีร่วมกับพระธรรมจาริก โดยหวังว่าฆราวาสเหล่านั้นจะมีส่วนช่วยงานพระธรรมจาริกบนดอย แต่ไม่ประสบผลสำเร็จเท่าที่ควร จึงได้ยุติโครงการลงในปี พ.ศ. ๒๕๕๓ จัดอบรมครูเรื่องเทคนิคการสอน ๑ แห่ง มีผู้เข้าร่วม ๓๕ คน เปิดสอนธรรมศึกษา ๔ แห่ง ดำเนินการโดยศูนย์อบรมฯ มิ่งแก้วหลัง วัดแม่ลาน้อย เขื่อนน้อยและปากกลาง

โรงเรียนสมเด็จพระพุทธชินวงศ์ วัดศรีโสดาฯ แผนกธรรม-บาลี สอบผ่านนักธรรมชั้นตรี ๑๐๐ รูป นักธรรมชั้นโท ๒๑ รูป ธรรมชั้นเอก ๓ รูป สอบผ่านบาลี ปธ.๑-๒-๘ จำนวน ๘ รูป สอบได้เปรียญธรรม ๙ ประโยค จำนวน ๑ รูป คือ พระมหากฤติ กิตติธำริ โรงเรียนวัดวิเวกวานารามแผนกธรรม-บาลี สอบผ่านนักธรรมชั้นตรี ๖๑ รูป นักธรรมชั้นโท ๑๓ รูป ธรรมศึกษาตรี ๔๑ คน โท ๒ คน ธรรมศึกษาเอก ๕ คน จบชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๓ จำนวน ๒๔ รูป เป็นปีแรกที่เริ่มรับเยาวชนสตรีชาวเขา เข้าศึกษาในระดับ ปวช. ซึ่งมีผู้สมัคร จำนวน ๕๐ คน โดยเป็นความร่วมมือระหว่างโครงการฯ กับวิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยีลำพูน ปีนี้มีนิสิตและนักเรียนอยู่ในการดูแลของโครงการฯ จำนวน ๕๖๘ รูป/คน^{๕๒} ส่งพระธรรมจาริกขึ้นปฏิบัติงานจำนวน ๒๓๘ รูป อาศรมฯ ๑๙๔ แห่ง เจ้าประคุณสมเด็จพระมหาธีรราชเจ้ามณฑลเจ้าประคุณพระธรรมจาริก เป็นประธานในงานประชุมปฐมนิเทศพระธรรมจาริก พระธรรมวโรดม รองประธานคณะพระธรรมจาริกรูปที่ ๑ มรณภาพ พระธรรมปัญญาภรณ์ เจ้าคณะภาค ๕ วัดปากน้ำ ภาษีเจริญ กรุงเทพฯ ได้รับการแต่งตั้ง เป็นรองประธานคณะพระธรรมจาริกรูปที่ ๑ พระราชกิตติโสภณ รองเจ้าคณะภาค ๑๗ วัดเบญจมบพิตรฯ กรุงเทพฯ เป็นรองประธานคณะพระธรรมจาริกรูปที่ ๒ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณาโปรดพระราชทานสถาปนา สมณศักดิ์ พระราชาคณะ ประธานที่ปรึกษามูลนิธิเผยแพร่พระพุทธศาสนาแก่ชนถิ่นกันดาร ในพระราชูปถัมภ์สมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี เจ้าอาวาสวัดเบญจมบพิตรฯ ในราชทินนาม “พระพุทธวรญาณ” เลื่อนสมณศักดิ์ ผู้อำนวยการสำนักงานพระธรรมจาริกส่วนภูมิภาค วัดศรีโสดา เป็นพระราชาคณะชั้นเทพ ในราชทินนาม “พระเทพโกศล” ตั้งสมณศักดิ์ พระธรรมจาริก เป็นพระครูสัญญาบัตร ในราชทินนาม “พระครูสิริปริยัติยานุศาสก์” ๒๕-๒๖ สิงหาคม คณะอนุกรรมการการพระพุทธศาสนา ในคณะกรรมการการศาสนาจริยธรรม ศิลปะและวัฒนธรรม สภา

^{๕๒} โครงการพระธรรมจาริก, รายงานผลการปฏิบัติงานฯ ประจำปี ๒๕๕๔, (เชียงใหม่: มทป, ๒๕๕๔), หน้า ๑๑

นิติบัญญัติแห่งชาติ เดินทางมาศึกษาดูงานแลกเปลี่ยนข้อคิดเห็นริเริ่มโครงการ ๘๐ ปี ๘๐ ความดี น้อมเกล้าถวายในหลวงดำเนินการตามยุทธศาสตร์ผ้าเหลืองห่มดอย ๕ ยุทธศาสตร์ ๑๖ กลยุทธ์ ๓๓ โครงการงานภาคสนาม มีการจัดโครงการ ๖๐ ปี ๖๐ ต้นแบบความดี น้อมเกล้าถวายในหลวง”วิธีการ คือ การคัดเลือกพระธรรมจิกผู้เป็นแบบอย่างดีด้านต่างๆ เพื่อรับประกาศเกียรติคุณและ เทิดพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงครองสิริราชย์สมบัติครบ ๖๐ ปี ดำเนินโครงการชุด “พระธรรมจาริกรวมพลสร้างชุมชนสุขภาพดียั่งยืน” ซึ่งมีโครงการย่อยจำนวน ๒๑ โครงการ โดย ได้รับงบประมาณสนับสนุนจาก สสส. เป็นจำนวนเงิน ๔,๐๗๗,๘๗๐ บาท และในปีนี้เป็นปีแรกที่ กำหนดให้มีแผนการดำเนินการขับเคลื่อนงานพระธรรมจาริก (Road Map) เกิดโครงการพบพระ ศึกษาธรรมวันอาทิตย์ มีสมาชิก ๓๙ คน โครงการนิสิตอาสาพัฒนาตน มีผู้เข้าร่วม ๙๐ คน โครงการ ค่ายนวัตกรรมค่ายอาสาพัฒนาสิ่งแวดล้อม มีผู้ร่วมกิจกรรม ๑๕๐ คน โครงการบุญวันพระถวายเป็นพุทธบูชา มีผู้ร่วมงาน ๓๐ รูป โครงการปฏิบัติธรรมเฉลิมพระเกียรติ มีผู้เข้าร่วมงาน ๘๐ คน โครงการ ถวายความรู้พระบัณฑิตอาสาพัฒนาชาวเขาและพระธรรมจาริก จำนวน ๑๒๐ รูป งานค่ายคุณธรรม จำนวน ๕ แห่ง มีเข้าร่วมงาน ๙๑๒ คน งานชุมนุมยุวพุทธธรรมจาริก มีเยาวชนชาวเขาร่วมงาน ๗๐๐ คนงานอบรมพระนวกะ ๑ แห่ง ๑ ครั้ง พระภิกษุจำนวน ๖๓ รูป งานบรรพชา-อุปสมบทหมู่ ชาวเขาจำนวน ๑ ครั้งมีชาวเขาบรรพชา-อุปสมบท จำนวน ๓๐๒ รูป โดยถวายเป็นพระราชกุศลแด่ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ในวโรกาสที่ทรงเจริญพระชนมายุ ๘๐ พรรษาการจัดการศึกษา งาน มอบทุนการศึกษาจำนวน ๑ ครั้ง มีผู้รับทุน ๑๓๔ ทุน เป็นจำนวนเงินทั้งสิ้น ๒๖๐,๕๐๐ บาท

พระธรรมจาริกนิสิต (กศ.พจ.) รุ่นที่ ๕ จบปริญญาตรี จากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย จำนวน ๓๓ รูป โรงเรียนสมเด็จพระพุทธชินวงศ์ วัดศรีโสดาฯ แผนกธรรม-บาลี สอบผ่านนักธรรมชั้นตรี ๖๘ รูป นักธรรมชั้นโท ๒๖ รูป นักธรรมชั้นเอก ๓๓ รูป สอบผ่านบาลี ป.ธ.๑-๒ - ๘ จำนวน ๖ รูป สอบได้เปรียญธรรม ๙ ประโยค ๑ รูป คือ พระมหาพุทธกิจ ปญญาวุโธ แผนกสามัญศึกษา จบชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๓ จำนวน ๗๖ รูป ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๖ จำนวน ๔๗ รูปโรงเรียนวัดวิเวกวาราม แผนกสามัญศึกษา ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๓ จำนวน ๔๗ รูป รับนักเรียนเยาวสตรี ระดับปวช. รุ่นที่ ๒ จำนวน ๔๘ คน ปีนี้มีนักเรียนและนิสิต อยู่ในการดูแลของโครงการฯ จำนวน ๗๐๘ รูป/คน

ปี พ.ศ.๒๕๕๕ ส่งพระธรรมจาริกขึ้นปฏิบัติงานจำนวน ๒๔๘ รูป อาศรม ๒๕๔ แห่ง เจ้าประคุณสมเด็จพระมหาธีรราชสังฆคณาจารย์ ประธานคณะพระธรรมจาริก เป็นประธานในงานประชุมปฐมนิเทศ เป็นประธานงานวางศิลาฤกษ์ศาลาการเปรียญหลังใหม่ วัดศรีโสดาฯ มีการจัดงานบำเพ็ญกุศลทักษิณานุปทาน ถวายเป็นพระกุศลแด่สมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอเจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนาฯ เริ่มจัดทำเว็บไซต์เพื่อเผยแพร่ผลงานใช้ชื่อว่า “www.Phradoi.com” “www.Derndoi.com” จัดงานวันกตัญญู มีการทอดผ้าป่าสมทบทุนการเผยแผ่พระพุทธศาสนาบนพื้นที่สูง พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ตั้งสมณศักดิ์ พระธรรมจาริกภาคสนาม พระธรรมจาริกนิเทศ จังหวัดเชียงใหม่ เป็นราชาคณะชั้นสามัญ ในราชทินนามที่ “พระศีลวัตรวิมล” (สิริชัยคุณ สิริวิชัย) ตั้งสมณศักดิ์ เจ้าอาวาสวัดวิเวกวาราม เป็นพระครูสัญญาบัตรราชทินนามที่ “พระครูศรีปญญาวุธ”(พระมหาจุลลภูมิ ปญญาวุโธ) พระราชทานยกวัดศรีโสดา วัดราชภูร์ ขึ้นเป็นพระอาราม

หลวง ชั้นตรีชนิดสามัญ โปรดเกล้าฯ ให้มูลนิธิเผยแพร่พระพุทธศาสนาแก่ชนถิ่นกันดาร ในพระราชูปถัมภ์สมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี นำผ้าพระกฐินพระราชทาน ทอดถวาย ณ วัดศรีโสดาฯ พระธรรมจาริกส่วนกลางวัดเบญจมบพิตรฯ พร้อมเจ้าหน้าที่กรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการ ออกตรวจเยี่ยมพระธรรมจาริก จังหวัดตาก นำพระธรรมจาริกระดับหัวหน้าศูนย์ฯ ทัศนศึกษาการพระศาสนาและวัฒนธรรมไทเขิน ณ เขมรรัตนนครเชียงตุง สหภาพพม่า มูลนิธิเผยแพร่พระพุทธศาสนาแก่ชนถิ่นกันดารอนุมัติงบประมาณจำนวน ๕ ล้านบาท เพื่อซ่อมแซมพระอารามหลวง พระธรรมสิทธิอาจารย์เจ้าอาวาสวัดพระสิงห์วรมหาวิหาร ที่ปรึกษาสำนักงานพระธรรมจาริก ส่วนภูมิภาค ถึงแก่กรรมภาพ

สำนักงานพระธรรมจาริกส่วนภูมิภาค นำคณะชาวไทยภูเขาจำนวน ๘๐๐ รูป/คน เข้าสักการะพระศพสมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอเจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนาฯ ณ พระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท กรุงเทพมหานคร งานภาคสนาม สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เสด็จเยี่ยมการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมของพระธรรมจาริก ในเขตจังหวัดน่าน พระเทพวิสุทธิคุณ พระเทพโกศล นางศิริรัตน์ อายุวัฒน์ รองอธิบดีกรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการ ดร.อำนาจ บัวศิริ ผู้อำนวยการสำนักเลขาธิการมหาเถรสมาคม เป็นประธานในงานแสดงตนเป็นพุทธมามกะ ณ อาศรมพระธรรมจาริกบ้านห้วยปง อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่ และมอบเงินบำรุงอาศรมฯ จำนวน ๖๐,๐๐๐ บาท การดำเนินโครงการชุดซึ่งเป็นโครงการต่อเนื่องจากปี ๒๕๕๐ มี จำนวน ๒๑ โครงการ โครงการพัฒนาศักยภาพอาสาสมัครเยาวชนแกนนำ มีผู้เข้าร่วมโครงการ ๔๕๐ คน โครงการศึกษาแนวทางการเผยแพร่พระพุทธศาสนากับชาวเขา ๕ เผ่า โครงการศูนย์ประสานงานและฟื้นฟูงานวิชาการเพื่อท้องถิ่นชาวเขา สถาบันชาติพันธุ์ศึกษาได้รับงบประมาณสนับสนุนจากสำนักงานส่งเสริมสภาพงานค่ายคุณธรรม จำนวน ๑๔ แห่ง ผู้ร่วมงาน ๑๔๕๐ คน งานชุมนุมยุวพุทธธรรมจาริก ครั้งที่ ๑๑ มีเยาวชนร่วมงาน จำนวน ๖๖๔ คน งานบรรพชาภาคฤดูร้อน ๑๐ แห่ง มีผู้บรรพชา ๕๐๐ รูป งานอบรมพระนวกะ ๑ ครั้ง พระภิกษุจำนวน ๗๐ รูป งานแสดงตนเป็นพุทธมามกะ ๑ แห่ง มีผู้แสดงตน ๗๕๐ ครอบครัว งานทำบุญสัจจกร จำนวน ๑๒ หมู่บ้าน งานบรรพชา-อุปสมบทหมู่ชาวเขาประจำปี ๑ ครั้ง เป็นพระจำนวน ๗๐ รูป สามเณรจำนวน ๒๔๔ รูป รวม ๓๑๔ รูป การจัดการศึกษาพระธรรมจาริกนิสิต (กศ.พจ.) รุ่นที่ ๖ จบปริญญาตรี จากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราช จำนวน ๒๓ รูป มอบทุนการศึกษา จำนวน ๑ ครั้ง มีผู้รับทุน ๑๑๕ ทุน เป็น เงิน ๒๕๔,๐๐๐ บาท โรงเรียนสมเด็จพระพุทธชินวงศ์ วัดศรีโสดาฯ แผนกนักธรรม-บาลี สอบผ่านนักธรรมชั้นตรี ๑๐๕ รูป สอบผ่านนักธรรมชั้นโท ๑๑ รูป สอบผ่านธรรมชั้นเอก ๒๙ รูป สอบผ่านบาลี ป.ธ.๑-๒-๘ จำนวน ๓ รูป แผนกสามัญศึกษา จบชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๓ จำนวน ๖๑ รูปมัธยมศึกษาปีที่ ๖ จำนวน ๕๘ รูป โรงเรียนวัดวิเวก ฯ แผนกธรรม-บาลี สอบผ่านนักธรรมชั้นตรีจำนวน ๑๐๘ รูป นักธรรมชั้นโท จำนวน ๖ นักธรรมชั้นเอก จำนวน ๒ รูป ด้านแผนกสามัญ จบชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๓ จำนวน ๒๙ รูป จบชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๖ จำนวน ๑๗ รูป รับนักเรียนยาวสตรีระดับ ปวช. รุ่นที่ ๓ จำนวน ๗๑ คน ปีนี้มีนักเรียน นิสิต อยู่ในการดูแลของโครงการ ฯ จำนวน ๘๙๙ รูป /คน^{๕๓}

^{๕๓} โครงการพระธรรมจาริก, รายงานผลการปฏิบัติงานฯ ประจำปี ๒๕๕๕, (เชียงใหม่: มทป, ๒๕๕๕), หน้า ๑๔.

ส่งพระธรรมจาริกขึ้นปฏิบัติงานจำนวน ๒๓๑ รูป อาศรมฯ ๒๒๙ แห่ง เจ้าประคุณสมเด็จพระมหาธีรราชเจ้าเป็นประธานในงานประชุมปฐมนิเทศพระธรรมจาริกประจำปี สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช ทรงมีพระบัญชาให้พระเทพโกศล ผู้อำนวยการสำนักงานพระธรรมจาริกส่วนภูมิภาค วัดศรีโสดา เป็นเจ้าอาวาสพระอารามหลวง และเจ้าคณะจังหวัดเชียงใหม่ เจ้าประคุณสมเด็จพระพุฒาจารย์ (เกี่ยว อุปฺสโน) ประธานคณะผู้ปฏิบัติหน้าที่สมเด็จพระสังฆราช แต่งตั้งพระธรรมจาริกเป็นผู้ช่วยเจ้าอาวาสพระอารามหลวงได้แก่ พระครูสุตกิจจานุกุล พระครูมนูญกิจจานุกิจ พระครูสิริปริยัตยานุศาสน์ พระประสิทธิ์ ปวตฺตโก ๕ ธันวาคม ในวโรกาสที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงมีพระชนมายุครบ ๘๒ พรรษา ทรงพระกรุณาโปรดพระราชทานเลื่อนสมณศักดิ์ พระราชกิตติโสภณ รองประธานคณะพระธรรมจาริกรูปที่ ๒ เป็นพระราชาคณะชั้นเทพในราชทินนามที่“พระเทพกิตติเวที” เลื่อนสมณศักดิ์ พระครูสิริปริยัตยานุศาสน์ และตั้งพระประสิทธิ์ ปวตฺตโก ผู้ช่วยผู้อำนวยการสำนักงานฯ เป็นพระครูสัญญาบัตร ในราชทินนาม “พระครูมงคลคุณาทร” งานภาคสนาม เจ้าประคุณสมเด็จพระมหาธีรราชเจ้า ออกตรวจเยี่ยมพระธรรมจาริกในเขตจังหวัดน่าน พระธรรมจาริกส่วนกลาง วัดเบญจมบพิตรฯ เจ้าหน้าที่กรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการ ตรวจเยี่ยมพระธรรมจาริกจังหวัดเชียงราย ๒-๔ เมษายน เริ่มมีการดำเนินการตามแผนยุทธศาสตร์ ๕ ยุทธศาสตร์ ๑๖ กลยุทธ์ ๓๓ โครงการ จัดโครงการส่งเสริมการเรียนรู้วิถีพุทธ (ธรรมจาริก) และวัฒนธรรมพื้นถิ่นของชนบนพื้นที่สูง ๑ เมษายน จัดสัมมนาทางวิชาการ ตามโครงการส่งเสริมการเรียนรู้วิถีพุทธ (ธรรมจาริก) และวัฒนธรรมชาวเขา มูลนิธิเผยแพร่พระพุทธศาสนาแก่ชนถิ่นกันดาร ฯ อนุมัติงบประมาณจำนวน ๒,๓๕๐,๐๐๐ บาท ในการฉลอง ๔๕ ปีโครงการพระธรรมจาริกและสมโภชพระอารามหลวง ๒๙ มิถุนายน ประชุมคณะอนุกรรมการฯ สภาความมั่นคงแห่งชาติ ที่ทำเนียบรัฐบาล เพื่อนำเสนอโครงการพระธรรมจาริกสัญจร ๑๗ กรกฎาคม จัดเวทีเสวนาสวนสมุนไพรมหาเจดีย์พระพุทธรูปชินวงศ์ ครั้งที่ ๓ ณ สวนสมุนไพรมหาเจดีย์พระพุทธรูปชินวงศ์ ตำบลบ้านช้าง อำเภอมะนัง จังหวัดยะลา งานค่ายคุณธรรม ๑๑ แห่ง ผู้ร่วมงาน ๖๖๙ คน งานบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน จัด ๑๑ แห่ง รวมผู้บรรพชา ๕๓๓ รูป งานอบรมพระนวกะ ๑ แห่ง จำนวน ๔๗ รูป งานแสดงตนเป็นพุทธมามกะ ๑ แห่ง มีผู้แสดงตน ๑,๖๘๙ คน งานปันน้ำใจสู่ยอดดอยครั้งที่ ๒ แจกเครื่องอุปโภคบริโภค ๗ แห่ง มีผู้รับสิ่งของ จำนวน ๑,๘๒๖ คน งานบรรพชา-อุปสมบทหมู่ชาวเขาประจำปี จำแนกเป็นพระ ๔๗ รูป สามเณร ๒๓๕ รูป รวม ๒๘๒ รูปการจัดการศึกษา พระธรรมจาริก (กศ.พจ.) รุ่นที่ ๗ จบปริญญาตรี จากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย จำนวน ๔๒ รูป ทดลองเปิดปริญญาตรีของมหาวิทยาลัยแม่โจ้ รับเฉพาะเยาวชนสตรีที่จบ ปวช.จากศูนย์พัฒนาศักยภาพเยาวชนสตรีวัดวิเวกวาราม จำนวน ๔๒ คน จำนวน ๑ ห้องเรียน งานมอบทุนการศึกษา จำนวน ๑ ครั้ง มีผู้รับทุน ๒๐๗ คน เป็นเงิน ๘๘๔,๐๐๐ บาท^{๕๔}

^{๕๔} โครงการพระธรรมจาริก, รายงานผลการปฏิบัติงานฯ ประจำปี ๒๕๕๖, (เชียงใหม่: มทป, ๒๕๕๖), หน้า ๘

งานอบรมวิชาชีพรูปร่างบุคลากรในโครงการ จำนวน ๒ รุ่น จำนวน ๑๒๘ รูป/คน โรงเรียนสมเด็จพระพุทธชินวงศ์ วัดศรีโสดาฯ แผนกธรรม-บาลี สอบผ่านนักธรรมชั้นตรี จำนวน ๑๐๕ รูป ผ่านนักธรรมชั้นโท จำนวน ๑๑ผ่านธรรมชั้นเอก จำนวน ๒๕ รูป สอบผ่านบาลี ชั้น ป.ธ.๑-๒ - ๘ จำนวน ๘ รูป แผนกสามัญศึกษา จบชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๓ จำนวน ๖๙ รูป มัธยมศึกษาปีที่ ๖ จำนวน ๔๕ รูป โรงเรียนวัดวิเวก ฯ แผนกธรรม-บาลี สอบผ่านนักธรรมชั้นตรี จำนวน ๒๕ รูป นักธรรมชั้นโท จำนวน ๓๙ รูป นักธรรมชั้นเอก จำนวน ๔ รูป ส่วนธรรมศึกษาสอบผ่านชั้นตรี ๓๘ คน ชั้นโท ๗ คน และชั้นเอก จำนวน ๑ คน แผนกสามัญศึกษา จบชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๓ จำนวน ๓๓ รูป มัธยมศึกษาปีที่ ๖ จำนวน ๑๔ รูป สำหรับเยาวชนสตรีรับนักเรียนใหม่ จำนวน ๗๑ คน ปีนี้มีนักเรียนและนิสิตอยู่ในการดูแลของโครงการฯ จำนวน ๑,๐๐๙ รูป /คน ส่งพระธรรมจาริกขึ้นปฏิบัติงานจำนวน ๒๔๘ รูป ใน ๒๖๗ อาศรมฯ(มีอาศรมฯ ว่าง ๑๙ แห่ง) เจ้าประคุณสมเด็จพระมหาธีรราชเจ้ามิ่งมงคลจารย์ประธานคณะพระธรรมจาริกเป็นประธานในงานประชุมปฐมนิเทศประจำปีงานภาคสนามมีการสอนศีลธรรมในโรงเรียน ๒๕ แห่ง (ไม่ระบุครอบครัว) งานค่ายคุณธรรม ๑๐ แห่ง ผู้เข้าอบรม ๖๕๑ คน งานชุมนุมยุวพุทธธรรมจาริก ๑ แห่ง มียุวพุทธเข้าร่วม ๕๒๓คน งานบรรพชาภาคฤดูร้อน ๑๑ แห่ง มีผู้บรรพชา จำนวน ๕๓๓ รูป งานอบรมพระนวกะ ๑ แห่ง ๑ ครั้ง พระภิกษุ จำนวน ๑๒๐ รูป งานแสดงตนเป็นพุทธมามกะ จำนวน ๑ แห่ง มีผู้แสดงตน ๒,๐๐๐ คน งานทำวัตรสวดมนต์เย็นสัจจกร จำนวน ๑๖ แห่ง (ไม่ระบุครอบครัว) พระธรรมจาริกสัจจกรจำนวน ๑๐๑ แห่ง มีผู้เข้าร่วม ๑๗,๓๙๓ คน งานบรรพชา-อุปสมบทหมู่ชาวเขาประจำปี จำแนกเป็นพระ ๑๒๐ รูป สามเณร จำนวน ๑๙๓ รูป รวม ๓๑๓ รูป งานพระธรรมจาริกนิเทศออกตรวจเยี่ยม๑๐๐ อาศรมฯ

การจัดการศึกษา พระธรรมจาริก (กศ.พจ.) รุ่นที่ ๘ จบปริญญาตรี จากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย จำนวน ๓๓ รูป/คน โรงเรียนสมเด็จพระพุทธชินวงศ์ วัดศรีโสดาฯแผนกธรรม-บาลี สอบนักธรรมชั้นตรีผ่าน ๑๓๕ รูป ผ่านนักธรรมชั้นโท จำนวน ๒๑ รูป ผ่านธรรมชั้นเอก จำนวน ๑๒ รูป สอบผ่านบาลีชั้น ป.ธ.๑-๒-๘ จำนวน ๑๗ รูป แผนกสามัญศึกษา จบมัธยมศึกษาชั้นปีที่ ๓ จำนวน ๘๗ รูป จบมัธยมศึกษาชั้นปีที่ ๖ จำนวน ๔๔ รูป โรงเรียนวัดวิเวกวาราม แผนกนักธรรม-บาลี สอบผ่านนักธรรมชั้นตรี จำนวน ๔๔ รูป ผ่านนักธรรมชั้นโท จำนวน ๖ ผ่านธรรมชั้นเอก จำนวน ๑๙ รูป แผนกสามัญศึกษา จบมัธยมศึกษาชั้นปีที่ ๓ จำนวน ๓๓ รูป จบมัธยมศึกษาชั้นปีที่ ๖ จำนวน ๒๑ รูป เยาวสตรี จบ ปวช. จำนวน ๕๐ คน ปีนี้มีนักเรียนและนิสิตอยู่ในการดูแลของโครงการ ฯ จำนวน ๙๔๘ รูป /คน^{๕๕} ปีต่อมาส่งพระธรรมจาริกขึ้นปฏิบัติงานจำนวน ๒๗๓ รูป อาศรม ๒๘๙ แห่งเจ้าประคุณสมเด็จพระมหาธีรราชเจ้ามิ่งมงคลจารย์ ประธานคณะพระธรรมจาริก เป็นประธานในงานประชุมปฐมนิเทศประจำปี งานภาคสนาม สรุปผลการดำเนินโครงการตามแผนยุทธศาสตร์พระธรรมจาริก มี ๓๑ โครงการย่อย เช่น โครงการส่งเสริมการปฏิบัติตามหลักพุทธธรรม ในสถานศึกษาและชุมชน ๕๙๔ แห่ง มีชาวเขาเข้าร่วม ๑๑๘,๕๐๐ คน โครงการส่งเสริมด้านการศึกษาและอบรมเพื่อพัฒนาศักยภาพพระภิกษุสามเณรชาวเขาและแกนนำชาวพุทธ ๕ แห่ง

^{๕๕} โครงการพระธรรมจาริก, รายงานผลการปฏิบัติงานฯ ประจำปี ๒๕๕๗, (เชียงใหม่: มทป, ๒๕๕๗), หน้า ๑๕

จำนวน ๘๕๐ รูป/คน โครงการส่งเสริมการมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชน (จัดตั้งกลุ่มพัฒนาชุมชน การวิจัยแบบมีส่วนร่วม) ๕ แห่ง มีผู้เข้าร่วม ๒๕๐ คน โครงการสุขอนามัยและสาธารณสุขชุมชนขั้น พื้นฐาน ๕ แห่ง มีผู้เข้าร่วม ๒๕๐ คน โครงการจัดหาพระธรรมจาริก โครงการสร้างพระธรรมจาริกบน พื้นที่สูง โครงการสืบสานวัฒนธรรมประเพณีโครงการผลิตสื่อเพื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาบนพื้นที่ สูง โครงการเวทีพระธรรมจาริกสัญจรเป็นต้น

งานค่ายคุณธรรม ๑๔ แห่ง ผู้เข้าอบรม ๒,๔๑๑ คน งานบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน ๑๑ แห่ง มีผู้บรรพชา ๕๓๓ รูป งานอบรมพระนวกะ ๑ แห่ง จำนวน ๑๔๙ รูป งานทำวัตรสวดมนต์ เย็นสัญจรจำนวน ๕๐ แห่ง มีผู้เข้าร่วมกิจกรรม จำนวน ๘,๔๖๕ คน งานพระธรรมจาริกสัญจร จำนวน ๕๐ หมู่บ้าน งานบรรพชา-อุปสมบทหมู่ชาวเขาประจำปี จำแนกเป็นพระ ๑๔๙ รูป สามเณร จำนวน ๒๐๐ รูป รวม ๓๔๙ รูป จัดตั้งกองทุนแกนนำชาวพุทธ ๑๑๙ กองทุน ปรับลดศูนย์อบรม ศิลธรรมและส่งเสริมพระพุทธศาสนาบนพื้นที่สูงเหลือ ๑๗ แห่ง จากในปี พ.ศ. ๒๕๓๙ มีจำนวน ๓๗ แห่ง การจัดการศึกษา พระธรรมจาริกนิสิต (กศ.พจ.) รุ่นที่ ๙ จากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราช วิทยาลัย จบปริญญาดรี จำนวน ๓๗ รูป และเริ่มรับเยาวสตรีที่จบ ปวช.จากศูนย์พัฒนาศักยภาพ เยาวสตรีแกนนำวัดวิเวกฯ เข้าศึกษาร่วมกับพระธรรมจาริก นิสิตเยาวสตรีรุ่นแรกนี้ มีจำนวน ๒๐ คน งานมอบทุนการศึกษาจำนวน ๑ ครั้ง มีผู้รับทุน ๒๐๗ คน เป็นเงิน ๘๘๔,๐๐๐ บาท โรงเรียนสมเด็จพระ พุทธชินวงศ์ วัดศรีโสดาฯ แผนกธรรม-บาลี สอบผ่านนักธรรมชั้นตรี ๕๑ รูป นักธรรมชั้นโท ๖๖ รูป ธรรมชั้นเอก ๓๓ รูป สอบผ่าน บาลี ป.ธ.๑-๒- ๘ จำนวน ๑๒ รูป แผนกสามัญศึกษา จบ มัธยมศึกษาปีที่ ๓ จำนวน ๘๘ รูป จบมัธยมศึกษาปีที่ ๖ จำนวน ๖๑ รูป โรงเรียนวัดวิเวก ฯ แผนก ธรรม-บาลี แผนกสามัญ จบมัธยมศึกษาปีที่ ๓ จำนวน ๗๔ รูป จบมัธยมศึกษาปีที่ ๖ จำนวน ๑๕ รูป เยาวสตรีจบการศึกษาระดับ ปวช. จำนวน ๗๘ คน ปีนี้มีนักเรียนและนิสิตอยู่ในการดูแลของ โครงการฯ จำนวน ๘๗๕ รูป /คน ส่งพระธรรมจาริกขึ้นปฏิบัติงานจำนวน ๒๗๓ รูป ๒๘๙ อาศรมฯ (มีอาศรมฯ ว่างพระธรรมจาริก ๑๖ แห่ง) เจ้าประคุณสมเด็จพระมหาธีรราชมงคลาจารย์ ประธานคณะ พระธรรมจาริก เป็นประธานงานประชุมปฐมนิเทศประจำปี พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงพระ กรุณาโปรดพระราชทานตั้งสมณศักดิ์ “พระครูสิริปริยัตยานุศาสน์” (นนทพันธ์ ปกสฺสโร,สมเงิน) ผู้ช่วยผู้อำนวยการสำนักงานพระธรรมจาริก ส่วนภูมิภาค เป็นพระราชาคณะชั้นสามัญ ในราชทินนาม “พระวิมลมูลณี”

งานภาคสนาม จัดงานค่ายคุณธรรม ๕ แห่ง ผู้เข้าอบรม ๔๘๓ คน งานชุมนุมยุวพุทธ ธรรมจาริก มีเยาวชนชาวเขาเข้าร่วม ๔๓๙ คน งานบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน ๘ แห่ง มีผู้บรรพชา ๓๓๐ รูป อบรมพระนวกะ ๑ แห่ง จำนวน ๑๒๓ รูป งานทำวัตรสวดมนต์เย็นสัญจร จำนวน ๓๐ หมู่บ้าน งานพระธรรมจาริกสัญจร จำนวน ๕๑ แห่ง งานบรรพชา-อุปสมบทหมู่ชาวเขาประจำปี จำแนกเป็นพระ ๑๒๓รูป สามเณร ๑๙๐ รูป รวม ๓๑๓ รูป พระธรรมจาริกนิเทศ ออกตรวจเยี่ยม ๖๘ อาศรมฯ การจัดการศึกษา พระธรรมจาริกนิสิต (กศ.พจ.) รุ่นที่ ๑๐ จบปริญญาดรี จากมหาวิทยาลัย มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย จำนวน ๓๗ รูป งานมอบทุนการศึกษา จำนวน ๑ ครั้ง มีผู้รับทุน ๑๕๐ คน เป็นเงิน ๔๐๕,๐๐๐ บาท โรงเรียนสมเด็จพระพุทธชินวงศ์ วัดศรีโสดาฯ แผนกธรรม-บาลี สอบ ผ่านนักธรรมชั้นตรี ๑๙๙ รูป นักธรรมชั้นโท ๒๐๐ นักธรรมชั้นเอก ๔๖ รูป สอบบาลี ปธ.๑-๒ - ๘

ผ่านจำนวน ๑๗ รูป จบมัธยมศึกษาชั้นปีที่ ๓ จำนวน ๖๗ รูป มัธยมศึกษาชั้นปีที่ ๖ จำนวน ๓๙ รูป โรงเรียนวัดวิเวกฯ แผนกสามัญศึกษา จบมัธยมศึกษาปีที่ ๓ จำนวน ๔๗ รูป จบ มัธยมศึกษาปีที่ ๖ จำนวน ๑๓ รูป เยาวสตรี จบการศึกษา ปวช. ๓๔ คน ปีนี้มีนักเรียนอยู่ในการดูแลของโครงการ ฯ ทั้งสิ้น ๘๘๖ รูป/คน ส่งพระธรรมจาริกขึ้นปฏิบัติงาน จำนวน ๒๗๖ รูป ๓๐๔ อาศรม มี(อาศรมฯว่าง ๒๘ แห่ง) เจ้าประคุณสมเด็จพระมหาธีรราชเจ้า มงคลาจารย์ ประธานคณะพระธรรมจาริก เป็นประธานในงานประชุมปฐมนิเทศประจำปี งานภาคสนามเริ่มดำเนินการโครงการอาศรมฯ ต้นแบบอุทยานการเรียนรู้ ๕๐ ปี โครงการพระธรรมจาริก เริ่มโครงการก่อสร้างเจดีย์ ๕๐ ปีพระธรรมจาริก จำนวน ๕ แห่ง ได้แก่ ๑.อาศรมบ้านธรรมจาริก จังหวัดเชียงราย ๒.บ้านดอยมูเซอ จังหวัดตาก ๓.บ้านเข็กน้อย จังหวัดเพชรบูรณ์ ๔.บ้านแม่แฮเหนือ จังหวัดเชียงใหม่ ๕.บ้านละอูป จังหวัดแม่ฮ่องสอน เริ่มดำเนินโครงการพระบัณฑิตคืนถิ่นซึ่งเจาะจงเฉพาะกลุ่มเผ่าม้ง เย้า อาข่า ลีซอ มูเซอ งานค่ายคุณธรรม จำนวน ๕ แห่งผู้ร่วมงาน ๑,๒๒๓ คน งานชุมนุมยุวพุทธธรรมจาริกครั้งที่ ๑๕ มีเยาวชนเข้าร่วมงาน ๓๕๗ คน งานสามเณรภาคฤดูร้อน ๑๑ แห่ง มีผู้บรรพชา ๕๓๓ รูป งานอบรมพระนวกะ ๑ แห่ง มีพระจำนวน ๙๖รูป^{๕๖}

งานพระธรรมจาริกสัญจร จำนวน ๕๐ หมู่บ้านในเขตอำเภอแม่สะเรียง งานทอดผ้าป่าเพื่อระดมทุนพัฒนาอาศรมฯต้นแบบ ๑๑ แห่ง คือ อาศรมฯ วัดจันทร์ ห้วยน้ำเย็น ยางคานู ดอยมูเซอ ห้วยหยวก ลาซาแซ่ ปางคำใต้ ราษฎร์รัฐพัฒนา นำเกียน วังใหม่ ห้วยปิง แม่อุคหลวง เป็นต้น มีการอบรมเชิงปฏิบัติการด้านสารสนเทศ ๒ รุ่น รวม ๖๙ รูป/คน สร้างแกนนำเยาวชนสตรีอาสาพัฒนาท้องถิ่น จำนวน ๑๒ คน งานบรรพชา-อุปสมบทหมู่ชาวเขาประจำปี จำแนกเป็นพระ ๖๙ รูป สามเณร ๒๐๖ รูป รวม ๒๗๕ รูป งานมอบทุนการศึกษา จำนวน ๑ ครั้ง มีผู้รับทุน ๑๕๐ รูป/คน เป็นเงิน ๕๑๐,๐๐๐ บาท การจัดการศึกษา พระธรรมจาริกนิสิต (กศ.พจ.) รุ่นที่ ๑๑ จากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย จบปริญญาตรี จำนวน ๑๖ รูป/คน โรงเรียนสมเด็จพระพุทธชินวงศ์ วัดศรีโสดาฯ แผนกธรรม-บาลี สอบผ่านนักธรรมชั้นตรี ๘๑ รูป นักธรรมชั้นโท ๓๓ รูป ชั้นเอก ๒๓ รูป สอบบาลี ป.ธ.๑-๒-๘ ผ่าน ๘ รูป แผนกสามัญศึกษา จบมัธยมศึกษาปีที่ ๓ จำนวน ๖๓ รูป จบมัธยมศึกษาปีที่ ๖ จำนวน ๗๗ รูป โรงเรียนวัดวิเวกฯ แผนกสามัญศึกษา จบมัธยมศึกษาปีที่ ๓ จำนวน ๔๓ รูป จบมัธยมศึกษาปีที่ ๖ จำนวน ๑๖ รูป เยาวสตรีจบการศึกษาระดับ ปวช. จำนวน ๓๖ คน ปีนี้มี นักเรียนและนิสิต อยู่ในการดูแลของโครงการ ฯ จำนวน ๙๒๐ รูป /คน ปี พ.ศ.๒๕๕๗ ส่งพระธรรมจาริกขึ้นปฏิบัติงาน จำนวน ๒๙๓ รูป ๓๐๖ อาศรม มี(อาศรมฯ ว่าง ๕๐ แห่ง) เจ้าประคุณสมเด็จพระมหาธีรราชเจ้า มงคลาจารย์ ประธานคณะพระธรรมจาริกเป็นประธานในงานประชุมปฐมนิเทศประจำปี งานภาคสนาม มีงานแสดงตนเป็นพุทธมามกะ ๑ ครั้ง มีผู้แสดงตน ๒๘๐ คน งานค่ายคุณธรรม จำนวน ๑๕ แห่ง ผู้ร่วมงาน ๑,๘๕๙ คน งานชุมนุมยุวพุทธธรรมจาริก ๑ ครั้ง มีเยาวชนชาวเขา ร่วมงาน ๔๑๙ คน เริ่มจัดตั้งกองทุนแกนนำชาวพุทธ จำนวน ๘๖ กองทุนฯ ละ ๘๐๐ บาท โครงการนิสิตอาสาพัฒนาท้องถิ่น ๘ พื้น ที่มีผู้เข้าร่วม ๑๒ คน โครงการปิดทองหลังพระ (เน้นทำวัตร

^{๕๖} โครงการพระธรรมจาริก, รายงานผลการปฏิบัติงานฯ ประจำปี ๒๕๕๘, (เชียงใหม่: มทป, ๒๕๕๘), หน้า ๑๓.

เย็นในวันพระ รักษาศีล ๕ บรรยายธรรม) ๑๑๑ ครั้ง ๕ หมู่บ้าน มีผู้เข้าร่วมกิจกรรม ๒,๕๔๓ คน โครงการปีใหม่ป่าเกอญอ ๒๕ หมู่บ้าน มีผู้เข้าร่วมงาน ๕๖๑ คน โครงการพัฒนาฝายชะลอน้ำเฉลิมพระเกียรติ ๒ หมู่บ้าน มีผู้เข้าร่วม ๒๑๗ คน โครงการอบรมพัฒนาศักยภาพแกนนำชาวพุทธ ยาวพุทธจังหวัดแม่ฮ่องสอน ๑ ครั้ง (ไม่ระบุคนเข้าร่วมงาน) เริ่มโครงการขับเคลื่อนหมู่บ้านรักษาศีล ๕ และโครงการพระธรรมจาริกคืนสู่เหย้า งานสามเณรภาคฤดูร้อน ๒๑ แห่ง มีผู้บรรพชาจำนวน ๑,๒๐๕ รูป

งานอบรมพระนวกะ ๑ ครั้ง จำนวน ๖๙ รูป งานพระธรรมจาริกสัญจร ๑๕ อาศรมฯ ครอบคลุม ๙ จังหวัด ๑๒๓ หมู่บ้าน ชาวพุทธร่วมโครงการ ๖๒,๙๙๐ คน ทำวัตรสวดมนต์เย็นสัญจร ๒๖ พื้นที่ มีพระแกนนำทำวัตร ๓๘ รูป อบรมเชิงปฏิบัติการเพื่อพัฒนาศักยภาพสำหรับพระธรรมจาริก ๒ รุ่นจำนวน ๕๑ รูป ปรับปรุงซ่อมแซมอาศรม ฯ ๓๓ แห่ง จัดสัมมนาสรุปผลการปฏิบัติงานและจัดทำแผนบูรณาการ ๑ ครั้ง มีผู้เข้าร่วม ๔๒ คน อบรมการผลิตและแปรรูปผลิตภัณฑ์จากสมุนไพร ๑ ครั้ง มีผู้เข้าอบรม ๒๓ รูป/คน อบรมวิชาช่างไฟฟ้า ๑ ครั้ง มีเข้าอบรม ๒๓ รูป/คน จัดทำสื่อวิดีโอ ๒ เรื่อง คือ “พระธรรมจาริกกับการสร้างสังคมคุณธรรม” และ “การศึกษาในโครงการพระธรรมจาริก” จัดทำโปสเตอร์ประชาสัมพันธ์โครงการพระธรรมจาริก วารสารกองทุนพัฒนาศักยภาพสตรีแกนนำวารสาร ฉบับวันกตัญญู จัดพิมพ์โครงการพระธรรมจาริก งานบรรพชา-อุสมบทหมู่ชาวเขาประจำปี เป็นพระจำนวน ๑๗๐ รูป สามเณรจำนวน ๑๐๔ รูป รวม ๒๗๔ รูป ทำบุญสัญจรและทอดผ้าป่า ๑๑ แห่ง จัดงานวันแม่แห่งชาติ ๑๗ แห่ง มีผู้เข้าร่วมกิจกรรมจำนวน ๒,๗๖๙ คน การจัดการศึกษา พระธรรมจาริกนิสิต (กศ.พจ.) รุ่นที่ ๑๔ จากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย จบการศึกษาระดับปริญญาตรี จำนวน ๒๒ รูป/คน โรงเรียนสมเด็จพระพุทธชินวงศ์ วัดศรีโสดาฯ แผนกธรรม-บาลี สอบผ่านนักธรรมชั้นตรี ๑๐๗ รูป นักธรรมชั้นโท ๑๙ รูป ชั้นธรรมเอก ๑๐ รูป สอบผ่านบาลีเปรียญธรรมชั้น ๑-๒ - ๘ จำนวน ๘ รูป แผนกสามัญศึกษา จบมัธยมศึกษาปีที่ ๓ จำนวน ๖๐ รูป มัธยมศึกษาปีที่ ๖ จำนวน ๔๔ รูป โรงเรียนวัดวิเวกนาราม แผนกธรรม-บาลี สอบผ่านนักธรรมชั้นตรี ๗๘ รูป นักธรรมชั้นโท ๖๖ รูป เยาวสตรีจบการศึกษาระดับ ปวช. จำนวน ๓๖ คน ปีนี้มีนักเรียนและนิสิตอยู่ในการดูแลของโครงการฯ จำนวน ๘๑๙ รูป /คน^{๕๗}

^{๕๗} โครงการพระธรรมจาริก, รายงานผลการปฏิบัติงานฯ ประจำปี ๒๕๕๙, (เชียงใหม่: มทป, ๒๕๕๙), หน้า ๑๔

๒.๕ สรุปจำนวนพระบัณฑิตอาสาพัฒนาชาวเขาบนพื้นที่สูง

ตารางที่ ๒.๑ จำนวนพระภิกษุสามเณรชนเผ่าและพระภิกษุสามเณรชนเผ่าที่เป็นพระธรรมจาริก และพระบัณฑิตอาสาจำแนกตามชนเผ่า^{๕๘}

ที่	พระภิกษุสามเณรชนเผ่า	จำนวน	พระภิกษุสามเณรชนเผ่า ที่เป็นพระธรรมจาริก และพระบัณฑิตอาสา	จำนวน
๑	กะเหรี่ยง	๔๑๒	กะเหรี่ยง	๑๓๖
๒	ม้ง	๒๖๘	ม้ง	๑๓
๓	อาข่า	๔๔	อาข่า	๑
๔	ลาหู่	๓๓	-	-
๕	ลีซู	๘๑	-	-
๖	เมี่ยน	๓๘	-	-
๗	ลัวะ	๑๒	ลัวะ	๒
๘	ไทยใหญ่	๑๗	ไทยใหญ่	๑๐
๙	ถิ่น	๑๓	ถิ่น	๑๘
๑๐	จีนฮ่อ	๑๑	-	-
๑๑	เย้า	๕	เย้า	๒
๑๒	ขมุ	๓	ขมุ	๑
๑๓	มูเซอ	๓	มูเซอ	๑
รวมทั้งหมด		๙๒๙	รวมทั้งหมด	๑๘๔

ตารางที่ ๒.๒ จำนวนอาศรมพระธรรมจาริกในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค ๗

ที่	จังหวัด	จำนวน
๑	เชียงใหม่	๙๒
๒	แม่ฮ่องสอน	๓๘
๓	ลำพูน	๓
รวมทั้งหมด		๑๓๓

^{๕๘} พระครูสิริสุตาทิณนธ์ (ศุภชัย คำปัน) และวันทนีย์ จันทรเอี่ยม, “แนวทางการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระภิกษุและสามเณรชนเผ่าในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค ๗”, วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการพัฒนา, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยนอร์ท-เชียงใหม่, ๒๕๕๙), หน้า ๓-๔.

ตารางที่ ๒.๓ พระนักเผยแผ่พระพุทธศาสนา จำแนกตามหน่วยงานและสังกัด

ที่	พระนักเผยแผ่พระพุทธศาสนา	สังกัด
๑	พระธรรมทูต	กองงานพระธรรมทูต
๒	พระธรรมจาริก	-กองงานพระธรรมจาริก - โครงการพระธรรมจาริกวัดศรีโสดา - กรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการ
๓	พระบัณฑิตอาสา	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๔	พระวิปัสสนาจารย์	กองส่งเสริมงานเผยแผ่พระพุทธศาสนา สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ
๕	พระวิทยากรประจำหน่วยอบรม ประชาชนประจำตำบล (อ.ป.ต.)	เจ้าคณะอำเภอ เจ้าคณะจังหวัด และเจ้าคณะใหญ่

๒.๖ กระบวนการพัฒนาและทำงานของพระบัณฑิตอาสา

พระสงฆ์นอกจากจะเป็นที่เคารพของชาวบ้านในชุมชนแล้วยังนับว่าเป็นทรัพยากรบุคคลที่มีคุณค่าในการมีส่วนร่วมพัฒนาสังคม หากนักวิชาการนำความรู้ รู้จักทรัพยากรและแรงงานมาใช้อย่างถูกต้อง จะช่วยเสริมสร้างความเจริญอย่างมีประสิทธิภาพและเกิดประโยชน์อย่างถูกต้อง จะช่วยเสริมสร้างความเจริญอย่างมีประสิทธิภาพและเกิดประโยชน์อย่างสูงสุดดังพระบรมราโชวาทของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลปัจจุบัน ขออัญเชิญมา ณ ที่นี้การใช้หลักวิชา และความคิดริเริ่มสร้างงานที่อาจดูไม่ใหญ่โตนัก แต่ประสิทธิภาพสูงและอำนวยความสะดวกโดยตรงได้มาก โดยการนำเอาทรัพยากรตามธรรมชาติ ความรู้ ความสามารถตลอดจนแรงงานของคนส่วนใหญ่ให้ได้เต็มเม็ดเต็มหน่วยและให้เกิดความเสียหายหรือสูญเสียเปลืองน้อยที่สุด การสร้างความเจริญในลักษณะนี้ จะช่วยสร้างความเจริญของกิจการส่วนร่วมได้แน่นอน^{๕๙}

บทบาทพระสงฆ์ในสังคมไทย เป็นงานที่พระสงฆ์จะทำได้โดยตรงก็คือการสงเคราะห์ทางจิตใจ ส่วนสงเคราะห์ทางวัตถุจะทำได้โดยทางอ้อมด้วยการแนะนำชักจูงผู้อื่นให้กระทำความดีหรือสิ่งของหรือบริการที่ได้รับจากผู้อื่นมาเฉลี่ยแบ่งปันให้เป็นประโยชน์กว้างขวางออกไป โดยการสงเคราะห์นั้นต้องคำนึงถึงความเหมาะสมตามกาลเทศะ บทบาทของพระสงฆ์ในการสงเคราะห์ชุมชนตามแนวความคิดของพระราชาคณะนี้ ประกอบด้วยการให้คำแนะนำทางจิตใจ เป็นที่ปรึกษาเกี่ยวกับปัญหาชีวิตต่าง ๆ

(๑) การเป็นที่พึ่งให้ความร่มเย็นทางจิตใจและด้วยความประพฤตินี้เป็นตัวอย่างตลอดจนสถานที่วัดที่สงบร่มเย็นเป็นองค์ประกอบสำหรับการหล่อเลี้ยงจิตใจของสังคมอย่างหนึ่ง

^{๕๙} พินิจ ลาภธนานนท์, “บทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชนบท”, รายงานการวิจัย, (กรุงเทพมหานคร: สถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๒๙), หน้า ๓๐.

(๒) การให้คำแนะนำปรึกษาด้านอื่น ๆ เท่าที่ทำให้ เช่น ในทางวิชาการ เป็นต้นที่ผู้ปรึกษาสะดวกใจและสนใจ

(๓) ในสังคมที่จะพัฒนา เมื่อชาวบ้านยังไม่พร้อมที่จะช่วยตนเอง ถ้าได้พระผู้นำท้องถิ่นที่มีโอกาสเตรียมตัวพร้อม เป็นศูนย์กลางจะเป็นผู้นำชี้ช่องในการนำท้องถิ่นให้ได้รับความเจริญใหม่ ๆ ได้ บทบาทนี้อาจจะประกอบด้วยการเสนอแนะให้คิดริเริ่มว่า ในท้องถิ่นนั้นมีอะไรที่จะทำให้เกิดประโยชน์แก่ส่วนรวมทำให้ชีวิตความเป็นอยู่ดีขึ้น แล้วเป็นศูนย์รวมชักชวนประชาชนมาทำงานนั้น หรืออาจเป็นที่ปรึกษาที่ปรึกษาที่ชาวบ้านมาขอความเห็นว่าจะทำสิ่งนั้นสิ่งนี้ขึ้นในท้องถิ่นจะควรหรือไม่ควร^{๖๐}

(๔) การสงเคราะห์ทางจิตใจเป็นสิ่งสำคัญในทางศาสนาและยังเป็นสิ่งจำเป็นอยู่สำหรับประชาชนทั่วไป แม้ที่เป็นพระพุทธรูปศาสนิกชนในฐานะเป็นเครื่องปลอบประโลมใจสืบเนื่องมาจากความเร้นลับของชีวิต อย่างที่บางท่านเรียกว่า การบำรุงขวัญ ได้แก่ บทบาทประเภทพิธีกรรมต่าง ๆ บทบาทของพระสงฆ์ในการช่วยเหลือสังคมว่ามีอยู่ ๒ เรื่องแนะนำให้ทำ ได้แก่ การแนะนำสั่งสอนให้ประชาชนได้ประพฤติปฏิบัติตามหลักธรรมในพระพุทธศาสนา การทำให้ดู เป็นการแสดงแบบอย่างการครองชีวิตอย่างสันโดษ มีเมตตาสาธุจะ หิริ โอตตัปปะ

๒.๖.๑ กระบวนการพัฒนาและทำงานกับชุมชน

ในฐานะที่พระสงฆ์มีบทบาทในการพัฒนา และทำงานร่วมกับชุมชน ทำให้พระสงฆ์มีส่วนสำคัญในการพัฒนาชุมชน โดยมีการดำเนินการดังนี้

๑) เป็นผู้นำทางจิตใจ ศรัทธาและปัญญา เนื่องจากความเจริญทางวัตถุและความรวดเร็วของข้อมูล ข่าวสาร พุทธศาสนิกชนขาดความรู้ความเข้าใจในหลักธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธศาสนา ไม่มีหลักธรรมคำสอนของพระพุทธศาสนาเป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจ ไม่มีศรัทธาและปัญญาที่ถูกต้อง พระสงฆ์จึงควรเป็นผู้นำทางจิตใจของประชาชนและชุมชน เพื่อยกระดับจิตใจของประชาชนด้วยหลักธรรมคำสั่งสอนทางศาสนาให้สามารถมีชีวิตอย่างเป็นสุขมีศรัทธา และปัญญาที่ถูกต้อง

๒) พัฒนาจิตใจของประชาชน ด้วยกระบวนการให้การศึกษาอบรมและส่งเสริมประชาชนให้เกิดสุขภาพจิตที่ดี มีสรีรภาพจิตใจที่เข้มแข็ง มีความเอื้ออาทรต่อบุคคลรอบคร้วสังคม และประเทศชาติ

๓) ส่งเสริมการศึกษาของเยาวชนและประชาชนในรูปแบบต่าง ๆ เช่น โรงเรียนพระปริยัติธรรม โรงเรียนประถมศึกษาและมัธยมศึกษาในวัด ศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ในวัดรวมทั้งการจัดให้วัดเป็นอุทยานการศึกษา เป็นแหล่งความรู้แก่เยาวชนและประชาชน

๔) ส่งเสริมศาสนา ศิลปะ และวัฒนธรรม พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำชาติไทยต่อเนื่องยาวนานแต่โบราณกาล แต่ในปัจจุบันการไหลบ่าทางวัฒนธรรมจากต่างประเทศทำให้เกิดผลเสียต่อวัฒนธรรมอันดีงามของชาติ พระสงฆ์จึงควรปลูกจิตสำนึกแก่ประชาชนทางด้านการสร้างจิตสำนึกในการเป็นศาสนาประจำชาติของพุทธศาสนิกชนในหน้าที่ของพุทธศาสนิกชน และ

^{๖๐} สุลักษณ์ ศิวรักษ์, ศาสนากับสังคมไทย, (กรุงเทพมหานคร: พาสโก, ๒๕๒๔), หน้า ๖๓.

จิตสำนึกในการศึกษาอบรมปฏิบัติธรรมให้เป็นผู้ตื่น ผู้รู้และผู้เบิกบานอยู่เสมอ

๕) ให้การสังเคราะห์แก่ผู้ประสบความสำเร็จและความทุกข์ยากและเดือดร้อน ในฐานะที่วัดเป็นส่วนหนึ่งในโครงการของสังคมชุมชน เมื่อประชาชนประสบความสำเร็จความทุกข์ยากเดือดร้อนพระสงฆ์จึงควรให้การสังเคราะห์แก่ผู้ประสบความสำเร็จความทุกข์ยากเท่าที่จะสามารถทำได้โดยการให้ธรรมะ คำปรึกษาแนะนำ และการให้กำลังใจ

๖) ช่วยแก้ไขปัญหามาของชุมชน พระสงฆ์ควรมีบทบาทในการแก้ไขปัญหามาของชุมชนตามความสามารถ โดยทำเป็นขั้นตอน มีการวางแผนตามหลักอริยสัจสี่ของพระพุทธเจ้าคือ ต้องรู้ทุกข์ รู้สภาพของทุกข์ก่อนว่ามีอะไรบ้าง รู้สมุทัย รู้สาเหตุแห่งทุกข์ รู้นิโรธ ทางแห่งการดับทุกข์ และรู้มรรควิธีที่จะดับทุกข์

๗) ช่วยพัฒนาชุมชนให้เป็นแผ่นดินธรรมแผ่นดินทอง โดยเป็นแกนนำร่วมกับผู้นำชุมชนและชาวบ้าน พัฒนาชุมชนตามอุดมการณ์แผ่นดินธรรมแผ่นดินทอง คือ การพัฒนาด้านจิตใจการพัฒนาทางสังคม และการพัฒนาเศรษฐกิจของประชาชน^{๖๑}

พระสงฆ์จะต้องพยายามสร้างเครือข่ายประสานงานและเชื่อมโยงความสัมพันธ์ระหว่างคณะสงฆ์ให้เป็นชุมชนหรือกลุ่มเพื่อที่จะทำให้สังคมหรือชุมชนรอบข้างยอมรับ จึงจะทำให้การสร้างชุมชนนั้นมีการเรียนรู้ องค์ความรู้ ซึ่งเป็นบทบาทที่จะต้อง ชี้นำทางในการพัฒนาไม่ว่าจะเป็นด้านแนวความคิด แนะนำ สั่งสอน เป็นแบบอย่างที่ดี เป็นผู้นำทางด้านจิตวิญญาณ อันเป็นการชักนำแนวทางไปสู่การพัฒนาสังคม ชุมชนให้เกิดความเข้มแข็งทางด้านจิตใจ ทางด้านเศรษฐกิจ เพราะคณะสงฆ์มีการสร้างเครือข่ายความสัมพันธ์สามัคคีกันดีเป็นรูปแบบแล้ว ระบบการจัดการ การบริหารชุมชน การปกครองก็เอื้ออำนวยต่อการพัฒนาสังคมกลุ่มย่อย ๆ ไปสู่การพัฒนาสังคมขนาดใหญ่ขึ้น

พระสงฆ์และวัดเป็นแหล่งรวมความรู้ภูมิปัญญาเก่า พระและวัดเป็นศูนย์กลางของการศึกษาความรู้และภูมิปัญญาตามประเพณีได้อย่างดี ในภาคเหนือและภาคอีสาน พระและวัดสามารถจัดการสอน การอ่านเอกสารโบราณ ซึ่งเขียนด้วย “ตัวเมือง” หรือ “ตัวธรรม” ได้เป็นอย่างดีไม่ว่าจะเป็นพระหรือวัดในเขตชุมชนและเมือง พระและวัดสามารถมีบทบาทและตอบสนองความต้องการความเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วของสังคมไทยได้เป็นอย่างดี เพียงแต่ว่าพระต้องมีความปรารถนาที่จะทำเช่นนั้น จำเป็นต้องสร้างเงื่อนไขทางเศรษฐกิจและสังคมที่เป็นจริงเกิดขึ้นแก่องค์กรคณะสงฆ์ กล่าวคือ พระและวัดต้องไม่ถูกกันออกไปจากเป็นสมบัติของรัฐแต่เพียงอย่างเดียวชาวบ้านต้องรู้สึกได้ว่า พระและวัดมีบทบาทสำคัญในชีวิตของตนเพราะชีวิตของชาวบ้านไม่ว่าในเขตชนบทหรือเขตเมือง ก็ล้วนเกี่ยวพันอยู่กับพระและวัดเสมอไม่ว่าแสวงหาความสบายใจจากพิธีกรรมเท่านั้นแต่เกี่ยวข้องไปถึงด้านเศรษฐกิจ สังคมวัฒนธรรม หรือแม้แต่การสร้างพลังต่อรองทางการเมือง พระและวัดเคยมีบทบาทและสถานเช่นนี้มาก่อนวัฒนธรรมไทยโบราณ ๓๙ พระภิกษุกับวัดยังต้องรับภาระหน้าที่ในการช่วยเหลือสังคม และทางราชการอยู่ตลอดไปสถาบันแห่งนี้จึงอำนวยประโยชน์ต่อการ

^{๖๑} อนันท์ วิริยะพินิจ, บทบาทของพระสงฆ์ต่อการพัฒนาชุมชนความเปลี่ยนแปลงทางสังคมไทย, (กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๒๕), หน้า ๔๖.

ปกครองและการบริหารของไทยอยู่มาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งในกลุ่มประชาชนแถบชนบทที่ยังรับบริการจากรัฐบาลได้ไม่ทั่วถึง ซึ่งมีจำนวนกว่า ๙๐ เปอร์เซ็นต์ กล่าวได้ว่า หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเป็นหลักสำคัญของวัฒนธรรมไทย ดังจะเห็นได้ว่า เหตุการณ์สำคัญในชีวิตประจำวันเกือบทั้งหมดของคนไทยมีส่วนเกี่ยวข้องกับกิจกรรมและพิธีกรรมทางพุทธศาสนา วัดและภิกษุเป็นสถาบันที่สำคัญ ในการให้ความช่วยเหลือ ให้การบริการตามความจำเป็น ตามความต้องการของประชาชนอยู่เสมอ นับได้ว่าสถาบันนี้มีส่วนช่วยแก้ปัญหาสังคมมาโดยตลอด วัดเป็นแหล่งสำคัญในชีวิตทางศาสนาและสังคม^{๖๒} เป็นแหล่งการสมาคมเป็นที่มาแห่งวัฒนธรรมเป็นศูนย์กลางของการดำรงชีวิตประจำวัน เป็นสถานที่ช่วยแก้ปัญหา ต่าง ๆ ของครอบครัวไทย^{๖๓}

นอกจากนั้น “บทบาทของพระสงฆ์นั้นจะต้องมองเห็นวัตถุประสงค์และหน้าที่ของตนเองให้ชัดเจนจะต้องสร้างชุมชนสงฆ์ให้เป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ ชี้นำทิศทางการพัฒนาที่ถูกต้องให้แก่สังคมส่งเสริมการเข้มแข็งของชุมชน แก้ไขความขัดแย้งด้วยสันติวิธี”^{๖๔}

๒.๖.๒ รูปแบบการบริหาร

๑) คณะกรรมการบริหารงานส่วนกลาง คณะกรรมการบริหารส่วนกลางประกอบไปด้วยประธานคณะพระธรรมจาริก ซึ่งได้รับการแต่งตั้งโดยสมเด็จพระสังฆราชฯ และประธานคณะพระธรรมจาริก แต่งตั้งรองประธานจำนวน ๒ รูปและคณะกรรมการอีก ๑ ชุดคณะกรรมการดังกล่าวมีหน้าที่กลั่นกรองแผนงาน และงบประมาณประจำปี ออกตรวจเยี่ยมพระธรรมจาริก ให้คำปรึกษาการปฏิบัติงานพระธรรมจาริกภาคสนาม เป็นต้น

๒) คณะกรรมการบริหารงานส่วนภูมิภาค คณะพระธรรมจาริกส่วนภูมิภาคประกอบไปด้วยผู้อำนวยการสำนักงานพระธรรมจาริกส่วนภูมิภาค ซึ่งตำแหน่งผู้อำนวยการฯ จะได้รับการแต่งตั้งจากประธานคณะพระธรรมจาริก ผู้อำนวยการฯส่วนภูมิภาค มีอำนาจในการแต่งตั้งกรรมการบริหารสำนักงานพระธรรมจาริกส่วนภูมิภาคหนึ่งชุด คณะกรรมการที่ได้รับการแต่งตั้ง มีหน้าที่ในการจัดทำแผนงบประมาณประจำปี จัดหาพระธรรมจาริก จัดทำแผนยุทธศาสตร์การปฏิบัติงาน ส่งเสริมสนับสนุน กำกับติดตาม ประเมินผลการปฏิบัติงานของพระธรรมจาริกภาคสนาม การจัดการศึกษา โครงการและกิจกรรมต่างๆ

๒.๖.๓ กระบวนการทำงานของพระธรรมจาริก

โครงการพระธรรมจาริก เป็นองค์การเพื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาที่มีกลุ่มเป้าหมาย

^{๖๒} กรมการศาสนา, คู่มือพัฒนาวัดอุทยานการศึกษาในวัด ลานวัด ลานใจ ลานกีฬา, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๔๑), หน้า ๓๓.

^{๖๓} อภิชัย พันธเสน, พัฒนาชนบทไทย: สมุทัยและมรรคตอนที่ ๓ ความหวังทางออกและทางเลือกใหม่, หน้า ๒๐๖.

^{๖๔} นิธิ เอียวศรีวงศ์, มองอนาคต, พิมพ์ครั้งที่ ๕, (กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิภูมิปัญญา, ๒๕๓๗), หน้า ๑๑๘-๑๑๙.

ส่วนใหญ่เป็นชาวเขาทางภาคเหนือ พื้นที่บางส่วนในภาคตะวันตก ภาคใต้ตอนบนและภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย โดยมีการแบ่งสายงานและภาระรับผิดชอบดังนี้

๑) สายงานและงานที่รับผิดชอบ

(๑) ฝ่ายบริหารทั่วไป ฝ่ายบริหารทั่วไปมีหน้าที่ในการกำกับกำกับการใช้จ่าย การเบิกจ่ายงบประมาณ การสรุปค่าใช้จ่าย การเก็บรวบรวมเอกสารการใช้จ่าย การกำกับดูแลงานบรรพชาอุปสมบทหมู่ชาวเขาประจำปี

(๒) ฝ่ายแผนงานและโครงการ มีหน้าที่ในรวบรวมผลงานด้านวิชาการ การส่งเสริมงานวิชาการ งานวิจัย สรุปรวบรวมข้อมูล จัดทำแผนงบประมาณประจำปี จัดทำแผนยุทธศาสตร์การปฏิบัติงาน รวบรวมสรุปรายงานผลการปฏิบัติงานประจำปี

(๓) ฝ่ายบริการและเผยแผ่ จะดูแลการฝึกอบรมพระธรรมจาริก การกำกับติดตามประเมินผลพระธรรมจาริก การส่งเสริมสนับสนุน การจัดโครงการ หรือกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการอบรมและเผยแผ่พระพุทธศาสนา เช่น งานค่ายคุณธรรม บวชนครภาคฤดูร้อน ธรรมจาริกสัญจร งานทำวัตรสวดมนต์เย็นสัญจร สอนศีลธรรมในโรงเรียน เสียงตามสาย การสับเปลี่ยน โยกย้ายพระธรรมจาริก การซ่อมแซมอาคารและสนับสนุนเครื่องใช้ภาคสนาม เป็นต้น

(๔) ฝ่ายการศึกษา จะดูแลส่งเสริมสนับสนุน กำกับ ติดตามประเมินผล การจัดการเรียนการสอนของโรงเรียนสมเด็จพระพุทธชินวงศ์ โรงเรียนวัดวิเวกนาราม ศูนย์พัฒนาศักยภาพเยาวชนสตรี แก่นนำชาวพุทธ การจัดการศึกษาในระดับอุดมศึกษา ซึ่งเป็นความร่วมมือระหว่างโครงการพระธรรมจาริกกับมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่

๒) งานศูนย์อบรมศีลธรรมและเผยแผ่พระพุทธศาสนาบนพื้นที่สูง มีลักษณะคล้ายกับศูนย์อบรมประชาชนประจำตำบลของทางคณะสงฆ์ ตำแหน่งหัวหน้าศูนย์ทำหน้าที่เหมือนเจ้าคณะตำบลโดยจะมีหน้าที่กำกับ ดูแล ส่งเสริมสนับสนุน การทำงานของพระธรรมจาริกประจำอาศรม การนำเสนอโครงการ การรวบรวมรายงานประจำเดือน รวบรวมปัญหา สรุปโครงการกิจกรรม ที่แต่ละอาศรมฯ ปฏิบัติ นำส่งต่อยังสำนักงานพระธรรมจาริกส่วนภูมิภาคต่อไป นอกนั้นยังมีหน้าที่ในการเบิกจ่ายค่าตอบแทน ค่าภัตตาหาร ค่าโครงการและกิจกรรมที่แต่ละอาศรมในความรับผิดชอบของตน ได้รับการอนุมัติให้ดำเนินการ

๓) งานพระธรรมจาริกในพื้นที่จริง ได้แก่ การปฏิบัติตามกิจวัตร ๑๐ อย่าง มีการทำวัตรสวดมนต์เช้า-เย็น นั่งสมาธิเจริญภาวนา ออกรับบิณฑบาตร ทาความสะอาดบริเวณอาศรมฯ งานออกเยี่ยมเยียนชาวบ้าน บรรยายธรรมเสียงตามสาย สืบหาข้อมูลพื้นฐาน สร้างความสัมพันธ์กับหน่วยงานในพื้นที่เป็นต้น งานปฏิบัติตามนโยบาย เช่น ด้านการตกแต่งอาศรมพระธรรมจาริกให้เป็นรมณีสถานให้เป็นศูนย์กลางของชุมชน จัดทำศูนย์การเรียนรู้อาศรมฯต้นแบบ การจัดตั้งสโมสรเยาวชนชาวไทยภูเขา การจัดตั้งกองทุนพัฒนางานอาศรมพระธรรมจาริก การส่งเสริมสนับสนุนการปฏิบัติตามภารกิจหลัก ๖ ประการ จัดโครงการค่ายคุณธรรม โครงการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน โครงการทำวัตรสวดมนต์เย็นสัญจร โครงการพระธรรมจาริกสัญจร การสอนศีลธรรมในโรงเรียน การอบรมวิชาชีพ โครงการแกนนำยุวพุทธ เป็นต้น

๔) การได้มาซึ่งพระธรรมจาริก มีอยู่ ๒ วิธี คือ

(๑) การเปิดรับสมัครพระภิกษุสามเณร ที่พร้อมจะขึ้นปฏิบัติงานในหมู่บ้านชาวเขา โดยต้องมีคุณสมบัติตามที่ระเบียบพระธรรมจาริก ปี ๒๕๓๙ เช่น ต้องจบนักธรรมชั้นตรี หรือชั้นประถมปีที่ ๖ มีอายุไม่เกิน ๔๕ ปี ไม่เป็นพระสงฆ์ฆาติการ เป็นต้น

(๒) เป็นพระภิกษุสามเณรที่อยู่ภายใต้การดูแลของโครงการพระธรรมจาริกมาก่อน หมายถึงได้รับการบรรพชาอุปสมบทในโครงการฯ และศึกษาจนจบมัธยมศึกษาตอนปลาย เข้าศึกษาในระดับอุดมศึกษา ในช่วงที่กำลังศึกษาระดับอุดมศึกษา (ป.ตรี) จะต้องขึ้นปฏิบัติงานเป็นพระธรรมจาริกในหมู่บ้านชาวเขาอย่างน้อยเดือนละ ๒๐ วัน ที่เหลืออีก ๑๐ วัน ต้องลงมาเรียนที่สำนักงานพระธรรมจาริกส่วนภูมิภาคหรือที่มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่ ในบางช่วงเวลา

๕) การได้มาซึ่งชาวเขาที่จะบวชในแต่ละปี ตั้งแต่ปีแรกของการจัดตั้งองค์กร มีโครงการหนึ่งที่ดำเนินการเป็นประจำทุกปี คือ งานบรรพชา-อุปสมบทหมู่ชาวเขา โดยผู้บรรพชา-อุปสมบท จะแบ่งเป็น ๒ กลุ่ม กลุ่มที่ ๑ ผู้บวชเรียน การบวชเรียนส่วนใหญ่จะเป็นเยาวชนชาย ที่มีอายุประมาณ ๑๒-๑๙ ปี โดยในโครงการพระธรรมจาริกจะดูแลแบบฟรีทุกอย่าง ตั้งแต่ระดับชั้นมัธยมศึกษาจนจบปริญญาตรี กลุ่มที่ ๒ ผู้บวชชั่วคราว การบวชชั่วคราวส่วนใหญ่จะเป็นผู้มีอายุตั้งแต่ ๒๐ ถึง ๖๐ ปี สำหรับผู้บวชชั่วคราวจะมีการอบรมพุทธประวัติ ธรรมวินัย และพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนาที่จำเป็น ต้องนำไปใช้ในพื้นที่ ระยะเวลาของการบวชประมาณ ๑๕-๒๐ วัน การได้มาของผู้บวชทั้งสองกลุ่ม จะเป็นหน้าที่ของพระธรรมจาริกในพื้นที่ โดยจะต้องแสวงหาผู้ที่มีความเลื่อมใสศรัทธาในพระพุทธศาสนาที่แสดงเจตนาจะบวช หลังจากนั้นให้ทำการฝึกซ้อมการบวชก่อนนำตัวไปรายงานตัวต่อผู้รับผิดชอบงานบรรพชา-อุปสมบทหมู่ชาวเขาประจำปีต่อไป

บทที่ ๓

ปัญหา อุปสรรคของการเผยแผ่พระพุทธศาสนาบนพื้นที่สูง

การศึกษาวิจัยเรื่องแนวทางการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระบัณฑิตอาสาพัฒนาชาวเขาบนพื้นที่สูง ในบทนี้มีเนื้อหาเกี่ยวกับปัญหา อุปสรรคของการเผยแผ่พระพุทธศาสนาไปสู่ประชาชนทุกพื้นที่ เช่นเดียวกับในเขตการปกครองคณะสงฆ์ในเขตภาคเหนือ ซึ่งมีชนเผ่าอาศัยอยู่เป็นจำนวนมาก ส่วนใหญ่มักจะมีถิ่นอาศัยในเขตป่าเขาที่ห่างไกลจากตัวเมือง การมีถิ่นฐานอยู่ห่างไกลความเจริญที่งานบริการของภาครัฐเข้าไปไม่ถึง หรือการคมนาคมลำบาก ภาครัฐไม่สามารถให้บริการได้เต็มรูปแบบ เป็นเหตุให้วิถีชีวิตของชนเผ่ามีความยากลำบากกว่ากลุ่มคนที่อยู่ในเมืองใหญ่ที่มีความเจริญ ในขณะที่ปัจจัยในการดำรงชีวิตเป็นไปแบบไม่สมบูรณ์ มีปัญหาทั้งในด้านบ้านเรือนที่อยู่อาศัย อาหารการกิน เสื้อผ้า เครื่องนุ่งห่ม ยารักษาโรคที่ขาดแคลน ความยากจน เกิดปัญหาสุขภาพเสียด และปัญหาทั้งหลายที่ทำให้เกิดทุกข์เหล่านี้ เป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้ชนเผ่าดังกล่าวหาเครื่องยึดเหนี่ยวทางด้านจิตใจ พระสงฆ์ที่เข้าไปมีบทบาทในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้กับชาวเขาบนพื้นที่สูงก็ประสบปัญหา อุปสรรคนานัปการในการดำเนินงานด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ในบทนี้จึงมีเนื้อหา ดังนี้

- ๓.๑ ความหมายและแนวคิดการเผยแผ่พระพุทธศาสนา
- ๓.๒ ที่มาของปัญหา อุปสรรคในการดำเนินการเผยแผ่พระพุทธศาสนา
- ๓.๓ ปัญหา อุปสรรคของการดำเนินการเผยแผ่พระพุทธศาสนา
 - ๓.๓.๑ ด้านอวาสสัปปายะ ที่อยู่อาศัย
 - ๓.๓.๒ ด้านโคจรสัปปายะ การทางเดิน
 - ๓.๓.๓ ด้านภัสสสัปปายะ การสื่อสาร สนทนา พุทธคุณ การฟัง
 - ๓.๓.๔ ด้านบุคคลสัปปายะ บุคคลที่อยู่ร่วมกัน
 - ๓.๓.๕ ด้านโภชนสัปปายะ อาหารที่บริโภคน
 - ๓.๓.๖ ด้านอุตุสัปปายะ อากาศตามฤดูกาล
 - ๓.๓.๗ ด้านอิริยาบถสัปปายะ อิริยาบถอันเป็นที่สบาย การเคลื่อนไหว
- ๓.๔ แนวทางแก้ไขปัญหาอุปสรรคของการเผยแผ่พระพุทธศาสนาบนพื้นที่สูง

๓.๑ ความหมายและแนวคิดการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

๓.๑.๑ ความหมายการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

การเผยแผ่ คือ การทำให้ขยายออกไป การทำให้ขยายวงกว้างออกไป ทำให้แพร่หลายออกไป การเผยแผ่พระพุทธศาสนาจึงได้แก่ การดำเนินงานเพื่อให้หลักธรรมคำสั่งสอนในพระพุทธศาสนาแพร่หลายออกไปในทุกสารทิศ มีผู้ศรัทธาเลื่อมใส เคารพ ยำเกรงในพระรัตนตรัย น้อมนำเอาหลักธรรมในพระพุทธศาสนาไปประพฤติปฏิบัติ^๑

หลักประโยชน์ ๓ คือวิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนา โดยยึดหลักประโยชน์และความสุขของมหาชนเป็นที่ตั้ง ถือเป็นวัตถุประสงค์หลักในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาดังที่พระพุทธเจ้าทรงประทานโอวาทให้แก่เหล่าพระสาวกชุดแรกที่ทรงสั่งสอนให้ไปประกาศพรหมจรรย์ ว่า “พวกเธอจงเที่ยวจาริก เพื่อประโยชน์และความสุขแก่ชนหมู่มา เพื่ออนุเคราะห์โลกเพื่อประโยชน์แก่กุลและความสุขแก่เทพและมนุษย์ พวกเธออย่าได้ร่วมทางทางเดียวกันสองรูป จงแสดงธรรมงามในเบื้องต้น งามในที่สุด จงประกาศพรหมจรรย์พร้อมทั้งอรรถทั้งพยัญชนะครบบริบูรณ์บริสุทธิ สัตว์ทั้งหลายจำพวกที่มีธุลีคือกิเลสในจักขุน้อยมีอยู่ เพราะไม่ได้ฟังธรรมย่อมเสื่อม ผู้รู้ทั่วถึงธรรมจักมี”^๒

พระพุทธพจน์นี้ เป็นเครื่องชี้ชัดถึงบทบาทสำคัญของการสื่อหลักธรรมในพระพุทธศาสนา โดยเป็นหลักการและนโยบายในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของเหล่าพุทธสาวกจนตราบเท่าปัจจุบันนี้ ทั้งนี้เพื่อประโยชน์สุขแก่มนุษย์ โดยหลักการก็คือ ให้เกิดประโยชน์สุขตามพุทธประสงค์ ๓ ประการ คือ^๓

- ๑) ภูมิธัมมิกัตถประโยชน์ ประโยชน์ในชาตินี้
- ๒) สัมปรายิกัตถประโยชน์ ประโยชน์ในชาตินี้
- ๓) ปรมัตถประโยชน์ ประโยชน์อย่างยิ่ง

ประโยชน์ คือ ผลตอบสนอง ได้รับสืบมาจากพฤติกรรมที่ประกอบไปด้วยกุศลกรรมที่พระพุทธศาสนาถือเป็นหลักสำคัญ เพราะก่อให้เกิดผลเป็นความสุข ความมั่งคั่งบริบูรณ์ ความไปเกิดในสุคติโลกสวรรค์ และจุดมุ่งหมายปลายทางของชีวิตที่ถือเป็นสุขสงบเย็น เป็นชีวิตที่อยู่จบพรหมจรรย์ สิ้นทั้งปวง

การที่พระพุทธองค์ประสงค์ให้เกิดประโยชน์แก่มหาชน คือเกิดเป็นความสุขนั้น ทรงหมายเอาลักษณะสุขที่สืบเนื่องจากการดับ อาจจำแนกออกเป็น ๓ ประการ คือ^๔

- ๑) ดับอวิชชา หมายถึง การเกิดญาณทัศนะอันสูงสุด

^๑ราชบัณฑิตสถาน, พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตสถาน พ.ศ. ๒๕๒๕, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร: อักษรเจริญทัศน์, ๒๕๒๖), หน้า ๔๗๘.

^๒ที.ม. (ไทย) ๔/๓๒/๔๐.

^๓พ.จ. (ไทย) ๓๐/๖๗๓/๓๓๓.

^๔พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), พุทธธรรม, พิมพ์ครั้งที่ ๗, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๑), หน้า ๕๒.

๒) ดับกิเลส หมายถึง กำจัดความชั่วร้าย และของเสียต่าง ๆ ภายในจิตใจ หหมดเหตุจะทำให้เกิดปัญหาความเดือดร้อนวุ่นวายต่าง ๆ แก่ชีวิตและสังคม

๓) ดับทุกข์ หมายถึง หหมดความทุกข์ บรรลุประโยชน์สูงสุด เกิดเป็นสุขที่นิรันดร์

ความสุขถือเป็นความสำคัญอย่างยิ่งในการปฏิบัติธรรมทางพระพุทธศาสนา กล่าวให้ชัดเจนก็คือ การปฏิบัติตามหลักธรรมเพื่อให้เกิดเป็นประโยชน์สุข เริ่มแต่ขั้นต้น คือ บุญ มีพุทธพจน์รับรองว่า “บุญเป็นชื่อของความสุข”^๕ คนจะถึงความสุขได้ต้องมีศีลเป็นพื้นฐาน ในการบำเพ็ญเพียรทางจิตหรือเจริญภาวนา ศีลถือเป็นตัวทำให้เกิดจิตนิ่ง เกิดเป็นฌาน ความสุขก็เป็นองค์ประกอบของฌาน ฌานยิ่งสูงขึ้นก็ยิ่งประณีตขึ้น เป้าหมายของพระพุทธศาสนา คือ นิพพาน ก็เป็นสุขเป็นบรมสุขด้วย ดังพุทธพจน์ว่า นิพพานเป็นสุขอย่างยิ่ง^๖

ประโยชน์สุขถือเป็นความชัดเจนในคำสอน พุทธศาสนามุ่งหมายความสุขด้วยข้อปฏิบัติให้ถึงสุข มิใช่บรรลุด้วยความทุกข์ หรือด้วยข้อปฏิบัติที่เป็นทุกข์ แต่มีข้อที่ต้องระวังคือ ผู้ปฏิบัติต้องไม่ติดใจหลงใหลความสุขที่ขึ้นแก่ตน ไม่ปล่อยให้ความสุขที่เกิดขึ้นนั้นครอบงำจิตใจของตน ต้องเป็นอิสระสมบูรณ์จากกิเลสทั้งปวง จึงถือเป็นความสุขที่เป็นจุดหมายปลายทางพระพุทธศาสนา ประโยชน์สุข ๓ ประการที่ยกไว้เบื้องต้น จนเกิดได้ก็ด้วยการนำหลักธรรมในพระพุทธศาสนาไปปฏิบัติอย่างแท้จริง โดยกระทำให้เกิดประโยชน์แก่ตนเองก่อน ในขณะเดียวกันก็มองถึงเพื่อนมนุษย์รอบข้างด้วยการแผ่เมตตาประโยชน์ที่ตนได้ปฏิบัติตามจนเกิดผล การเผยแผ่พระพุทธศาสนาจึงมุ่งที่จะพัฒนาศักยภาพของมนุษย์ที่มองประโยชน์ทั้งที่จะเกิดกับตนเองและผู้อื่น มีสติเป็นตัวจัดความไม่ประมาท โดยตระหนักถึงผลของกุศลกรรม เป็นตัวกำหนดทิศทางในการกระทำให้เกิดประโยชน์ทั้ง ๓ ประการดังกล่าว

นอกจากเป้าหมายที่เป็นอุดมการณ์ของการเผยแผ่พุทธธรรมของพุทธบริษัทดังกล่าวมาแล้วนั้น พระพุทธศาสนายังมีหลักการที่ถือเป็น หัวใจของพระพุทธศาสนาปรากฏในโอวาทปาฏิโมกข์ ซึ่งพระพุทธเจ้าทรงประทานแก่พระอริยสาวก ๑,๒๕๐ รูป ณ ในวันเพ็ญเดือน ๓ ที่บัดนี้เรียกว่า วันมาฆบูชา โดยสาระ คือ

๑) การไม่ทำบาปทั้งปวง

๒) การทำกุศลให้ถึงพร้อม

๓) การทำจิตของตนให้ผ่องแผ้ว^๗

ในเทคนิควิธีการสอนของพระพุทธเจ้านั้น พระองค์ทรงเน้นตระหนักถึงศักยภาพของมนุษย์ ด้วยทรงเห็นว่า มนุษย์เป็นผู้ฝึกได้ มนุษย์สามารถที่จะรู้ตามได้ฝึกฝนตามหลักการที่แสดง การมองเช่นนี้เป็นการมองที่ศักยภาพทางปัญญาของมนุษย์มากกว่ามองในแง่ความแตกต่างในด้านทางร่างกาย ซึ่งถือเป็นหลักใหญ่หลักหนึ่งที่น่าไปสู่การรับสมาชิก การพยายามที่จะทำให้เห็นอุดมการณ์

^๕ ชุ.อิตติ. (ไทย) ๒๕/๒๐๐/๒๔๐

^๖ ม.ม. (ไทย) ๑๓/๒๘๗/๒๘๑.

^๗ ที.ม. (ไทย) ๑๐/๙๐/๔๓-๔๔

ที่เป็นเหมือนการมองมนุษย์ทุกคนที่จิตใจ มากกว่ามองรูปลักษณ์ที่แสดงออกมาภายนอก อันจะไปสู่ การรับฟังคำสอนและนำไปปฏิบัติให้เกิดประโยชน์สูงสุดตามที่พระพุทธองค์ทรงแสดงไว้

จากพระพุทธพจน์ที่ยกมานี้เป็นการประกาศพระพุทธศาสนา ที่ผู้เป็นสาวกต้องยึดถือ ปฏิบัติตนและทำการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในสถานที่ต่าง ๆ ที่ได้จาริกไป ซึ่งถือเป็นหัวใจของการ ประกาศให้เห็นเป็นจุดเด่นหรือลักษณะพิเศษว่า การปฏิบัติทั้ง ๓ ประการ โดยถือเอาประโยชน์ของ มหาชนเป็นหลักใหญ่ คือ หลักการทางพระพุทธศาสนาในการเผยแผ่ท่ามกลางกลุ่มศาสนาและ เจ้าลัทธิต่าง ๆ ในขณะนั้น

๓.๑.๒ การเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์

การเผยแผ่พระพุทธศาสนาได้แพร่หลายไปทั่วทุกสารทิศ ทั้งจำนวนผู้เผยแผ่และจำนวน ของผู้ที่นับถือพระพุทธศาสนาก็มีจำนวนมากยิ่งขึ้น ต้องยอมรับว่าองค์ที่สำคัญ คือองค์ครูผู้เผยแผ่ นั้นคือ พระสงฆ์ทำให้กองทัพธรรมซึ่งมีพระพุทธเจ้าเป็นพระธรรมราชา มีพระสาวกเป็นธรรม เสนาบดี มีพระมหาโมคคัลลานะเป็นธรรมเสนาช้าย มีบทบาทสำคัญยิ่งในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา การวิจัยในครั้งนี้จะเลือกนำเสนอพระสงฆ์ในสมัยพุทธกาล สมัยหลังพุทธกาล และสมัยปัจจุบัน ที่ท่าน ได้ทำงานในเรื่องของการเผยแผ่พระพุทธศาสนาที่สำคัญ ๆ เฉพาะบางรูปเท่านั้นมาเป็นตัวอย่าง เพื่อให้มองเห็นภาพรวมในรูปแบบวิธีการของการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

ในสมัยต้นรัตนโกสินทร์ เป็นสมัยที่มีรูปแบบในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาหลากหลาย ยิ่งขึ้น ในสมัยนี้จะไม่เน้นการสร้างวัดวาอาราม จะเน้นการพัฒนาที่ตัวบุคคลคือมีการพัฒนาการศึกษา เช่น สร้างโรงเรียน การจัดพิมพ์หนังสือธรรมะ และการนำเทคโนโลยีสมัยใหม่มาใช้ในการเผยแผ่พระ พุทธมากขึ้น รูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในสมัยนี้ สรุปได้ตั้งแต่ มีการตรากฎคณะสงฆ์และตรา พระราชบัญญัติลักษณะปกครองสงฆ์ (พ.ศ. ๒๔๔๕) เพื่อเป็นแนวทางในการบริหาร การสถาปนา มหาวิทยาลัยสงฆ์ ๒ แห่ง คือ มหามกุฏราชวิทยาลัย ที่วัดบวรนิเวศวิหาร และมหาจุฬาลงกรณราช วิทยาลัย ที่วัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์ เพื่อเป็นที่ศึกษาพระไตรปิฎกและวิชาชั้นสูง โดยพระ ปิยมหาราชเจ้า การจัดพิมพ์พระไตรปิฎก การชำระพระไตรปิฎก การอุปถัมภ์การศึกษาภาษาบาลีและ การศึกษาธรรมการสนับสนุนให้มีการแต่งหนังสือธรรมะในรูปแบบต่าง ๆ การออกหนังสือวารสาร เกี่ยวกับการเผยแผ่พระพุทธศาสนา และการนิพนธ์และแต่งหนังสือธรรมะขึ้นมาหลายเล่ม^๔

พระพรหมวชิรญาณ (ประสิทธิ์ เขมงฺกโร)^๕ ได้กล่าวถึงบทบาทการเผยแผ่ พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในประเทศไทยนั้น พอสรุปได้ว่า การเผยแผ่พระพุทธศาสนาตั้งแต่สมัย สุโขทัย ล้านนาอยุธยา จนถึงรัตนโกสินทร์โดยทั่วไปแล้วนิยมใช้รูปแบบและวิธีการดั้งเดิม คือ อาศัย

^๔ เสถียร โพธิ์นันทะ, ประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนา ฉบับมุขปาฐะ ภาค ๒ (กรุงเทพมหานคร: มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๓๖), หน้า ๒๔๗.

^๕ พระพรหมวชิรญาณ (ประสิทธิ์ เขมงฺกโร), วิถีแห่งพระธรรมทูต, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๖), หน้า ๑๒๙.

พระมหากษัตริย์ทรงอุปถัมภ์และควบคุมนโยบาย การพัฒนากิจกรรมคณะสงฆ์และศาสนจักรอิงอาศัยกันอยู่กับอาณาจักรทุกยุคทุกสมัย วิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในรูปแบบดังกล่าวมักปรากฏออกมาในรูปแบบของการเทศน์เป็นหลัก ส่วนวิธีการเผยแผ่โดยอ้อมนั้นจะแฝงมาในรูปแบบของการสร้างถาวรวัตถุต่าง ๆ เช่น วัดวาอาราม โบสถ์ วิหาร และการใช้วัดเป็นสาธารณสถาน สำหรับให้บริการประชาชนในด้านต่าง ๆ เช่น โรงเรียน โรงพยาบาล ที่พักสโมสร ที่ประชุม^{๑๐}

กรมการศาสนา อันเป็นหน่วยงานฝ่ายศาสนูปถัมภ์ของราชอาณาจักร ได้ฟื้นฟูจัดให้มีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาขึ้นในปี พ.ศ. ๒๕๐๗ ถึง พ.ศ. ๒๕๐๘ โดยมีจุดมุ่งหมายในการเสริมสร้างศรัทธาประชาชน ให้ยึดมั่นในพระพุทธศาสนาให้มีศีลธรรมประจำใจ มีความเคารพรักต่อประเทศชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ และเพื่อให้มีความเข้าใจอันดีระหว่างชนที่นับถือศาสนาต่าง ๆ ได้ทดลองดำเนินงานโดยวิธีอาราธนาพระเถระผู้ใหญ่เป็นหัวหน้าคณะอำนวยความสะดวกออกจาริกประกาศพระศาสนาในถิ่นต่าง ๆ ในรูปแบบงานพระธรรมทูต นับว่าเป็นวิธีการที่ได้ผลเป็นทวีคูณ กรมการศาสนาจึงมอบถวายการดำเนินงานพระธรรมทูตให้เป็นกิจกรรมถาวรของคณะสงฆ์

มหาเถรสมาคม จึงมีมติให้รับงานเผยแผ่พระพุทธศาสนาในรูปแบบของพระธรรมทูตนี้ให้เป็นกิจกรรมถาวร โดยตั้งเป็นกองงานพระธรรมทูตขึ้นดำเนินการ ตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๐๙ เป็นต้นมา โดยมอบหมายให้ สมเด็จพระวันรัต (ปุ่น) เป็นแม่กองงานพระธรรมทูต สมเด็จพระมหาธีรวงศ์ (พิมพ์) เป็นรองแม่กองงานพระธรรมทูต รูปที่ ๑ พระอุบาลีคุณูปมาจารย์ (ธีร์) เป็นรองแม่กองงานพระธรรมทูต รูปที่ ๒ ครั้งต่อมาเมื่อสมเด็จพระวันรัต ได้รับสถาปนาขึ้นเป็นสมเด็จพระสังฆราช สมเด็จพระมหาธีรวงศ์ มรณภาพ มหาเถรสมาคมจึงมีมติมอบให้ พระอุบาลีคุณูปมาจารย์ เป็นแม่กองงานพระธรรมทูต และมอบหมายให้พระพุทธพจนวราภรณ์ (ทองเจือ) เป็นรองแม่กองงานพระธรรมทูต รูปที่ ๑ มอบให้ พระพรหมคุณาภรณ์ (เกี้ยว) เป็นรองแม่กองงานพระธรรมทูต รูปที่ ๒

กองงานพระธรรมทูตได้มีการปรับเปลี่ยนคณะทำงานตามยุคสมัย ซึ่งได้มีการแผ่ขยายขอบข่ายงานเป็นหลายฝ่าย แต่ยังคงระเบียบที่จะให้พระธรรมทูตได้ยึดถือเป็นหลักปฏิบัติ ดังนั้น ในปี พ.ศ. ๒๕๓๓ ในการประชุมปัจฉิมนิเทศงานพระธรรมทูตในที่ประชุมจึงมีมติให้วางระเบียบขึ้น เพื่อความสะดวกต่อการปฏิบัติงาน เพราะแต่เดิมนั้นไม่มีระเบียบเพื่อถือเป็นหลักปฏิบัติได้ ปี พ.ศ. ๒๕๓๔ โดยคำสั่งแม่กองงานพระธรรมทูต ได้แบ่งคณะทำงานเพื่อดำเนินการในเรื่องนี้อย่างชัดเจน จนกระทั่งได้ระเบียบกองงานพระธรรมทูตออกมาใช้เป็นยึดถือปฏิบัติสืบมา

การเผยแผ่พระพุทธศาสนาในประเทศไทย ตั้งแต่สมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น จนถึงสมัยรัตนโกสินทร์ตอนปลาย ได้อาศัยพระมหากษัตริย์ทรงอุปถัมภ์ จึงทำให้งานเผยแผ่พระศาสนาเจริญขึ้นไปเรื่อย ๆ จนทำให้มีระเบียบกองงานพระธรรมทูตขึ้นมา จนสามารถทำให้พระธรรมทูตนำไปเป็นแนวทางปฏิบัติ แล้วไปเผยแผ่พระศาสนาอย่างเป็นระบบถูกต้องตามหลักธรรมวินัย

^{๑๐} สำนักฝึกอบรมพระธรรมทูต กองงานพระธรรมทูต ,เอกสารการบรรยายในการอบรมพระธรรมทูต รุ่นที่ ๑, (กรุงเทพมหานคร: วัดปากน้ำ ภาษีเจริญ, ๒๕๓๘), หน้า ๓.

การเผยแผ่พระพุทธศาสนาเป็นภาระหรือหน้าที่หนึ่งที่พระสงฆ์จะต้องทำ แม้โดยความจริงการเผยแผ่พระพุทธศาสนา จะต้องช่วยกันของพุทธบริษัททั้งสิ้น แต่ภาระหนักก็ยังตกเป็นหน้าที่ของพระสงฆ์ ทั้งนี้ดังที่ได้กล่าวแล้วข้างต้นว่า พระสงฆ์มีเวลาศึกษาธรรมวินัยมากกว่าชาวบ้าน ประกอบกับการเผยแผ่ธรรม ได้ถูกมอบหมายจากพระพุทธองค์ ตั้งแต่เริ่มแรกของการเผยแผ่พระพุทธศาสนาประจำชนทั่วไปจึงมองว่า พระสงฆ์เป็นธรรมาทายาทของพระพุทธเจ้า บทบาทหน้าที่ของพระสงฆ์ตามพระไตรปิฎกได้แก่การเป็นผู้ปฏิบัติธรรมตามคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าเพื่อให้บรรลุพ้นทุกข์และสั่งสอนคนทั่วไปให้พ้นทุกข์ตาม หน้าที่การเทศนาสั่งสอนธรรมอันเป็นการเผยแผ่และสืบทอดต่อพระศาสนา เป็นหน้าที่โดยตรงของพระสงฆ์^{๑๑}

๓.๓.๑ กระบวนการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

การเผยแผ่เป็นกระบวนการพัฒนาศักยภาพของมนุษย์ในด้านการเรียนรู้ ซึ่งมีผลต่อการประพฤติปฏิบัติและการตัดสินใจในการดำเนินชีวิต การเผยแผ่อาจกระทำได้ในหลายช่องทาง ได้แก่ การพูดคุย การโฆษณา การประชาสัมพันธ์ การจัดอบรม การแจกเอกสาร การชักชวนเข้าร่วมกิจกรรม การเทศนาทางวิทยุกระจายเสียง การบรรยายธรรมทางโทรทัศน์ เป็นต้น เกี่ยวกับการเผยแผ่ธรรมะ

พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) ให้ทรรศนะในมิติแห่งเศรษฐศาสตร์ว่า การประกันคุณภาพมี ๔ อย่าง เรียกว่า ปัจจัย ๔ ในการที่พวกเราจะเทศน์จะสอนแต่ละครั้ง จะต้องมีส่วนตอนด้วยกัน ถ้าท่านรับประกันกระบวนการใน ๔ ขั้นตอนนี้ ดูแลอย่างครบถ้วน การเทศน์การสอนธรรมะของท่านจะมีคุณภาพ เป็นที่น่าเชื่อถือ ต้องมีปัจจัย ๔ อย่าง คือ

Input ปัจจัยนำเข้า

Process ปัจจัยกระบวนการ

Output ปัจจัยผลิต

Impact ปัจจัยผลกระทบ

ปัจจัยนำเข้า (Input) หมายถึง ตัวป้อน เวลาท่านไปสอนธรรม ท่านต้องมีธรรมเป็นตัวป้อน ขอเปรียบเทียบกับการผลิตสับประรดกระป๋องที่เราส่งไปขายต่างประเทศ ตัวป้อนของโรงงานสับประรดก็คือเงินที่ลงทุนไป คนงาน และก็สับประรดที่ลงทุนไปซื้อ มา ป้อนเข้าไปในโรงงาน มันก็จะเข้าไปในกระบวนการผลิต ในปัจจัยกระบวนการ (Process) พอผลสับประรดมาถึงโรงงาน ฝ่ายปอกก็ปอก ฝ่ายล้างก็ล้าง ฝ่ายสับก็สับ ฝ่ายบรรจุกระป๋องก็ใส่ลงกระป๋องแล้วก็ปิดกระป๋อง ผลผลิตออกมา เช่นจะให้หวานเท่าไร แล้วก็ไม่เสีย ไม่เน่า แล้วก็สับประรดสวยทุกชิ้น เรียกว่า ปัจจัยผลผลิต (Output)

ปัจจัยกระบวนการ ก็คือ วิธีการนำเสนอ วิธีการเทศน์ วิธีการเผยแผ่ มีสื่ออุปกรณ์ผลผลิตที่ออกมา Output ก็คือ คนฟัง อยู่ฟังจนจบรายการและได้อะไรติดใจกลับไปผลกระทบ Impact ที่

^{๑๑} ภัทรพร สิริกาญจน์ , “ความสำคัญของพระสงฆ์ต่อชาวไทย”, พ.ศ.ล. ปีที่ ๒๙ ฉบับที่ ๑๙๖ (ก.ค.-ส.ค. ๒๕๓๘), หน้า ๖๑.

ตามมาก็คือ จากปากต่อปากพูดถึงเราว่าเทศน์ดีเหลือเกิน ถิ่นเทศน์เพิ่ม มีชื่อเสียง ผู้ฟังเกิดความเลื่อมใสและปฏิบัติตามคำสอนได้ มีการเปลี่ยนพฤติกรรมไปในทางที่ดี เหล่านี้ก็จัดเป็นผลกระทบ^{๑๒}

๑) องค์ประกอบในการเผยแผ่

- (๑) นโยบาย
- (๒) บุคลากร (ผู้ทำงาน)
- (๓) ทรัพยากร (คน สถานที่ อุปกรณ์ บรรยากาศ เป็นต้น)
- (๔) ช่องทาง (โอกาส)
- (๕) การสนับสนุน ซึ่งประกอบด้วย - ความสะดวก - ค่าตอบแทน - กำลังใจ - การ

ตัดสินใจ

๒) ประเภทของการเผยแผ่

- (๑) สังคมกรรม/สังคมประเพณี - การชี้ชวน - การเสนอให้ - การบังคับ
- (๒) องค์กร/การจัดองค์กร
 - บุคคล - คณะบุคคล - ทีมงาน - กระบวนการ
- (๓) การใช้ยุทธวิธี - การแทรกแซง - การเลียนแบบ - การแข่งขัน - การสมรส - การ

จัดตั้งโรงเรียน

๓) วัตถุประสงค์ของการเผยแผ่

- (๑) เพื่อแจ้งเรื่องราวต่างๆ ที่ตนต้องการให้คนอื่นทราบและเห็นคล้อยตาม
- (๒) เพื่อให้ผู้อื่นได้รับประโยชน์จากการเผยแผ่
- (๓) เพื่อสื่อให้เกิดความเข้าใจและรวมเป็นพวกเดียวกัน
- (๔) เพื่อแสดงบทบาทที่ตนมีอยู่
- (๕) เพื่อสนองความต้องการของสังคม

๔) ประโยชน์ของการเผยแผ่

- (๑) ทำให้ทราบข่าวสารที่มีคุณค่าและประโยชน์สำหรับชีวิต
- (๒) ทำให้เกิดความรู้ความเข้าใจในแนวทางการประพฤติปฏิบัติ
- (๓) ทำให้ได้รับการกระตุ้นให้เกิดการประพฤติและปฏิบัติที่ถูกต้อง
- (๔) ทำให้ผู้รับการเผยแผ่เกิดศรัทธาเลื่อมใส
- (๕) สร้างความสามัคคีให้เกิดขึ้นในชุมชน

๕) หลักการเผยแผ่ตามแนวพระพุทธศาสนา ธรรมะอย่างเดียวกันหรือหัวข้อเดียวกัน แต่ถ้าหากผู้สื่อมีทักษะต่างกัน ผลสัมฤทธิ์ในการเผยแผ่ก็แตกต่างกันด้วย ดังนั้น ในการเผยแผ่ธรรมะหรือการสื่อธรรมะจึงจำเป็นที่จะต้องรู้หลักการ ซึ่งอาจกล่าวได้ดังนี้

- (๑) นำเสนอ

^{๑๒} พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), การเผยแผ่เชิงรุก, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๘), หน้า ๕๔.

- (๒) โน้มน้าวจิตใจ
- (๓) นำปฏิบัติ
- (๔) ตอบคำถาม
- (๕) แสดงความเป็นมิตร

๕.๑ วิธีการเผยแพร่

- (๑) พูดคุย
- (๒) ปาฐกถา
- (๓) บรรยาย
- (๔) อภิปราย
- (๕) สอน
- (๖) ใช้เอกสาร
- (๗) แจกอาภรณ์

๕.๒ กระบวนการเผยแพร่

- (๑) วางแผน
- (๒) สร้างบุคลากร
- (๓) พัฒนาบุคลากร
- (๔) จัดส่งบุคลากร
- (๕) ให้การสนับสนุนบุคลากร
- (๖) ประเมินผล

๕.๓ เนื้อหาของเรื่องที่จะนำมาเผยแพร่

เนื้อหาของเรื่องที่จะนำมาเผยแพร่ตามแนวทางแห่งพุทธะ มี ๕ ประการ คือ

(๑) สัจจะ ได้แก่ เรื่องที่เสนอต่อมวลชนนั้นต้องเป็นเรื่องจริง เสนอหรือเอกสารตามความเป็นจริงไม่บิดเบือน

(๒) ตถตา เรื่องแท้ เรื่องที่เสนอหรือส่งสารนั้นต้องเป็นเรื่องแท้ เสนอตามสภาพที่แท้จริง ไม่คาดเดา ไม่แต่งแต้มใส่สีตีไข่

(๓) กาละ เรื่องที่เสนอนั้นต้องเหมาะสมกับกาลเวลา

(๔) ปิยะ เรื่องที่เสนอนั้นเป็นเรื่องที่คนชอบ หรือเสนอโดยวิธีที่ผู้รับสารชื่นชอบ

(๕) อัตถะ เรื่องที่เสนอหรือส่งสารนั้นต้องเป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม แต่ในบางครั้งบางสถานการณ์ผู้ส่งสารอาจต้องพิจารณาด้วยปัญญาว่า บางเรื่องอาจไม่เหมาะกับเวลา อาจจะไม่เป็นที่พอใจของคนบางกลุ่มบางคน แต่เมื่อเสนอเรื่องนั้นไปแล้วเกิดประโยชน์ต่อมหาชน ผู้ส่งสารอาจจะต้องกระทำหรือควรกระทำ^{๑๓}

^{๑๓} มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น, คู่มืออบรมนักเทศน์, (ขอนแก่น: หจก. โรงพิมพ์คลังนานาวิทยา, ๒๕๔๕), หน้า ๔๘.

๖) คุณสมบัติของผู้เผยแพร่ตามแนวพระพุทธศาสนา การสื่อสารเพื่อเผยแพร่ธรรมะในทางพระพุทธศาสนาเป็นการสื่อสารระหว่างบุคคลบ้าง การสื่อสารระหว่างกลุ่มบ้าง ในปัจจุบันการสื่อสารมวลชนได้เข้ามามีบทบาทมากขึ้น จะเป็นการสื่อสารรูปแบบใดก็ตาม สิ่งที่ต้องให้ความสำคัญมากก็คือตัวของผู้สื่อสารหรือผู้ส่งสารนั่นเอง สมาน งามสนิท ได้กล่าวถึงคุณสมบัติของผู้ส่งสารที่พึงประสงค์ตามแนวทางแห่งพุทธศาสนาโดยอธิบายตามหลักแห่งสัปปริสธรรม ๗ ดังนี้

(๑) มีธัมมัญญตา เป็นผู้รู้ธรรมะคือหลักการ หลักความจริง เนื้อหาสาระของเรื่องที่จะสื่อสาร รู้แจ้งแทงตลอดในทฤษฎีและปฏิบัติในศาสตร์และศิลป์ของตน

(๒) มีอิตถัญญตา รู้จักเนื้อหาสาระ ความหมาย ความมุ่งหมาย วัตถุประสงค์ของการสื่อสารที่แน่นอน ชัดเจน

(๓) มีอิตถัญญตา รู้จักตนเอง รู้ว่าตนคือใคร มีความพร้อม หรือไม่พร้อมอย่างไร การรู้จักตนเป็นสิ่งที่สำคัญยิ่ง เมื่อเรารู้จักตนเองดีแล้ว จะนำไปสู่การยอมรับตนแล้วจะเปิดเผยตน สามารถสื่อสารภายในตนได้อย่างดีเยี่ยม ผู้ที่สามารถสื่อสารภายในตนได้ดี จะเป็นผู้ที่สามารถรับรู้ วิเคราะห์ สังเคราะห์ และมีวิจารณ์ญาณที่สุ่มรอบคอบมีเหตุมีผล ทำให้การสื่อสารมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

(๔) มีมัตถัญญตา รู้จักประมาณ รู้จักความพอดี การสื่อสารบางอย่างหากมากเกินไป ผู้รับสารก็รับไม่ได้ หากน้อยเกินไปก็เพียงพอ การรู้จักประมาณในการสื่อสาร คือ ไม่ส่งสารที่ซ้ำซากมากหรือน้อยจนเกินไป

(๕) มีกาลัญญตา รู้จักเวลา ผู้ส่งสารต้องรู้จักเวลาในการสื่อสารว่าเวลาไหนควรเวลาไหนไม่ควร หากผู้ส่งสารไม่รู้จักเวลาในการสื่อสาร แม้ว่าจะเป็นการสื่อสารหรือการสื่อสารภายในตน การสื่อสารระหว่างบุคคลหรือการสื่อสารมวลชน นอกจากการสื่อสารนั้นจะไม่ประสบความสำเร็จแล้ว บางครั้งอาจจะมีข้อพิพาทหรือข้อบาดหมางใจตามมา หากเราย้อนดูประวัติศาสตร์ แม้แต่นักวิทยาศาสตร์ผู้มีชื่อเสียงของโลก ยังได้รับโทษจากการประกาศสัจธรรมหรือทฤษฎีความรู้ของตนในเวลาที่ไม่เหมาะสม

(๖) มีปริสัญญตา รู้จักชุมชน รู้จักสังคม ในทางนิเทศศาสตร์เรียกว่า กลุ่มผู้รับสาร เป้าหมาย การสื่อสารจึงจะประสบผลสำเร็จ ยิ่งรู้จักมากเท่าไร การสื่อสารก็ยิ่งมีประสิทธิภาพมากขึ้นเท่านั้น พระพุทธเจ้าเผยแพร่ธรรมะของพระองค์ได้อย่างมีประสิทธิภาพ เพราะว่าพระองค์ทรงรอบรู้รับสารอย่างรู้แจ้งแทงตลอด ทรงรู้ไปถึงภูมิหลังหรือกรรมเก่าตั้งแต่ชาติก่อนของผู้รับสาร ผู้ส่งสารที่เป็นปุถุชนธรรมดาที่มีความจำเป็นต้องรู้กลุ่มเป้าหมายว่าเขาเหล่านั้นเป็นใคร ต้องรู้จักเพศ อายุ การศึกษา สถานภาพทางเศรษฐกิจ และสังคม ฯลฯ ยิ่งรู้กลุ่มเป้าหมายมากการสื่อสารยิ่งมีประสิทธิภาพมาก

(๗) การมีบุคคลปโรปรัญญตา รู้จักความแตกต่างระหว่างบุคคลว่าผู้รับสารแต่ละคนแต่ละกลุ่ม มีลักษณะจำเพาะเป็นของตน มีจริต มีอัธยาศัย มีศักยภาพในการรับสารมากน้อยเพียงใดการที่ผู้ส่งสารรู้ความแตกต่างระหว่างบุคคลได้นั้นทำให้สามารถแยกแยะผู้รับได้

พระบัณฑิตอาสา เป็นพระรุ่นใหม่ที่มิมีแนวการพัฒนากลุ่มชาติพันธุ์รูปแบบใหม่และเอาใจใส่กลุ่มชาติพันธุ์อย่างจริงจัง ท างานแบบเชิงรุกมากกว่าเชิงรับ เพื่ออุดมการณ์ตามแนวความคิดที่ถูกต้องตามโอวาทของพระพุทธเจ้า ดังนี้

๑) เว้นจากทุจริต คือ ประพฤติชั่วด้วย กาย วาจาใจ

๒) ประกอบสุจริต คือ ประพฤติชอบด้วย กาย วาจา ใจ

๓) ทำใจของตนให้หมดจดจากเครื่องเศร้าหมองใจ มีโลก โกรธ หลง เป็นต้น^{๑๔}

พระบัณฑิตอาสาจะทำงานแบบเชิงรุก โดยยึดหลักพระพุทธพจน์เป็นแนวทางในการทำงาน มีอุดมการณ์ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ฉะนั้นการทางานพระบัณฑิตอาสาที่อยู่ประจำในหมู่บ้านกลุ่มชาติพันธุ์สามารถสรุปได้ ดังนี้

อุดมการณ์การเผยแผ่พระพุทธศาสนา

๑) การเทศน์สอน หมายถึง การอบรมศีล สมาธิ ปัญญา โดยมีหลักธรรมที่สามารถอธิบายได้ คือ ความกตัญญูต่เวทีย อริยสัจ ๔ และศีล ๕ ซึ่งเป็นหลักธรรมที่ไม่สูงจนเกินไป สามารถที่จะเรียนรู้ได้ด้วยตนเอง เมื่อได้รับการชี้แนะพอเป็นแนวทางการปฏิบัติในสังคม ครอบครัว และชุมชนที่อาศัยอยู่

๒) ทำ หมายถึง การทำเป็นตัวอย่างในทางที่ดี รักษาเสถียรวัตร^{๑๕} มีสมณสาธูปนำ คือ การนำปฏิบัติหรือกระทำในลักษณะ สุปฏิปันโน หมายถึง การประพฤติปฏิบัติดี ปฏิบัติชอบ อุชุปฏิปันโน (การประพฤติปฏิบัติตรง) ญายปฏิปันโน (การประพฤติปฏิบัติที่ควรน้อมเข้าไปใกล้) สามิจิปฏิปันโน (การประพฤติปฏิบัติที่ควรแก่การคารวะ)^{๑๖}

บทบาทของพระบัณฑิตอาสา ที่ใช้ในการทำงานกับกลุ่มชาติพันธุ์ สรุปได้ ดังนี้อบรม ส่งเสริมการลด ละ เลิก อบายมุขในชุมชน ส่งเสริมอาชีพตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง หาแนวร่วมภาคีในการจัดกิจกรรมกับชุมชน ส่งเสริมประเพณีวัฒนธรรมที่ดีในท้องถิ่น นาวาบ้านในชุมชนเข้าร่วมกิจกรรมทางพุทธศาสนา ส่งเสริมการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ ชักชวนให้ชาวบ้านรักษาศีล ๕ ออกเยี่ยมชาวบ้านเพื่อสร้างความคุ้นเคยและการปรับตัว จัดเวทีแลกเปลี่ยนความรู้ เสริมสร้างประชาธิปไตยในชุมชน ส่งเสริมการออมทรัพย์ในชุมชน พัฒนาตัวเองให้เป็นแบบอย่างที่ดีต่อชาวบ้าน ส่งเสริมการศึกษาและหลักธรรมในชุมชน สร้างอาศรมให้สะอาดและร่มรื่นเพื่อเป็นแบบอย่างต่อชุมชน ไม่ดูถูกดูหมิ่นหรือตัดสินประเพณีและวัฒนธรรมของชุมชนว่าไม่ดี ชี้ให้ทำ นำให้ดู อยู่ให้เห็น จัดตั้งกลุ่มแกนนำชาวพุทธ ประสานงานอย่างมีส่วนร่วมทุกองค์กร (อดทน อดกลั้น ฟังหูไว้หู มีความเป็นกลาง) สร้างชุมชนปลอดเหล้า แนะนำชาวบ้านงดเหล้าเข้าพรรษา การเผยแผ่พระพุทธศาสนา (การอบรมคุณธรรมจริยธรรม) การพัฒนากายและจิตใจ อบรมคุณธรรมแก่นักเรียน (สอนศีลธรรมในโรงเรียน) กลุ่มชาติพันธุ์มีความต้องการพระบัณฑิตอาสา

^{๑๔} ที.ปา. (ไทย) ๑๑/ ๓๐๕/ ๒๕๕๙

^{๑๕} วิมพา. (ไทย) ๒/๕๗๖/๖๔๙

^{๑๖} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์องค์การรับส่งสินค้าและพัสดุภัณฑ์, ๒๕๔๘), หน้า ๕.

๓.๒ ที่มาของสัปปายะที่เป็นปัญหา อุปสรรคในการดำเนินการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

๓.๒.๑ ความหมายและที่มาของสัปปายะ

ในพระไตรปิฎกได้ให้ความหมายคำว่า “สัปปายะ” หมายถึง มีประโยชน์ก่อให้เกิดความเจริญ เป็นธรรมที่มีอุปการะต่อการศึกษาและปฏิบัติ^{๑๗}

คัมภีร์วิสุทธิมรรคได้ให้ความหมายคำว่า “สัปปายะ” หมายถึง ธรรมอันเป็นที่สบาย ๗ อย่าง^{๑๘}

พจนานุกรมพุทธศาสน์ฉบับประมวลศัพท์ได้ให้ความหมายคำว่า “สัปปายะ” หมายถึง สบาย สภาพเอื้อ สภาวะที่เกื้อหนุน สิ่ง สถาน หรือบุคคล ซึ่งเป็นที่สบาย เหมาะกัน เกื้อกูล หรือเอื้ออำนวย โดยเฉพาะที่ช่วยเกื้อหนุนการบำเพ็ญและประคับประคองรักษาสมาธิ^{๑๙}

พจนานุกรมพุทธศาสน์ฉบับประมวลธรรมได้ให้ความหมายคำว่า “สัปปายะ” หมายถึง สิ่งที่เป็นที่สบาย สบายเอื้อ สิ่งที่เป็นที่เกื้อกูล สิ่งที่เป็นที่เอื้อต่อการอยู่ดีและการที่จะพัฒนาชีวิต สิ่งที่เหมาะสมกัน อันเกื้อหนุนในการเจริญภาวนาให้ได้ผลดี ช่วยให้สมาธิตั้งมั่น ไม่เสื่อมถอย^{๒๐}

สรุปความหมายของสัปปายะ หมายถึง การสร้างสภาพเอื้อหรือเกื้อกูลต่อการประพฤติและปฏิบัติธรรม เพื่อเป็นการช่วยให้การพัฒนาตนเองได้รับผลอย่างเต็มที่จนบรรลุคุณงามความดีหรือเข้าถึงมรรคผลนิพพานตามหลักทางพระพุทธศาสนา

๓.๒.๒ ประโยชน์ของสัปปายะในคัมภีร์พระไตรปิฎก

จากความหมายของคำว่าสัปปายะโดยสรุปคือ เป็นเรื่องของปัจจัยที่เกื้อหนุนทั้งต่อการปฏิบัติเพื่อการบรรลุธรรม และทางพระวินัย รวมถึงปัจจัยเกื้อหนุนให้ประสบผลสำเร็จในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ซึ่งจะเห็นได้จากคำสอนต่อพระภิกษุทั้งหลายดังนี้

ก.ปัจจัยเกื้อหนุนต่อการศึกษาปฏิบัติ

สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสถึงปัจจัยเกื้อหนุนต่อการศึกษาปฏิบัติและการเจริญสติแก่ภิกษุปรกาฏในคัมภีร์พระไตรปิฎกหลายแห่ง ดังนี้ “ภิกษุในธรรมวินัยนี้เราควรหลีกเลี่ยงจากหมู่ไปอยู่ผู้เดียว เธอใช้สอย เสนาสนะอันสงัดคือป่าโคนไม้ภูเขาชอกเขาถ้ำป่าช้าป่าทึบที่กลางแจ้งลอมฟางที่สงัดมีเสียงน้อยมีเสียงอีกทีก็น้อยไม่มีคนสัญจรไปมาไม่มีคนพลุกพล่านเหมาะเป็นที่ลึกลับเธอไปสู่ป่า

^{๑๗} อก.สตุตถก. (ไทย) ๓/๓๘/๑๗๙

^{๑๘} พระพุทธโฆสจารย์, คัมภีร์วิสุทธิมรรค, แปลและเรียบเรียงโดย สมเด็จพระพุฒาจารย์(อาจ อาสภมหาเถร), พิมพ์ครั้งที่ ๖, (Taiwan: The Corporate body of the Buddha Educational Foundation, ๒๕๔๘), หน้า ๒๒๐.

^{๑๙} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), พุทธธรรม ฉบับประมวลศัพท์, พิมพ์ครั้งที่ ๑๗, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์พระพุทธศาสนาของธรรมสภา, ๒๕๕๔), หน้า ๔๓๒.

^{๒๐} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), พุทธธรรม ฉบับประมวลธรรม, พิมพ์ครั้งที่ ๑๗, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๑), หน้า ๒๑๐.

ก็ตีไปสู่วิณโคนที่ดีหรือไปสู่เรือนว่างก็ตั้งนั่งขัดสมาธิ ตั้งกายตรง ดำรงสติไว้เฉพาะหน้า”^{๒๑} ขณะเจริญสติควรอยู่ในสภาพเช่นไรจึงจะทำให้การปฏิบัติธรรมมีความเจริญก้าวหน้าและยังพบในพระไตรปิฎกว่า “ภิกษุทั้งหลาย มีสมย์ที่จิตตั้งมั่นอยู่ภายใน สงบ นิ่งอยู่มีภาวะที่จิตเป็นหนึ่งผุดขึ้นตั้งมั่นอยู่ สมาธินั้นเป็นธรรม สงบ ประณีต ได้ความสงบระงับถึงภาวะที่จิตเป็นหนึ่งผุดขึ้น ไม่มีการข่มห้ามกิเลสด้วยธรรมเครื่องปรุงแต่ง และภิกษุนั้นจะน้อมจิตไปเพื่อทำให้แจ้งด้วยปัญญาอันยิ่งซึ่งธรรมที่ควรทำให้แจ้งด้วยปัญญาอันยิ่งใด ๆ เมื่อมีเหตุแห่งสติ เธอย่อมบรรลु

ความเป็นผู้เหมาะสมที่จะประจักษ์ชัดในธรรมนั้น ๆ”^{๒๒} จากพระพุทธพจน์ดังกล่าว พระอรรถกถาจารย์ได้กล่าวอธิบาย“สมย์” ไว้หมายถึง กาลที่ได้รับสัปปายะ ความเหมาะสม ๕ ประการ คือ

- ๑) อุตสัปปายะ
- ๒) อาหารสัปปายะ
- ๓) เสนาสนะสัปปายะ
- ๔) ปุคคละสัปปายะ
- ๕) ฌัมมัสสนะสัปปายะ^{๒๓}

สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้ายังตรัสแก่พระอานนท์ ถึงลักษณะของภิกษุผู้ใส่ใจใฝ่ในการศึกษาปฏิบัติธรรมว่า “เราจักพูดเรื่องเห็นปานนี้ คือ เรื่องความมกน้อย เรื่องความสันโดษ เรื่องความสงัดเรื่องความไม่คลุกคลีกัน เรื่องการปรารภความเพียร เรื่องศีล เรื่องสมาธิ เรื่องปัญญา เรื่องวิมุตติ เรื่องวิมุตติญาณทัสสนะ ซึ่งเป็นเรื่องขัดเกลาภิเลสอย่างยิ่ง เป็นสัปปายะแก่ความเป็นไปแห่งจิต เป็นไปเพื่อความเปื้อนหน่ายโดยส่วนเดียว เพื่อคลายกำหนด เพื่อดับ เพื่อสงบระงับ เพื่อรู้ยิ่ง เพื่อตรัสรู้ และเพื่อนิพพาน”^{๒๔} ในอรรถกถากล่าวอธิบาย“เป็นสัปปายะแก่ความเป็นไปแห่งจิต”หมายถึงเป็นที่สบายและเป็นอุปการะแก่การชักนำจิตเข้าสู่สมณะ และวิปัสสนา^{๒๕} มี ๗ ประการ คือ

- ๑) อवास
- ๒) โคจร
- ๓) การพูดคุย
- ๔) บุคคล
- ๕) โภชนะ
- ๖) ฤดู
- ๗) อิริยาบถ^{๒๖}

^{๒๑} อง.นวก. (ไทย) ๒๓/๔๐/๕๒๑.

^{๒๒} อง.ทุก. (ไทย) ๒๐/๑๐๒/๓๔๓.

^{๒๓} อง.ติก. (ไทย) ๒/๑๐๒/๒๕๔.

^{๒๔} ม.อุ. (ไทย) ๑๔/๑๘๙/๒๒๗.

^{๒๕} อง.นวก. (ไทย) ๓/๑/๒๘๕

^{๒๖} ม.อุ. (ไทย) ๓/๑๘๙/๑๑๗.

พระดำรัสข้างต้นนั้น ตรัสการปฏิบัติตนขณะปฏิบัติธรรม ถึงลักษณะเรื่องที่จักพุดคุยไว้ เป็นตัวอย่าง เพราะการปฏิบัติจะเจริญก้าวหน้า ควรต้องอยู่ในสิ่งแวดล้อมที่เหมาะสม เว้นสถานที่ที่เป็นโทษและอยู่ในสถานที่ที่สะดวก ดังมีปรากฏเป็นคาถา ว่า

อวาโส โคจโร ภสสํ ปุคคโล โภชนะ อุตฺ
อิริยาปถติ สดตเต อสปปาเย วิวชชโย
สปปาเย สดต เสเวถ เอวณฺหิ ปฏิปชฺชโต
น จิเรเนว กาเลน โหติ กสสจฺจ อปปนา ฯ^{๒๗}

โยคาวจร ผู้ประสงค์จะรักษาปฏิภาณนิมิตไว้ให้ดีขึ้น พึงเว้นจากอัสปายะ อันไม่ควรแก่ ภาวนาสมาธิ ๗ อย่าง คือ อวาโส (ที่อยู่อาศัย) โคจรคาม (หมู่บ้าน หรือท้องถิ่นที่จะไปบิณฑบาต ภัสสะ (ถ้อยคำพุด) ปุคคละ (บุคคล) โภชนะ (อาหาร) อุตฺ (อากาศ) อิริยาปถ (นั่ง นอน ยืน เดิน) แล้วพึงเสพ แต่ สปปายะ อันควรแก่ภาวนาสมาธิ ๗ อย่างนั้นเช่นกัน เมื่อได้ ปฏิบัติดังกล่าวมานี้ บางท่านก็อาจ สำเร็จอปปนาภาวนาในเวลาไม่นานนัก^{๒๘}

ในคัมภีร์วิสุทธิมรรคก็มีปรากฏว่า “เมื่อโยคาวจรภิกษุรูปใด แม้ทำโยคะโดยนัยวิปัสสนา^{๒๙} ดังกล่าวมานี้อยู่ นัยวิปัสสนาก็ยังไม่ถึงพร้อม โยคาวจรภิกษุรูปนั้นพึงทำอินทรีย์ให้กล้าด้วย โพชฌงค์ ๗ อนุปวัตตนตาย กาเย จ ชีวีเต จ อนุตฺตรา จ อพฺยสาเนนาติ^{๓๐} อินทรีย์ทั้งหลาย มีสัทธินทรีย์ เป็นต้น^{๓๑} ย่อมกล้าแข็งด้วยอาการ ๙ คือ ดูแต่ความสิ้นไปแห่งสังขารทั้งหลายที่เกิด ๆ ขึ้นถ่ายเดียว ๑ และในการดูความสิ้นนั้นยังวิปัสสนาญาณให้ถึงพร้อมด้วยการทำความมีสติ ๑ ยังวิปัสสนาญาณให้ถึงพร้อมโดยสัจจกิริยาทำติดต่อ ๑ ยังวิปัสสนาญาณให้ถึงพร้อมโดยสปปายกิริยา ทำอย่างสบาย คือ เสพสปปายะทั้ง ๗ มีอวาโสสปปายะ เป็นต้น ๑ ยังวิปัสสนาญาณให้ถึงพร้อม โดยจับนิมิตของสมาธิในวิปัสสนาให้ได้ ๑ ยังวิปัสสนาญาณให้ถึงพร้อมโดยกิริยาที่ยังโพชฌงค์ให้เป็นไปตามควร ๑ เข้าไปตั้งไว้ซึ่งความไม่โยตีในร่างกายและชีวิต ๑ ในการเข้าไปตั้งไว้ซึ่งความไม่โยตีในร่างกายและชีวิตนั้น ยังภาวนาให้ถึงพร้อมโดยขม ความทุกข์ที่เกิดขึ้นออกไปเสียจากความโยตีในร่างกายและชีวิตให้จงได้ ๑ ยังภาวนาให้ถึงพร้อมโดยไม่เลิกภาวนาเสียในระหว่าง ๑ แล้วเว้นอัสปายะ ๗ เสพสปปายะ ๗”^{๓๒}

^{๒๗} วิสุทธิ. ๑/๑๖๑.

^{๒๘} มหามกุฏราชวิทยาลัย, วิสุทธิมรรคแปล ภาค ๑ ตอน ๒, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาราชวิทยาลัย, ๒๕๓๗), หน้า ๑๐๐.

^{๒๙} สมเด็จพระพุทธปาจารย์ (อาจ อาสภมหาเถร), แปลเรียบเรียง คัมภีร์วิสุทธิมรรค, พิมพ์ครั้งที่ ๕๔, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาราชวิทยาลัย, ๒๕๓๗), หน้า ๖๓.

^{๓๐} มหามกุฏราชวิทยาลัย, วิสุทธิมรรคแปล ภาค ๑ ตอน ๒, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาราชวิทยาลัย, ๒๕๓๗), หน้า ๑๐๐.

^{๓๑} วิสุทธิ. ๓/๒๓๙,

^{๓๒} โสภณมหาเถระ อัครมหาบัณฑิต (มหาสัสยาตอ), หลักการปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐาน, แปลโดย จำรูญ ธรรมดา, (กรุงเทพมหานคร: ห้างหุ้นส่วนจำกัด ไทยรายวันการพิมพ์, ๒๕๔๖), หน้า ๙๙.

ดังนั้น การรักษาปฏิภาณนิมิตเพื่อสำเร็จอุปนาภาวนา และการทำอินทรีย์ให้กล้าโดยนัย วิปัสสนา พึงเว้นจากอัสปายะอันไม่ควรแก่ภาวนาสมาธิ^{๓๓} และพึงเสพแต่สัปปายะอันควรแก่ภาวนา สมาธิ ๗ ขณะเจริญสมาธิควรอยู่ในสภาพเช่นไรจึงจะทำให้การปฏิบัติธรรมมีความเจริญก้าวหน้าก็มี กล่าวไว้ในพระไตรปิฎกว่า “ภิกษุทั้งหลายบุคคลผู้ได้มาน ๔ จำพวกนี้

บุคคลผู้ได้มาน ๔ จำพวกไหนบ้าง”^{๓๓}

(๑) บุคคลผู้ได้มานบางคนในโลกนี้เป็นผู้ฉลาดในการตั้งจิตมั่นในสมาธิแต่ไม่ทำสัปปายะในสมาธิ

(๒) บุคคลผู้ได้มานบางคนในโลกนี้เป็นผู้ทำสัปปายะในสมาธิแต่ไม่ฉลาดในการตั้งจิตมั่นในสมาธิ

(๓) บุคคลผู้ได้มานบางคนในโลกนี้ เป็นผู้ไม่ฉลาดในการตั้งจิตมั่นในสมาธิและไม่ทำสัปปายะในสมาธิ

(๔) บุคคลผู้ได้มานบางคนในโลกนี้ เป็นผู้ฉลาดในการตั้งจิตมั่นในสมาธิและทำสัปปายะในสมาธิ”^{๓๔}

ในบุคคล ๔ จำพวกนั้น บุคคลผู้ได้มานที่ฉลาดในการตั้งจิตมั่นในสมาธิ และทำสัปปายะในสมาธิ เป็นผู้เลิศ ประเสริฐ เป็นประธาน สูงสุด และยิ่งใหญ่ที่สุด”^{๓๕}

การเผยแผ่หลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนา เป็นวิธีการฝึกคนให้เจริญงอกงาม ให้เข้าใจถึงสภาวะธรรมตามความเป็นจริง จิตที่ได้รับการฝึกอบรมเป็นพื้นฐานที่มั่นคงดีแล้ว ย่อมจะปฏิบัติต่อสิ่งทั้งหลายอย่างถูกต้อง ก่อให้เกิดความเจริญพัฒนาทางกาย พัฒนาความประพฤติ สภาพจิตใจ และทางปัญญาเป็นลำดับขั้นตอนขึ้นไป ในทุติยอนาคตภยสูตร^{๓๖} ได้ตรัสไว้ว่า “เมื่อพิจารณาเห็นภัยในอนาคตควรเป็นผู้ไม่ประมาท มีความเพียร อุทิศกายและใจอยู่เพื่อกิจที่ธรรมที่ยังไม่ถึง เพื่อบรรลุธรรมที่ยังไม่บรรลุ เพื่อทำให้แจ้งที่ยังไม่ได้ทำให้แจ้งเสียก่อน เมื่อเรามีแล้วก็จักอยู่สบาย” และสิ่งที่อำนวยความสะดวกของผู้ปฏิบัติ เป็นแนวทางที่พระพุทธเจ้าตรัสในสมาธิมุลกสัปปายการีสูตรให้ผู้ปฏิบัติธรรมเรียกว่า “สัปปายะ” ดังคำที่ตรัสว่า “บุคคลผู้ได้มานที่ฉลาดในการตั้งจิตมั่นในสมาธิ และทำสัปปายะในสมาธิ เป็นผู้เลิศ ประเสริฐ เป็นประธาน สูงสุด และยิ่งใหญ่ที่สุด”^{๓๗}

บุคคลที่มีใจโน้มไปในทางประพฤติปฏิบัติที่ดีควรสร้างสภาพแวดล้อมที่เป็นสัปปายะ คือ สภาวะที่เกื้อหนุน หรือเป็นที่สบายเหมาะสม โดยเฉพาะที่ช่วยเกื้อหนุนการบำเพ็ญและประคับประคองรักษาสมาธิ ปัจจัยที่เกื้อหนุนการประพฤติปฏิบัติธรรมและการดำเนินชีวิตของมนุษย์มีคุณภาพดีขึ้น สามารถดำเนินชีวิตได้อย่างมีความสุข มีพลังกายและพลังใจในการนำพาไปสู่

^{๓๓} มหามกุฏราชวิทยาลัย, วิสุทธิมรรคแปล ภาค ๓ ตอน ๒, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาราชวิทยาลัย, ๒๕๓๗), หน้า ๖๒.

^{๓๔} ส.ช. (ไทย) ๑๗/๖๗๑/๓๙๓.

^{๓๕} ส.ช. (ไทย) ๑๗/๖๗๒/๓๙๔.

^{๓๖} อัง. ปญจก. (ไทย) ๒๒/๗๘/๑๔๑.

^{๓๗} ส.ช. (ไทย) ๑๗/๖๗๑/๓๙๔.

ความสำเร็จ ปัจจัยที่เกื้อหนุนที่ดีบรรยากาศดี อยู่ในสถานที่ปลอดภัยส่งเสริมให้จิตสงบเร็วขึ้น ซึ่งผู้ที่ปฏิบัติธรรม หลายท่านในสมัยพุทธกาลเลือกสถานที่ปฏิบัติ ที่เป็นสปปายะ เช่น พระอัญญาโกณฑัญญะ หลังจากพระพุทธเจ้าทรงบรรลุนิพพานแล้วจึงเสด็จไปโปรดปัญจวัคคีย์นั้น ซึ่งพานักอยู่ในกระท่อมกลางป่าที่อุดมสมบูรณ์ด้วยพันธุ์ไม้นานาชนิด คือ ป่าอิสิปตนมฤคทายวัน เป็นสปปายะที่ดีต่อการเข้าถึงธรรมได้อย่างเหมาะสม ดังพุทธพจน์ที่ตรัสว่า อริยะสาวกไปสู่ป่าก็ดี ไปสู่โคนไม้ก็ดี ไปสู่เรือนว่างก็ดี ย่อมพิจารณาเห็นดังนี้ว่า สิ่งนี้ว่างจากอิตตา หรือสิ่งที่มีเนื่องด้วยอิตตา เมื่ออริยะสาวกนั้นปฏิบัติอย่างนี้แล้ว เป็นผู้มากด้วยปฏิภาณนั้นอยู่จิตย่อมผ่องใสในอายตนะ เมื่อมีความผ่องใส อริยะสาวกนั้นย่อมเข้าถึงอภิญญาญาณตนสมาบัติหรือน้อมใจไปในปัญญาในปัจจุบัน^{๓๘}

จะเห็นได้ว่าแนวคิดเรื่องสปปายะไม่เพียงจำเป็นสำหรับผู้ที่กำลังพัฒนาตนเองรวมถึงองค์กรและ วัด ในฐานะปัจจัยที่เกื้อหนุนต่อการศึกษาปฏิบัติหากยังมีความจำเป็นสำหรับผู้ที่จะไปเผยแผ่หลักธรรมคำสอนที่จะให้ประสบผลสำเร็จตามความมุ่งหมาย

๓.๓ ปัญหา อุปสรรคของการดำเนินการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

ปัจจุบันการทำงานของพระสงฆ์เริ่มมีปัญหา มีพระสงฆ์ผู้จบการศึกษามาสมน้อยลง เนื่องจากที่อื่นมีแรงจูงใจด้านเงินเดือนที่มากกว่า แต่โครงการพระบัณฑิตอาสาพัฒนาชาวเขาขาดงบประมาณในการสนับสนุนจากมหาวิทยาลัย ที่เป็นหน่วยงานหลักที่ให้ความสนใจน้อยลงแต่ความต้องการของชุมชนมีมากขึ้นทางหน่วยงานต่างๆ ที่ทำงานอยู่ตามชายแดนต้องการให้พระสงฆ์ไปช่วยก็ต้องไป พระสงฆ์ที่ทำงานอยู่ในโครงการที่มีจำนวนน้อยลงแล้วยังต้องกระจายงานรับผิดชอบมากขึ้น ทำให้หลายรูปเกิดความท้อที่จะทำงานในโครงการพระบัณฑิตอาสาพัฒนาชาวเขา ในการทำงานเผยแผ่บนดอยไม่มีหน่วยงานหลักที่รับผิดชอบด้านงบประมาณในการทำงาน หลายหน่วยงานที่จะให้พระเข้าไปทำงาน แต่ไม่มีทุนทรัพย์ที่จะให้พระ พระสงฆ์ต้องวิ่งหาทุนเองภาระหนักจึงตกอยู่ที่พระสงฆ์เมื่อพระสงฆ์เข้าไปแล้วทำงานไม่ประสบความสำเร็จ ตามที่หน่วยงานตั้งไว้หาว่าพระสงฆ์ทำงานไม่ดีไม่มีศักยภาพ

ในฐานะที่มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ถือว่าเป็นเจ้าของโครงการพระบัณฑิตอาสาพัฒนาชาวเขาโดยตรง มหาวิทยาลัยควรหาวิธีการในการอำนวยความสะดวกแก่พระสงฆ์ที่ขึ้นไปปฏิบัติศาสนกิจ ตามหมู่บ้านชาวเขาเพื่อทำหน้าที่อบรมศีลธรรม จริยธรรม ผ่านกิจกรรมต่างๆ เช่นการบรรยายด้วยเสียงตามสายการเทศนาในวันสำคัญ การสอนศีลธรรมในโรงเรียน การบวชป่า สืบชะตาป่า บุญสัจจ สวดมนต์สัจจ ส่งเสริมอาชีพนรงค์ เรื่องเอดส์ ธรรมจาริกสัจจ การนรงค์ ลด ละเลิกอบายมุข จากโครงการต่างๆ ที่กล่าวมาสรุปรวมทั้งงบประมาณการดำเนินการ ที่มีน้อยมาก ถ้าเปรียบเทียบกับจำนวน อาศรมและหมู่บ้านในพื้นที่ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยเป็น เจ้าของโครงการพระบัณฑิตอาสาพัฒนาชาวเขา โดยมีภารกิจที่จะให้บริการแก่สังคมควรให้ความ

^{๓๘} ม.อ. (ไทย) ๑๔/๖๔-๗๐/๗๕.

สนใจมากกว่านี้ควรพิจารณาประมาณในการทำงาน ส่วนความรู้ความสามารถของพระสงฆ์ที่ขึ้นมาทำงานในโครงการปัจจุบัน มีความรู้ความสามารถมีมากขึ้น แต่ความเสียสละและอดทนลดลงผู้ที่เสียสละและอดทนไปอยู่ตามชนเผ่าจริงๆ มีน้อยมากและส่วนมากมักจะย้ายกันบ่อย พอไปอยู่ได้ได้แค่ปีหนึ่งหรือสองปี ก็ต้องย้าย พอย้ายไปเรื่อยมันทำให้ความเชื่อถือของชาวบ้านไม่พอและจะทำให้ชาวบ้านไม่ศรัทธา ถ้าเราไปอยู่ได้นานหน่อยก็จะได้รับความศรัทธาของชาวบ้านและชาวบ้านจะเชื่อในคำสอนที่เราไปเผยแผ่ การเปลี่ยนสถานที่บ่อย ถ้าเปลี่ยนบ่อยงานจะไม่สำเร็จเพราะมีความไม่ต่อเนื่อง ปัจจุบันพระสงฆ์ขาดความเสียสละและอดทนไม่เหมือนกับสมัยก่อนถึงความรู้ความสามารถไม่มากแต่สามารถคุยกับชาวบ้านได้ทุกที่ คำสอนอาจจะไม่ได้เยอะแต่ความรู้สึกลึกซึ้งกับพระจะมีมากกว่า ตรงกันข้ามกับปัจจุบันที่ความอดทนน้อยลงแต่ความรู้พื้นฐานมากขึ้นชาวบ้านก็จะได้ในส่วนนี้ไปแทน^{๓๙}

โดยหลักธรรมชาติ สิ่งแวดล้อมต่าง ๆ มีอิทธิพลเป็นอย่างมากต่อความเป็นอยู่ของบุคคล ต่อความเสื่อม ความเจริญของบุคคล ถ้าบุคคลอาศัยอยู่ภายใต้สิ่งแวดล้อมที่ดี ก็จะก่อให้เกิดความเจริญก้าวหน้าในชีวิตได้มาก สิ่งแวดล้อมที่เอื้ออำนวยต่อการประพฤติวัตรปฏิบัติธรรม เรียกว่า สัปายะ มี ๗ อย่างด้วยกัน

๑. ที่อยู่ซึ่งเหมาะ : วัด รวป่า โคนต้นไม้ สำนักปฏิบัติธรรม ภูมิสงฆ์ อาราม เรือนว่างอันเป็นที่สบาย สงบ ปราศจากผู้คนสัญจรพลุกพล่าน ไม่ใกล้หนองน้ำ บ่อน้ำ หรือแหล่งชุมชนจนเกินไป อันอาจจะเกิดความรำคาญ มีรบกวนขอบเขต ปลอดภัยต่อความเป็นอยู่ มีที่ที่เหมาะสมสำหรับ การปฏิบัติธรรม การเดินจงกรมเปลี่ยนอิริยาบถ

๒. การเดินทางที่เหมาะสม : มีทางโคจร หรือ ทางเดิน ถนนหนทางไปมาได้สะดวก ไม่ใกล้ นัก ไม่ไกลนัก หนทางในการบิณฑบาตไม่ลำบากนัก เหมาะแก่การจาริก อีกทั้งภายในสถานที่ก็ควรมีทางเดินจงกรม ที่เหมาะสมแก่การปฏิบัติธรรม

๓. การพูดคุยที่เหมาะสม : การสนทนา พูดคุยกันแต่สิ่งที่เป็นประโยชน์ต่อการปฏิบัติ ได้ฟัง สิ่งที่จะทำให้จิตใจเกิดศรัทธา วิริยะ อุสสาหะ ความสงบระงับในการที่จะทำความเพียร และพูดแต่พอประมาณ

๔. บุคคลที่ถูกต้องเหมาะสมกัน : มีบุคคลที่ติดต่อคบหาผู้ตั้งมั่นในศีลธรรม มีความสันโดษ มีกนน้อย ชักจูงแนะนำไปในทางที่จะเป็นประโยชน์ต่อการทำความเพียร ความสงบ และถ้าเป็นครูบา อาจารย์ หรือบุคคลที่เคยเจริญกรรมฐานมาแล้ว ก็จะเป็นประโยชน์มาก

๕. อาหารที่เหมาะสม : อาหารที่บริโภคนั้น ควรเป็นอาหารที่สบายต่อความเป็นอยู่ใน อากาศแห่งตน เมื่อบริโภคเข้าไปแล้ว ไม่ทำให้เกิดทุกข์เวทนา เช่น ท้องอืด ท้องร่วง ท้องเดิน เป็นอาหารที่จะเป็นคุณประโยชน์แก่ร่างกาย

๖. ดินฟ้าอากาศธรรมชาติแวดล้อมที่เหมาะสม : หมายถึงอากาศตามฤดูกาล ความร้อน ความเย็น ของอากาศ ที่ไม่ร้อนหรือเย็นเกินไป อันจะทำให้เกิดความเจ็บไข้ได้ป่วยแก่ร่างกาย

^{๓๙} สัมภาษณ์ พระวิชัย วิชชากร, อาศรมพระบิณฑิตอาสา บ้านแม่เหาะเหนือ ตำบลแม่นาจร อำเภอมะแม่ม จังหวัดเชียงใหม่, ๔ มกราคม ๒๕๖๒.

๗. อิริยาที่เหมือนกัน : หมายถึงอิริยาบถทั้ง ๔ หรือ การเคลื่อนไหว ยืน เดิน นั่ง นอน อิริยาบถใดที่ทำให้จิตสงบระงับ ก็แสดงว่าอิริยาบถนั้นสบาย

การเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระบัณฑิตอาสาพัฒนาชาวเขาบนพื้นที่สูงมีสภาพปัญหา อุปสรรค ดังนี้ต่อไป

๓.๓.๑ ปัญหา อุปสรรคด้านอवासสัปปายะคือด้านที่อยู่อาศัย

การอยู่ในถิ่นที่ดี มีสิ่งแวดล้อมที่ดี การอยู่ในถิ่นที่เหมาะสม คือการอยู่ในถิ่นที่เกื้อกูลให้สามารถแสวงหาความเจริญก้าวหน้าของชีวิตได้โดยง่าย จากการศึกษาานิยามความหมายทำให้ทราบว่าถิ่นที่เหมาะสมมีความหมายถึงสถานที่ที่มีกัลยาณมิตร มีสัตว์บุรุษ ที่จะคอยแนะนำสั่งสอนในสิ่งที่ดีงาม เป็นแหล่งที่บ่มเพาะปัญญาความรู้ความสามารถ และห่างไกลจากสิ่งให้โทษต่างๆ^{๔๐}

อवासสัปปายะ คือ ถิ่นที่อยู่ หรือสถานที่ที่มีสิ่งแวดล้อมที่ดี เป็นสถานที่ที่มีสภาพทางภูมิศาสตร์ดี มีสภาพดินฟ้าอากาศเหมาะแก่การอยู่อาศัย โดยเอื้อประโยชน์สองประการคือ

๑) เหมาะแก่การอยู่อาศัย คือมีสภาพดินฟ้าอากาศที่ดี ไม่เป็นพิษเป็นภัยต่อร่างกายมีสภาพแวดล้อมที่ดีซึ่งจะช่วยส่งผลต่อภาวะของจิตใจ

๒) มีความเหมาะสมต่อการประกอบอาชีพ สามารถทำมาหาเลี้ยงชีวิตได้โดยง่าย หรือไม่ฝืดเคืองจนเกินไปนัก สามารถประกอบกิจการงานต่างๆได้ดี^{๔๑}

การเผยแผ่พระพุทธศาสนาบนพื้นที่สูง พระบัณฑิตอาสาพัฒนาชาวเขาประสบกับปัญหาอุปสรรค คือขาดเสนาสนะไม่มีความพร้อมด้านสถานที่ ในระยะแรกพระที่ขึ้นไปเผยแผ่ ต้องไปอาศัยตามกระท่อมเล็กๆ ของชาวบ้านเป็นที่พัก^{๔๒} บางแห่งสถานที่ประกอบกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาอยู่ไกลชุมชนไม่มีศาลาที่จะใช้ในการประกอบพิธี หนาวร้อนไม่มีน้ำใช้ ไม่มีห้องน้ำสภาพพื้นที่บางพื้นที่ที่ส่งพระเข้าไปยังไม่มีศรัทธาในพระพุทธศาสนา ครูตำรวจตระเวนชายแดนขอให้ไปช่วยก็ไป แต่พอเข้าไปไม่มีที่พักต้องไปอาศัยตามที่ต่างๆ ไม่มีที่อยู่ให้พระในการประกอบกิจกรรมทางศาสนา

๓.๓.๒ ปัญหา อุปสรรคด้านโคจรสัปปายะคือด้านการทางเดิน

สภาพพื้นที่เป็นถิ่นทุรกันดาร การเดินทางสัญจรไปมาลำบาก เป็นอุปสรรคในการเผยแผ่ช่วงฤดูร้อน พอสัญจรไปมาได้ ฤดูฝนจะลำบากมากเพราะเป็นถนนลูกรังหรือเป็นดินโคลน การขึ้นลงลำบากมาก ช่วงเวลาทำงานเผยแผ่มีเวลามาก ในช่วงเข้าพรรษา การติดต่อสื่อสารกับ

^{๔๐} ม.อ. (ไทย) ๒๓/๓๓

^{๔๑} ประโยชน์ สังกสิน, “การศึกษาวิเคราะห์กระบวนการของการพัฒนาตามแนวคำสอนในมงคลสูตร”, วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพัฒนาศาสตร์, (คณะศิลปศาสตร์: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๕), หน้า ๔๕.

^{๔๒} สัมภาษณ์ พระจิรเดช ปภสสโร อาศรมพระบัณฑิตอาสา บ้านพุนเหนือ ตำบลปางหินฝน อำเภอแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่, ๔ มกราคม ๒๕๖๒.

หน่วยงานต่างๆ จึงจำเป็นต้องเดินทางไปมา การเดินทางมีความลำบากมาก^{๔๓} มาถึงปัจจุบันการทำงานของพระสงฆ์เริ่มมีปัญหา มีพระสงฆ์น้อยลงเนื่องจากที่อื่นมีแรงจูงใจที่มากกว่า จากการลงพื้นที่ได้เก็บข้อมูลจากผู้สัมภาษณ์เกี่ยวกับ สภาพพบพบาการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในเขตตำบลแม่เหาะ มีสภาพปัญหาดังนี้คือ ปัญหาการเดินทางสัญจรไปมาลำบาก เป็นอุปสรรคในการเผยแผ่ช่วงฤดูร้อน พอสัญจรไปมาได้ ฤดูฝนจะลำบากมากเพราะเป็นถนนลูกรังหรือเป็นดินโคลน การขึ้นลงลำบากมาก ช่วงเวลาทำงานเผยแผ่มีเวลามาก ในช่วงเช้าพรรษา การติดต่อสื่อสารกับหน่วยงานต่างๆ จึงจำเป็นต้องเดินทางไปมา การเดินทางมีความลำบากมาก^{๔๔}

๓.๓.๓ ปัญหา อุปสรรคด้านภัสสสัปปายะคือ การสื่อสาร สนทนา พุดคุย การฟัง

ธรรมสัปปายะ คือ เป็นสถานที่ที่มีคำสอนของพระพุทธศาสนาแผ่ไปถึง ซึ่งผู้คนในถิ่นนั้นสามารถให้ทาน รักษาศีล เจริญภาวนาได้^{๔๕} เป็นสถานที่ที่มีการปกครองโดยธรรมมีผู้ปกครองที่ยึดหลักคุณธรรม เพื่อความผาสุกของประชาชนในสังคม ปฏิรูปเทศยังมืองค์ประกอบอีกนัยหนึ่งที่แสดงถึงลักษณะสมบูรณ์ด้วยกัน ๕ ประการ คือ

(๑) มีลักษณะเป็นศูนย์กลาง เป็นที่รวมของประชาชนที่อาศัยอยู่ในถิ่นนั้น รวมทั้งเป็นที่มารวมกันของบุคคลจากถิ่นต่างๆ เป็นที่รวมของระเบียบแบบแผน ลัทธิ ประเพณี วัฒนธรรมและความเชื่อ

(๒) มีการประกอบอาชีพที่สะดวก สามารถทำมาหาเลี้ยงชีวิตได้โดยง่าย มีทำเลที่มีความเหมาะสมกับการประกอบอาชีพโดยไม่ต้องพึ่งพาผู้อื่นมากนัก สามารถสร้างการงานอาชีพที่เป็นหลักทรัพย์แก่ตนได้อย่างมั่นคง

(๓) มีการศึกษาที่สะดวก มีระบบการศึกษาที่เปิดโอกาสให้กับผู้ที่ต้องการศึกษาได้สะดวก ในหลายแขนงสาขาวิชา มีสถานศึกษามากพอที่จะรองรับและช่วยส่งเสริมให้ผู้ศึกษาเกิดความรู้และรู้จักคิดหาเหตุผล

(๔) มีคำสอนของศาสนาประกาศสั่งธรรม มีคำสอนของศาสนาสอนให้ละความชั่ว ประพฤติความดี มีคำสอนที่อบรมให้ชำระจิตใจให้มีความบริสุทธิ์สะอาด เพราะศาสนาเป็นมูลฐานของการศึกษาในทางที่ชอบ เป็นพื้นฐานในการพูด ทำ คิดในทางที่ดี

(๕) มีผู้ทรงศีล มีบัณฑิต มีนักปราชญ์ ผู้ที่อุทิศตนเพื่อทำคุณประโยชน์ให้แก่ผู้เป็นเพื่อนมนุษย์ แก่สังคมส่วนรวม ผู้ที่มีน้ำใจบริสุทธิ์สะอาด

ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาไม่เป็นที่ยอมรับของชุมชนบางพื้นที่เห็นว่าพุทธศาสนาขัดต่อวิถีการดำเนินชีวิตของชุมชน การเข้าไปเผยแผ่พระพุทธศาสนาในโรงเรียนถูกต่อต้านจากชุมชนที่

^{๔๓} สัมภาษณ์ พระมหาฐานันดร เขมปญโญ,ดร. พระบัณฑิตอาสาหัวหน้าข่ายเขต ๓ อาศรมบ้านดอกแดง ตำบลบ่อสลิ อำเภอสอด จังหวัดเชียงใหม่, ๑๐ มกราคม ๒๕๖๒.

^{๔๔} สัมภาษณ์ พระอำพล สุทธิญาโณ, อาศรมพระบัณฑิตอาสา บ้านป่าคา ตำบลม่อนปิ่น อำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่, ๔ มกราคม ๒๕๖๒.

^{๔๕} ปิ่น มุฑกันต์(พินเอก), แนวสอนธรรมะตามหลักสุตวรรณธรรมตรี, พิมพ์ครั้งที่ ๒, หน้า ๓๐-๓๑.

นับถือศาสนาอื่น และยังยึดถือความคิดหรือลัทธิเดิมของตนเองอยู่อย่างเหนียวแน่นไม่ยอมเปลี่ยนแปลงใดๆ^{๔๖}

๑) ปัญหาและอุปสรรคด้านรูปแบบการสื่อสารเพื่อการเผยแพร่ธรรมะปัจจุบันเน้นรูปแบบการเทศน์หรือการบรรยายธรรมะภาคทฤษฎีเป็นหลักแต่ไม่มีภาคปฏิบัติหรือจัดกิจกรรมต่อกิจกรรมที่เป็นรูปธรรมทำให้การเผยแพร่เข้าไม่ถึงจิตใจผู้ฟังอย่างแท้จริง

๒) ปัญหาและอุปสรรคด้านประชาชนผู้รับฟังธรรมะเช่นประชาชนขาดความรู้พื้นฐานทางศีลธรรมการศึกษาทุกระดับไม่เน้นธรรมะหรือศีลธรรมนอกจากนี้สภาพสังคมที่กำลังเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็วความเจริญและวัฒนธรรมแบบตะวันตกที่ล้นหลามเข้ามาสู่ประเทศไทยสภาพแวดล้อมในสังคมเช่นนี้ไม่เอื้ออำนวยให้ประชาชนสนใจธรรมะโดยเฉพาะเยาวชนหรือกลุ่มวัยรุ่นไม่ค่อยให้ความสนใจนัก

๓) ปัญหาและอุปสรรคด้านอื่นๆที่เกี่ยวกับการเผยแพร่ธรรมะเช่นพระสงฆ์และสถาบันยังไม่มีกรวิจัยประเมินผลในการเผยแพร่ธรรมะเพื่อปรับปรุงให้เหมาะสมกับสภาพการณ์ของสังคมในปัจจุบันหรือพื้นฐานของผู้ฟังแต่ละกลุ่มเป้าหมายและสถาบันสงฆ์ยังมีการประชาสัมพันธ์และการใช้สื่อมวลชนในการเผยแพร่ธรรมะในปริมาณที่น้อยมากและขาดการประสานความร่วมมือจากหลายฝ่าย^{๔๗}

๔) ปัญหาสภาพบทบาทการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ ในตำบลแม่เหาะ อำเภอมะเข่เรียง จังหวัดแม่ฮ่องสอน มีสภาพปัญหาดังนี้ คือ ปัญหาการเดินทางสัญจรไปมาลำบาก ปัญหาด้านภาษา มีปัญหาอาหารการกิน ปัญหาสภาพที่อยู่อาศัย ปัญหาด้านการปรับตัวให้เข้ากับสิ่งแวดล้อม เป็นต้น

๕) ปัญหาด้านพระสงฆ์ที่มีจิตอาสาที่มีจำนวนลดลงทุกปีไม่พอกับความต้องการของพื้นที่ระยะเริ่มต้นมีพระสงฆ์เข้ามาจำนวนเยอะมาก แต่ปัจจุบันมีจำนวนพระมาน้อยลงไม่พอดต่ออาศรมที่มีอยู่ การจัดบุคลากรเข้าไปในพื้นที่ลำบาก อาศรมมีมากพระมีน้อย^{๔๘}

๖) ปัญหาด้านขาดบุคลากรที่มีความรู้ความสามารถที่จะทำการถ่ายทอดหลักธรรมสู่ภาษาถิ่นนั้นๆสมัยก่อนพระที่จะเข้าไปเผยแผ่ขาดความรู้ขั้นพื้นฐานไม่มีโอกาสได้ฝึกฝน แต่มีความอดทน ความเสียสละสูง ปัจจุบันพระมีความรู้มีโอกาสได้ฝึกฝนตนแต่ว่าความเสียสละจิตอาสานั้นน้อย ไม่มีตัวเลือกที่จะส่งขึ้นไปทำงานบนดอย^{๔๙} ส่วนการสื่อสารกับชาวบ้านส่วนมากจะใช้ภาษากลางการคุย

^{๔๖} สัมภาษณ์ พระสุระ สุขเมธ, อาศรมพระบัณฑิตอาสา บ้านห้วยลึก ตำบลเมืองนะ อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่, ๑๐ มกราคม ๒๕๖๒.

^{๔๗} สัมภาษณ์ พระคำอ้าย ปญญาวโร, อาศรมพระบัณฑิตอาสา บ้านแม่มอญ ตำบลห้วยชมภู อำเภอเมือง จังหวัดเชียงราย, ๔ มกราคม ๒๕๖๒.

^{๔๘} สัมภาษณ์ พระนิมิต จิรธมโม, อาศรมพระบัณฑิตอาสา บ้านจะนะ ตำบลแม่อาว อำเภอแม่อาว จังหวัดเชียงใหม่, ๔ มกราคม ๒๕๖๒.

^{๔๙} สัมภาษณ์ พระสีมา ฐานวโร, อาศรมพระบัณฑิตอาสา บ้านแม่ปูนน้อย ตำบลสันตสี อำเภอเวียงป่าเป้า จังหวัดเชียงราย, ๕ มกราคม ๒๕๖๒.

กันเรื่องๆหนึ่งใช้เวลานานมากกว่าจะเข้าใจต้องอธิบายให้ละเอียดครบถ้วน ใช้ทั้ง ภาษากาย ภาษาตา ภาษามือเวลาคุยกับชาวบ้าน^{๕๐}

๗) ปัญหาในด้านการสื่อสารการพูด ภาษาพูด ในหมู่บ้านของชาวเขาหลายแห่งที่พระบัณฑิตอาสาพัฒนาชาวเขabenพื้นที่สูงเข้าไปเผยแผ่พระพุทธศาสนา มีการใช้ภาษาในการสื่อสารระหว่างพระสงฆ์กับชาวบ้านยังไม่เข้าใจกันในระยะแรกๆ ทำให้การเทศนาสั่งสอนในพระพุทธศาสนาเป็นไปด้วยความยากลำบาก เพราะการสื่อสารยังไม่ค่อยเข้าใจกันโดยเฉพาะผู้สูงอายุ

๓.๓.๔ ปัญหา อุปสรรคด้านบุคคลสัปปายะคือบุคคลที่อยู่ร่วมกัน

บุคคลสัปปายะ คือ เป็นสถานที่ที่มีบุคลากรที่ดี เป็นสถานที่ที่อุดมไปด้วยผู้ทรงภูมิปัญญา มีผู้รู้ มีผู้มีความสามารถ มีบัณฑิต นักปราชญ์ ผู้ทรงธรรมคุณธรรมอยู่มาก ซึ่งสามารถจำแนกออกได้เป็นสามกลุ่มบุคคลคือ

๑) บุคคลที่สามารถถ่ายทอดวิชาความรู้ทางการศึกษาการเล่าเรียนภาควิชาการต่างๆ

๒) บุคคลที่สามารถถ่ายทอดให้วิชาความรู้ทางการประกอบกิจการงานด้านวิชาชีพต่างๆ สามารถถ่ายทอดประสบการณ์การทำงาน ความชำนาญในวิชาชีพเฉพาะด้าน

๓) บุคคลที่สามารถให้ความรู้ในด้านคุณธรรม ทั้งคุณธรรมในระดับเบื้องต้นสำหรับฆราวาส และคุณธรรมระดับสูงสำหรับบรรพชิต

ในการดำเนินงานด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาบนพื้นที่สูง ประสบกับปัญหา อุปสรรคเกี่ยวกับด้านบุคลากร คือเป็นปัญหาเกี่ยวกับพระบัณฑิตอาสาพัฒนาชาวเขabenพื้นที่สูงที่จะต้องปฏิบัติงานในหมู่บ้านของชาวเขา เป็นปัญหามาโดยตลอดซึ่งเป็นปัญหาหลักที่ยังไม่สามารถแก้ไขได้อย่างจริงจัง ซึ่งประกอบไปด้วย

๑) การขาดบุคลากร พระสงฆ์ที่มีจิตอาสาสมัครมีจำนวนลดลงทุกปีไม่พอกับความต้องการของพื้นที่ ระยะเริ่มต้นโครงการมีพระมาสมัครเข้ามาจำนวนเยอะมาก แต่ปัจจุบันมีจำนวนพระบัณฑิตอาสาสมัครน้อยลงไม่พอส่งเสริมที่มียู่ การจัดบุคลากรเข้าไปในพื้นที่ลำบาก อาศรมมีมากพระมีน้อย^{๕๑}

๒) ขาดบุคลากรที่มีความรู้ความสามารถที่จะทำการถ่ายทอดหลักธรรมสู่ภาษาถิ่นนั้นๆ สมัยก่อนพระที่จะเข้าไปเผยแผ่ขาดความรู้ขั้นพื้นฐานไม่มีโอกาสได้ฝึกฝน แต่มีความอดทนความเสียสละสูง ปัจจุบันพระมีความรู้มีโอกาสดูฝึกฝนตนแต่ความเสียสละจิตอาสาสมัครมีน้อย ไม่มีตัวเลือกที่

^{๕๐} สัมภาษณ์ อาจารย์ สุชาติ แก้วก่อ, เลขาธิการโครงการพระบัณฑิตอาสาพัฒนาชาวเขา มจร วิทยาเขต เชียงใหม่ วัดสวนดอก อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่, ๕ มกราคม ๒๕๖๒.

^{๕๑} สัมภาษณ์ พระอธิการ พิเดช จนทวนโณ, หัวหน้าพระบัณฑิตอาสาฯ สายอำเภอฮอด อำเภอแม่สะเรียง อำเภอสบเมย อาศรมบ้านแม่ลิดป่าแก่ ตำบลแม่เหาะ อำเภอแม่สะเรียง จังหวัดแม่ฮ่องสอน, ๑๐ มกราคม ๒๕๖๒.

จะส่งขึ้นไปทำงานบนดอย^{๕๒} ส่วนการสื่อสารกับชาวบ้านส่วนมากจะใช้ภาษากลางการคุยกันเรื่องๆ หนึ่งใช้เวลานานมากกว่าจะเข้าใจต้องอธิบายให้ละเอียดครบถ้วน ใช้ทั้งภาษากายภาษาตาภาษามือ เวลาคุยกับชาวบ้าน^{๕๓}

๓) พระสงฆ์ที่ส่งขึ้นไปไม่สามารถจะปรับตัวให้เข้ากับสิ่งแวดล้อมได้จากการสัมภาษณ์พบว่าพระที่ขึ้นไปเผยแผ่ต้องทำความเข้าใจ ปรับตัวให้เข้ากับวัฒนธรรมประเพณีให้ได้ พระอยู่ในเมืองชาวบ้านทำให้ทุกอย่าง พอมาอยู่บนดอยต้องช่วยเหลือตัวเองทุกอย่าง อาหารการกินระยะแรกฉันไม่ได้ ไม่มีไฟฟ้า^{๕๔} พระสงฆ์หลายรูปปรับตัวไม่ได้ต้องหนีออกจากโครงการบางรูปทนอยู่ได้ครึ่งปีก็ไปเจ้าหน้าที่โครงการต้องหาพระมาแทนบางที่ก็หาไม่ได้

๔) พระสงฆ์ทำการโยกย้ายบ่อยเกินไปเข้าไม่ถึงพื้นที่เข้าไม่ถึงปัญหาเพราะมีเวลาน้อยที่ผ่านมาพระที่มาเผยแผ่มาอยู่ในระยะสั้นไม่สามารถที่จะทำงานให้ต่อเนื่องได้ทำงานเพื่อให้จบโครงการการทำงานจึงไม่ได้ผลเท่าที่ควร ทำงานไม่เป็นธรรมชาติ การเผยแผ่พระต้องศึกษาวิถีชีวิตของชาวบ้านแบบจริงๆ และไม่นำวิชาการของตัวเองมาเป็นตัวชี้วัด^{๕๕}

๕) บุคลากรบางรูปประพฤติน่าไม่ค่อยเหมาะสม เป็นปัญหาที่มีมาเกี่ยวกับพฤติกรรมของพระสงฆ์บางรูป ที่ประพฤติน่าไม่อยู่ในกรอบของพระธรรมวินัยซึ่งนำความเสื่อมเสียมาสู่องค์กรและนำมาสู่หมู่คณะ ยกตัวอย่างเช่น การขับรถจักรยานยนต์ การยืมปัจจัยของชาวบ้าน การพูดคุยกับสตรีในเชิงชู้สาว เป็นต้น แต่มีเพียงส่วนน้อยเท่านั้น

๓.๓.๕ ปัญหา อุปสรรคด้านโภชนาการ คืออาหารที่บริโภค

อาหารสัปปายะคือ ในท้องถิ่นนั้นมีอาหารสมบูรณ์ เพราะอาหารถือได้ว่าเป็นปัจจัยที่สำคัญที่สามารถทำให้ร่างกายมีกำลังในการประกอบกิจการงานต่าง ๆ ถ้าหากขาดแคลนอาหารก็ย่อมนำมาซึ่งโรคภัยไข้เจ็บต่างๆ ชีวิตก็ยากที่จะดำรงอยู่ต่อไปได้ การเลือกอยู่ในถิ่นที่มีความอุดมสมบูรณ์ย่อมเป็นเครื่องช่วยส่งเสริม เกื้อหนุนให้บุคคลนั้นถึงความเจริญและความเป็นมงคลได้อีกทางหนึ่ง ด้านอาหารจึงเป็นปัญหา อุปสรรคอย่างหนึ่งของพระบัณฑิตอาสาพัฒนาชาวเขา เพราะ

^{๕๒} สัมภาษณ์ พระสมุห์ชิตชัย ฐิตปัญโญ, ผอ. สนับสนุนวิชาการและกำกับดูแลโครงการพระบัณฑิตอาสาพัฒนาชาวเขาบนพื้นที่สูง มจร วิทยาเขตเชียงใหม่ วัดสวนดอก อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่, ๕ มกราคม ๒๕๖๒.

^{๕๓} สัมภาษณ์ อาจารย์ สุชาติ แก้วก่อ เลขาโครงการพระบัณฑิตอาสาพัฒนาชาวเขา มจร วิทยาเขตเชียงใหม่ วัดสวนดอก อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่, ๕ มกราคม ๒๕๖๒.

^{๕๔} สัมภาษณ์ พระปลัด สุชาติ สุวฑฒโก, เจ้าหน้าที่นิเทศโครงการพระบัณฑิตอาสาพัฒนาชาวเขา วัดห้วยบง อำเภอกัลยาณิวัฒนา จังหวัดเชียงใหม่, ๕ มกราคม ๒๕๖๒.

^{๕๕} สัมภาษณ์ พระสมหวัง พลญาโณ, อาศรมพระบัณฑิตอาสาพัฒนาชาวเขา บ้านแม่ลอง อำเภอแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่, ๓ มกราคม ๒๕๖๒.

๑) เครื่องอุปโภคบริโภคขาดแคลนไม่มีสิ่งอำนวยความสะดวก จากการสัมภาษณ์ พระสงฆ์ มีปัญหาด้านภาษา มีปัญหาอาหารการกิน สภาพที่อยู่อาศัย มีหลายรูปต้องลาออกกลางคัน เพราะทนต่อสภาพเรื่องอาหารหรือที่อยู่ไม่ได้^{๕๖}

๒) ชาวไทยบนพื้นที่สูงในระยะแรกของการเข้าไปเผยแผ่พระพุทธศาสนา ชาวไทยบนพื้นที่สูงยังไม่รู้ ไม่เข้าใจในพระพุทธศาสนาการออกมารับบิณฑบาต ไม่มีใครตักบาตร จึงเป็นอุปสรรคในการดำเนินชีวิตของพระภิกษุที่อาสาพัฒนาชาวเขาบนพื้นที่สูง

๓) ปัญหาด้านอาหารหากเป็นพระที่เคยอยู่บนพื้นที่สูงการปรับตัวของพระสงฆ์ก็เป็นไปด้วยความเรียบร้อย แต่พระสงฆ์บางรูปที่อยู่ในพื้นที่ราบมาก่อน จะมีปัญหาเรื่องอาหาร เพราะไม่ค่อยเคยชินในระยะแรก ๆ บางอาศรมก็มีลูกศิษย์คอยหุงหาอาหารให้ ในการบิณฑบาต จะต้องออกเดินทางไกลเพราะบางที่อาศรมกับหมู่บ้านห่างกันจึงทำให้ยากลำบากในการเดินทาง การบิณฑบาตอาหารที่ได้รับบางครั้งก็ไม่พอสำหรับการฉันในแต่ละครั้ง บางหมู่บ้านชาวบ้านก็ยากจนอยู่แล้วก็ไม่ได้อาหารมากนักในการรับบิณฑบาต

๓.๓.๖ ปัญหาอุปสรรคด้านอุปนิสัยปายะ คืออากาศตามฤดูกาล

ปัญหาด้านสถานที่ในระยะแรกพระที่ขึ้นไปเผยแผ่ ต้องไปอาศัยตามกระท่อเล็ก ๆ ของชาวบ้านเป็นที่พัก^{๕๗} บางแห่งสถานที่ประกอบกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาอยู่ไกลชุมชนไม่มีศาลาที่จะใช้ในการประกอบพิธี น้ำร้อนไม่มีน้ำใช้ ไม่มีห้องน้ำสภาพพื้นที่บางพื้นที่ ที่ส่งพระเข้าไปยังไม่มี ความศรัทธาในพระพุทธศาสนา ครูตำรวจตระเวนชายแดนขอให้ไปช่วยก็ไป แต่พอเข้าไปไม่มีที่พัก ต้องไปอาศัยตามที่ต่างๆ ไม่มีที่อยู่ให้พระในการประกอบกิจกรรมทางศาสนา

ปัญหาด้านการปรับตัวให้เข้ากับสิ่งแวดล้อมได้จากการสัมภาษณ์พบว่าพระที่ขึ้นไปเผยแผ่ ต้องทำความเข้าใจ ปรับตัวให้เข้ากับวัฒนธรรมประเพณีให้ได้ พระอยู่ในเมืองชาวบ้านทำให้ทุกอย่าง พอมาอยู่บนดอยต้องช่วยเหลือตัวเองทุกอย่าง อาหารการกินระยะแรกฉันไม่ได้ ไม่มีไฟฟ้า^{๕๘} พระสงฆ์หลายรูปปรับตัวไม่ได้ต้องหนีออกจากพื้นที่ บางรูปทนอยู่ได้ครั้งปึกไป

๓.๓.๗ ปัญหา อุปสรรคด้านอิริยาบถนิสัยปายะคือ อิริยาบถอันเป็นที่สบาย การเคลื่อนไหว

พระสงฆ์ขาดงบประมาณในการเผยแผ่ การทำงานเผยแผ่มีสภาพปัญหาเรื่องงบประมาณ แต่ละปีไม่สามารถขยับงานได้ ทั้งๆ ที่ในส่วนของพื้นที่ ต้องการให้พระไปอยู่ในชุมชน โครงการไม่สามารถเพิ่มพระสงฆ์มากกว่า ๓๕ รูป พระที่ขึ้นไปทำงานค่านิยมถดถอย ได้มาแล้วเอาไปใช้ในการ

^{๕๖} สัมภาษณ์ พระธรรมรักษ์ ส่วโร, อาศรมพระภิกษุอาสา บ้านแม่เหลอ ตำบลเสาหิน อำเภอมะ เสรียง จังหวัดแม่ฮ่องสอน, ๔ มกราคม ๒๕๖๒.

^{๕๗} สัมภาษณ์ พระอดิธิฐ ธมมโชโต, อาศรมพระภิกษุอาสาบ้านแม่คิง ตำบลนาแก อำเภองาว จังหวัดลำปาง, ๘ มกราคม ๒๕๖๒.

^{๕๘} สัมภาษณ์ พระพิสิทธิ วรสพโท, อาศรมพระภิกษุอาสาบ้านปางกิว ตำบลลาวี อำเภอมะ สราย จังหวัดเชียงราย, ๘ มกราคม ๒๕๖๒.

ทำงานเลยทำให้โครงการพระสงฆ์หาพระลำบากโครงการน่าจะมิงงบประมาณสนับสนุนการทำกิจกรรมมากกว่านี้พระที่ขึ้นมาแต่ละรูปมีวิสัยทัศน์ที่ดีแต่ขาดงบประมาณในการสนับสนุนและไม่มีทุนทางสังคมจึงทำให้ขาดกำลังใจในการทำงานบางอย่างถ้าไม่มีงบประมาณมาสนับสนุนก็ยากที่จะมีการดำเนินงานได้^{๕๙} ที่กล่าวมางบประมาณถือว่าเป็นกลยุทธ์ ที่จะใช้ขับเคลื่อนในการทำงาน บุคลากรพระสงฆ์และสามเณรขาดกำลังใจในการทำงาน เมื่อเจอปัญหาและอุปสรรคในการทำงานก็เกิดการท้อแท้ไม่มีกำลังใจในการทำงานต่อ บางคนมีปัญหาแต่ไม่มีกำลังใจ วัสดุอุปกรณ์ที่เป็นสื่อเกี่ยวกับการเผยแผ่ไม่มีงบประมาณที่จะซื้อ ปัญหาและอุปสรรคด้านพระสงฆ์ในฐานะผู้เผยแผ่ธรรมะเช่นการขาดแคลนพระสงฆ์ที่มีความสามารถในการเผยแผ่ธรรมะอย่างแท้จริงโดยเฉพาะในเขตชนบท^{๖๐}

๕) โครงการพระสงฆ์ไม่มีระบบการบริหารจัดการที่ดี ไม่มีแผนในการทำงานที่ชัดเจน ไม่กำหนดทิศทางในการทำงานระยะสั้น ระยะกลาง ระยะยาว ที่ผ่านมามีวัดศรีโสดาไปอยู่กับพระธรรมจาริกการทำงานไม่มีแนวทางที่ชัดเจน^{๖๑} ความไม่ชัดเจนในการบริหารงานจึงมีเสียงสะท้อนจากผู้ปฏิบัติงานในด้านต่างๆ เช่น

(๑) ด้านนโยบายของโครงการ แม้ว่าโครงการพระบัณฑิตอาสาพัฒนาชาวเขา จะมีพันธกิจทั้ง ๖ ประการ แต่การนำไปปฏิบัติอาจจะไม่ได้รับความร่วมมือจากพระสงฆ์ส่งผลให้แนวพันธกิจทั้งหมดเป็นแค่เรื่องลอยๆ ไร้รูปธรรมที่ชัดเจน เพราะขาดการวางแผน ขาดการประเมินร่วมกัน การเน้นหนักนโยบายอาจจะเน้นหนักเฉพาะข้อในแต่ละปี หรือเน้นหนักลงไปในพื้นที่ที่มีความเหมาะสม หรือจะเจาะจงลงในแต่ละเครือข่าย หากดำเนินการดังกล่าวแล้วคิดว่าพันธกิจทั้ง ๖ ประการจะ มีความชัดเจนหรือมีความเป็นรูปธรรมมากขึ้น

(๒) ด้านการวางแผนการยกเลิกหรือขยายอาศรม มีหลายอาศรมที่ขาดแคลนพระสงฆ์มาปฏิบัติหน้าที่ แต่ผู้บริหารไม่มีแผนการรองรับ หากอาศรมใดไม่มีผลงานที่เป็นรูปธรรมอันเกิดจากการขาดความร่วมมือของชาวบ้านหรือมีความขัดแย้งกับพระสงฆ์ไม่มีความสนใจต่ออาศรมควรยุบอาศรมนั้นเสียส่งไปอยู่ในอาศรมที่ชาวบ้านต้องการ

(๓) การประสานงานในองค์กรในการประชาสัมพันธ์โครงการพระบัณฑิตอาสาพัฒนาชาวเขามีทั้งจุลสาร เว็บไซต์ แต่โครงการพระบัณฑิตอาสาพัฒนาชาวเขาไม่ใช่เป็นสื่อให้คนเข้าทำงานในองค์กร ยังขาดแคลนพระที่จะเข้าปฏิบัติงานในพื้นที่ทุกปีและจะขาดพระเพิ่มสูงขึ้นอีก

๖) ปัญหาและอุปสรรคด้านวิธีการหรือกลวิธีการเผยแผ่เช่นไม่มีการกำหนดหัวข้อธรรมะที่เหมาะสมกับผู้ฟังหรือไม่มีการศึกษาหัวข้อธรรมะอย่างถ่องแท้ก่อนนำไปเผยแพร่นอกจากนี้พระสงฆ์ไม่ได้มีการฝึกการผลิตและการใช้สื่อดิจิทัลอุปกรณ์มาก่อนรวมทั้งสื่อต่างๆส่วนใหญ่จึงมุ่งเน้นให้แต่สื่อ

^{๕๙} สัมภาษณ์ พระเพิ่ม กมโล, อาศรมพระบัณฑิตอาสา บ้านขุนแหง ตำบลปงเตา อำเภองาว จังหวัดลำปาง, ๘ มกราคม ๒๕๖๒.

^{๖๐} สัมภาษณ์ พระพิริยชัย ยติธโร, อาศรมพระบัณฑิตอาสาบ้านดอนล้าน ตำบลลาวี อำเภอมะสรวย จังหวัดเชียงราย, ๓ มกราคม ๒๕๖๒.

^{๖๑} สัมภาษณ์ พระเพิ่ม กมโล, อาศรมพระบัณฑิตอาสา บ้านขุนแหง ตำบลปงเตา อำเภองาว จังหวัดลำปาง, ๘ มกราคม ๒๕๖๒.

บุคคลเป็นหลักทำให้การเผยแพร่ธรรมทำได้ในขอบเขตจำกัด

ปัญหาและอุปสรรคในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระภิกษุและสามเณรชนเผ่า บนพื้นที่สูง มีแนวโน้มที่จะมีปัญหา เพราะเมื่อพิจารณาจำแนกตามองค์ประกอบของปัญหาพบว่า การที่พระภิกษุและสามเณรชนเผ่ามีองค์ความรู้ไม่เพียงพอในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา และความไม่ต่อเนื่องในการประพจน์และปฏิบัติตามแนววิถีพุทธอยู่ในระดับที่มีปัญหา ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์ต่อปัญหาและอุปสรรคในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระภิกษุและสามเณรชนเผ่า ได้แก่ การขาดการนิเทศและการตรวจการของคณะสงฆ์ และความห่างไกลจากศูนย์กลางความเจริญ ในเชิงปริมาณ แม้ผลการคำนวณอาจพบว่าปัญหาและอุปสรรคในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระภิกษุและสามเณรชนเผ่า อยู่ในระดับที่มีปัญหาน้อยก็ตาม แต่เมื่อพิจารณารายละเอียดตามองค์ประกอบของปัจจัยด้านต่างๆ กลับพบว่า มีประเด็นใหญ่และประเด็นปลีกย่อยหลายข้อซึ่งมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับที่มีปัญหา

ประเด็นด้านองค์ความรู้ไม่เพียงพอในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา การขาดเทคนิคและคุณสมบัติพิเศษส่วนบุคคลในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา และประเด็นด้านความไม่ต่อเนื่องในการประพจน์และปฏิบัติตามแนววิถีพุทธ ล้วนมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมีปัญหาทั้งนั้น อยู่ในเกณฑ์ที่ควรได้รับการพัฒนาปรับปรุง โดยเฉพาะองค์ประกอบด้านการบวชเพื่อสร้างโอกาสในการศึกษาต่อ คือเมื่อเข้ามาบวชแล้วไม่อยู่ปฏิบัติธรรมต่อเนื่องเพื่อสืบทอดพระพุทธศาสนา ค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับที่มีปัญหามาก ส่งผลถึงพุทธศาสนสถานไม่มีสามเณรที่จะเป็นศาสนทายาทสืบทอดต่อเพราะเป้าหมายของการบวชเพียงเพื่อต้องการศึกษาต่อเท่านั้น

ประเด็นด้านความไม่ผูกพันกับพระพุทธศาสนาของชนเผ่า พบว่า การจัดการด้านพุทธศาสนสถานและการสนับสนุนกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา ชาวบ้านในท้องถิ่นให้ความร่วมมือเป็นอย่างดี แต่การปกป้องพระพุทธศาสนา พบว่าหากมีปัญหารุนแรงเกิดขึ้นกับวัด ชาวบ้านมักจะเฝ้าสังเกตการณ์อยู่เนืองๆ ไม่มีการแสดงตนเข้าร่วมปกป้องพระพุทธศาสนาอย่างจริงจัง ส่วนประเด็นด้านพุทธศาสนสถานไม่ได้รับการพัฒนาแม้ค่าเฉลี่ยจะมีปัญหาน้อย แต่ในรายองค์ประกอบพบว่า การไม่มีพระภิกษุและสามเณรอยู่ประจำพุทธศาสนสถาน อยู่ในแนวโน้มที่ค่อนข้างจะมีปัญหาต่อไปในอนาคต ซึ่งมีผลมาจากประเด็นปัญหาด้านการบวชเพื่อสร้างโอกาสในการศึกษาต่อตนเอง

ปัญหาและอุปสรรคในการปฏิบัติงานของพระธรรมจาริกคือเรื่องการเดินทางเข้าสู่พื้นที่ซึ่งทุรกันดารและห่างไกลไม่มียานพาหนะ ที่พักอาศัยไม่เพียงพอ ขาดวัสดุอุปกรณ์เครื่องใช้ต่างๆ และอาหารไม่เพียงพอ ได้รับการสนับสนุนงบประมาณและวัสดุอุปกรณ์ที่ไม่เพียงพอ และความล่าช้าในการติดต่อสื่อสาร ด้านการขาดการบูรณาการวิถีชนเผ่าและวิถีพุทธ และความไม่ต่อเนื่องในการจัดกิจกรรมการเผยแผ่พระพุทธศาสนา แม้จะไม่มีความสัมพันธ์ต่อปัญหาและอุปสรรคในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระภิกษุและสามเณรชนเผ่าบนพื้นที่สูง พบว่าทั้ง ๒ ประเด็นมีปัญหาในทางปฏิบัติอยู่บ้าง กล่าวคือการบูรณาการวิถีพุทธเข้าหาวิถีชนเผ่า และการจัดกิจกรรมการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ไปทับซ้อนกับประเพณี วัฒนธรรม และความเชื่อดั้งเดิมของชนเผ่าที่มีมาแต่โบราณ บางอย่างอาจคล้ายคลึงกัน บางอย่างอาจแตกต่างกัน การนำเอาชนบประเพณีใหม่ๆ เข้าไปแทรกในวิถีชีวิตที่ถือปฏิบัติมาเป็นระยะเวลาที่ยาวนานอาจมีปัญหาบ้างในเบื้องต้นที่ต้องใช้ความพยายามไม่ให้สูญเสียเอกลักษณ์อันดั้งเดิมทั้งสองฝ่ายไป

๓.๔ แนวทางแก้ไขปัญหาอุปสรรคของการเผยแผ่พระพุทธศาสนาบนพื้นที่สูง

การเผยแผ่พระพุทธศาสนาคุณลักษณะของผู้เผยแผ่มีส่วนสำคัญในทางพระพุทธศาสนา ควบจะต้องเป็นพระธรรมกถึกหรือนักเผยแผ่พุทธธรรมที่ดี โดยมีคุณสมบัติประกอบด้วย

ธรรมเทศกธรรม ๕ ธรรมของนักเทศก์, องค์แห่งธรรมกถึก, ธรรมที่ผู้แสดงธรรมหรือสั่งสอนคนอื่นควรตั้งไว้ในใจ

๑. อนุพุทฺธิกถึก กล่าวความไปตามลำดับ คือ แสดงหลักธรรมหรือเนื้อหาวิชาตามลำดับ ความง่ายยากกลุ่มเล็ก มีเหตุผลสัมพันธ์ต่อเนื่องกันไปโดยลำดับ

๒. ปริยายทสฺสาวิ ขี้แจงยกเหตุผลมาแสดงให้เห็นชัด คือ ขี้แจงให้เข้าใจชัดในแต่ละแง่แต่ละประเด็น โดยอธิบายขยายความ ยกย่องไปต่างๆ ตามแนวเหตุผล

๓. อนุทยตํ ปฏิจฺจ แสดงธรรมด้วยอาศัยเมตตา คือ สอนเขาด้วยจิตเมตตา มุ่งจะให้ เป็นประโยชน์แก่เขา

๔. น อามิสฺนตโร ไม่แสดงธรรมด้วยเห็นแก่อามิส คือ สอนเขามิใช่เพราะมุ่งที่ตนจะได้ ลาภ หรือผลประโยชน์ตอบแทน

๕. อุตฺตานญฺจ ปรญฺจ อนุปหฺจ แสดงธรรมไม่กระทบตนและผู้อื่น คือ สอนตามหลัก ตามเนื้อหา มุ่งแสดงธรรม แสดงธรรม ไม่ยกตน ไม่เสียดสีข่มขู่ผู้อื่น^{๖๒} และต้องมีคุณสมบัติของ กัลยาณมิตร ๗ ประการเป็นที่รักเป็นที่พอใจ ในฐานะเป็นที่สบายและสนิทสนม ชวนให้อยากเข้าไป ปรึกษาไต่ถาม เป็นที่เคารพในฐานะประพาสสมควรแก่ฐานะให้เกิดความรู้สึกรอบอุ้ม เป็นที่พึ่งได้และ ปลอดภัย เป็นที่ยกย่อง ในฐานะทรงคุณคือความรู้และภูมิปัญญาแท้จริง ทั้งเป็นผู้ฝึกอบรมและปรับปรุง ตนอยู่เสมอ ควรเอาอย่างทำให้ระลึกและเอ๋ยอ้างด้วยซาบซึ้งภูมิใจ เป็นนักพูด

พระบัณฑิตอาสาพัฒนาชาวเขาบนพื้นที่สูง ควรมีคุณสมบัติแห่งความเป็นกัลยาณมิตร ที่เรียกว่ากัลยาณมิตรธรรม ๗ ประการ

๑) ปีโย แปลว่า ผู้เป็นที่รัก หรือน่ารัก หมายความว่า เป็นผู้รู้จักเอาใจใส่ในตัวบุคคล และ สุขทุกข์ของเขา เข้าถึงจิตใจให้ความรู้สึกสนิทสนมเป็นกันเอง ชวนให้อยากเข้าไปปรึกษาไต่ถาม

๒) ครุ แปลว่า น่าเคารพ คือ เป็นคนมีหลัก หนักแน่น ถือหลักการเป็นสำคัญ (เป็นผู้ เที่ยงตรง ไม่มีอคติ ไม่มีความลำเอียง ซึ่งเป็นแกนกลางของการรักษาคุณภาพ และความสามัคคี) และมีความประพาสสมควรแก่ฐานะ ทำให้เกิดความรู้สึกรอบอุ้มปลอดภัย เป็นที่พึ่งได้

๓) ภาวนีโย แปลว่า น่าเจริญใจ คือน่ายกย่อง เป็นแบบอย่างได้ ทำให้ผู้ที่ร่วมอยู่ร่วมไป คือคนทั้งหลายในชุมชนนั้น มีความภาคภูมิใจ พอนึกถึงก็มีความมั่นใจและภาคภูมิใจในตัวครูอาจารย์ ว่าเป็นผู้ที่มิเป็นผู้มีสติปัญญา มีความสามารถ รู้จริง เก่งจริง และมีคุณธรรมความดีงามอย่างแท้จริง น่าเอาอย่าง

^{๖๒} ๐.ปญจก (ไทย) ๒๒/๑๕๙/๒๐๕.

๔. วัตตา รู้จักพูด หมายความว่า รู้จักพูดให้ได้ผล รู้ว่าในสถานการณ์ไหน และกับใคร ควรพูดอะไร อย่างไร เป็นต้น คือ พูดให้เขาเข้าใจ พูดให้เขาได้รับประโยชน์ และพูดให้เขาช่วยกัน สร้างสรรค์ประโยชน์

๕. วจนักขโม คือรู้จักฟัง หมายความว่าไม่ใช่เอาแต่พูดอย่างเดียวโดยไม่ยอมรับฟังใคร เพราะการรู้จักรับฟังเป็นส่วนหนึ่งของการที่จะสื่อสารให้ได้ได้ผล แม้ว่าเขาพูดมาจะไม่ถูกใจอะไรก็ทนได้ ทั้งนี้ก็เพื่อให้งานการและประโยชน์ที่จะทำนั้นสำเร็จ

๖. คัมภีร์ญจะกะถัง กัตตา แปลว่า รู้จักแถลงเรื่องราวต่างๆที่ลึกซึ้ง เรื่องที่ลึกที่ยาก ก็ทำให้ตื่นให้เข้าใจได้

๗. โน จัฏฐาเน นิโยชะเย แปลว่า ไม่ชักนำในอฐาณะ คือในเรื่องที่ไม่ใช่เรื่อง ที่ไม่เป็นประโยชน์ ไม่ใช่สาระ^{๖๓}

รู้จักชี้แจงให้เข้าใจรู้ว่าเมื่อไรควรพูดอะไรอย่างไรคอยให้คำแนะนำว่ากล่าวตักเตือน เป็นที่ปรึกษาที่ดีเป็นผู้อดทนต่อถ้อยคำ คือพร้อมที่จะรับฟังคำปรึกษาซักถาม คำเสนอแนะวิพากษ์วิจารณ์ อดทน ฟังได้ไม่เบื่อไม่ฉุนเฉียว เป็นผู้พูดด้วยถ้อยคำลึกซึ้งได้ สามารถอธิบายเรื่องยุ่งยากความซับซ้อน ให้เข้าใจ และให้เรียนรู้เรื่องราวที่ลึกซึ้งยิ่งขึ้นไปไม่ชักนำไม่แนะนำในเรื่องเหลวไหล หรือชักจูงไปในทางเสื่อมเสีย

พระสงฆ์ที่ดีที่เหมาะสมแก่การเข้าไปเผยแผ่พระพุทธศาสนา ควรมีลักษณะอย่างไร ในการวิจัยได้เก็บข้อมูลจากผู้สัมภาษณ์ได้พบว่าคุณลักษณะที่ดีของพระสงฆ์ที่จะขึ้นมาเผยแผ่พระพุทธศาสนาในตำบลแม่เหาะ อำเภอแม่สะเรียง จังหวัดแม่ฮ่องสอน ควรมีลักษณะ ดังนี้

๑) พระสงฆ์ควรมีอริยาไศยที่ดีเพราะต้องไปติดต่อกับบุคคลากรในพื้นที่นั้นๆ เพื่อจะได้รับความช่วยเหลือหรือได้รับความรู้ต่างๆ เกี่ยวกับงานที่ต้องทำที่เราจะไปอยู่การมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีเป็นประตุที่จะเข้าถึงคนได้ง่ายขึ้น^{๖๔}

๒) พระสงฆ์มีการเสียสละอดทน มีความรู้ความสามารถนำสิ่งที่ตนรู้ไปเผยแผ่ให้คนอื่นได้ มีความเข้าใจถึงบทบาทหน้าที่ของตัวเองว่าตนเองนั้นกำลังทำอะไรและมีเป้าหมายอย่างไรบ้างร้งงาน ทางด้านการเผยแผ่ไปเผยแผ่ที่ไหนควรจะศึกษาพื้นฐานของชนเผ่าเหล่านั้นๆก่อนที่จะเข้าไปทำงาน^{๖๕}

๓) พระสงฆ์ต้องปรับตัวให้เข้ากับสภาพปัจจุบัน โอนอ่อนผ่อนตามประเพณีวัฒนธรรมท้องถิ่นไม่แข็งข้อควรระวังเหตุผลและค่อยๆ ปรับตัวให้เข้ากับชาวบ้าน และบางสิ่งที่เราแก้ไขได้ก็ควรแก้ไข^{๖๖}

^{๖๓} ๐.สตตก (ไทย) ๒๓/๓๔/๓๓.

^{๖๔} สัมภาษณ์ พระธรรมรักษ์ ส่วโร, อาศรมพระบันฑิตอาสา บ้านแม่เหลอ ตำบลเสาหิน อำเภอแม่สะเรียง จังหวัดแม่ฮ่องสอน, ๔ มกราคม ๒๕๖๒.

^{๖๕} สัมภาษณ์ พระสมหวัง พลญาโณ, อาศรมพระบันฑิตอาสาพัฒนาชาวเขา บ้านแม่ลอง อ แม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่, ๓ มกราคม ๒๕๖๒.

^{๖๖} สัมภาษณ์ พระอธิการ พิเดช จนทวนโณ, หัวหน้าพระบันฑิตอาสาฯ สาย อำเภอฮอด อำเภอแม่สะเรียง อำเภอสบเมย อาศรมบ้านแม่ลิดป่าแก่ ตำบลแม่เหาะ อำเภอแม่สะเรียง จังหวัดแม่ฮ่องสอน, ๑๐ มกราคม ๒๕๖๒

๔) พระสงฆ์ต้องเป็นนักสังคมสงเคราะห์ก่อนที่จะพูดธรรมะ ควรมีการเอาของไปแจกบ้าง เช่น ยารักษาโรค เป็นต้นเพราะพระต้องเป็นอะไรหลายๆ อย่างให้ โยม เพราะอยู่บนดอยแทบจะต้องเป็นทุกอย่างและต้องทำงานร่วมกันหลายๆ หน่วยงาน^{๖๗}

๕) พระสงฆ์ควรมีลักษณะอย่างที่เป็นหลวงไตรสให้แนวทางคือ เข้าใจ เข้าถึง พัฒนาเข้าใจ เขา เข้าถึงวิถีชีวิตเขา พัฒนาให้มีสัมมาอาชีพ โดยเฉพาะอย่างยิ่งพระสงฆ์เราเป็นสื่อเพื่อจะไปบอกกับ พ่อหลวงหรือแกนนำต่างๆ หรือองค์กรต่างๆ แต่ในขณะเดียวกันเราต้องมีหน้าที่ในการ ส่งธรรมะให้ เขาเท่านั้น ไม่ทำเกินกว่าหน้าที่เป็นตัวเข้าไปเชื่อมกับส่วนต่างๆ องค์กรต่างๆ ในการทำงาน^{๖๘}

๖) พระสงฆ์ต้องเข้าร่วมงานกับชุมชนแสดงหน้าที่ของความเป็นพระอย่างชัดเจน เช่น ทุกงานที่จำเป็นพระควรจะอยู่ร่วมงานด้วยวันโกนวันพระ วันสำคัญทางศาสนา ประเพณีวัฒนธรรม ท้องถิ่นให้พระมีส่วนร่วมด้วยทุกงาน^{๖๙}

๗) พระสงฆ์ต้องมีทักษะและเทคนิคในการเผยแผ่เป็นตัวอย่างที่ดีแก่ชาวบ้านนำ หลักธรรมเกี่ยวกับชีวิตแบบพื้นบ้าน และอธิบายให้เข้าใจเพราะชาวบ้านใครมาสอนก็เชื่อหรือเชื่อ ตามๆ เพื่อนบ้าง เพราะบางทีศาสนาอื่นเข้ามาช่วยเรื่องความขาดแคลนอาจจะไปหาแต่อาจไม่ศรัทธาก็

ได้ ในแง่ของการทำงาน ในส่วนของพระสงฆ์เราไม่เหมือนกับศาสนาอื่นเพราะศาสนาอื่น เอาของมาให้ตลอด แต่พระเราต้องมีคนบริจาคถึงจะนำมาแจกชาวบ้านได้ แต่อย่างเช่นศาสนาอื่นจะสามารถนำของมาแจกได้เลย มีแหล่งเงินทุนมากกว่า อย่างเราถ้าจะเข้าถึงชาวบ้านต้องใช้พระที่มี ความน่าเชื่อถือและเผยแผ่ให้ชาวบ้านยอมรับได้เพราะที่ผ่านมามีบางรูปที่สามารถทำให้ได้^{๗๐}

๘) พระสงฆ์ที่ชาวบ้านต้องการ ขอให้พระสงฆ์ที่จะเข้ามามีความอดทนปรับตัวเข้ากับ ประเพณีวัฒนธรรมของชาวบ้านได้และอยู่อาศรมให้ญาติโยมได้มาทำบุญหรือฟังธรรมและ อยากให้ พระช่วยดูแลสอนลูกหลานให้มากๆ เป็นแบบอย่างที่ดีให้กับลูกหลานของชาวบ้าน^{๗๑}

พระสงฆ์ที่ขึ้นมาทำงานเผยแผ่พระพุทธศาสนาบนพื้นที่สูงควรมีลักษณะ ดังนี้

๑) เป็นนักเผยแผ่พระพุทธศาสนา ต้องรู้หลักธรรมพอสมควร ไม่ต้องรู้มากมาย แต่รู้บ้าง ก็ดี โดยเฉพาะการเข้าไปในพื้นที่ จะต้องเลือกใช้หลักธรรมให้ถูกเพราะกรุงเทพฯ กับพื้นที่ที่เราอยู่ต่างกัน

^{๖๗} สัมภาษณ์ อาจารย์ สุชาติ แก้วก่อ, เลขาธิการโครงการพระบัณฑิตอาสาพัฒนาชาวเขา มจร วิทยาเขต เชียงใหม่ วัดสวนดอก อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่, ๕ มกราคม ๒๕๖๒.

^{๖๘} สัมภาษณ์ พระสุระ สุเมธ, อาศรมพระบัณฑิตอาสา บ้านห้วยลึก ตำบลเมืองนะ อำเภอ เชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่, ๑๐ มกราคม ๒๕๖๒.

^{๖๙} สัมภาษณ์ พระวิชัย วิชชาโร, อาศรมพระบัณฑิตอาสา บ้านแม่เหาะเหนือ ตำบลแม่่นาจร อำเภอแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่, ๔ มกราคม ๒๕๖๒.

^{๗๐} สัมภาษณ์ พระมหาฐานันดร เขมปญโญ,ดร., พระบัณฑิตอาสาหัวหน้าข่ายเขต ๓ อาศรมบ้าน ดอกแดง ตำบลบ่อสสี อำเภอฮอด จังหวัดเชียงใหม่, ๑๐ มกราคม ๒๕๖๒.

^{๗๑} สัมภาษณ์ พระเพิ่ม กมล, อาศรมพระบัณฑิตอาสา บ้านขุนแหง ตำบลปงเตา อำเภองาว จังหวัดลำปาง, ๘ มกราคม ๒๕๖๒.

เพราะบางทีที่จะถวายเป็นข้าว ขาวบ้านอาจจะงงว่าทำไมไม่เรียกชื่อ ปู่ ย่า ตา ยาย แต่ให้เป็น ยะถา สัพพี แทน อันนี้จะต้องรู้พอสมควรในการเผยแพร่ในพื้นที่ต่างๆ

๒) เป็นผู้นำทางจิตวิญญาณ และเป็นผู้ที่ดึงดูดแล้วสร้างแรงศรัทธาในพื้นที่คือเป็นความศรัทธาทางด้านจิตวิญญาณและชาวบ้านไว้วางใจได้

๓) เป็นแบบอย่างที่ดีชาวบ้านจะต้องให้ความเคารพนับถือ แล้วก็พร้อมที่จะพูดเหมือนกันว่า พระที่อยู่กับเรานี้ มาสอนเรานี้ให้เขาทำตามแบบอย่างที่ดีของเราให้ได้

๔) เป็นที่พึ่งของชาวบ้าน ต้องวางตัวให้ถูกต้องไม่ยึดมั่นถือมั่นเกินไป มีรอยยิ้มทักทายปรับตัวเข้ากับพื้นที่

๕) การประพฤติปฏิบัติ ต้องไม่เคร่งเกินไปแล้วไม่หย่อนเกินไป เป็นผู้เสียสละเข้าสู่ชุมชนไม่รอชาวบ้าน

๖) ต้องพัฒนาจิตใจและวัตถุไปพร้อมๆ กัน ดังคำว่าศรัทธาหน้าพัฒนาตามหลัง ต้องพัฒนาศักยภาพของตัวเองอยู่เสมอและก็ทำโครงการสร้างกิจกรรมต่างๆเพื่อที่จะเข้าร่วมกับกลุ่มต่างๆ

๗) เป็นผู้รู้และทำความเข้าใจในด้านวิถีวัฒนธรรมและประเพณีต่างๆ ต้องเข้าถึงชาวบ้าน และต้องเตรียมตัวให้พร้อมทุก สถานการณ์

๓.๔.๑ แนวทางที่เหมาะสมในการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระบัณฑิตอาสาพัฒนาชาวเขา บนพื้นที่สูง คือ

๑) คณะสงฆ์ต้องให้ความสำคัญเรื่องการบริหารจัดการ ควรมีการจัดระบบการนิเทศงาน เน้นการให้คำปรึกษาแนะนำทั้งในด้านความชัดเจนของเนื้อหา การพัฒนาศักยภาพ เทคนิคการเผยแพร่ สนับสนุนความสามารถพิเศษส่วนบุคคล เพื่อเพิ่มศรัทธาแก่พุทธศาสนิกชนที่เป็นชนเผ่า ใช้เทคโนโลยีการสื่อสารการคมนาคมสมัยใหม่

๒) การปฏิบัติงานของพระภิกษุและสามเณร ควรมีการปฏิบัติงานในลักษณะทีมงานหรือเครือข่ายการทำงาน โดยใช้พื้นที่เป็นฐานในการแบ่งกลุ่มเพื่อที่จะสามารถช่วยเหลือกันได้อย่างเหมาะสม

๓) ควรเปิดโอกาสให้ชาวบ้านในชุมชนเป็นผู้มีบทบาทในการดูแลและบำรุงรักษาพุทธศาสนสถานร่วมกับพระภิกษุและสามเณร

๔) การจัดกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาเนื่องในวันสำคัญ ควรมีการแลกเปลี่ยนกับวัดหรือพุทธศาสนสถานขนาดใหญ่ในชุมชนเมือง เพื่อสร้างสัมพันธภาพร่วมกัน ซึ่งจะก่อให้เกิดเครือข่ายในการทำงานร่วมกันต่อไปในอนาคต

สำหรับในด้านการดำเนินชีวิตของกลุ่มเป้าหมายที่เป็นชนเผ่าซึ่งอาศัยอยู่บนพื้นที่สูงห่างไกลความเจริญ ย่อมมีความแตกต่างกันกับผู้อยู่ในเขตเมือง ดังนั้นจึงได้ให้ความสำคัญต่อการศึกษาด้านวิถีวัฒนธรรม คติชน และความเชื่อ ตลอดจนความเป็นอยู่ในการดำเนินชีวิต ซึ่งต่างก็ปรารถนาที่จะนำพาชีวิตและสังคมที่ตนเองอยู่อาศัยก้าวไปสู่การพัฒนาให้มีความเจริญ ในชีวิต ครอบครัว และสังคม เมื่อการเผยแพร่พระพุทธศาสนาได้มาถึงสังคมของชนเผ่า การแนะนำหลักธรรมและแนวทางในการปฏิบัติตนเพื่อนำไปสู่ความเจริญ จึงถูกนำเสนอเพื่อให้ชนเผ่าได้เข้าถึง

พระพุทธศาสนา การเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระภิกษุและสามเณรชนเผ่าจะมีสภาพเป็นเช่นไร และแนวทางที่เหมาะสมในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระภิกษุและสามเณรชนเผ่า ในเขตการปกครองคณะสงฆ์ควรเป็นอย่างไร จำเป็นที่จะต้องคำนึงถึงทฤษฎี แนวคิด และหลักการต่างๆ

๑) ปัจจัยที่อาจมีความสัมพันธ์ต่อปัญหาและอุปสรรคในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ของพระภิกษุและสามเณรชนเผ่า ในพื้นที่สูง ได้แก่ ความห่างไกลจากศูนย์กลางความเจริญ คือ การคมนาคมไม่สะดวก พื้นที่ปฏิบัติงานอยู่ในถิ่นทุรกันดาร และความไม่ทั่วถึงของงานบริการภาครัฐ การขาดการบูรณาการวิถีชนเผ่าและวิถีพุทธ คือ ไม่มีการบูรณาการศาสนพิธีเพื่อบรรพชน ไม่มีการบูรณาการศาสนพิธีเพื่อธรรมชาติ ไม่มีการบูรณาการศาสนพิธีเพื่อสร้างกำลังใจ การขาดการนิเทศและการตรวจการคณะสงฆ์ คือ พระภิกษุและสามเณรชนเผ่าขาดที่ปรึกษา พระภิกษุและสามเณรชนเผ่าขาดกำลังใจในการปฏิบัติหน้าที่ และขาดหลักการในการนิเทศและการตรวจการคณะสงฆ์ ความไม่ต่อเนื่องในการจัดกิจกรรมการเผยแผ่พระพุทธศาสนา คือ การประกอบศาสนกิจตามวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา การจัดกิจกรรมที่ส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมและการอบรมคุณธรรมจริยธรรม เช่น การเทศน์ ปาฐกถาหรือบรรยายธรรม เป็นไปแบบไม่ต่อเนื่องและสม่ำเสมอ

๒) องค์ประกอบของสภาพปัญหาและอุปสรรคในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระภิกษุและสามเณรชนเผ่า บนพื้นที่สูง ได้แก่ พุทธศาสนสถานไม่ได้รับการพัฒนา คือ ไม่มีพระภิกษุสามเณรอยู่ประจำพุทธศาสนสถาน พุทธศาสนสถานขาดการดูแลรักษา และมีการใช้พุทธศาสนสถานไม่คุ้มค่าประโยชน์ ความไม่ต่อเนื่องในการประพาสและปฏิบัติตามแนววิถีพุทธ คือ ความเคยชินต่อวิถีชีวิตดั้งเดิม การบวชเพื่อสร้างโอกาสในการศึกษาต่อ และความไม่ต่อเนื่องในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา องค์ความรู้ไม่เพียงพอในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา คือ เนื้อหาในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาไม่เพียงพอ การขาดเทคนิคในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา และการขาดคุณสมบัติพิเศษส่วนบุคคลในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ความไม่ผูกพันกับพระพุทธศาสนาของชนเผ่า คือ การขาดการจัดการด้านพุทธศาสนสถาน การขาดการสนับสนุนกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา และการไม่ช่วยกันปกป้องพระพุทธศาสนา

สรุปได้ว่า การแก้ไขปัญหาสภาพปัญหา อุปสรรคการทำงานเผยแผ่พระพุทธศาสนาในบนพื้นที่สูง พระสงฆ์ที่ขึ้นมาทำงานในพื้นที่ต้องมีความอดทนต่อสภาพปัญหา ดังนี้ เช่นปัญหาการเดินทางสัญจรไปมาลำบาก ปัญหาด้านภาษา มีปัญหาอาหารการกิน ปัญหาสภาพที่อยู่อาศัย ปัญหาด้านการปรับตัวให้เข้ากับสิ่งแวดล้อม เป็นต้น พระสงฆ์ที่จะเข้าไปทำการเผยแผ่พระพุทธศาสนาต้องมีความอดทนต่อความลำบากหลายอย่าง และพระสงฆ์ต้องเรียนรู้ พัฒนาตนในด้านการสื่อสารที่จะประยุกต์ใช้ในการสื่อสารกับชาวบ้าน เป็นแนวทางในการไปบูรณาการใช้ด้านการสื่อสาร และพระสงฆ์ต้องเรียนรู้และพัฒนาตนในด้านหลักธรรมเพื่อการสื่อสาร มีหลักธรรมของผู้เผยแผ่ หลักธรรมที่เป็นเนื้อหาสาระ หลักธรรมที่เป็นวิธีการสื่อสาร และหลักธรรมของผู้ฟัง เป็นแนวทางไปบูรณาการใช้หลักธรรม

บทที่ ๔

แนวทางการเผยแผ่พระพุทธศาสนาสำหรับพระบัณฑิตอาสาบณพื้นที่สูง

การศึกษาวิจัยเรื่องแนวทางการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระบัณฑิตอาสาพัฒนาชาวเขابณพื้นที่สูง ในบทนี้มีเนื้อหาเกี่ยวกับแนวทางการเผยแผ่พระพุทธศาสนาสำหรับพระบัณฑิตอาสาบณพื้นที่สูง การเผยแผ่ธรรมในพระพุทธศาสนา จะต้องมึแนวทางในการเผยแผ่เพื่อให้การเผยแผ่นั้นบรรลุถึงผลสำเร็จไปด้วยดี การเผยแผ่พระพุทธศาสนาซึ่งถือว่าพระพุทธศาสนาเป็นศาสนาที่เกิดขึ้นมาเพื่อช่วยเหลือเพื่อนมนุษย์ทุกชนชั้น โดยมุ่งเน้นถึงกลุ่มคนที่มีต้องการพบแนวทางปฏิบัติที่ดีหรือความทุกข์ทั้งหมด พระพุทธศาสนาจะเน้นถึงหลักธรรม คำสอนเพื่อให้คนคิดถึงสาเหตุแห่งความทุกข์ ให้หยุดพิจารณาหลักธรรมตามเหตุผลที่เป็นจริง โดยอาศัยหลักของความศรัทธาคือความเชื่อ แต่มิใช่เชื่ออย่างงมงาย ให้เชื่อด้วยหลักแห่งเหตุผล ตามความเป็นจริง พระพุทธศาสนามีหลักธรรมที่เป็นจุดแห่งความคิดมากมาย โดยอาศัยศรัทธาเป็นตัวพื้นฐาน และมีปัญญาเป็นผลที่เกิดตามมา จุดมุ่งเน้นของการเผยแผ่ธรรมะในพระพุทธศาสนา ในบทนี้จึงมีเนื้อหาดังนี้

๔.๑ บริบทพื้นที่การปฏิบัติงานของพระบัณฑิตอาสาพัฒนาชาวเขา

๔.๑.๑ ถิ่นที่อยู่อาศัยของกลุ่มชาติพันธุ์

๔.๑.๒ ด้านวัฒนธรรมและประเพณี

๔.๑.๓ ด้านการเมืองการปกครอง

๔.๑.๔ ด้านการศึกษา

๔.๑.๕ วิเคราะห์บริบทพื้นที่การปฏิบัติงานเผยแผ่พระพุทธศาสนาบณพื้นที่สูง

๔.๒ การสงเคราะห์และพัฒนาสาธารณะประโยชน์ของพระบัณฑิตอาสาพัฒนาชาวเขา

๔.๒.๑ ด้านการจัดทำศูนย์การเรียนรู้อาศรมพระบัณฑิตอาสาพัฒนาชาวเขابณพื้นที่

สูงต้นแบบ

๔.๒.๒ ด้านการจูงใจเด็กแกนนำชาวพุทธและการจัดตั้งสโมสรเยาวชนชาวไทยภูเขา

๔.๒.๓ ด้านการจัดตั้งกองทุนพัฒนางานอาศรมพระบัณฑิตอาสาพัฒนาชาวเขابณ

พื้นที่สูงต้นแบบ

๔.๒.๔ ด้านการส่งเสริมสนับสนุนการปฏิบัติตามภารกิจของการเผยแผ่

พระพุทธศาสนา

๔.๓ แนวทางในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระบัณฑิตอาสาพัฒนาชาวเขา

๔.๓.๑ การบริหารงานของพระบัณฑิตอาสาพัฒนาชาวเขา

๔.๓.๒ ความสำเร็จของการเผยแผ่ของพระบัณฑิตอาสาพัฒนาชาวเขา

๔.๓.๓ แนวทางการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระบัณฑิตอาสาพัฒนาชาวเขา

๔.๑ บริบทพื้นที่การปฏิบัติงานของพระบัณฑิตอาสาพัฒนาชาวเขา

๔.๑.๑ ถิ่นที่อยู่อาศัยของกลุ่มชาติพันธุ์

กลุ่มชาติพันธุ์บนพื้นที่สูงทางภาคเหนือของประเทศไทยมีชนเผ่าชาติพันธุ์ที่เรียกว่า “ชาวเขา” หลายเผ่าพันธุ์ที่ตั้งถิ่นฐานอยู่ เป็นชนกลุ่มน้อย ส่วนใหญ่ตั้งชุมชนอยู่บริเวณป่าเขา มักตั้งบ้านเรือนอยู่กระจัดกระจายห่างไกลการคมนาคม โดยตั้งบ้านเรือนตามเผ่าพันธุ์ของตนเอง เช่น ชนเผ่าชาติพันธุ์ ปกาเกอะญอ (กะเหรี่ยง) เย้า (เมี่ยน) มูเซอ (ลาหู่) ลีซอ (ลีซู) แม้ว (ม้ง) อีเก้อ (อาข่า) ไทยใหญ่ ผีตองเหลือง ลีว๊ะ และไทลื้อ

การประกอบอาชีพ ส่วนมากจะทำนาทำไร่เป็นหลัก สภาพการดำรงชีวิตและความเป็นอยู่ ภาษา วัฒนธรรม ประเพณี การแต่งกาย ข้อห้าม ข้อนิยม ศาสนาแตกต่างจากชาวพื้นราบ มีระบบในการเคารพผีบรรพบุรุษปู่ย่า เนื่องจากบรรพบุรุษแต่ก่อนนั้นมีความเชื่อ ความศรัทธา ในผีบรรพชนหรือบรรพบุรุษ ศาสนายังเข้าไม่ถึง สิ่งที่ชาวบ้านยึดเป็นพึ่งคือ ผี แต่ชาติพันธุ์ที่รับเอาพระพุทธศาสนา ก่อนชาติพันธุ์อื่น คือ ชาติพันธุ์ปกาเกอะญอ (กะเหรี่ยง)^๑

กลุ่มชาติพันธุ์ปกาเกอะญอ (Pgazkoenyau) หรือ กะเหรี่ยง เป็นชาติพันธุ์ที่มีประชากรมากที่สุดในประเทศไทย โดยมีประชากรทั้งหมดประมาณ สี่แสนกว่าคน คิดเป็นร้อยละ ๔๗.๕๔ ของประชากรชาวเขา หรือคิดเป็นร้อยละ ๓๖.๔๑ ของบุคคลบนพื้นที่สูงทั้งหมด จำแนกเป็นชาย จำนวน ๑๕๑,๑๘๖ คน เป็นหญิง ๑๔๖,๑๖๘ คน เด็กชาย ๗๐,๑๙๓ คน เด็กหญิง ๖๙,๕๘๔ คน โดยอาศัยอยู่ในพื้นที่ ๑,๙๑๒ หมู่บ้าน ๘๗,๖๒๘ หลังคาเรือน และ ๙๕,๐๘๘ ครอบครัวในพื้นที่ ๑๕ จังหวัดของจังหวัดที่มีชาติพันธุ์ปกาเกอะญอ หรือ กะเหรี่ยง ตั้งถิ่นฐานบ้านเรือนอยู่ตามชายเขา ซึ่งพบมากที่สุดที่จังหวัดเชียงราย เชียงใหม่ และจังหวัดแม่ฮ่องสอน

ชาติพันธุ์ปกาเกอะญอจะสร้างบ้านที่มีลักษณะใต้ถุนสูง พื้นและฝา ปาก หลังคามุงจากหรือตองติง มีห้องเดียว สมาชิกในครอบครัวจะปูเสื่อนอนรอบเตาผิงซึ่งอยู่กลางห้อง ใต้ถุนไว้เป็นที่นั่งเล่นและทำกิจกรรม เช่น ตำข้าว ฝ้าย ฟืน เลี้ยงไก่ ในเวลากลางวันก็จะต้อนหมู ไก่ วัวและควายเข้าไว้ใต้ถุนบ้าน บางบ้านก็จะผูกชิงช้าไว้ใต้ถุนบ้านให้ลูกหลานนั่งเล่น การสร้างบ้านมีธรรมเนียมอยู่ว่า ญาติฝ่ายมารดาจะอยู่รวมกันไม่ควรมีครอบครัวอื่นมาสร้างบ้านแทรกกลางบ้านให้ผีบ้านผีเรือนขัดใจจะต้องไม่สร้างบ้านในลักษณะสามเส้า หากฝ่าฝืนข้อห้ามนี้ จะมีภัยอันตราย สิ่งอัปมงคลต่างๆเกิดขึ้น

๔.๑.๒ ด้านวัฒนธรรมและประเพณี

^๑ ๔๕ ปี พระบัณฑิตอาสา, รายงานผลการปฏิบัติงานและการขับเคลื่อนยุทธศาสตร์พระธรรมจาริกประจำปี ๒๕๕๒, (เชียงใหม่: นันทพันธ์พรินตัง, ๒๕๕๓), หน้า ๗๕.

สำหรับปลาเกะญอ สตรีที่ยังไม่ได้เป็นญาติกับภรรยาเจ้าของบ้าน จะเข้าไปอยู่ร่วมชายคาบ้านไม่ได้ ถือว่าผิดผี ปลาเกะญอจึงไม่กล้ามีภรรยาน้อยหรือแม้แต่แต่งงานใหม่ จนกว่าลูกจะโตแต่งงานไป ด้วยเหตุนี้ปลาเกะญอจึงเคร่งครัดเรื่องจะให้ใครนอนในบ้าน หากครอบครัวมีทั้งลูกชายและลูกสาวที่เป็นวัยรุ่น ลูกชายจะต้องย้ายไปนอนนอกชานบ้านเพื่อนที่ไม่มีพี่น้องวัยเดียวกัน และผู้ที่ไม่ใช่สมาชิกของครอบครัวที่มาพักอยู่ด้วย จะต้องนอนนอกชานบ้านเสมอ พิธีกรรมมีความสำคัญต่อวิถีชีวิตของปลาเกะญออย่างมาก เป็นการสืบทอดทางวัฒนธรรมเพื่อกำหนดบรรทัดฐานและควบคุมพฤติกรรมทางสังคม ตลอดจนแสดงถึงความสัมพันธ์กับระบบความเชื่อของสิ่งเหนือธรรมชาติ

๑)การเกิด หรือ (ดี ต่า เบล) เมื่อเด็กทารกเกิด บิดาของทารกจะนำสายรกที่ตัดออก ใส่ลงกระบอกไม้ไผ่ ปิดฝาด้วยผ้า แล้วนำไปผูกตามต้นไม้ในป่ารอบหมู่บ้าน พร้อมกับอธิษฐานให้ทารกโตและแข็งแรง เหมือนกับต้นไม้ต้นนั้นๆ ต้นไม้ที่นำสายรกไปไว้จะมีชื่อเรียกว่า “เด ปอ ทุ” แปลว่า ต้นสายรก และต้นไม้นี้จะห้ามตัดเด็ดขาด เพราะเชื่อกันว่าขวัญของทารกจะอาศัยอยู่ที่ต้นไม้ต้นนั้น หากตัดทิ้งจะทำให้ขวัญของทารกหนีไปทำให้ทารกล้มป่วยลงได้ แต่หากผู้ใดตัดไม้ต้นนี้โดยเจตนาหรือไม่เจตนา จะต้องถูกปรับด้วยไก่ ๑ ตัว พ่อแม่เด็กก็จะนำไก่ตัวที่ได้ไปทำพิธีเรียกขวัญทารกกลับคืนมา และวันที่ไปผูกสายรก เพื่อนบ้านทุกคนในชุมชนนั้นจะไม่ออกไปทำงาน ซึ่งถือเป็นข้อห้าม เรียกข้อห้ามนี้ว่า “ดี ต่า เบล” เป็นประเพณีที่สืบทอดกันมาตั้งแต่อดีต เมื่อถึงเวลาสายสะดือหลุดออก บิดาก็จะไปทำพิธีผูกมือเรียกขวัญทารก โดยไปทำพิธีที่ใต้ต้นไม้ที่ผูกติดสายรกต้นนั้น เพื่อให้ขวัญกลับมาอยู่ที่บ้าน เรียกว่า “ก๊ เบล จือ” คือพิธีผูกขวัญครั้งแรกของเด็ก คนเผ่าปลาเกะญอเชื่อว่าขวัญของคนมีอยู่ ๓๗ ขวัญ

๒)การแต่งงาน หรือ (ดี เทาะ โค้ เบล) การสู่ขอ ฝ่ายหญิงจะไปสู่ขอฝ่ายชาย พ่อแม่ ญาติพี่น้อง ผู้ใหญ่ของฝ่ายหญิงจะส่งคนไปหาฝ่ายชายเพื่อสอบถามให้แน่ใจว่าฝ่ายชายรักและยินดีที่จะแต่งงานกับฝ่ายหญิงจริงๆ หรือไม่ หากฝ่ายชายรักชอบพอและยินยอมแต่งงานกับฝ่ายหญิง ก็จะมีการนัดหมายวัน เวลา ทำพิธีแต่งงานกัน

การหมั้น (เตอะ โหล) เมื่อฝ่ายชายตกลงปลงใจว่าจะแต่งงานกับหญิงและนัดหมายวันแต่งงานเป็นที่แน่นอนแล้ว ฝ่ายชายจะส่งเจ้าแกล่ไปทำพิธีหมั้นหมายฝ่ายหญิงก่อนวันแต่งงาน ในพิธีฝ่ายหญิงจะทำการฆ่าไก่ที่เลี้ยงไว้ ๑ คู่ ทำอาหารเพื่อรับเจ้าแกล่ฝ่ายชาย วันรุ่งขึ้นก็จะนัดวัน เวลาที่ฝ่ายชายและเพื่อนๆ มาหาฝ่ายหญิงเพื่อทำพิธีแต่งงาน เมื่อถึงเวลาออกเดินทางไปสู่หมู่บ้านเจ้าสาว เจ้าแกล่ฝ่ายเจ้าบ่าวและเพื่อนเจ้าบ่าวจะลงไปพักหน้าบ้านที่สร้างไว้ชั่วคราว เจ้าแกล่จะรินเหล้าและอธิษฐานขอพร เสร็จพิธีก็จะออกเดินทางกลับบ้านเจ้าสาว เจ้าแกล่ฝ่ายเจ้าสาวและเพื่อนบ้านก็จะคอยต้อนรับโดยจะไปพักที่เพิงพักชั่วคราวหน้าบ้านเพื่อทำพิธีดื่มเหล้า เสร็จแล้วก็จะขึ้นไปบ้านเจ้าสาวเพื่อพักผ่อนและมีการสังสรรค์กัน จะมีการดื่มเหล้า ขับลำนำโต้ตอบกันระหว่างเจ้าแกล่ เพื่อนเจ้าบ่าวที่เป็นคนต่างถิ่นกับกลุ่มเจ้าแกล่ เพื่อนเจ้าสาวในเป็นคนในถิ่น ญาติพี่น้องฝ่ายเจ้าสาวก็จะฆ่าหมูทำอาหาร หมูตัวแรก ที่ทำพิธีแต่งงานนั้นเจ้าแกล่ทั้งฝ่ายเจ้าบ่าวและเจ้าสาวจะเอาไว้เป็นเครื่องบูชาเทพยดา เพื่อขอพรให้กับเจ้าบ่าวเจ้าสาวและผู้มาร่วมงานทุกคน จากนั้นก็จะเรียกแขกทุกคนมารับประทานอาหารโดยเฉพาะอย่างยิ่งเพื่อนเจ้าบ่าวที่เดินทางมาไกล

๓)การตาย การเตรียมศพ ในหมู่บ้านหากมีคนเสียชีวิต เพื่อนบ้านทุกคนจะหยุดงาน เพราะถือเป็นข้อห้ามซึ่งเรียกว่า “ดี ปกา ซะ ลอ หม่า” หมายความว่า ข้อห้ามสำหรับวิญญาณที่หลุดหายไป ชั้นแรกญาติพี่น้องก็จะอาบศพ แล้วนำเสื้อผ้าใหม่ๆมาสวมใส่ให้ เสร็จแล้วก็จะห่อศพด้วยเสื้อดี ข้าว หลังจากห่อศพแล้วใช้ไม้ไผ่ท่อนหนึ่งยาวประมาณ ๕ ศอก ผ่าออกเป็น ๔ ซีกเท่าๆ กันครึ่งท่อน แล้วยัดลงบนศพ เรียกไม้ไผ่ท่อนนี้ว่า “ไม้ง่ามศพ” จากนั้นเอาเสื้อผ้าของผู้ตายแขวนไว้ที่ปลายท่อนไม้ไผ่ เสื้อผ้าและข้าวของนี้เรียกว่า “ตำ ซี อะ จกือ” มีความหมายว่า “สัมภาระศพ” วัตถุประสงค์ในการเตรียมสัมภาระศพเพื่อทำความร่มรื่น อยู่เย็นเป็นสุข ให้ผู้ตายได้ใช้ขณะเดินทางกลับไปยังโลกหน้า ในเวลาเย็นจะมีการขับลำนำส่งวิญญาณผู้ตาย ลำนำสำหรับศพนี้ผู้ขับจำกัดเฉพาะเพศชายเท่านั้น ถือเป็นข้อห้าม ลำนำที่ขับมีชื่อว่า “ทา โห้ ควา” มีความหมายว่า “บทลำนำรวบรวมชาย” หรือ “บทลำนำชุมนุมชาย” และจะมีการสร้างกะต้อบหลังเล็กที่ใกล้หมู่บ้านแต่ต้องเป็นทางเดินที่ผู้เสียชีวิตเคยเดินไปเดินมา ข้อห้ามสำหรับปลงศพ คือ ไม่ให้คนในหมู่บ้านออกไปทำมาหากินนอกบ้าน ส่วนจะห้ามกี่วันนั้นขึ้นอยู่กับว่าศพนั้นมีการเก็บไว้กี่วัน หากเก็บไว้ ๑ วัน ก็ห้ามออกไปทำงาน ๑ วัน เป็นต้น ข้อห้ามนี้เรียกว่า “ดี นา เกอะ เกราะ” หมายความว่า “ข้อห้ามผีผู้ตาย” เพราะเชื่อว่าดวงวิญญาณของผู้ตายยังเดินอยู่รอบๆ หมู่บ้านจนกว่าจะพ้นวันที่เก็บศพ หากมีผู้ใดออกจากบ้านช่วงนี้ผีผู้ตายเห็นและจับขวัญของผู้นั้นจะทำให้ล้มป่วยลงได้

๔)การประกอบอาชีพ และการดำรงชีวิต ในอดีตชาวบ้านปลูกข้าว และหาของป่าเป็นหลัก แต่ปัจจุบันอาหารมีการลดลง สัตว์ป่าลดลง จึงหันปลูกข้าวโพด ปลูกชิง มากขึ้น แต่ปัจจุบันมีการบุกรุกป่าทำให้อาหารป่าลดลง ติดหนี้กันมากขึ้น เพราะต้องปุ๋ย ยาฆ่าแมลง ในการพ่นข้าวโพด และชิง

๕)ศาสนาและความเชื่อ นับถือผี และปฏิบัติตามความเชื่อและประเพณีของตนเอง

๖)การอยู่ร่วมกัน อยู่ร่วมกัน มีความสามัคคีช่วยเหลือซึ่งกันและกันในการทำไร่ มีการพบปะพูดคุยกัน ปัจจุบันลดลง สังคมเปลี่ยนไป ต้องหาเงินมาซื้อสิ่งของบริโภคกันมากขึ้น มีเทคโนโลยี เช่น โทรศัพท์ จึงทำให้ไม่มีเวลาไปเล่นหรือพบปะพูดคุยกันเหมือนแต่ก่อน ความสามัคคีกันก็ลดลงด้วย

๔.๑.๓ ด้านการเมืองการปกครอง

อาศัยผู้นำทางด้านจิตวิญญาณและประเพณีในการปกครองในหมู่บ้าน อาศัยความเชื่อและศรัทธาในการร่วมกันและเชื่อฟังผู้นำและเคารพ ปัจจุบันคนไม่สนใจประเพณีและความเชื่อเหมือนแต่ก่อน และไม่คอยเชื่อฟังผู้นำและให้ความเคารพ จึงเกิดปัญหาต่างๆ ตามมามากมาย

๔.๑.๔ ด้านการศึกษา

ไม่ได้รับการศึกษา อ่านหนังสือไม่ออก เขียนไม่ค่อยได้ ปัจจุบันมีการศึกษาดีขึ้นกว่าในอดีต ในช่วงที่ผ่านมากลุ่มชาติพันธุ์ปกาเกอะญอ (กะเหรี่ยง) ได้รับการพัฒนามากมายหลายด้าน แม้จะเกิดผลดีได้รับความสะดวกสบายจากการบริการขั้นพื้นฐานมากขึ้น เช่น การตัดถนนผ่านขึ้น

เชื่อมระหว่างหมู่บ้านต่างๆ การส่งเสริมให้มีเงินทุน มีหน่วยงานราชการให้การสนับสนุนในรูปแบบโครงการพัฒนา การให้การศึกษาขั้นพื้นฐาน สาธารณสุขขั้นพื้นฐาน สาธารณูปโภคขั้นพื้นฐาน แต่ในขณะเดียวกันถึงแม้จะประสบความสำเร็จก็เป็นแต่เพียงทางด้านวัตถุ จึงพบเห็นปัญหาหอรูมนานาประการ เช่น ปัญหาความสมบูรณ์ของแหล่งต้นน้ำ ปัญหาการบุกรุกเขตป่าสงวน ปัญหาหนี้สินสิ่งแวดล้อม ปัญหายาเสพติด การอพยพเคลื่อนย้ายแรงงานเข้าในเมือง ปัญหาการปรับตัวเข้ากับสังคมของเยาวชนชาวเขาให้กับระบบสังคมใหญ่ เพื่อเข้ามาทำงานหาเลี้ยงชีพ หรือเพื่อมาศึกษาเล่าเรียน เป็นต้น การขาดความรับผิดชอบต่อผลกระทบที่กำลังเกิดขึ้นกับบุคคลทุกระดับของสังคม ทำให้วิถีชีวิตเปลี่ยนไป ต้องปรับวิธีการทำมาหากิน ไม่สามารถดำรงชีวิตอยู่เรียบง่ายอีกต่อไป ระบบสังคมที่เปลี่ยนไปทำให้ปัญหาที่เกิดขึ้นและได้ก่อตัวและสะสมอย่างต่อเนื่อง ขาดมิติทางด้านอารมณ์ จิตใจ จิตวิญญาณ และปัญญา โดยเฉพาะปัญหาที่เกิดขึ้นกับเยาวชนมีเพิ่มมากขึ้น เช่น ปัญหาเยาวชนที่เข้าสู่เครือข่ายของระบบยาเสพติด ปัญหาเด็กกำพร้า ที่เกิดจากครอบครัวล้มเหลว ปัญหาโสเภณีเด็กและเยาวชน ปัญหาเด็กชาวเขาเร่ร่อน ปัญหาเด็กถูกหลอกเอาเปรียบทางแรงงาน ปัญหาเด็กถูกกดขี่ทางเพศ ปัญหาจากโรคเอดส์ที่ส่งผลกระทบต่อเด็ก ปัญหาเยาวชนมีความเชื่อในค่านิยมที่ผิด ปัญหาการคบเพื่อน ปัญหาเหล่านี้ ได้มีแนวโน้มทวีความรุนแรงมากขึ้นและรอเวลาที่จะส่งผลกระทบต่อสังคมโดยรวมต่อไปในอนาคต ดังนั้นแนวทางในการแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นจากที่กล่าวมาข้างต้น คือ จัดการศึกษาให้ถูกต้อง เสริมสร้างปัญญาให้บริสุทธิ์ เพื่อเป็นปัจจัยสำคัญที่จะสร้างสรรค์ความเจริญก้าวหน้าและความสงบสุข ทั้งยังเป็นการลดช่องว่างระหว่างศีลธรรมกับวิทยาการต่างๆ อย่างแท้จริง จึงต้องปรับระบบความคิดและความต้องการของบุคคล เพื่อให้ตระหนักคุณค่าของธรรมชาติของตนเองและชุมชน ให้มองเห็นภัยแห่งการยึดมั่นถือมั่นในตนเอง หันมามองเห็นคุณค่าของการเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ช่วยเหลือกัน มุ่งเน้นการพัฒนาด้านจิตใจมากกว่าวัตถุ^๒

๔.๑.๕ วิเคราะห์(SWOT)บริบทพื้นที่การปฏิบัติงานเผยแผ่พระพุทธศาสนาบนพื้นที่สูง

จุดแข็ง(Strengths) พระบัณฑิตอาสาพัฒนาชาวเขามีพื้นที่ปฏิบัติงานที่ชัดเจนและส่วนใหญ่ปฏิบัติงานในพื้นที่มานาน มีการจัดตั้งสถาบันชาติพันธุ์เพื่อรวบรวมข้อมูลชาวเขา สำหรับเป็นแหล่งค้นคว้าและสนับสนุนข้อมูลแก่พระบัณฑิตอาสาพัฒนาชาวเขาก่อนลงพื้นที่ปฏิบัติงานจริง พระบัณฑิตอาสาพัฒนาชาวเขาที่เป็นชาวเขาจะเข้าถึงชาวบ้านได้ง่ายกว่าพระบัณฑิตอาสาพัฒนาชาวเขาจากพื้นราบ เพราะสื่อสารด้วยภาษาเดียวกัน ส่วนพระบัณฑิตอาสาพัฒนาชาวเขาที่สื่อสารเป็นภาษาชาวเขาไม่ได้ ถ้าทำงานแบบจริงจังมีจริยวัตรที่ดีจะสามารถสร้างความศรัทธาเลื่อมใสให้เกิดขึ้นได้ง่าย พระบัณฑิตอาสาพัฒนาชาวเขาส่วนใหญ่จะได้รับการศึกษาที่ดีจึงเรียนรู้และเข้าใจในความเชื่อวัฒนธรรม ประเพณีชาวเขาได้ง่าย ที่สำคัญนอกจากจะไม่ทาลายความเชื่อเดิมแล้วยังช่วยส่งเสริม

^๒ สโรชา เตชะกฤตฤทธิพงศ์, “กระบวนการสื่อสารเพื่อเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระบัณฑิตอาสาพัฒนาชาวเขา ที่มีต่อเยาวชนชาติพันธุ์ปกากะญอ (กะเหรี่ยง) ในปี พ.ศ. ๒๕๕๑-๒๕๕๒”, วิทยานิพนธ์นิเทศศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชานิเทศศาสตร์, (บัณฑิตวิทยาลัย: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๒), หน้า ๑๓.

วัฒนธรรมชาวเขาให้โดดเด่นยิ่งขึ้นและอาศัยกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาช่วยเชื่อมสัมพันธ์ระหว่างชาวเขาด้วย เช่น งานชุมนุมยุวพุทธ ค่ายคุณธรรมบรรพชา-อุปสมบทหมู่ชาวเขา เป็นต้น

จุดอ่อน (Weaknesses) พื้นที่อาศรมส่วนใหญ่คับแคบทำให้ไม่เหมาะสมแก่การจัดกิจกรรมในทางพระพุทธศาสนา ขาดการวางแผนด้านภูมิทัศน์ ทำให้สิ่งก่อสร้างที่ไม่เหมาะสม ขาดการวางแผนด้านยุทธศาสตร์พื้นที่อาศรม ในหมู่บ้านขนาดใหญ่ซึ่งสามารถเป็นพี่เลี้ยงอาศรมบริวารกลับยกให้หน่วยงานอื่นนำไปใช้ประโยชน์ เช่น อาศรมบ้านาวัว อำเภอแม่สรวย จังหวัดเชียงราย หรือยกให้คณะ

สงฆ์อื่นเข้าไปดูแล เช่น อาศรมบ้านแม่ต้อม อำเภอแม่ก้อย จังหวัดเชียงใหม่ เป็นต้น อีกประการจำนวนพระภิกษุที่อาสาพัฒนาชาวเขาชาวเขามีน้อยไม่ครอบคลุมทุกเผ่า ที่ขาดมากได้แก่เผ่าม้ง เย้า ลีซู อาข่า ลาหู่ ที่ผ่านมามี “โครงการพระภิกษุอาสาพัฒนาชาวเขาค้นถิ่น” เป็นโครงการที่ดีเพราะต้องการสร้างพระภิกษุอาสาพัฒนาชาวเขาจากชาวเขาเผ่าต่างๆ เมื่อเรียนจบปริญญาตรีแล้วส่งกลับปฏิบัติงานที่บ้านเกิด แต่ปฏิบัติไม่ต่อเนื่องทำให้ขาดพระภิกษุอาสาพัฒนาชาวเขาใน ๕ กลุ่มดังกล่าว จึงควรได้รับการสนับสนุนเป็นกรณีพิเศษโดยเฉพาะด้านสวัสดิการนิยตภัต เพื่อขยายพื้นที่การปฏิบัติงานในเผ่าดังกล่าวให้มากขึ้น

โอกาส (Opportunities) ปัจจุบันวิถีชีวิตและวัฒนธรรมชาวเขาได้รับความสนใจจากหน่วยงานของรัฐและเอกชนจำนวนมาก การแสดงวัฒนธรรมชาวเขาในหลายจังหวัดทางภาคเหนือได้รับการยกฐานะเป็นหนึ่งในหัวใจของการท่องเที่ยว กรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการซึ่งเป็นหน่วยงานของรัฐได้จัดตั้งศูนย์พัฒนาชาวเขาขึ้นมาใหม่ เพื่อดูแลชาวเขาโดยตรง หลังจากที่ศูนย์ดังกล่าวถูกยุบไปนาน ดังนั้น จึงเป็นโอกาสของพระภิกษุอาสาพัฒนาชาวเขาที่จะได้รับการส่งเสริมสนับสนุนด้านงบประมาณ เพราะอยู่ในพื้นที่มาตลอด นอกจากนี้ปรากฏว่ามีภาคีเครือข่ายใหม่ๆ เพื่อให้การสนับสนุนพระภิกษุอาสาพัฒนาชาวเขาภาคสนามมากขึ้นและน่าจะมากขึ้นตามลำดับถ้ามีการใช้เทคโนโลยีการสื่อสารแบบออนไลน์เข้าช่วยประชาสัมพันธ์เน้นกิจกรรมที่เด่นๆ

อุปสรรค (Threats) ถ้าจำแนกชาวเขาออกเป็น ๒ กลุ่ม จะพบว่า กลุ่ม ๑ คือกลุ่มที่คุ้นเคยกับพระพุทธศาสนามาก่อน ได้แก่ ชาวเขาเผ่ากะเหรี่ยงกับลัวะ กลุ่ม ๒ เป็นกลุ่มที่ไม่คุ้นเคยกับพระพุทธศาสนามาก่อน ได้แก่ เผ่าม้ง เย้า อาข่า ลีซู ลาหู่ การนำพระพุทธศาสนาเข้าไปในกลุ่มหลังค่อนข้างยาก ประกอบกับคณะพระภิกษุอาสาพัฒนาชาวเขาไม่สามารถผลิตพระภิกษุอาสาพัฒนาชาวเขาจากชนเผ่าดังกล่าวให้เพียงพอ ทำให้เป็นอุปสรรคในการเข้าไปพัฒนาส่งเสริมคุณภาพชีวิตและเผยแผ่หลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนาได้เท่าที่ควร^๓

๔.๒ การส่งเสริมและพัฒนาสาธารณะประโยชน์ของพระภิกษุอาสาพัฒนาชาวเขา

จากการศึกษาประวัติของการก่อตั้งโครงการ วัตถุประสงค์ของการก่อตั้งองค์การหน่วยงานที่ให้การสนับสนุนและบริบทพื้นที่การทำงานของพระภิกษุอาสาทำให้ทราบว่างานของ

^๓ พระตาล ญาณธโร (สิงห์ทอง), “รูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระภิกษุอาสาในสองทศวรรษหน้า”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๘), หน้า ๒๒๐.

พระบัณฑิตอาสาไม่ใช้การเผยแพร่พระพุทธศาสนา ศาสนธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้าเพียงอย่างเดียว การให้การสงเคราะห์ด้วยปัจจัยสี่และการพัฒนาสาธารณะประโยชน์ก็เป็นงานที่สำคัญที่ช่วยให้ชาวเขาหันมาสนใจพระพุทธศาสนาเพิ่มมากขึ้น ดังที่ปรากฏในรายงานสรุปผลการดำเนินในแต่ละปีว่า มีการสร้างศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก ธนาคารข้าว สร้างถนน แจกยารักษาโรค มอบอาหาร เครื่องนุ่งห่ม สร้างบ้านแก่งคนพิการ สร้างห้องน้ำให้แก่ผู้ยากไร้และมอบทุนการศึกษา

๔.๒.๑ ด้านการจัดทำศูนย์การเรียนรู้อาศรมพระบัณฑิตอาสาพัฒนาชาวเขابนพื้นที่สูงต้นแบบ

๑) ให้พระบัณฑิตอาสาพัฒนาชาวเขابนพื้นที่สูงทุกอาศรมฯ จัดสภาพบรรยากาศอาศรมให้ส่งเสริมต่อการเรียนรู้เกี่ยวกับโครงการพระบัณฑิตอาสาพัฒนาชาวเขابนพื้นที่สูงได้แก่ สำนักงานบริการข้อมูลด้านประวัติศาสตร์ ด้านบุคลากรที่เคยปฏิบัติงานในอาศรมฯ ด้านนโยบายและกิจกรรมที่เคยดำเนินมา ด้านพื้นที่และหมู่บ้านบริวาร การดำเนินงานและกิจกรรมกับกลุ่มเป้าหมาย บทบาทและกิจกรรม ภาควิชาความร่วมมือผลสำเร็จที่เกิดขึ้น

๒) ให้พระบัณฑิตอาสาพัฒนาชาวเขابนพื้นที่สูงกำหนดและดำเนินกิจกรรมต่างๆ ทั้งด้านการเผยแพร่พระพุทธศาสนาและการพัฒนาชุมชน เพื่อกระตุ้นให้กลุ่มเป้าหมาย อาทิ กลุ่มเยาวชน กลุ่มผู้เฒ่าผู้แก่ กลุ่มพ่อบ้านแม่บ้านเข้ามาร่วมเรียนรู้งานพระบัณฑิตอาสาพัฒนาชาวเขابนพื้นที่สูงภายในอาศรมฯ อาทิ จัดกิจกรรมในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา การทำวัตรสวดมนต์สังฆจร จัดลานวัดลานกีฬา ลานวัฒนธรรมในอาศรมฯ ฯลฯ

๓) ให้พระบัณฑิตอาสาพัฒนาชาวเขابนพื้นที่สูงจัดหาข้อมูลที่จำเป็น และสำคัญต่อการทำงานภาคสนามได้แก่ ข้อมูลสารสนเทศพระบัณฑิตอาสาพัฒนาชาวเขابนพื้นที่สูง ข้อมูลสารสนเทศประชากรชาวเขา ข้อมูลสารสนเทศโครงสร้างองค์กร ข้อมูลสารสนเทศนโยบายและแผน มุมวิทัศน์แสดงผลงานเผยแพร่ข่าวสารประชาสัมพันธ์ มุมแสดงแผนที่ ภูมิทัศน์ มุมแสดงประวัติศาสตร์ มุมแสดงงานแก่นนำชาวพุทธ แล้วดำเนินการจัดทำเป็นเอกสาร ป้ายสารสนเทศอย่างเป็นระบบ ไว้ที่ศูนย์การเรียนรู้อาศรมพระบัณฑิตอาสาพัฒนาชาวเขابนพื้นที่สูง

๔.๒.๒ ด้านการจูงใจเด็กแก่นนำชาวพุทธ และการจัดตั้งสโมสรเยาวชนชาวไทยภูเขา

(๑) ให้พระบัณฑิตอาสาพัฒนาชาวเขابนพื้นที่สูงภาคสนามทุกพื้นที่ โดยเฉพาะพระบัณฑิตอาสาพัฒนาชาวเขابนพื้นที่สูงที่ได้รับการพิจารณาให้เป็นอาศรมพระบัณฑิตอาสาพัฒนาชาวเขابนพื้นที่สูงต้นแบบ จัดกิจกรรมที่เกี่ยวกับการรวมกลุ่มเด็กและเยาวชนชาวไทยภูเขา รวมถึงแก่นนำชาวพุทธ อาทิ การสอนศีลธรรม อบรมค่ายคุณธรรม บรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน กีฬา การอบรม การประชุม เป็นต้น

(๒) ให้พระบัณฑิตอาสาพัฒนาชาวเขابนพื้นที่สูงต้นแบบ นำร่องจัดตั้งกลุ่มเด็กและเยาวชนบนพื้นที่สูง เป็นองค์กรเด็กและเยาวชนในรูปแบบของชมรม หรือสโมสรเยาวชน โดยให้พระบัณฑิตอาสาพัฒนาชาวเขابนพื้นที่สูงในพื้นที่ร่วมกับศูนย์พัฒนาสังคมฯ ร่วมกันจัดตั้งขึ้นในหมู่บ้านที่มีอาศรมพระบัณฑิตอาสาพัฒนาชาวเขابนพื้นที่สูงต้นแบบ ตั้งอยู่หรือหมู่บ้านที่มีความพร้อมก็

สามารถดำเนินการได้ ให้มีคณะกรรมการบริหารตามระเบียบข้อบังคับที่กำหนดไว้ในโครงการมุ่งหมายรวมกลุ่มกันขึ้น เพื่อจัดกิจกรรมร่วมกับพระบัณฑิตอาสาพัฒนาชาวเขابนพื้นที่สูงและเป็นกลไกหนึ่งของการทำงานภาคสนาม

(๓) ให้พระบัณฑิตอาสาพัฒนาชาวเขابนพื้นที่สูงร่วมกับศูนย์พัฒนาสังคมประจำจังหวัด และกลุ่มเยาวชนกลุ่มแกนนำชาวพุทธ ช่วยกันจัดตั้งกองทุนพัฒนาชมรม สโมสร หรือหาแหล่งทุนไว้สำหรับการจัดกิจกรรมต่างๆของกลุ่มเยาวชน

๔.๒.๓ ด้านการจัดตั้งกองทุนพัฒนางานอาศรมพระบัณฑิตอาสาพัฒนาชาวเขابนพื้นที่สูงต้นแบบ

(๑) ให้พระบัณฑิตอาสาพัฒนาชาวเขابนพื้นที่สูงทุกรูปทุกอาศรมฯ จัดตั้งกองทุนพัฒนางานอาศรมฯ เพื่อสนับสนุนการปฏิบัติงานของพระบัณฑิตอาสาพัฒนาชาวเขابนพื้นที่สูงภาคสนามสำหรับอาศรมฯ ที่ได้รับประกาศตั้งเป็นอาศรมพระบัณฑิตอาสาพัฒนาชาวเขابนพื้นที่สูงต้นแบบ สำนักงานพระบัณฑิตอาสาพัฒนาชาวเขابนพื้นที่สูงส่วนภูมิภาค สนับสนุนงบประมาณส่วนหนึ่ง พระบัณฑิตอาสาพัฒนาชาวเขابนพื้นที่สูงภาคสนาม จัดระดมทุนส่วนหนึ่งอย่างต่อเนื่องเป็นระยะๆ ตามสมควร

(๒) ให้พระบัณฑิตอาสาพัฒนาชาวเขابนพื้นที่สูงทุกอาศรมฯ ดำเนินการประชุมหารือกับคณะกรรมการพัฒนาอาศรมฯ แกนนำชาวพุทธ ยุวพุทธธรรมจาริก ถึงแนวทางการระดมทุนเข้ากองทุนเพื่อให้กองทุนเติบโตขึ้นทุกๆ ปี

๔.๒.๔ ด้านการส่งเสริมสนับสนุนการปฏิบัติตามภารกิจของการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

การปฏิบัติงานของพระบัณฑิตอาสาพัฒนาชาวเขابนพื้นที่สูงในอาศรมพระบัณฑิตอาสาพัฒนาชาวเขابนพื้นที่สูงภาคสนาม ให้ปฏิบัติตามภารกิจหลัก ๖ ประการ ดังนี้

(๑) ด้านการเผยแผ่ศาสนา พระบัณฑิตอาสาพัฒนาชาวเขابนพื้นที่สูงทุกอาศรมฯ ให้ทำการเผยแผ่ศาสนธรรมทุกรูปแบบ อาทิ แสดงพระธรรมเทศนาเสียงตามสาย การจัดกิจกรรมเข้าค่ายพุทธบุตร การจัดงานสำคัญทางพระพุทธศาสนา การจัดปฏิบัติธรรม การจัดบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน การจัดบวชศีลจาริณี เป็นต้น

(๒) ด้านสาธารณสงเคราะห์ พระบัณฑิตอาสาพัฒนาชาวเขابนพื้นที่สูงทุกอาศรมฯ ให้ทำการสงเคราะห์คน ยากคนจนเรื่องเสื้อผ้า ผ้าห่ม ยาสมุนไพร ข้าวสารอาหารแห้ง การจัดกิจกรรมมอบทุนการศึกษาแก่เด็กที่เรียนดีแต่ยากจน การจัดบำบัดยาเสพติด การรณรงค์เรื่องสุขภาพ อนามัย สิ่งแวดล้อม การเป็นผู้นำในการสร้างถนนหนทาง สร้างบ่อน้ำ และการประสานงานเพื่อนำไฟฟ้า โทรศัพท์ เข้าอาศรมพระบัณฑิตอาสาพัฒนาชาวเขابนพื้นที่สูงและหมู่บ้าน เหล่านี้เป็นต้น

(๓) ด้านการศาสนศึกษา พระบัณฑิตอาสาพัฒนาชาวเขابนพื้นที่สูงทุกอาศรมฯ ให้ทำการเรียนการสอน การพัฒนาอบรมพระภิกษุสามเณรธรรมจาริก และสามเณรชาวเขา ทั้งทางโลก

ทางธรรมและบาลี ตลอดจนถึงการเปิดสอนธรรมศึกษากับเด็กนักเรียนในชุมชนบนพื้นที่สูงนำบุตรหลานมาบวชในโครงการพระบัณฑิตอาสาพัฒนาชาวเขาบนพื้นที่สูง

๔) ด้านการศึกษาสงเคราะห์ พระบัณฑิตอาสาพัฒนาชาวเขาบนพื้นที่สูงทุกอาศรมฯ ให้ทำการประสานงานในการจัดสร้างอาคารที่พักเด็กนักเรียนที่ลงมาเรียนไกล เช่น อาศรมฯ บ้านขุนแม่รวม จังหวัดเชียงใหม่ อาศรมพระบัณฑิตอาสาพัฒนาชาวเขาบนพื้นที่สูงบ้านแม่สุ จังหวัดตาก และการจัดสร้างโรงเรียนภายในอาศรมพระบัณฑิตอาสาพัฒนาชาวเขาบนพื้นที่สูงเพื่อเอื้อต่อการสอนศีลธรรม เช่น โรงเรียนพระบัณฑิตอาสาพัฒนาชาวเขาบนพื้นที่สูงอุบลมัย ๑ ที่จังหวัดเชียงรายเหล่านี้ เป็นต้น

(๕) ด้านการปกครอง พระบัณฑิตอาสาพัฒนาชาวเขาบนพื้นที่สูงทุกอาศรมฯ ให้ทำการปกครองพระลูกศิษย์ฯ พระนวกะในอาศรมฯ ลูกศิษย์ เด็กวัด แกนนำชาวพุทธ แบบธรรมาธิปไตย ให้มีความเมตตากรุณาเอาใจใส่ต่อพระเณรและฆราวาสในปกครอง ปูองกันมิให้เกิดอริกรรมและระงับอริกรรมด้วยความเมตตา เป็นธรรม

(๖) ด้านการสาธารณูปการ พระบัณฑิตอาสาพัฒนาชาวเขาบนพื้นที่สูงทุกอาศรมฯ ให้ทำการสนับสนุนการซ่อมแซมอาศรมพระบัณฑิตอาสาพัฒนาชาวเขาบนพื้นที่สูง การสร้างห้องน้ำ สาธารณะอานวยประโยชน์แก่พุทธบริษัท การสร้างห้องสมุดในอาศรม ที่อ่านหนังสือประจำหมู่บ้าน สร้างถนนหนทางในหมู่บ้าน สร้างรั้วอาศรมฯ การซ่อมแซมบ้านเรือนชาวบ้านผู้ตกทุกข์ได้ยาก เป็นต้น

๔.๓ แนวทางในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระบัณฑิตอาสาพัฒนาชาวเขา

แนวทางในการเผยแผ่ด้านพระพุทธศาสนา งานด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ถือเป็นงานหลักที่พระบัณฑิตอาสาพัฒนาชาวเขาบนพื้นที่สูงต้องปฏิบัติอย่างจริงจัง โดยผ่านกิจกรรมในรูปแบบที่มากมายและหลากหลาย เช่น บรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อนค่ายคุณธรรม ค่ายทักษะชีวิต ทำบุญสัจจกร ทำวัตรสัจจกร การทำวัตรสวดมนต์ การเจริญกัมมัฏฐานบรรยายเสียงตามสาย สอนศีลธรรมในโรงเรียน ธรรมยาตรา ธรรมจาริกสัจจกร บวชชาวเขาประจำปีแจกหนังสือ แจกวารสาร การผสมกลมกลืนระหว่างพิธีกรรมท้องถิ่นและพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนาเช่น พิธีกรรมงานศพ การแต่งงาน ขึ้นบ้านใหม่ กินข้าวใหม่ ผูกข้อมือ เป็นต้น

๔.๓.๑ ด้านการจัดการศึกษา

การเผยแผ่พระพุทธศาสนาบนพื้นที่สูง มีการวางรากฐานของการจัดการศึกษาให้กับเยาวชนบนพื้นที่สูง ซึ่งการดำเนินการดังกล่าวมีการจัดการศึกษาของโครงการมีทั้งแบบสามัญและนักธรรม-บาลี แผนกสามัญมี ๔ ระดับ

(๑) ระดับมัธยมศึกษาระดับมัธยมศึกษา มีโรงเรียนในการดูแล ๒ แห่ง ได้แก่โรงเรียนสมเด็จพระพุทธชินวงศ์ วัดศรีโสดาพระอารามหลวง ตำบลสุเทพ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ และโรงเรียนวัดวิเวกนาราม ตำบลหนองหาร อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่ ทั้งสองแห่งจัดการศึกษาให้กับสามเณร ชาวเขาที่ศรัทธาเลื่อมใสในพระพุทธศาสนาโดยใช้หลักสูตรของกระทรวงศึกษาธิการ

(๒) ระดับ ปวช. ระดับ ปวช. จัดการศึกษาให้กับเยาวชนสตรีชาวเขา ห้องเรียนตั้งอยู่ที่ วัดวิเวกนารามตำบลหนองหาร อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่ โดยเป็นความร่วมมือระหว่างโครงการพระบัณฑิตอาสาพัฒนาชาวเขานพื้นที่สูงกับวิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยีลำพูน

(๓) ระดับปริญญาตรี เปิดดำเนินการเพื่อพัฒนาศักยภาพของพระบัณฑิตอาสาพัฒนาชาวเขานพื้นที่สูงโดยในอดีตช่วงปี พ.ศ. ๒๕๓๕-๒๕๔๓ การจัดการศึกษาในระดับปริญญาตรีนี้เป็นความร่วมมือระหว่างโครงการฯ กับสถาบันราชภัฏเชียงใหม่ หลังจากปี ๒๕๔๓ เป็นต้นมาได้ร่วมมือกับมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่แทน ซึ่งห้องเรียนตั้งอยู่ที่ วัดศรีโสดา พระอารามหลวง ตำบลสุเทพ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ ปัจจุบันโครงการจัดการศึกษาระดับปริญญาตรีนี้ ยังส่งเสริมสนับสนุนให้เยาวชนสตรีชาวเขาได้มีโอกาสเข้าศึกษาต่อร่วมกับพระบัณฑิตอาสาพัฒนาชาวเขานพื้นที่สูงด้วย โดยหลักสูตรเป็นไปตาม พ.ร.บ.มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ.๒๕๔๐

(๔) การจัดการศึกษาแผนกธรรม-บาลี เป็นการจัดการเรียนการสอนเป็นแบบบังคับกับและแบบสมัครใจเรียน แบบบังคับ คือ นักระรม ตรี โทและเอก ซึ่งนักเรียนทุกรูปต้องเรียน ส่วนที่เป็นแบบสมัครใจ คือ ภาษาบาลี ดำเนินการเรียนสอนตั้งแต่ ป.ธ.๑-๒ ถึง ป.ธ.๙

(๕) ด้านชุมชนสัมพันธ์ พระบัณฑิตอาสาพัฒนาชาวเขานพื้นที่สูงต้องสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับชุมชนกับหน่วยงานในท้องถิ่น เพื่อให้หน่วยงานเหล่านั้นมีส่วนร่วมในการพัฒนาอาศรม เป็นแกนนำหรือเข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ เช่น การปลูกป่า การบวชป่า การรณรงค์อนุรักษ์วัฒนธรรมชาวเขา เข้าร่วมประชุมกับคณะกรรมการหมู่บ้านคณะกรรมการโรงเรียน กลุ่มอาสาสมัครต่าง ๆ หรือหน่วยงานอื่นๆ ที่มีในชุมชนสนับสนุน ส่งเสริมให้มีการจัดตั้งกลุ่มแม่บ้าน กลุ่มพ่อบ้าน กลุ่มอนุรักษ์วัฒนธรรมชาวเขา กลุ่มหนุ่มสาวกลุ่มยุวพุทธ เป็นต้น

(๖) ด้านเป็นที่ปรึกษาและผู้ประสานงาน พระบัณฑิตอาสาพัฒนาชาวเขานพื้นที่สูงส่วนใหญ่ เป็นผู้ที่มีประสบการณ์และได้รับการศึกษาในระดับที่สูงกว่าชาวบ้าน ต้องเป็นผู้มีบทบาทประสานงานระหว่างชุมชนกับหน่วยงานอื่นๆ ที่จะมีส่วนในการพัฒนาและช่วยเหลือชุมชนให้พึ่งพาตนเองได้ ในฐานะนักประสานงานจะต้องมีข้อมูลพื้นฐานด้านต่างๆ ของชุมชนเช่น จำนวนประชากร เพศ วัย อาชีพ ฐานะ ผู้ยากไร้ ผู้พิการ ผู้เจ็บป่วยร้ายแรงและเรื้อรังตลอดจนถึงทำหน้าที่ในฐานะเป็นที่ปรึกษาให้กับคนและหน่วยงานที่อยู่ในชุมชนนั้น ๆ

(๗) ด้านการพัฒนาสาธารณะประโยชน์ ปฏิบัติงานที่เกี่ยวกับการพัฒนาอาศรมและการช่วยเหลือสงเคราะห์คนในชุมชน เช่นการประสานงานกับหน่วยงานต่างเพื่อจัดตั้งธนาคาร ธนาคารข้าว จัดสร้างประปาหมู่บ้าน ขุดบ่อน้ำดื่ม สระน้ำ ห้องสมุด ศาลาที่พัก เป็นผู้นำในการตัดถนนระหว่างหมู่บ้านกับถนนใหญ่ ซ่อมแซมถนน สร้างและซ่อมฝายน้ำล้น

(๘) ด้านการอบรมความรู้ต่างๆ จัดอบรมหรือการศึกษาในรูปแบบการศึกษานอกโรงเรียน สำหรับผู้ใหญ่ เป็นครูช่วยสอนในโรงเรียนที่ขาดแคลนครูสอน ทำหน้าที่ในการประสานงานกับหน่วยงานต่างๆ เพื่อฝึกอบรมทางด้านการเกษตรที่เหมาะสมบนพื้นที่สูง การอบรมให้ความรู้ด้านการดูแลตนเอง การใช้ยาสามัญประจำบ้าน การปฐมพยาบาลเบื้องต้น ส่งเสริมให้ชาวเขา รู้จักการใช้ประโยชน์จากพืชสมุนไพรพื้นบ้าน การใช้ส้วมอย่างที่ถูกสุขลักษณะ รู้จักรักษาความสะอาดบ้านเรือน ความสะอาด ของชุมชน อบรมสั่งสอนให้เป็นคนมีระเบียบวินัย เป็นพลเมืองที่ดีต่อประเทศชาติ ตระหนักในความรักสามัคคีของคนในชุมชน รู้จักการเสียสละเอื้อเฟื้อช่วยเหลือซึ่งกันและกัน

(๙) ด้านการสงเคราะห์ จัดหาปัจจัยสี่ เพื่ออนุเคราะห์แก่ผู้ยากไร้และขาดแคลนหรือได้รับความเดือดร้อนจากภัยธรรมชาติ จัดหาทุนการศึกษาสำหรับเด็กที่ยากจน หรือแสวงหาเด็กเยาวชนที่ประสงค์จะบวชเรียน มาเรียนต่อยังสถานศึกษาภายใต้การดูแลของโครงการพระบ้นทิตอาสาพัฒนาชาวเขาบนพื้นที่สูง ตลอดจนการบำบัดผู้ติดสารเสพติด ป้องกันภัยจากสิ่งเสพติดและการนำส่งผู้ป่วยไปสถานอนามัยหรือโรงพยาบาลใกล้เคียง

๔.๓.๒ การบริหารงานของพระบ้นทิตอาสาพัฒนาชาวเขา

ด้านการจัดทำโครงการและกิจกรรมและการอนุมัติงบประมาณ มักจะปฏิบัติงานภายใต้โครงการที่ได้รับการอนุมัติเป็นส่วนใหญ่ โดยโครงการจะดำเนินการดังนี้

(๑) โครงการระยะยาว หมายถึง โครงการที่ปฏิบัติติดต่อกันมาเป็นระยะเวลายาวนานหรือปฏิบัติเป็นประจำ ต่อเนื่อง เช่น

๑. โครงการจัดการศึกษา
๒. โครงการค่ายคุณธรรม
๓. โครงการชุมนุมยุวพุทธ
๔. โครงการอบรมพระนวกะ
๕. โครงการพระบ้นทิตอาสาพัฒนาชาวเขาบนพื้นที่สูงสัญจร
๖. โครงการสอนศีลธรรมในโรงเรียน
๗. โครงการแสดงตนเป็นพุทธมามกะ
๘. โครงการทำวัตรสวดมนต์เย็นสัญจร
๙. โครงการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน
๑๐. โครงการบรรพชา-อุปสมบทหมู่ชาวเขา
๑๑. โครงการโรงเรียนพุทธศาสนาวัดอาทิตย์

(๒) โครงการระยะสั้น จะมีลักษณะเหมือนโครงการอบรมทั่วไป ใช้ระยะเวลาสั้นๆ อาจเรียกว่าโครงการเฉพาะกิจ โดยส่วนใหญ่จัดขึ้นเพื่อแก้ปัญหาเฉพาะหน้า เพื่อตอบสนองความต้องการของชุมชนหรือเพื่อเป็นการทดลองนำร่อง เพื่อตอบสนองนโยบายของหน่วยงานต่างๆ ที่สนับสนุนงบประมาณ เช่น ในปี ๒๕๕๑-๒๕๕๒ พระบ้นทิตอาสาพัฒนาชาวเขาบนพื้นที่สูงได้รับงบประมาณพิเศษ จากสำนักงานส่งเสริมหลักประกันสุขภาพ หรือ สสส. เพื่อให้นำไปดำเนินการภายใต้โครงการชุดพระบ้นทิตอาสาพัฒนาชาวเขาบนพื้นที่สูงรวมพลสร้างชุมชนสุขภาพดีอย่างยั่งยืนตามรอยพระยุคลบาท

(๓) วิธีการอนุมัติโครงการ จะมีขั้นตอนดังนี้

๑. หัวหน้าฝ่ายแจ้งในที่ประชุมประจำเดือนให้หัวหน้าศูนย์ฯ แต่ละแห่งไปแจ้งให้พระบ้นทิตอาสาพัฒนาชาวเขาบนพื้นที่สูงในพื้นที่แต่ละอาศรมฯ ได้ทราบช่วงเวลาใดจะมีการพิจารณาอนุมัติเงินงบประมาณอุดหนุนโครงการ

๒. จะมีเจ้าหน้าที่รวบรวมโครงการทั้งหมด แล้วนำเสนอต่อคณะกรรมการเพื่อพิจารณาคัดกรองเพื่อให้ความเห็นชอบ

๓. หัวหน้าแต่ละฝ่ายและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการควบคุมงบประมาณจะพิจารณาอนุมัติโครงการตามความจำเป็น ในกรอบวงเงินที่ถูกกำหนดไว้ในแผนงบประมาณประจำปี

๔. หลังจากคณะกรรมการพิจารณาเห็นชอบแล้ว เจ้าหน้าที่รับผิดชอบจะทำการรวบรวมโครงการที่ผ่านความเห็นชอบทั้งหมด เสนอขออนุมัติเงินงบประมาณ ต่อผู้อำนวยการสำนักงานพระบัณฑิตอาสาพัฒนาชาวเขาบนพื้นที่สูงส่วนภูมิภาค

๕. เมื่อผู้อำนวยการฯ ลงนามอนุมัติแล้ว เจ้าหน้าที่จะแจ้งต่อเจ้าของโครงการแต่ละพื้นที่ให้ทำการเบิกเงินจากฝ่ายบริหารทั่วไป ซึ่งเป็นผู้ทำหน้าที่ในการควบคุมการเบิกจ่ายเงินของโครงการฯ ทั้งหมด

๖. เมื่อดำเนินโครงการเสร็จสิ้นแล้ว ผู้รับผิดชอบแต่ละโครงการ ต้องสรุปผลการดำเนินการให้สำนักงานพระธรรมจารีส่วนภูมิภาคทราบทุกครั้ง

๗. การพิจารณาโครงการจะกระทำเป็นรายไตรมาส คือ หนึ่งปีจะมีการพิจารณา ๔ ครั้ง

(๔) ด้านบุคลากร ปัจจุบันพระบัณฑิตอาสาพัฒนาชาวเขาบนพื้นที่สูงมีจำนวนทั้งสิ้น ๒๙๓ รูป ในจำนวนนี้มีการศึกษาตั้งแต่ระดับมัธยมศึกษาตอนปลายถึงปริญญาเอก จำนวน ๑๓๗ รูป ซึ่งแสดงให้เห็นถึงคุณภาพ ของพระบัณฑิตอาสาพัฒนาชาวเขาบนพื้นที่สูงในระดับหนึ่ง โดยเฉพาะบุคลากรระดับหัวหน้าฝ่าย หัวหน้างาน หัวหน้าศูนย์อบรมศีลธรรมและส่งเสริมพระพุทธศาสนาบนพื้นที่สูง ส่วนใหญ่จบการศึกษาในระดับอุดมศึกษา คือ ปริญญาตรี ๑๕ รูป ปริญญาโท ๗ รูปและปริญญาเอก ๒ รูป การที่ผู้นาองค์กรมีการศึกษาในระดับสูงส่งผลให้การขับเคลื่อนงานในระดับพื้นที่เป็นไปด้วยความราบรื่น^๙ การเข้าไปอยู่ของพระนักพัฒนาบนพื้นที่สูงก็เปรียบเหมือนนักวิจัยคนหนึ่งที่เขาไปมีบทบาทมีส่วนร่วมในชุมชน คอยเก็บข้อมูลศึกษาสภาพทางด้านต่างๆ ของชุมชน ไม่ว่าจะเป็นด้านด้านวิถีชีวิต ประเพณีวัฒนธรรม หรือสภาพทางภูมิศาสตร์ เป็นต้น สิ่งเหล่านี้ล้วนแต่เป็นสิ่งที่สำคัญที่จะเป็นตัวกำหนดทิศทางการพัฒนาไปในที่ถูกที่ควรและเหมาะสม นับว่าพระนักพัฒนาบนพื้นที่สูงหรือพระบัณฑิตอาสาที่มีบทบาทที่สำคัญอย่างยิ่งในการพัฒนาชุมชนบนพื้นที่สูง

เมื่อเข้าไปอยู่ชุมชนแล้วจำเป็นที่จะต้องพัฒนาทางด้านวัตถุดิบ มิใช่เน้นไปในด้านใดด้านหนึ่ง เพราะการพัฒนาทางด้านวัตถุดิบจะโดดเด่น และสามารถเห็นภาพได้จริง เห็นการเปลี่ยนแปลงที่เป็นรูปกระทำ แต่ควรที่จะเป็นไปโดยพอดีพองาม ไม่เบียดเบียนกำลังศรัทธามากจนเกินไป เราต่างรู้กันดีว่าสภาพของคนในชุมชนบนพื้นที่สูงนั้น มีชีวิตความเป็นอยู่ที่ยากลำบากอยู่แล้ว การดำเนินชีวิตของคนในชุมชนบนพื้นที่สูงนั้นควรจะเน้นให้ใช้ชีวิตแบบเศรษฐกิจพอเพียงตามที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงตรัสไว้ ซึ่งจะทำให้ชุมชนพัฒนาไปอย่างมั่นคงยั่งยืน

พระบัณฑิตอาสาจะต้องทำงาน ๓ ด้านไปพร้อมๆ กัน คือ

(๑) ด้านจิตใจ โดยใช้ธรรมะชะล้างความสกปรกของจิตใจ เป็นภูมิคุ้มกันจากสิ่งชั่วร้ายไปในทางที่เสื่อมทั้งหลาย พระบัณฑิตอาสาเองก็เล็งเห็นปัญหานี้ จึงได้มีการทำงานในเชิงรุกโดยการเข้า

^๙ สุชาติ แก้วก่อ, รายงานผลการดำเนินงานประจำปี ๒๕๕๗, (เชียงใหม่: โครงการพระบัณฑิตอาสาพัฒนาชาวเขา, ๒๕๕๗), หน้า ๒๗.

ไปมีส่วนร่วมในการเรียนการสอนในโรงเรียน โดยใช้ธรรมะเป็นตัวหล่อหลอมให้เด็กเยาวชน คนในชุมชนเป็นคนดี รู้จักบาปบุญคุณโทษ เกิดจิตสำนึก ละอายต่อการทำชั่ว เพื่อปลูกจิตสำนึกให้เด็กเยาวชนซึ่งจะเป็นชุมกำลังอนาคตของชาติ

(๒) รักษาประเพณีวัฒนธรรมต่างๆ ของแต่ละชาติพันธุ์ ถือเป็นสิ่งมีค่าและสำคัญ เป็นเอกลักษณ์เฉพาะของแต่ละชาติพันธุ์ เป็นการสื่อถึงอารยธรรม สืบทอดกันมาตั้งแต่โบราณสู่รุ่นลูกจนถึงปัจจุบัน สิ่งเหล่านี้มีคุณค่ายากที่จะประเมินค่า อีกทั้งยังแฝงไปด้วยความรู้ภูมิปัญญาของคนในอดีต เช่น การมัดมือของชาติพันธุ์กะเหรี่ยง ซึ่งจะทำกันปีละ ๒ ครั้ง โดยความเชื่อของชาติพันธุ์กะเหรี่ยง คือ เป็นการเรียกขวัญให้ลูกหลานในครอบครัว ทั้งนี้หากมองลึกๆ ลงไปจะเห็นได้ว่าพิธีกรรมเหล่านี้แฝงไปด้วยภูมิปัญญา นั่นก็คือทำให้เกิดความรักความสามัคคีกันในหมู่เครือญาติครอบครัว ทำให้เครือญาติได้มาพบปะกันและ

(๓) ด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ ต้องมีการปลูกจิตสำนึกในการอนุรักษ์ป่าไม้ ธรรมชาติ เช่นเดียวกับการทำงานของพระนักพัฒนาบนพื้นที่สูงที่เองที่นำเอาพิธีกรรมทางศาสนามาเป็นส่วนในการอนุรักษ์ป่าไม้ เช่น การบวชป่า การปลูกป่าในวันสำคัญต่างๆ เป็นต้น ก็เป็นอีกแนวทางหนึ่งที่ช่วยอนุรักษ์ป่าไม้ให้อยู่คู่กับชุมชน

ปัจจุบันเองพระสงฆ์ก็ยังเป็นที่พึ่งทั้งทางกายและจิตใจ ก็เหมือนพระนักพัฒนาบนพื้นที่สูงที่ไปเป็นที่พึ่งทั้งทางกายและใจแก่คนในถิ่นทุรกันดาร แต่การเข้าไปอยู่ในอาศรมต่างๆ ในแต่ละพื้นที่ของพระบัณฑิตอาสา ขึ้นชื่อว่าเป็นพระนักพัฒนาบนพื้นที่สูงนั้นมีใช่เพียงแค่การเข้าไปอยู่เฝ้าอาศรมหรือสร้างศาสนวัตถุจนใหญ่โตมหึมา โดยมิได้ใส่ใจเรื่องอื่นๆ ไม่เหลียวแลสภาพทางสังคมความเป็นอยู่ของคนในชุมชน แต่ได้ทำหน้าที่เป็นพระนักเผยแผ่โดยมิได้มีวันหยุดนิ่ง สอดคล้องกับท่านพระครูปลัดสุวัฒนจริยคุณ (ประสาร) รองอธิการบดีฝ่ายประชาสัมพันธ์และเผยแผ่ มจร บอกว่าการเผยแผ่พระพุทธศาสนาแก่ชนถิ่นทุรกันดาร ถือเป็นนโยบายหลักของโครงการพระนักพัฒนาบนพื้นที่สูงก็ได้ การเข้าไปอยู่ในชุมชนแต่ละพื้นที่ การจัดกิจกรรมแต่ละอย่างก็จะมีพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนาเข้ามาเกี่ยวข้อง เพื่อให้คนในชุมชนเริ่มรู้จักซึมซับพระพุทธศาสนาเข้าไปในจิตใจ โดยเฉพาะกิจกรรมที่เกี่ยวกับวันสำคัญของชาติ เช่น วันเฉลิมพระชนมพรรษา วันลอยกระทง เป็นต้น เหล่านี้ก็จะมีการพิธีกรรมทางศาสนาเข้ามาสอดแทรก กิจกรรมที่เข้ามาสอดแทรกโดยส่วนใหญ่ก็จะเป็นการไหว้พระ สวดมนต์ เจริญจิต ทำสมาธิ เป็นต้น

นอกจากการพัฒนาชุมชนแล้ว ตัวพระนักพัฒนาบนพื้นที่สูงก็ไม่ควรละเลย จริยวัตรของตนเอง ซึ่งมีความสำคัญมากที่จะทำให้คนในชุมชนเกิดความเลื่อมใสศรัทธาในตัวพระนักพัฒนาบนพื้นที่สูง กิจวัตร ๑๐ อย่าง ที่พระพุทธองค์ทรงบัญญัติไว้ ถือเป็นบรรทัดฐานเบื้องต้นที่ควรปฏิบัติ โดยเฉพาะการบิณฑบาตเลี้ยงชีพ การบิณฑบาตเป็นการโปรดสัตว์ ลดความตระหนี่ของมนุษย์ แต่ในขณะเดียวกันก็เป็นการเผยแผ่พระพุทธศาสนาด้วยเช่นกัน ดังในพุทธการพระอัสสชิออกบิณฑบาตด้วยอาภักิริยาที่เรียบง่ายยังความเลื่อมใสให้เกิดแก่อุปติสสะอีกทั้งยังเป็นการสร้างความคุ้นเคยกับศรัทธา และยังได้เห็นถึงสภาพวิถีชีวิตของคนในชุมชนถือเป็นการศึกษาบริบทชุมชนไปในตัวแม้บทบาทของพระบัณฑิตอาสาพัฒนาชาวเขาบนพื้นที่สูงและพระบัณฑิตอาสาพัฒนาชาวเขา จะไม่เป็นที่ประจักษ์ต่อสายตาผู้คนทั่วไปมากนัก แต่สิ่งที่ท่านเหล่านั้นได้เสียสละเป็นสิ่งที่ยิ่งใหญ่น่ายกย่อง

ชมเชยและสาธุการเป็นอย่างยิ่ง จึงขอสะท้อนภาพแห่งความยิ่งใหญ่ของผู้นำแห่งขุนเขาอันกว้างใหญ่ไพศาล ให้ผู้คนได้รับทราบเพื่อร่วมให้กำลังใจในการปฏิบัติงานของท่านตามที่ได้รับมอบหมายความไว้วางใจจากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ที่เป็นผู้สนับสนุนให้ท่านได้มีโอกาสทำงานที่ยิ่งใหญ่เช่นนี้ต่อไป

๔.๓.๔ ความสำเร็จของการเผยแผ่ของพระบัณฑิตอาสาพัฒนาชาวเขา

จากการลงพื้นที่และจากการศึกษาและดูผลงานของพระมหาฐานันดร เขมปญโญ,ดร. หัวหน้าฝ่ายพระบัณฑิตอาสาพัฒนาชาวเขา เขต ๓ ที่ได้ดูผลงานในเขตพื้นที่รับผิดชอบ ได้ทราบว่าพระสงฆ์ที่เป็นพระบัณฑิตอาสาพัฒนาชาวเขabenพื้นที่สูง มีวิธีการทำงานในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา สรุปลอกเป็นรายงานประจำปี ได้มีวิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในด้านต่าง ๆ จากการทำงานได้วิเคราะห์วิธีการเผยแผ่แต่ละกิจกรรมมี ดังนี้^๕

(๑) การเผยแผ่พระพุทธศาสนาผ่านทางสถานีวิทย์

จากการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ทางสถานีวิทย์ที่ผ่านมามีผลการตอบรับที่ดีมีคนสนใจพระพุทธศานามากขึ้นมีประโยชน์และประสิทธิผลที่เกิดขึ้นจากการทำงาน คือ

๑. ทำให้ประหยัดเวลาในการไปหาชาวบ้าน
๒. ทำให้ชาวบ้านเข้าใจในพระพุทธศานามากขึ้น
๓. ทำให้ชาวบ้านมีที่พึ่งได้มีเสียงธรรมะเป็นเพื่อนใจ
๔. ทำให้ลด ละ เลิก อบายมุขได้มากขึ้น
๕. ทำให้ศาสนาอื่นเข้าใจพระพุทธศาสนา จากที่เคยดูถูก และมองในแง่ลบ
๖. มีปัญหาเรื่องธรรมะ สามารถถามได้
๗. เป็นสื่อให้มีการอนุรักษ์ป่า วัฒนธรรม ประเพณี

(๒) การเผยแผ่พระพุทธศาสนาผ่านทางวันสำคัญทางศาสนา

จากการเผยแผ่พระพุทธศาสนา โดยอาศัยวันสำคัญทางศาสนา ที่ผ่านมามีผลที่เกิดขึ้นจากการจัดกิจกรรม ดังนี้

๑. เป็นวันที่ชาวบ้านเป็นว่าสำคัญตรงกับความเชื่อเดิมที่หยุดงานเพื่อบูชา วัน เดือน ปี
๒. เป็นวันที่ชาวบ้านจะได้พักผ่อนในวัดหยุดเพื่ออยู่กับครอบครัว มีโอกาสเข้าวัดทำบุญ
๓. เป็นวันที่พระสงฆ์ส่วนมากจะอยู่กับวัด มาทบทวนข้อวัตรปฏิบัติ
๔. เป็นวันที่ถือปฏิบัติกันมา ที่ชาวพุทธให้ความสำคัญในด้านจิตใจด้วยการฟังธรรม

(๓) การเผยแผ่พระพุทธศาสนาผ่านทางประเพณีวันเข้าพรรษา

จากการเผยแผ่พระพุทธศาสนาโดยอาศัยประเพณีวันเข้าพรรษาแต่ละปีได้ผลเกิดขึ้นดังนี้

^๕ สัมภาษณ์ พระมหาฐานันดร เขมปญโญ, ดร., พระบัณฑิตอาสาหัวหน้าฝ่ายเขต ๓ อาศรมบ้านดอกแดง ตำบลบ่อสสี อำเภอสอด จังหวัดเชียงใหม่, ๑๐ มกราคม ๒๕๖๒.

๑. เป็นความเชื่อที่ถือปฏิบัติกันมา มีชาวบ้านถือเอาฤกษ์เข้าพรรษา เป็นช่วงในการลด ละ เลิก สิ่งเสพติด ทำให้ส่งผลมีคนเลิกได้

๒. เป็นวันหรือฤกษ์ที่พระสงฆ์อยู่กับที่มีระเบียบวินัย ทำให้พระสงฆ์มีเวลาเทศน์สอน ชาวบ้านมากขึ้น

(๔) การเผยแพร่พระพุทธศาสนาผ่านทางงานประเพณีสลากภัต

จากการเผยแพร่พระพุทธศาสนา โดยอาศัยงานงานประเพณีสลากภัต แต่ละปีที่ผ่านมาได้ผลที่เกิดขึ้น ดังนี้

๑. เป็นประเพณีหนึ่งที่ประชาชนในเขตตำบลและใกล้เคียงได้ลงแขกเวียนไปทำบุญตาม วัดต่างๆ ทำให้มีการตื่นตัว ทำให้ชาวบ้านมีความเข้าใจในบุญ

๒. เป็นความเชื่อที่ชาวบ้านทำบุญเพื่ออุทิศให้คนตายมีความหวังว่าปิยชนที่ล่วงลับไปแล้ว จะได้รับบุญ

๓. เป็นการสร้างความสามัคคีในชุมชน เป็นโอกาสให้พระและชาวบ้านตามหัววัดต่างๆ ได้มาพบกันแลกเปลี่ยนปรึกษากันเรื่องพระศาสนา

(๕) การเผยแพร่พระพุทธศาสนาผ่านทางกิจกรรมสัจจะออมทรัพย์ในวันพระ

จากการเผยแพร่พระพุทธศาสนา โดยอาศัยวันพระทำกิจกรรมสัจจะออมทรัพย์ แต่ละปีที่ผ่านมาได้ผลที่เกิดขึ้น ดังนี้

๑. ปลุกฝังให้ชาวบ้านและลูกหลานรู้จักการออมเงิน ทุกคนมีเงินออมเงินทุกเดือน ปลุกฝัง ให้มีสัจจะ

๒. เป็นกิจกรรมที่ทำให้ชาวบ้านมีความสามัคคี ได้ช่วยเหลือซึ่งกัน มีแหล่งเงินทุนไว้ใช้เมื่อ ยามจำเป็น

๓. เป็นกิจกรรมที่ทำให้คนได้เข้าวัด ทำวันพระให้มีความสำคัญมากขึ้น

(๖) การเผยแพร่พระพุทธศาสนาทางการผลิตสื่อธรรมะสู่ประชาชน

จากการเผยแพร่พระพุทธศาสนา โดยอาศัยการผลิตสื่อธรรมะสู่ประชาชน แต่ละปีที่ผ่านมา ได้ผลที่เกิดขึ้น ดังนี้

๑. ชาวบ้านได้รับฟังสื่อที่เป็นภาษาถิ่นทำให้เข้าใจพระพุทธศาสนาได้ดีขึ้น

๒. ชาวบ้านบนพื้นที่สูงยังมีทางเลือกที่จะรับฟังสื่อธรรมะมีน้อย จึงมีความสนใจเป็นพิเศษ ในการฟังธรรมะ

๓. สื่อธรรมะที่เป็นภาษาชนเผ่าทำให้ช่วยแก้ปัญหาให้แก่ชาวบ้านได้ เป็นเพื่อนในยาม เหนง และเป็นที่พักทางใจได้เป็นอย่างดี

๔. สื่อธรรมะทำให้ชาวบ้านบนดอยมีความเข้าใจกันมากขึ้น ทำให้บรรเทาทุกข์ มีความสุขมากขึ้น และใช้หลักธรรมไปดำเนินชีวิต

(๗) การเผยแพร่พระพุทธศาสนาโดยการไปสอนศีลธรรมตามโรงเรียน

จากการเผยแพร่พระพุทธศาสนา โดยการไปสอนศีลธรรมตามโรงเรียน แต่ละปีที่ผ่านมา ได้ผลที่เกิดขึ้น ดังนี้

๑. โรงเรียนไม่มีครูพระมาสอนในโรงเรียน จึงเป็นโอกาสดีที่จะได้เข้ามาช่วยสอน ศีลธรรม ให้เด็ก และเป็นการเติมเต็มให้เด็กนักเรียน

๒. โรงเรียนต้องการให้พระเข้ามาขัดเกลากิริยามารยาท ให้เด็กนักเรียนมีจิตใจที่อ่อนน้อม จึงอยากให้พระเข้ามาช่วยสอนในบางเวลา

๓. บ้าน วัด โรงเรียน จะได้ประสานทำงานร่วมกัน

(๘) การเผยแผ่พระพุทธศาสนา ทางโครงการบวชสามเณรและศีลจารีนิภาคฤดูร้อน

จากการเผยแผ่พระพุทธศาสนา โดยอาศัยโครงการบวชสามเณร และศีลจารีนิภาคฤดูร้อน แต่ละปีที่ผ่านมาได้ผลที่เกิดขึ้น ดังนี้

๑. ทำให้เด็กและเยาวชนได้ใช้เวลาว่างช่วงปิดเทอม มีโอกาสได้มาฝึกฝนตนให้มีความรู้ เป็นเด็กดี และสร้างกุศลให้กับตนเอง

๒. เป็นการแบ่งเบาภาระให้แก่ผู้ปกครองที่มีโครงการนี้ได้ช่วยอบรมและดูแล บุตรหลานของตนให้มีความรู้ด้านคุณธรรม

๓. เป็นการมาบวชเรียนรู้และสืบทอดพระพุทธศาสนา เป็นนื่อนาบุญในช่วงที่มาพัฒนาตน และเผยแผ่พระพุทธศาสนาต่อไป

๔. ทำให้พ่อแม่และผู้ปกครองของเด็ก และเยาวชนได้ใกล้ชิดกับพระพุทธศาสนามีโอกาสได้เข้าวัดฟังธรรม

(๙) การเผยแผ่พระพุทธศาสนาทางโครงการบวชป่าอนุรักษ์รักษาสถาธรรมชาติ

จากการเผยแผ่พระพุทธศาสนา โดยอาศัยทางโครงการบวชป่าอนุรักษ์รักษาสถาธรรมชาติ แต่ละปีที่ผ่านมาได้ผลที่เกิดขึ้น ดังนี้

๑. การบวชป่าเป็นการอนุรักษ์ป่าผู้ที่ได้รับผลกระทบต่อโลกร้อนอากาศเสีย ขาดแคลนน้ำ ทำให้ชาวบ้านได้เห็นความสำคัญในการอนุรักษ์ป่า และมีจิตที่ศรัทธามาร่วมกันอนุรักษ์รักษา

๒. การบวชป่าเป็นวิธีเดียวที่ชาวบ้านยังเกรงกลัวต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ไม่คิดที่จะเข้าไปทำลายป่า จึงทำให้ชาวบ้านยังมีเขตพื้นที่รักษาป่าไว้ได้

๓. การบวชป่าทำให้ชาวบ้านเห็นความสำคัญของพระสงฆ์ที่ชัดเจนในการอนุรักษ์ป่า ซึ่งทำให้ชาวบ้านยังพอมีหวังในการรักษาป่าเพียงลำพังชาวบ้านไม่สามารถจะป้องกันกับผู้บุกรุกทำลายป่า

(๑๐) การเผยแผ่พระพุทธศาสนาทางโครงการหนึ่งหมู่บ้านหนึ่งธรรมศาลา

จากการเผยแผ่พระพุทธศาสนา โดยโครงการหนึ่งหมู่บ้านหนึ่งศาลา แต่ละปีที่ผ่านมาได้ผลที่เกิดขึ้น ดังนี้

๑. เป็นสถานที่ประกอบกิจกรรมงานบุญ เป็นศูนย์กลางให้ชาวบ้านใช้เป็นที่พักผ่อนทำกิจกรรม และเป็นศาลาพักกาย พักใจ

๒. ธรรมศาลาอยู่ในชุมชน ใกล้บ้านเดินทางสะดวก ง่ายต่อการดูแล มาทำวัตรสวดมนต์ทุกวัน มีพระพุทธรูปประจำหมู่บ้านไว้กราบไหว้มีที่พึ่งทางใจ แทนการขาดพระสงฆ์มาอยู่ประจำได้ระดับหนึ่ง

๓. เป็นสัญญาใจที่พระสงฆ์ได้ให้กับชาวบ้าน ให้ชาวบ้านได้ยึดถือเอาพระรัตนตรัยเป็นที่พึ่งทางใจ

๔. มีแกนนำของชุมชนได้ช่วยกันดูแล แก้ปัญหาขาดพระที่มีจำกัด

ปัจจุบันมีการเผยแผ่ศาสนาต่างๆ ไปสู่สังคมชนเผ่าในพื้นที่การปกครองคณะสงฆ์ภาค ๗ เช่น ศาสนาพุทธ และศาสนาคริสต์ เข้าไปดำเนินการในพื้นที่ ในส่วนของศาสนาพุทธได้จัดตั้งอาศรมประจำหมู่บ้านเพื่อทำหน้าที่เหมือนวัด มีพระสงฆ์อยู่ประจำทำหน้าที่เป็นพระบัณฑิตอาสาพัฒนาชาวเขานบนพื้นที่สูง พระธรรมทูต พระบัณฑิตอาสาพัฒนาชาวเขา เผยแผ่พระพุทธศาสนา จากผลการดำเนินการเผยแผ่พระพุทธศาสนาสู่ชนเผ่าตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๔๓ เป็นต้นมาจนถึงปัจจุบัน ทำให้ชนเผ่าต่างๆ เกิดความศรัทธาในพระพุทธศาสนาแสดงตนเป็นพุทธมามกะ ส่งบุตรหลานเข้ารับการบรรพชาอุปสมบท ร่วมมือกับพระสงฆ์จัดตั้งอาศรม พระบัณฑิตอาสาพัฒนาชาวเขานบนพื้นที่สูง เข้าร่วมกิจกรรมทางศาสนา ประเพณีและวัฒนธรรม มากขึ้นตามลำดับ

(๑) แนวทางการส่งเสริมสนับสนุนและสงเคราะห์ชุมชน แนวทางการส่งเสริมสนับสนุนและการสงเคราะห์ชุมชนโดยที่พระสงฆ์ ได้ให้ความช่วยเหลือ เช่น การมอบสิ่งอำนวยความสะดวกในการดำเนินชีวิต การประสานงานไปยังองค์กร หน่วยงานต่าง ๆ เพื่อแจ้งความประสงค์ในการช่วยเหลือในยามเดือดร้อน การมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางสังคม การเป็นตัวแทนเพื่อทำหน้าที่การแก้ไขปัญหาบางประการ การให้ความรู้เกี่ยวกับการดูแลสุขภาพขั้นพื้นฐาน,ส่งเสริมกิจกรรมการศึกษา,จัดอบรมค่ายคุณธรรมเรียนรู้เท่าทัน,ประสานและจัดการสงเคราะห์ เด็กสตรีคนชราคนพิการ ครอบครัวกลุ่มชุมชนและผู้ได้รับผลกระทบจากโรครุม്മักันบกพร่อง,การประสานและสงเคราะห์เฉพาะหน้ากรณีฉุกเฉินเร่งด่วน เช่น อุทกภัยวาตภัยและธรรมชาติ,การค้นหาปัญหาและจัดทำโครงการร่วมกับชุมชนในการพัฒนากลุ่มและแก้ไขปัญหาชุมชนอย่างครบวงจรการนำหลักธรรมคำสั่งสอนไปยังบางพื้นที่ห่างไกลที่หน่วยงานอื่นๆ ไม่สามารถเข้าถึงได้ เป็นต้น^๖ ซึ่งแนวทางนี้ย่อมนำมาซึ่งความไว้วางใจในการเข้าเผยแผ่พระพุทธศาสนาลักษณะการสงเคราะห์ชุมชนของพระสงฆ์ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาบนพื้นที่สูง^๗

(๒) แนวทางการส่งเสริมจิตสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ แนวทางการส่งเสริมจิตสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม พระสงฆ์ที่ไปเผยแผ่พระพุทธศาสนาบนพื้นที่สูง ได้อบรมให้ความรู้แก่ชุมชน ในด้านการดูแลรักษาทรัพยากร ธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม,การปลูกป่าทดแทน,การบวชป่าชุมชน,การทำแนวกันไฟ,สร้างเครือข่ายรักษ์สิ่งแวดล้อม โดยอาศัยวันสำคัญต่างๆ เช่น วันสำคัญของชาติ คือ วันพ่อ วันแม่ วันสำคัญทางประเพณี คือ วันสงกรานต์ วันเข้าพรรษา วันออกพรรษา วัดลอยกระทง วันสำคัญทางศาสนา คือ วันวิสาขบูชา วันมาฆบูชา วัน

^๖ สัมภาษณ์ พระธรรมรักษ์ ส่วโร , อาศรมพระบัณฑิตอาสา บ้านแม่เหลอ ตำบลเสาหิน อำเภอแม่สะเรียง จังหวัดแม่ฮ่องสอน, ๔ มกราคม ๒๕๖๒.

^๗ สัมภาษณ์ พระสมหวัง พลญาโณ, อาศรมพระบัณฑิตอาสาพัฒนาชาวเขา บ้านแม่ลอง อำเภอแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่, ๓ มกราคม ๒๕๖๒.

อัฐมิมูชา และวันสำคัญทางประเพณีท้องถิ่น การอาศัยช่องทางในวันสำคัญต่างๆ ในการเผยแพร่แนวทางด้านการส่งเสริมจิตสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม^๘ จากการเก็บข้อมูลพระสงฆ์แต่ละรูปพยายามที่จะใช้ช่องทางในวันสำคัญ เผยแพร่ประเด็นการส่งเสริมจิตสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และจัดโครงการ, กิจกรรมต่างๆ เช่น

๑. การจัดโครงการบรรพชาอุปสมบทสามเณรฤดูร้อนในพื้นที่สูง ในช่วงระยะสั้น ๆ และจำนวนมากนัก แต่กระนั้นพระสงฆ์ในพื้นที่ก็สามารถจัดโครงการได้ ซึ่งเมื่อบวชแล้วในระหว่างโครงการจะมีกิจกรรมที่สืบเนื่องมากมายเกี่ยวเนื่องด้วยการสร้างจิตสำนึก เช่น การอบรมเกี่ยวกับการให้ความรู้เรื่องการอนุรักษ์ป่าไม้ รวมทั้งกิจกรรมการปลูกป่าเฉลิมพระเกียรติรวมกัน นอกจากนี้ยังร่วมกันชุมชนในการฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติที่สามารถกระทำได้^๙

๒. การมีส่วนร่วมในกิจกรรมของชุมชนซึ่งพยายามที่จะสอดแทรกแนวคิดการใช้ชีวิตตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว แม้ว่าพื้นที่ที่มีโอกาสในการเข้าถึงน้อยแต่ก็เป็นช่องทางในลักษณะค่อยเป็นค่อยไป และขยายพื้นที่มากยิ่งขึ้น

๓. วันสำคัญทางพระพุทธศาสนาโดยเฉพาะวันพระมีการถ่ายทอดแนวคิดเรื่องการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เช่น การใช้วัสดุสำหรับการดำรงชีวิต การรักษาความสะอาดในบริเวณวัด บ้าน และชุมชนไม่มีถุงพลาสติก ความประหยัดในเรื่องของพลังงาน การเผยแพร่แนวคิดการงด อด และการไม่ใช้สารเคมี การรักษาป่าต้นน้ำของชุมชน การอยู่ร่วมกับทรัพยากรธรรมชาติที่สอดคล้องกับประวัติทางพระพุทธศาสนา รวมทั้งการปลูกต้นไม้ทางพระพุทธศาสนา เช่น ไม้สาละ ต้นโพธิ์ ต้นไทร ต้นจิก เป็นต้นซึ่งที่สำคัญพระสงฆ์จะพยายามเชิญชวนให้คนในชุมชนได้มาร่วมกัน รวมไปถึงเด็ก เยาวชนได้มีกิจกรรมการแสดงอย่างเหมาะสม

๔. โครงการบวชป่าเฉลิมพระเกียรติซึ่งส่วนมากจะเป็นในส่วนภาคราชการ หน่วยงานรัฐที่เข้ามาจัดโครงการอยู่บ่อย ๆ ทางพระสงฆ์ที่อาศัยในพื้นที่มีโอกาสอย่างมากเพื่อแสดงแนวทางที่สำคัญในการเชิญชวนและร่วมกับชุมชนถึงแม้ว่าประชาชนจะนับถือศาสนาอื่น ๆ และนับถือผีก็ตาม^{๑๐} แต่หน่วยงานก็พยายามจัดบวชป่าเพราะมองเห็นว่า แนวคิดเรื่องการบวชป่าเป็นแนวคิดของคนไทยอยู่แล้วทำให้รูปแบบและวิธีจำเป็นต้องอาศัยพระพุทธศาสนาเป็นฐานสำคัญ^{๑๑}

^๘ สัมภาษณ์ พระอธิการพิเดช จนทวนโณ, หัวหน้าพระบัณฑิตอาสาฯ สายอำเภอฮอด อำเภอแม่สะเรียง อำเภอสบเมย อาศรมบ้านแม่ลิดป่าแก่ ตำบลแม่เหาะ อำเภอแม่สะเรียง จังหวัดแม่ฮ่องสอน, ๑๐ มกราคม ๒๕๖๒

^๙ สัมภาษณ์ พระมหาฐานันดร เขมปญโญ,ดร., พระบัณฑิตอาสาหัวหน้าข่ายเขต ๓ อาศรมบ้านดอกลง ตำบลปอสลี อำเภอฮอด จังหวัดเชียงใหม่, ๑๐ มกราคม ๒๕๖๒.

^{๑๐} สัมภาษณ์ พระเพิ่ม กมโล, อาศรมพระบัณฑิตอาสา บ้านขุนแหง ตำบลปงเตา อำเภองาว จังหวัดลำปาง, ๘ มกราคม ๒๕๖๒.

สัมภาษณ์ พระอดิรัญ ธมมโชโต, อาศรมพระบัณฑิตอาสาบ้านแม่คิง ตำบลนาแก อำเภองาว จังหวัดลำปาง, ๘ มกราคม ๒๕๖๒.

(๓) แนวทางการให้การศึกษา ภาษา หน้าที่พลเมืองที่ดี แนวทางการให้การศึกษา ภาษา หน้าที่พลเมืองที่ดีตามระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตย พระสงฆ์ได้เข้าไปสอนในโรงเรียน และประสานงานให้ความรู้เกี่ยวกับสิทธิหน้าที่การเป็นพลเมืองที่ดี ให้คำปรึกษาแนะนำแก่ชุมชนในการคิดอย่างเป็นระบบ ให้เนื้อหาสาระทางด้านหน้าที่พลเมืองที่ดี ให้นำเอาไปใช้ในชีวิตประจำวันเป็นเป้าหมายที่จะให้ความช่วยเหลือประเทศชาติได้ ตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา ลักษณะหลักธรรมที่ใช้มากที่สุดที่เข้ากับชาวบ้าน คือ ความปลอดภัยในชีวิตด้วยการรักษาศีล ๕ ในการดำเนินชีวิต มีการช่วยเหลือเกื้อกูลด้วยหลักสังคหวัตถุ^{๑๒} มีความกตัญญูรู้คุณ^{๑๓} ผู้มีพระคุณต่อธรรมชาติ มีที่พึ่งทางใจในยามท้อแท้และมีปัญหา^{๑๔} มีความมั่นคงในทางเศรษฐกิจ และมีโครงการ กิจกรรมต่างๆ ดังนี้

๑. การให้ทุนการศึกษา ซึ่งส่วนมากในพื้นที่สูงบางที่มีเด็ก เยาวชนไม่มากนัก บางส่วนได้ลงไปอยู่ในพื้นที่ราบและตัวเมืองใหญ่ๆ เพื่อทำงานรายวันต่าง ๆ ทำให้หันไปใช้ชีวิตในเมือง แต่บางส่วนก็อยู่ในพื้นที่โดยเฉพาะระดับประถมศึกษาซึ่งอาจจะมีความค่าใช้จ่ายไม่สูงมากนัก แต่รูปแบบของการสนับสนุนจะเป็นไปในส่วนของอุปกรณ์การเรียนการสอนเท่าที่จะสามารถจัดหาได้ซึ่งอาจจะไม่เพียงพอแต่ก็ถือว่าได้ให้ความสะดวกต่อการศึกษาศึกษาของเด็กเยาวชน

๒. การเข้าไปสอนในโรงเรียน ซึ่งต้องยอมรับว่าพระสงฆ์ในปัจจุบันนอกจากจะมีความรู้เรื่องพระพุทธศาสนายังมีความรู้ทางโลก ด้านเทคโนโลยี และด้านอื่นๆมากกว่าชาวบ้านทำให้การเข้าไปสอนธรรมทางพระพุทธศาสนายอมรับได้รับความเชื่อถืออยู่มาก แต่กระนั้นบางส่วนก็ยังไม่ค่อยเห็นด้วยเพราะนับถือคนละศาสนา^{๑๕}

๓. การเทศนาธรรม บรรยายธรรม และสนทนาธรรม เป็นรูปแบบการเผยแผ่ธรรมทางพระพุทธศาสนาที่ได้ใช้กันอย่างแพร่หลายก็สามารถนำไปใช้ได้ แต่ส่วนใหญ่จะกระทำได้น้อยอยู่บ้าน เพราะกิจกรรมที่พระสงฆ์ได้เข้าไปร่วมก็ข้อจำกัด แต่หากมีโอกาสถ่ายทอดหลักได้ก็จะใช้โอกาสได้อย่างเหมาะสม เช่น เมื่อไปเยี่ยมชาวบ้านก็จะมีกิจกรรมสนทนาธรรมในลักษณะแบบพูดคุยกันทั่วไป หากเป็นการบรรยายก็จำกัดในส่วนของการรับนิมนต์ในบางโอกาสของผู้นำชุมชนที่นับถือพระพุทธศาสนา

๔. การตั้งศูนย์การศึกษาชั่วคราวซึ่งเปิดรับเฉพาะผู้ที่สนใจในการศึกษาทางพระพุทธศาสนาโดยใช้รูปแบบของการศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์เป็นสำคัญมีการสนับสนุน

^{๑๒} สัมภาษณ์ พระพิสิทธิ์ วรสุทธิ, อาศรมพระบัณฑิตอาสาบ้านปางก๊ว ตำบลลาวี อำเภอมะสรวย จังหวัดเชียงราย, ๘ มกราคม ๒๕๖๒.

^{๑๓} สัมภาษณ์ พระเพิ่ม กมโล, อาศรมพระบัณฑิตอาสา บ้านขุนแหง ตำบลปงเตา อำเภองาว จังหวัดลำปาง, ๘ มกราคม ๒๕๖๒.

^{๑๔} สัมภาษณ์ พระพิสิทธิ์ วรสุทธิ, อาศรมพระบัณฑิตอาสาบ้านปางก๊ว ตำบลลาวี อำเภอมะสรวย จังหวัดเชียงราย, ๘ มกราคม ๒๕๖๒.

^{๑๕} สัมภาษณ์ พระอธิการ พิเดช จนทวนโณ, หัวหน้าพระบัณฑิตอาสาฯ สาย อำเภอสอด อำเภอมะสรวย อำเภอสบเมย อาศรมบ้านแม่ลิดป่าแก่ ตำบลแม่เหาะ อำเภอมะสรวย จังหวัดแม่ฮ่องสอน, ๑๐ มกราคม ๒๕๖๒

หนังสือธรรมจากคณะสงฆ์จังหวัดแม่ฮ่องสอนอย่างเพียงพอแก่ประชาชนทั่วไป^{๑๖} ซึ่งมีแนวโน้มสำหรับผู้สนใจมากขึ้น^{๑๗} ซึ่งการเรียนการสอนอาศัยความเข้าใจและการปฏิสัมพันธ์ระหว่างพระสงฆ์กับชาวบ้านเป็นประการสำคัญสำหรับช่วงเวลาก็เมื่อเสร็จภาระในประกอบอาชีพตามปกติแล้ว^{๑๘} และรวมไปถึงกิจกรรมอื่นๆ ที่พระสงฆ์ได้จัดให้มีในแต่ละโอกาสเพื่อไม่ให้เกิดความเบื่อหน่าย^{๑๙}

๕. การประสานหน่วยงานทางการศึกษากับภายนอก การทำหน้าที่ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์บนพื้นที่สูง ต้องยอมรับว่าเป็นพื้นที่ค่อนข้างชนบทมาก การเดินทางไปไหนมาไหนก็จะลำบากพอสมควร^{๒๐} การติดต่อโดยโทรศัพท์จะติดต่อไม่ได้ หากมีการประสานพระสงฆ์ในพื้นที่จะต้องออกมาด้วยตนเอง^{๒๑} ซึ่งที่ผ่านมาก็อาศัยพระสงฆ์เพียงไม่กี่รูปที่มีอุดมการณ์ในการเข้าถึงหน่วยงานทางการศึกษาและหน่วยงานทางคณะสงฆ์ในการยื่นมือเข้าไปช่วยเหลือพระสงฆ์เพื่อการทำงานต่อไป^{๒๒} ซึ่งในระยะต่อไปจะมีการพัฒนาด้านการติดต่อประสานได้มากขึ้นซึ่งอาจจะมีการเห็นความสำคัญต่อการเผยแผ่ของพระสงฆ์มากขึ้นทำให้ความสะดวกในติดต่อประสานดีขึ้นตามลำดับ^{๒๓}

๖. การเป็นแหล่งศึกษาธรรมะประจำพื้นที่ พระสงฆ์ที่อาศัยในพื้นที่จะมีเพียงไม่กี่รูปเท่านั้นจึงเป็นจุดอ่อนสำหรับการทำงานด้านการเผยแผ่ธรรมของพระสงฆ์ แม้ว่าจะมีจำนวนวัด และพระสงฆ์น้อยก็ตามแต่พระสงฆ์ที่ขึ้นไปอยู่ก็อาศัยประสบการณ์ในพื้นที่ผนวกกับความเข้าใจในบริบทชุมชนจึงได้จัดตั้งหน่วยศึกษาธรรมของแต่ละวัดต่าง ๆ ถึงแม้มีพระสงฆ์เพียงรูปเดียวก็ตาม ที่สะท้อนให้เห็นถึงความพยายาม อุดมการณ์ และความรักในพื้นที่เหล่านี้ให้พระพุทธศาสนามีพื้นที่บางส่วนและขยายออกไปสู่การยอมรับพระพุทธศาสนามากยิ่งขึ้น

^{๑๖} สัมภาษณ์ พระพิริชัย ยติโนโร, อาศรมพระบัณฑิตอาสาบ้านดอนล้าน ตำบลลาวี อำเภอมะสอย จังหวัดเชียงราย, ๓ มกราคม ๒๕๖๒.

^{๑๗} สัมภาษณ์ พระสุระ สุขะโร, อาศรมพระบัณฑิตอาสา บ้านห้วยลึก ตำบลเมืองนะ อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่, ๑๐ มกราคม ๒๕๖๒.

^{๑๘} สัมภาษณ์ พระวิชัย วิชชาโร, อาศรมพระบัณฑิตอาสา บ้านแม่เหาะเหนือ ตำบลแม่จาง อำเภอมะแม่ม จังหวัดเชียงใหม่, ๔ มกราคม ๒๕๖๒.

^{๑๙} สัมภาษณ์ พระมหาฐานันดร เขมปญโญ,ดร., พระบัณฑิตอาสาหัวหน้าข่ายเขต ๓ อาศรมบ้านดอกแดง ตำบลบ่อสสี อำเภอสอด จังหวัดเชียงใหม่, ๑๐ มกราคม ๒๕๖๒.

^{๒๐} สัมภาษณ์ พระอดิรัญ ธมมโชโต, อาศรมพระบัณฑิตอาสาบ้านแม่คิง ตำบลนาแก อำเภองาว จังหวัดลำปาง, ๘ มกราคม ๒๕๖๒.

^{๒๑} สัมภาษณ์ พระพิริชัย ยติโนโร, อาศรมพระบัณฑิตอาสาบ้านดอนล้าน ตำบลลาวี อำเภอมะสอย จังหวัดเชียงราย, ๓ มกราคม ๒๕๖๒.

^{๒๒} สัมภาษณ์ พระเพิ่ม กมโล, อาศรมพระบัณฑิตอาสา บ้านขุนแหง ตำบลปงเตา อำเภองาว จังหวัดลำปาง, ๘ มกราคม ๒๕๖๒.

^{๒๓} สัมภาษณ์ พระพิสิทธิ วรสุทธิ, อาศรมพระบัณฑิตอาสาบ้านปางกิว ตำบลลาวี อำเภอมะสอย จังหวัดเชียงราย, ๘ มกราคม ๒๕๖๒.

๔)แนวทางการส่งเสริมอนุรักษ์วัฒนธรรม ประเพณี ภูมิปัญญาของชนเผ่าแนวทางการอนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณี ภูมิปัญญาชนเผ่า มีการสร้างจิตสำนึกให้ชุมชนตระหนักถึงคุณค่า และ ความสำคัญของภูมิปัญญาท้องถิ่นวัฒนธรรมประเพณีอันดีงาม สนับสนุนส่งเสริมการอนุรักษ์ฟื้นฟูภูมิปัญญาท้องถิ่น และวัฒนธรรมประเพณี เผยแพร่ประชาสัมพันธ์วัฒนธรรมประเพณีของชุมชน การส่งเสริมอนุรักษ์วัฒนธรรม ประเพณี ภูมิปัญญาของชนเผ่า ซึ่งเกี่ยวกับการอยู่กรกิน การใส่เสื้อผ้า ประจำเผ่า การดำรงชีวิตของชนเผ่า และมีการดำเนินกิจกรรมเพื่อการส่งเสริมวัฒนธรรม ประเพณี และภูมิปัญญาท้องถิ่น ดังนี้

๑. การส่งเสริมวัฒนธรรมด้านการนุ่งห่มเสื้อผ้าประจำเผ่า พระสงฆ์ที่อาศัยอยู่พื้นที่ได้ส่งเสริมวัฒนธรรมการนุ่งห่มด้วยการถ่ายทอดภาพลักษณ์ของชนเผ่าให้กว้างขวางมากยิ่งขึ้น ในบางโอกาสมีการจัดให้เด็กเยาวชนมีการแสดงออกด้วยการใช้ชุดประจำถิ่นและประจำเผ่าของตนเองซึ่งแต่ละเผ่าก็มีชุดประจำของตนเอง นอกจากนี้ก็สนับสนุนการส่งเสริมการสร้างชุดชนเผ่าในเชิงธุรกิจค้าขายให้มากยิ่งขึ้นโดยการประสานงานกับหน่วยงานภายนอกให้ได้รับจักเอกลักษณ์ของชนเผ่ามากยิ่งขึ้น^{๒๔}

๒. การรักษาภาษาถิ่นของชาวบ้าน เพราะชาวบ้านส่วนใหญ่จะใช้ภาษาของตนเองในการสื่อสารไปยังผู้อื่น^{๒๕} หากมีการโยกย้ายถิ่นฐานหรือเด็กเยาวชนเข้ามาทำงานในเมืองใหญ่ก็จะไม่ปัญหาในการสื่อสาร^{๒๖} แต่กระนั้นเมื่อโลกเปลี่ยนแปลงไปการใช้ภาษาถิ่นของเด็กๆนั้นมักจะลืมภาษาของตนเอง พระสงฆ์จะต้องกระตุ้นให้เกิดมีการศึกษาและการใช้ภาษาถิ่นของตนเองให้มากแม้ว่าจะไปอาศัยอยู่ที่อื่นก็ตาม หรือกระทั่งเรื่องของชุดประจำเผ่าของตนเองด้วย

๓. การรักษาประเพณีประจำปี อุปสรรคอย่างหนึ่งของพระสงฆ์ในการทำหน้าที่เผยแผ่ก็คือ ได้เพียงแค่พูดสื่อสารไปยังประชาชนเท่านั้น ที่นอกเหนือไปจากนี้ก็อาจจะมียุ้งบ้าง เช่น การบิณฑบาตด้วยแนวคิดการช่วยเหลือมากกว่าการทำบุญในความรู้ของชาวพุทธทั่วไป^{๒๗} แต่กระนั้น การใช้โอกาสสำคัญจึงเป็นเรื่องได้เปรียบสำหรับพระสงฆ์ชาวบ้านตามชนเผ่าต่างๆ เริ่มหันมาศึกษาพระพุทธศาสนามายิ่งขึ้นทำให้เห็นสภาพของการกระตุ้นถึงประเพณีอันดีงามของชนเผ่าในหลายประเพณี เช่น ประเพณีการไหว้ผีปู่ตายาย ซึ่งมองถึงความกตัญญูทวดที่ ประเพณีการบวชป่าที่พระสงฆ์และหน่วยงานรัฐเข้ามาช่วยเหลือ การใช้ชุดประจำเผ่าของตนเองตลอดเวลา การเรียนรู้วิถีชีวิตของครอบครัว การใช้ภาษาถิ่นในการสื่อสาร การเรียนรู้การทอผ้าจากผู้ใหญ่ และประเพณีอื่นๆ

^{๒๔} สัมภาษณ์ พระเพิ่ม กมโล, อาศรมพระบัณฑิตอาสา บ้านขุนแหง ตำบลปงเตา อำเภองาว จังหวัดลำปาง, ๘ มกราคม ๒๕๖๒.

^{๒๕} สัมภาษณ์ พระปลัด สุชาติ สุวทณโก, เจ้าหน้าทีนเทศนโคธการพระบัณฑิตอาสาพัฒนาชาวเขา วัดห้วยบง อ. กัลยาณิวัฒนา จ. เชียงใหม่, ๕ มกราคม ๒๕๖๒.

^{๒๖} สัมภาษณ์ พระพิริยชัย ยติโนโร, อาศรมพระบัณฑิตอาสาบ้านดอนล้าน ตำบลลาวี อำเภอมะสรวย จังหวัดเชียงราย, ๓ มกราคม ๒๕๖๒.

^{๒๗} สัมภาษณ์ พระสมหวัง พลญาโณ, อาศรมพระบัณฑิตอาสาพัฒนาชาวเขา บ้านแม่ลอง อำเภอแจ่ม จังหวัดเชียงใหม่, ๓ มกราคม ๒๕๖๒.

อีกมากมายจะเป็นสิ่งที่พระสงฆ์จะเรียนรู้กระตุ้นให้เด็ก เยาวชน และชาวบ้านได้สืบทอดเจตนารมณ์ ประเพณีเหล่านี้ต่อไป

๔. การรักษาภูมิปัญญาท้องถิ่นที่อยู่มากมาย เช่น การใช้สมุนไพรในการรักษาโรค องค์ความรู้ในการเดินป่า ความรู้ในการประกอบพิธีกรรมต่าง ๆ ความรู้ในการทอผ้าสำหรับใช้ในชนเผ่า ความรู้ในการสร้างจิตสำนึกให้กับลูกหลาน

โครงการพระบัณฑิตอาสาพัฒนาชาวเขามหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่เริ่ม ดำเนินการมาตั้งแต่ปีพุทธศักราช ๒๕๕๔ โดยได้รับการอนุมัติจากสภามหาวิทยาลัย เนื่องจากสภาพของภาคเหนือมีพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นภูเขาและเป็นเขตติดต่อกับชายแดน ของประเทศเพื่อนบ้านมีชาวเขาอาศัยอยู่เป็นจำนวนมาก กระจายอยู่บริเวณรอบนอกของจังหวัด เชียงใหม่และจังหวัดใกล้เคียงปัญหาที่พบคือปัญหายาเสพติด ปัญหาการทำลายป่าต้นน้ำ และการ ไร่เลื่อนลอย ตลอดถึงกองกำลังติดอาวุธต่าง ๆ ปัญหาค่านิยม ทศนคติการปรับตัวสถานภาพ ความเป็นคนไทยการประกอบอาชีพ ปัญหาการศึกษาศาสนาและศิลปวัฒนธรรมที่เปลี่ยนไป มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยเป็นสถาบันการศึกษาที่ผลิตพระบัณฑิตออกมารับใช้พระ ศาสนาและสังคมโดยตระหนักว่าควรที่จะขยายภารกิจการเผยแผ่พระศาสนาไปสู่กลุ่มชาติพันธุ์บน พื้นที่สูง โดยมีวัตถุประสงค์หลัก ๕ ข้อดังนี้

- (๑) เพื่อเผยแผ่พระพุทธศาสนาแก่ชาวเขา
- (๒) เพื่อช่วยพัฒนาจิตใจตามแนวพระพุทธศาสนาและตอบสนองนโยบายของรัฐบาล ตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ
- (๓) เพื่อให้การศึกษาภาษาหน้าที่พลเมืองที่ดีตามระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตย ตลอดถึงศิลปวัฒนธรรมอันดีงาม
- (๔) เพื่อช่วยแนะและสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์ป่าต้นน้ำลำธารตามพระราชดำริของสมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถ
- (๕) เพื่ออบรมสั่งสอนชี้ให้เห็นถึงหลักการดูแลสุขภาพขั้นพื้นฐาน และพิษภัยของยาเสพติด โรคเอดส์ เป็นต้น

การทำงานของพระสงฆ์บนพื้นที่สูง อาจมีความแตกต่างไปจากการพัฒนาพระสงฆ์ในพื้นที่ราบ มีภารกิจนอกเหนือกว่าพระสงฆ์ทั่วไป เพราะสังคมพื้นที่ราบกับชุมชนบนพื้นที่สูงมีความแตกต่าง ๆ เช่น ความศรัทธาเลื่อมใสในพระพุทธศาสนาพิธีกรรมต่าง ๆ ชาวบ้านพื้นที่ราบย่อมมีความเข้าใจมากกว่า การเอาใจใส่ในพระสงฆ์ย่อมดีกว่า แต่สังคมบนพื้นที่สูงชนบางกลุ่ม ไม่รู้จักพระพุทธศาสนาคืออะไร ฉะนั้นในเบื้องต้นพระสงฆ์ต้องเข้าไปทำงานในเชิงรุก ซึ่งจะต้องมี คุณสมบัติคือมีสถานะความเป็นผู้้นพระบัณฑิตอาสาที่ต้องเข้าสู่ชุมชนต้องมีสถานะความเป็นผู้นำสูงมีการวางตัวเสมอต้นเสมอปลายพระบัณฑิตอาสาเข้ามาปฏิบัติศาสนกิจในชุมชน ต้องทำงานทุกอย่าง ในด้านงานพระศาสนาและงานพัฒนาสังคม จำเป็นต้องเป็นผู้ใฝ่รู้ใฝ่ศึกษาให้มาก ต้องรู้จักคิด รู้จักวางแผนให้รอบคอบมีการกระจายงานอย่างทั่วถึงสามารถกุมหัวใจของคนทุกคน ได้ มีการติดต่อประสานงานกับองค์กรต่าง ๆ อย่างสม่ำเสมอและสามารถระงับความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในชุมชนได้และต้องวางตัวให้เป็นที่ยศรัทธาความเคารพนับถือของชาวบ้านทุกเพศ ทุกวัย และทุกศาสนา

การสำรวจในสมณสาธูป การสำรวจในสมณสาธูปเป็นสิ่งสำคัญสำหรับพระสงฆ์ยังเป็น นักพัฒนาต้องเป็นแบบที่ดีให้กับชาวบ้านมีการวางตัวเสมอต้นเสมอปลายต้องการพูดให้เขาฟัง ต้องทำให้ชาวบ้านเขาได้เห็นต้องอบรมสั่งสอนให้ชาวบ้านเขาทำเป็น ดังคำโบราณที่ได้กล่าวไว้ว่า “ ตัวอย่างที่ดีดีกว่ามีศาลาอาคม ” พระนักพัฒนา หากมีความสำรวจในกายวาจา และใจ จะเป็นที่ ศรัทธา สำหรับผู้พบเห็น เคยมีพระสงฆ์บางรูปไม่มีความสำรวจในสมณสาธูปในการแสดงออกทาง กาย วาจา และใจ ให้ชาวบ้านเห็น โดยคิดว่าชุมชนบนพื้นที่สูงไม่รู้อะไรหรอก ซึ่งหลักการและ ความเป็นจริง ชาวบ้านรู้แต่ชาวบ้านไม่แสดงอาการออกมาเท่านั้น ตามหลักการพัฒนาแล้วเราเป็นผู้ เข้าไปส่งเสริม พัฒนาและอบรมชาวบ้านในสิ่งที่ชาวบ้านไม่รู้สิ่งที่รู้แล้วให้รู้มากยิ่งขึ้น ๆ ขึ้นไปและนี่คือพันธกิจหลักของ พระสงฆ์นักพัฒนาชาวบ้านบางชุมชนบางกลุ่ม บางคนมีการยึดตัวบุคคลเป็นหลักเมื่อศรัทธาพระสงฆ์ รูปใดรูปหนึ่งจะมีความศรัทธาเป็นอย่างมาก แต่เวลาเสื่อมศรัทธาแล้วจะไม่ยอมรับนับถือใครอีกเลย^{๒๘}

สิ่งสำคัญขอให้พระนักพัฒนาสำนึกอยู่ตลอดเวลาว่าเรามาพัฒนาคุณภาพชีวิตของชาวบ้าน ให้ดีขึ้น ไม่ใช่สร้างความเดือดร้อน ทำลาย ในสิ่งที่ดีที่มีอยู่ในชุมชนอย่าเผลอคิดไปว่าสิ่งที่เราทำไป เล็กๆ น้อยๆ ไม่เป็นไร หรือคิดไปว่าทำไปเถิดเขาไม่รู้ไม่เห็นหรอก ถ้าท่านประพฤติเช่นนี้ท่านจะ ประสบความเดือดร้อนในภายหลังพระสงฆ์นักพัฒนาบนพื้นที่สูงควรจะมีตนในเสถียรวัตร เพื่อเป็น การสร้างศรัทธาให้แก่ชุมชนบนพื้นที่สูงต่อไป

มีความจริงใจต่อชาวบ้าน ชาวบ้านในชุมชนบนพื้นที่สูงล้วนมีพื้นฐานในความจริงใจต่อกัน และกัน ตั้งแต่ครั้งบรรพบุรุษยังเป็นองค์กรของพระสงฆ์แล้วชาวบ้านมีความคาดหวังอีกหลายเท่าตัว เพราะถือว่าพระสงฆ์เป็นผู้ทรงศีล มีความรู้ ความสามารถพระสงฆ์ที่เข้าไปอยู่ในชุมชนจะต้องมีความ จริงใจเรื่องงานและชุมชน เวลาจัดกิจกรรมจะได้รับความร่วมมือจากชาวบ้าน เป็นอย่างดีความจริงใจ อาจจะพิสูจน์ได้จากความคิดการกระทำคำพูดของตัวพระสงฆ์เอง นอกจากนั้นพระสงฆ์จะต้องมีสัจจะ มีความซื่อสัตย์รักษาคำพูดของตัวเองจะเป็นที่ยอมรับและ ไว้วางใจของชาวบ้านทั่วไป

มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีพระบัณฑิตอาสา จะต้องพบเจอกับบุคคลกลุ่มต่างๆ เป็น จำนวนมาก จำเป็นจะต้องการติดต่อประสานงานกับหน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง ต้องมีการพูดคุย กับชาวบ้าน เป็นประจำสามารถเข้ากับคนได้ทุกเพศทุกวัย ทุกเชื้อชาติทุกศาสนาสามารถเชื่อม ความสัมพันธ์ ระหว่างตัวบุคคล กลุ่มชุมชนสังคมได้อย่างกลมกลืน รู้จักพูดให้กำลังใจผู้อื่น ยามเขาผิดหวังหรือเสียใจ ไม่แสดงอาการเบื่อหน่าย รำคาญในขณะที่พูดคุยกับคนอื่น ถึงแม้บางครั้งไม่สบอารมณ์ก็ตาม อีกทั้งยังเป็น ผู้กล้าแสดงความคิดเห็นต่อหน้าสาธารณชนอย่างโดดเด่น มีความสง่างามบนเวทีแลกเปลี่ยนความ คิดเห็นพูดในทางที่สร้างสรรค์เป็น ประโยชน์ต่อตัวเอง ครอบครัวชุมชนและ ประเทศชาติหลีกเลี่ยงสิ่ง ที่ก่อเกิดความขัดแย้งระหว่างกลุ่มกับองค์กรต่าง ๆ

พระบัณฑิตอาสาต้องมีเทคนิควิธีการชักจูง ให้ชาวบ้านทั้งเด็ก เยาวชน ผู้ใหญ่มาใช้สถานที่ ของอาศรมตามความเหมาะสมเพื่อให้ชาวบ้านมีความรู้สึกที่อาศรมพระบัณฑิตอาสาเป็น ของตนเอง

^{๒๘} สุชาติ แก้วก่อ, รายงานผลการดำเนินงานประจำปี ๒๕๔๕, (เชียงใหม่: โครงการพระบัณฑิต อาสาพัฒนาชาวเขา, ๒๕๔๕), หน้า ๔.

ด้วยนอกจากนั้นจะต้องทำบริเวณอาศรมพระบันทิตอาสาเป็นเขตอภัยทานเป็นเขตปลอดอบายมุขมิให้ชาวบ้านมาดื่ม สูบบุหรี่ในบริเวณอาศรม กิจกรรมดังกล่าวชาวบ้านมี ภารกิจิรยาต่อต้านบ้าง แต่ต้องอาศัยการทำความเข้าใจในสถานที่ เป็นศาสนสถาน สถานที่มีความ ศักดิ์สิทธิ์ควรแก่การเคารพบูชา ไม่ควรที่จะก่อกรรมทำในสิ่งที่ไม่ดีภายในบริเวณอาศรมเป็นการสร้างนิสัยให้แก่ชาวบ้านในทางที่ดี

พระบันทิตอาสา เป็นพระรุ่นใหม่ที่มิเน้นการพัฒนาภูมิทัศน์รูปแบบใหม่และเอาใจใส่กลุ่มชาติพันธุ์อย่างจริงจัง ทำงานแบบเชิงรุกมากกว่าเชิงรับ เพื่ออุดมการณ์ตามแนวความคิดที่ถูกต้องตามโอวาทของพระพุทธเจ้าทุกอย่าง ดังนั้นเว้นจากทุจริตคือประพฤติชั่วด้วย กาย วาจาใจ ประกอบสุ จริต คือประพฤติชอบด้วย กาย วาจา ใจ ทำใจของตนให้หมดจดจากเครื่องเศร้าหมองใจ มี โลภ โกรธ หลง เป็นต้น พระบันทิตอาสาจะทำงานแบบเชิงรุกโดยยึดหลัก พระพุทธพจน์เป็นแนวทางในการทำงานมีอุดมการณ์ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

อุดมการณ์การเผยแผ่พระพุทธศาสนา การเทศน์สอน การอบรมศีล สมาธิ ปัญญาโดยมี หลักธรรมที่สามารถอธิบายได้คือ ความกตัญญูกตเวที อริยสัจ ๔ และศีล ๕ ซึ่งเป็นหลักธรรมที่ไม่สูงจนเกินไป สามารถที่จะเรียนรู้ได้ด้วยตนเองรับการชี้แนะพอเป็นแนว ทางปฏิบัติในสังคม ครอบครัวและชุมชนที่อยู่อาศัย การทำเป็นตัวอย่าง ในทางที่ดีรักษาเสถียรภาพ มีสมณสาธูปน่านับถือ การนำปฏิบัติหรือกระทำในลักษณะสุปฏิปันโน หมายถึงการประพฤติปฏิบัติดีปฏิบัติชอบสุปฏิปันโน (การประพฤติปฏิบัติตรง) ญายปฏิปันโน (การประพฤติปฏิบัติที่ควรน้อมเข้าไปใกล้) สามิฉิปฏิปันโน (การประพฤติปฏิบัติที่ควรแก่การคารวะ)

พระบันทิตอาสาพัฒนาชาวเขานบนพื้นที่สูง ใช้ในการทำงานกับกลุ่มชาติพันธุ์สรุปมีการ ดำเนินการ อบรม ส่งเสริมการลด ละ เลิก อบายมุขในชุมชนส่งเสริมอาชีพตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง หาแนว ร่วมภาคีในการจัดกิจกรรมกับชุมชน ส่งเสริมประเพณีวัฒนธรรมที่ดีในท้องถิ่น นำชาวบ้านใน ชุมชนเข้าร่วมกิจกรรมทางพุทธศาสนา ส่งเสริมการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติชักชวนให้ชาวบ้าน รักษาศีล ๕ ออกเยี่ยมชาวบ้านเพื่อสร้างความคุ้นเคยและการปรับตัวจัดเวทีแลกเปลี่ยนความรู้ เสริมสร้างประชาธิปไตยในชุมชนเสริมการออมทรัพย์ในชุมชน พัฒนาตัวเองให้เป็นแบบอย่าง ที่ดีต่อ ชาวบ้าน ส่งเสริมการศึกษาและหลักธรรมในชุมชน สร้างอาศรมให้สะอาดและร่มรื่นเพื่อเป็น แบบอย่างต่อชุมชน ไม่ดูถูกดูหมิ่นหรือตัดสินประเพณีและวัฒนธรรมของชุมชนว่าไม่ดีชี้ให้ทำน่าให้ดู อยู่ให้เห็น จัดตั้งกลุ่มแกนนำชาวพุทธ ประสานงานอย่างมีส่วนร่วมทุกองค์กร อดทน อดกลั้น ฟังหูไว้หู มีความเป็นกลางสร้างชุมชนปลอดเหล้า แนะนำชาวบ้านงดเหล้าเข้าพรรษา เผยแผ่พระพุทธศาสนา การอบรมคุณธรรมจริยธรรม การพัฒนากายและจิตใจอบรมคุณธรรมแก่ นักเรียนสอนศีลธรรมใน โรงเรียนกลุ่มชาติพันธุ์มีความต้องการพระบันทิตอาสา ที่ประจำอยู่ในชุมชนของตน สรุปถ้าจะเป็น พระบันทิตอาสาพัฒนาชาวเขาที่ประสบผลสำเร็จได้จะต้องมีคุณสมบัติดังนี้

- (๑) เป็นที่พึ่งด้านพิธีกรรมประกอบศาสนพิธีได้
- (๒) เป็นที่ปรึกษาให้คำแนะนำได้
- (๓) เป็นผู้ที่มีความรู้ความสามารถและอบรมสั่งสอนได้ทั้งทางโลกและทางธรรม
- (๔) เป็นผู้เข้าใจปัญหาชุมชนและแก้ปัญหาได้ถูกวิธี
- (๕) เป็นผู้หางบประมาณมาพัฒนาชุมชน

- (๖) เป็นผู้นำด้านการสาธารณสุขสงเคราะห์
- (๗) เป็นที่พึ่งทางจิตใจผู้นำทางจิตวิญญาณ
- (๘) เป็นแบบอย่างที่ดีมีจริยวัตรทั้งดงาม
- (๙) เป็นผู้สืบทอดอายุพระพุทธศาสนา
- (๑๐) เป็นผู้นำด้านการอนุรักษ์ฟื้นฟูศิลปวัฒนธรรม ประเพณีของชุมชน
- (๑๑) เป็นผู้นำหลักธรรมอบรมสั่งสอนและแก้ไขปัญหาชุมชน
- (๑๒) เป็นผู้พัฒนาชุมชนให้มีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น เป็นผู้ทำกิจกรรมทางศาสนาที่เกิดประโยชน์ต่อชุมชน
- (๑๓) เป็นผู้สอนศีลธรรมจริยธรรมแก่ชุมชน
- (๑๔) เป็นผู้สร้างพลังความสามัคคีแก่ชุมชน
- (๑๕) เป็นผู้อยู่ในชุมชนและสานต่องานของพระรูปก่อน
- (๑๖) เป็นผู้กระตุ้นพลังความสามารถของชุมชนในแต่ละด้าน และ
- (๑๗) เป็นผู้หาที่เรียนให้บุตรหลาน^{๒๙}

การทำงานเผยแผ่พระพุทธศาสนาพระสงฆ์ที่จะเข้าไปทำการเผยแผ่พระพุทธศาสนาต้องมีความอดทนต่อความลำบากหลายอย่างเพราะบริบทชุมชนนี้มีความลำบากในการเดินทางลำบาก การอยู่ลำบาก การกินลำบาก ปัญหาด้านภาษาจึงต้องใช้ความอดทนสูง และจะต้องทำงานเชิงรุกเข้าไปติดต่อประสานงานกับหน่วยงานต่างๆในการทำงานร่วมกัน^{๓๐} การทำงานของพระสงฆ์มีความแตกต่างจากการเผยแผ่ในเมืองที่มีพื้นฐานทางพระพุทธศาสนาดีอยู่แล้ว แต่บนพื้นที่สูง ต้องเข้าไปหาที่บ้าน ชักชวนชาวบ้านให้มีความรู้มีความศรัทธาในพระพุทธศาสนา พระสงฆ์ที่เข้าไปทำงานต้องแสดงความสามารถ ใช้แนวทาง และวิธีการเผยแผ่ในการทำงานให้ประชาชนชาวบ้านได้เห็นประจักษ์สร้างความพึงพอใจเป็นที่ยอมรับ^{๓๑}

ในขณะเดียวกันการทำงานก็ย่อมประสบกับปัญหาบ้างในบางครั้ง เช่น การเผยแผ่พระพุทธศาสนาไปสู่ชนเผ่าบางเผ่าและบางพื้นที่กลับได้รับการต่อต้านจากศาสนาอื่นที่เข้าไปเผยแผ่ก่อนแล้ว หรือเข้าไปในเวลาไล่เลี่ยกัน การทำงานของพระสงฆ์ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาถูกมองว่าเป็นการแย่งศาสนิกชนจากศาสนาอื่น ดังปรากฏข่าวบ่อยครั้ง เช่น การถูกฝ่ายตรงกันข้ามเผาอาศรม พระบัณฑิตอาสาพัฒนาชาวเขาบนพื้นที่สูง ทำลายพระพุทธรูป และทำร้ายพระสงฆ์เกิดความขัดแย้งระหว่างความเชื่อดั้งเดิมของชนเผ่า และวิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระบัณฑิตอาสาพัฒนา

^{๒๙} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม**, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์องค์การรับส่งสินค้าและพัสดุภัณฑ์(ร.ส.พ.), ๒๕๔๘), หน้า ๕.

^{๓๐} สัมภาษณ์ พระธรรมรักษ์ สิวโร, อาศรมพระบัณฑิตอาสา บ้านแม่เหลอ ตำบลเสาหิน อำเภอมะเริ่ง จังหวัดแม่ฮ่องสอน, ๔ มกราคม ๒๕๖๒.

^{๓๑} สัมภาษณ์ พระสมุห์ ชิตชัย ฐิตปัญโญ, ผอ.สนับสนุนวิชาการและกำกับดูแลโครงการพระบัณฑิตอาสาพัฒนาชาวเขาบนพื้นที่สูง มจร วิทยาเขตเชียงใหม่ วัดสวนดอก อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่, ๕ มกราคม ๒๕๖๒.

ชาวเขabenพื้นที่สูง พระธรรมทูต และพระบัณฑิตอาสาพัฒนาชาวเขา ถูกมองว่าไม่สอดคล้องกับความเชื่อดั้งเดิม เป็นปัจจัยหนึ่งที่ทำให้เกิดปัญหาและอุปสรรคในการทำงานด้านการส่งเสริมและเผยแผ่พระพุทธศาสนาสู่ชนเผ่าไม่ได้รับผลดีเท่าที่ควร

สภาพการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระภิกษุสามเณรที่เป็นชนเผ่าในพื้นที่การปกครองนั้นเป็นเช่นไร อะไรเป็นปัจจัยที่มีความสัมพันธ์ต่อปัญหาและอุปสรรคในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระภิกษุสามเณรชนเผ่า และแนวทางที่เหมาะสมในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระภิกษุสามเณรชนเผ่าควรเป็นเช่นไร ผลการศึกษานี้จะเป็นประโยชน์อย่างยิ่งต่อพัฒนาการการดำเนินงานเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระภิกษุสามเณรที่เป็นชนเผ่าต่อไปในอนาคต

การนำพระพุทธศาสนาไปเผยแผ่แก่ประชาชนในพื้นที่สูง พระภิกษุและสามเณรในฐานะผู้ทำหน้าที่ก็มีความต้องการที่จะปฏิบัติหน้าที่เผยแผ่พระพุทธศาสนาให้สมบูรณ์พร้อม และได้ผลดีเป็นที่ยอมรับของคนโดยทั่วไป ประชาชนผู้รับการเผยแผ่ก็มีความต้องการพัฒนาคุณภาพชีวิตของตนเองให้ดีขึ้น มนุษย์ทุกคนย่อมมีความต้องการที่คล้ายคลึงกัน มนุษย์มีความต้องการขั้นพื้นฐานที่คล้ายคลึงกันคือ ต้องการความสมบูรณ์ของชีวิต ความเคารพนับถือ มิตรภาพความรัก ความมั่นคงปลอดภัย และความต้องการทางกายภาพ ทุกฝ่ายต่างมีเป้าหมายแห่งชีวิตเหมือนกัน เพียงแต่เป้าหมายนั้นอาจแตกต่างกันไปบ้าง ในส่วนของพระภิกษุและสามเณรชนเผ่าที่ไปปฏิบัติหน้าที่ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในถิ่นที่ห่างไกลและทุรกันดาร ย่อมต้องการขวัญและกำลังใจจากผู้บังคับบัญชาเพื่อเป็นแรงจูงใจให้งานประสบผลสำเร็จ แรงจูงใจทำให้เกิดพฤติกรรมซึ่งเกิดจากความต้องการของมนุษย์ เต็มใจที่จะใช้พลังเพื่อให้ประสบความสำเร็จในเป้าหมายหรือรางวัล การจูงใจเป็นสิ่งสำคัญสำหรับการกระทำของมนุษย์และเป็นสิ่งที่ย่วยให้คนไปถึงซึ่งวัตถุประสงค์ที่มีสัญญาณเกี่ยวกับรางวัลที่ได้รับ หรือการทำให้เกิดความพอใจ ล้วนเป็นเหตุให้เกิดแรงจูงใจในการทำงานเพื่อให้ประสบผลสำเร็จได้

สรุปว่าแนวทางการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์บนพื้นที่สูง ในปัจจุบัน สิ่งที่เป็นจุดอ่อนในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา คือ การกำหนดแนวทางของพระสงฆ์ยังไม่ชัดเจนในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ตามโครงสร้างของพระสงฆ์ที่วางไว้ไม่มีความสอดคล้องในการปฏิบัติ ไม่มีแนวทางลักษณะงานในอนาคต ความต้องการในอนาคตที่มีเป้าหมายระยะยาว ระยะกลาง ระยะสั้น ประกอบกับความเป็นไปได้ในการบรรลุเป้าหมายนั้นไม่มี พื้นที่สูง ที่ส่งพระสงฆ์ลงไป อยากให้พระสงฆ์มีแนวทางในด้านการจัดสรรทรัพยากร ปกติทุกองค์กรมีทรัพยากรในปริมาณที่จำกัดและแตกต่างกัน จึงต้องมีการกำหนดลำดับความจำเป็น และสำคัญในการใช้งาน เพื่อให้การใช้ทรัพยากรเกิดประโยชน์สูงสุดแก่ชุมชน ปัจจุบันพระสงฆ์มีน้อยมีงบประมาณน้อยมีพื้นที่รับผิดชอบมีมาก ความต้องการของประชาชนในพื้นที่มีมาก และแนวทางระดับหน้าที่เป็นแนวทางระดับฝ่ายปฏิบัติการหรือแผนกต่างๆ มุ่งเน้นในการปรับปรุงประสิทธิภาพการปฏิบัติการ กิจกรรม กระบวนการดำเนินงานเพื่อใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่าและมีประโยชน์มากที่สุด และต้องมีแนวทาง เช่น แนวทางการส่งเสริมสนับสนุนและสงเคราะห์ชุมชน แนวทางการส่งเสริมจิตสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ แนวทางการให้การศึกษา ภาษา หน้าที่พลเมืองที่ดี แนวทางการส่งเสริมอนุรักษ์วัฒนธรรม ประเพณี ภูมิ

ปัญญาของชนเผ่า ซึ่งเป็นแนวทางที่เหมาะสมกับการทำงานเผยแผ่พระพุทธศาสนา และได้เรียนรู้เข้าใจ จารัต ประเพณีวัฒนธรรมของท้องถิ่นนั้นๆ ได้เป็นอย่างดี

ดังนั้นพระสงฆ์เองต้องมีแนวทางความรู้ความสามารถหลายๆ ด้าน ที่จะเข้าไปบริหารจัดการร่วมกับชุมชน และต้องมีหลักธรรม และมีแนวทางการประยุกต์ประเพณีพื้นบ้านเพื่อที่จะเอาไปประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับชุมชนกับงานกับบุคคล ทำคนที่มีศรัทธาอยู่แล้วให้มีศรัทธายิ่งขึ้น ให้ชาวบ้านได้รับประโยชน์สุขจากพระพุทธศาสนา เกิดประโยชน์จริงในการใช้หลักพุทธธรรมกับการดำรงชีวิต เกิดประโยชน์ต่อชาวบ้าน ชาวบ้านได้รับประโยชน์ ทำให้ประชาชนมีศีลธรรมอันดีงามนำหลักธรรมที่พระสงฆ์ได้แนะนำไปใช้ในการดำเนินชีวิต และเป็นแบบอย่างที่ดี

บทที่ ๕

สรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ

การศึกษาวิจัยเรื่อง “ศึกษาแนวทางการเผยแผ่พระพุทธศาสนาสำหรับพระบัณฑิตอาสาบนพื้นที่สูง” ในครั้งนี้ผู้วิจัยได้ตั้งวัตถุประสงค์ไว้ ๓ ประการ ได้แก่ (๑) เพื่อศึกษาภูมิหลังการเผยแผ่ของพระบัณฑิตอาสาพัฒนาชาวเขา บนพื้นที่สูง (๒) เพื่อศึกษาปัญหา อุปสรรคของการเผยแผ่พระพุทธศาสนาบนพื้นที่สูง และ (๓) เพื่อศึกษาแนวทางการเผยแผ่พระพุทธศาสนาสำหรับพระบัณฑิตอาสาบนพื้นที่สูง

การศึกษาวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพเป็นการค้นคว้าข้อมูลจากเอกสาร และการเก็บข้อมูลภาคสนาม โดยผู้ศึกษาได้ดำเนินการตามขั้นตอนดังนี้

๑) ศึกษาแนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับแนวทางการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ศึกษาภูมิหลังประวัติความเป็นมาของโครงการพระบัณฑิตอาสาพัฒนาชาวเขา วัตถุประสงค์ อุดมการณ์ วิสัยทัศน์ ยุทธศาสตร์นโยบาย บทบาทหน้าที่ของพระบัณฑิตอาสา ตลอดจนถึงปัญหา อุปสรรคของการเผยแผ่พระพุทธศาสนาบนพื้นที่สูง

๒) ภายหลังจากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องผู้ศึกษาได้นำข้อมูลไปบูรณาการเพื่อออกแบบสัมภาษณ์ โดยแบ่งเนื้อหาการสัมภาษณ์ ออกเป็น ๒ ตอน ตอนที่ ๑ ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสัมภาษณ์ ตอนที่ ๒ ข้อมูลสัมภาษณ์ เพื่อนำไปวิเคราะห์นำเสนอ “แนวทางการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระบัณฑิตอาสาพัฒนาชาวเขาบนพื้นที่สูง”

๓) ได้แบบสัมภาษณ์ฉบับแรกแล้วนำไปปรึกษาอาจารย์ผู้ควบคุมวิทยานิพนธ์ และผู้เชี่ยวชาญเพื่อขอคำชี้แนะตรงตามวัตถุประสงค์การศึกษา ๓) ประชากร ประกอบไปด้วยผู้บริหารโครงการ พระบัณฑิตอาสาพัฒนาชาวเขา ในเขตจังหวัดเชียงใหม่ ลำปาง เชียงราย และจังหวัดแม่ฮ่องสอน โดยการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-Depth Interview) กับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) รวมทั้งหมด ๑๗ รูป/คน

๔) นำข้อมูลทั้งหมดที่ได้จากการสัมภาษณ์มาศึกษาวิเคราะห์ สังเคราะห์ และเขียนงานวิจัยตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ โดยปรึกษาผู้ทรงคุณวุฒิ แล้วปรับปรุงแก้ไขเพื่อความถูกต้อง เมื่อเสร็จแล้วเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลและนำเสนอผลการวิจัย และข้อเสนอแนะดังต่อไปนี้

๕.๑ สรุปผลการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่องดังกล่าวนี้ทำให้พบประเด็นคำตอบที่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์
ดังนี้คือ

๕.๑.๑ ด้านภูมิหลังการเผยแผ่ของพระบัณฑิตอาสาพัฒนาชาวเขา บนพื้นที่สูง พบว่า

ในปีพุทธศักราช ๒๕๔๓ ทางมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้เห็นความสำคัญในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาที่ลงพื้นที่ทำงานเกี่ยวกับการพัฒนาด้านจิตใจแก่ชาวเขานบนพื้นที่สูง โดยเน้นการเข้าถึงเยาวชนให้มาก เพราะถือว่าเยาวชนเป็นกำลังสำคัญของชาติในอนาคต เป็นกลุ่มที่มีโอกาสทำความชั่วและความดีได้อีกมาก จึงมอบหมายให้มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่ เป็นผู้รับผิดชอบดำเนินงานโครงการพระบัณฑิตอาสาพัฒนาชาวเขา เพื่อจัดส่งพระบัณฑิตที่จบการศึกษาจากทางมหาวิทยาลัยทุกวิทยาเขต ที่สนใจในการช่วยดำเนินการพัฒนาด้านจิตใจและส่งเสริมสนับสนุน การอนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณี และประสานกับองค์กรทุกภาคส่วน เพื่อความเข้มแข็งของชุมชนบนพื้นที่สูง โดยมีวัตถุประสงค์ คือ ๑) เพื่อเผยแผ่พระพุทธศาสนาแก่ชาวไทยภูเขา ๒) เพื่อช่วยพัฒนาจิตใจตามแนวพระพุทธศาสนาและสนองตอบนโยบายของรัฐบาลตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ๓) เพื่อให้การศึกษา ภาษา หน้าที่พลเมืองที่ดีตามระบอบประชาธิปไตยตลอดถึงการศึกษารเรียนรู้ และอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมอันดีงามของชนเผ่ามิให้สูญหาย ๔) เพื่อช่วยแนะนำ และสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์ป่าต้นน้ำ ลำธาร ตามพระราชดำริของสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ และ ๕) เพื่ออบรมสั่งสอน ชี้ให้เห็นถึงหลักการดูแลสุขภาพขั้นพื้นฐาน และพิษภัยของยาเสพติด โรคภัยต่างๆ

มีพันธกิจประกอบด้วย ๑)การเผยแผ่พระพุทธศาสนาแก่ชุมชนบนพื้นที่สูง ๒) การรณรงค์ลด ละ เลิก อบายมุข๓) ส่งเสริมสนับสนุนประสานงานและจัดสวัสดิการสังคมสงเคราะห์บนพื้นที่สูง ๔) การสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ๕) การให้การศึกษา ภาษา หน้าที่พลเมืองที่ดีตามระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตย ๖) การอนุรักษ์ฟื้นฟูวัฒนธรรมประเพณีภูมิปัญญาชนเผ่า จึงทำให้พระบัณฑิตอาสาพัฒนาชาวเขานบนพื้นที่สูง มีคุณสมบัติคือ ๑) เป็นผู้นำทางจิตใจ ศรัทธาและปัญญา ๒) พัฒนาจิตใจของประชาชน ด้วยกระบวนการให้การศึกษาอบรมและส่งเสริมให้เกิดสุขภาพจิตที่ดี มีจิตใจที่เข้มแข็ง ๓) ส่งเสริมการศึกษาของเยาวชนและประชาชนในรูปแบบต่าง ๆ ๔) ส่งเสริมศิลปะ และวัฒนธรรมประเพณี ๕) ให้การสังเคราะห์แก่ผู้ประสบความทุกข์ยากและเดือดร้อน ๖) ช่วยแก้ไขปัญหของชุมชน มีการวางแผนตามหลักอริยสัจสี่ของพระพุทธเจ้า

รูปแบบการบริหาร มีคณะกรรมการบริหารงานส่วนกลาง ประกอบไปด้วยประธานคณะคณะกรรมการ มีคณะกรรมการบริหารงานส่วนภูมิภาค ประกอบไปด้วยผู้อำนวยการสำนักงานโครงการพระบัณฑิตอาสาพัฒนาชาวเขา คณะกรรมการที่ได้รับการแต่งตั้ง มีหน้าที่ในการจัดทำแผนงบประมาณประจำปี จัดหาพระบัณฑิตอาสา จัดทำแผนยุทธศาสตร์การปฏิบัติงาน ส่งเสริม สนับสนุน กำกับติดตาม ประเมินผลการปฏิบัติงานของพระบัณฑิตอาสาภาคสนาม การจัดการศึกษา โครงการและกิจกรรมต่างๆ

๕.๑.๒ ด้านปัญหา อุปสรรคของการเผยแผ่พระพุทธศาสนาบนพื้นที่สูง พบว่า

การทำงานของพระบัณฑิตอาสาพัฒนาชาวเขานบนพื้นที่สูง เริ่มมีปัญหาเพราะมีผู้มาสมัครน้อยลงเนื่องจากที่อื่นมีแรงจูงใจที่มากกว่า แต่ความต้องการของชุมชนมีมากขึ้นทางหน่วยงานต่างๆ ที่ทำงานอยู่ตามชายแดนต้องการให้พระสงฆ์ไปช่วยก็ต้องไป พระสงฆ์ที่ทำงานอยู่ในโครงการที่มีจำนวน

น้อยลงแล้วยังต้องกระจายงานรับผิดชอบมากขึ้นทำให้หลายรูปเกิดความท้อที่จะทำงานในโครงการพระบัณฑิตอาสาพัฒนาชาวเขา ในการทำงานเผยแผ่

(๑) ปัญหา อุปสรรคด้านอवासสัปปายะคือด้านที่อยู่อาศัย การเผยแผ่พระพุทธศาสนาบนพื้นที่สูง คือขาดเสนาสนะไม่มีความพร้อมด้านสถานที่ ในระยะแรกพระที่ขึ้นไปเผยแผ่ ต้องไปอาศัยตามกระท่อเล็ก ๆ ของชาวบ้านเป็นที่พัก บางแห่งสถานที่ประกอบกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาอยู่ไกลชุมชนไม่มีศาลาที่จะใช้ในการประกอบพิธี น้ำร้อนไม่มีน้ำใช้ ไม่มีห้องน้ำ สภาพพื้นที่บางพื้นที่ ที่ส่งพระเข้าไปยังไม่มีความสะดวกในพระพุทธศาสนา ครูตำรวจตระเวนชายแดนขอให้ไปช่วยก็ไป แต่พอเข้าไปไม่มีที่พักต้องไปอาศัยตามที่ต่างๆ ไม่มีที่อยู่ให้พระในการประกอบกิจกรรมทางศาสนา

(๒) ปัญหา อุปสรรคด้านโคจรสัปปายะคือด้านการทางเดิน สภาพพื้นที่เป็นถิ่นทุรกันดาร การเดินทางสัญจรไปมาลำบาก เป็นอุปสรรคในการเผยแผ่ ช่วงฤดูร้อนพอสัญจรไปมาได้ ฤดูฝนจะลำบากมากเพราะเป็นถนนลูกรังหรือเป็นดินโคลนการขึ้นลงลำบากมาก ช่วงเวลาทำงานเผยแผ่มีการติดต่อสื่อสารกับหน่วยงานต่างๆ จึงจำเป็นที่ต้องเดินทางไปมา การเดินทางมีความลำบากมาก

๓) ปัญหา อุปสรรคด้านภัสสสัปปายะคือ การสื่อสาร สนทนา พูดคุย การฟัง ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาไม่เป็นที่ยอมรับของชุมชนบางพื้นที่เห็นว่าพุทธศาสนาขัดต่อวิถีการดำเนินชีวิตของชุมชน การเข้าไปเผยแผ่พระพุทธศาสนาในโรงเรียนถูกต่อต้านจากชุมชนที่นับถือศาสนาอื่น และยังยึดถือความคิดหรือลัทธิเดิมของตนเองอยู่อย่างเหนียวแน่นไม่ยอมเปลี่ยนแปลงใดๆ ประชาชนผู้รับฟังธรรมะเช่นประชาชนขาดความรู้พื้นฐานทางศีลธรรม การสื่อสารการพูด ภาษาพูด ในหมู่บ้านของชาวเขาหลายแห่งที่พระบัณฑิตอาสาพัฒนาชาวเขabenพื้นที่สูงเข้าไปเผยแผ่พระพุทธศาสนา มีการใช้ภาษาในการสื่อสารระหว่างพระสงฆ์กับชาวบ้านยังไม่เข้าใจกันในระยะแรกๆ ทำให้การเทศนาสั่งสอนในพระพุทธศาสนาเป็นไปด้วยความยากลำบาก เพราะการสื่อสารยังไม่ค่อยเข้าใจกันโดยเฉพาะผู้สูงอายุ

(๔) ปัญหา อุปสรรคด้านบุคคลสัปปายะคือบุคคลที่อยู่ร่วมกัน เกี่ยวกับด้านบุคลากร การขาดบุคลากร พระสงฆ์ที่มีจิตอาสา มีจำนวนลดลงทุกปีไม่พอกับความต้องการของพื้นที่ ขาดบุคลากรที่มีความรู้ความสามารถที่จะทำการถ่ายทอดหลักธรรมสู่ภาษาถิ่นนั้นๆ พระสงฆ์ที่ส่งขึ้นไปไม่สามารถจะปรับตัวให้เข้ากับสิ่งแวดล้อมได้ ต้องทำความเข้าใจ ปรับตัวให้เข้ากับวัฒนธรรมประเพณี พระสงฆ์ทำการโยกย้ายบ่อยเกินไปเข้าไม่ถึงพื้นที่เข้าไม่ถึงปัญหาเพราะมีเวลาน้อย ที่ผ่านมาพระที่มาเผยแผ่มาอยู่ในระยะสั้นไม่สามารถที่จะทำงานให้ต่อเนื่องได้ทำงานเพื่อให้จบโครงการการทำงานจึงไม่ได้ผลเท่าที่ควร ทำงานไม่เป็นธรรมชาติ บุคลากรบางรูปประพฤตินไม่ค่อยเหมาะสม ประพฤติตนไม่อยู่ในกรอบของพระธรรมวินัยซึ่งนำความเสื่อมเสียมาสู่องค์กร แต่มีเพียงส่วนน้อยเท่านั้น

(๕) ปัญหา อุปสรรคด้านโภชนสัปปายะ คืออาหารที่บริโภค เครื่องอุปโภคบริโภคขาดแคลนไม่มีสิ่งอำนวยความสะดวก มีปัญหาอาหารการกิน มีหลายรูปต้องลาออกกลางคันเพราะทนต่อสภาพเรื่องอาหารหรือที่อยู่ไม่ได้ ชาวไทยบนพื้นที่สูงในระยะแรกของการเข้าไปเผยแผ่พระพุทธศาสนา ชาวไทยบนพื้นที่สูงยังไม่รู้ ไม่เข้าใจในพระพุทธศาสนาการออกมารับบิณฑบาต ไม่มีใครตักบาตร ปัญหาด้านอาหารหากเป็นพระที่เคยอยู่บนพื้นที่สูงการปรับตัวของพระสงฆ์ก็ไม่ได้ด้วยความเรียบร้อย แต่พระสงฆ์บางรูปที่อยู่ในพื้นราบมาก่อน จะมีปัญหาเรื่องอาหารเพราะไม่ค่อยเคยชิน

(๖) ปัญหาอุปสรรคด้านอุปนิสัยปายะ คืออากาศตามฤดูกาล ปัญหาด้านสถานที่ในระยะแรกพระที่ขึ้นไปเผยแผ่ ต้องไปอาศัยตามกระท่อเล็ก ๆ ของชาวบ้านเป็นที่พักบางแห่งสถานที่ประกอบกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาอยู่ไกลชุมชนไม่มีศาลาที่จะใช้ในการประกอบพิธี น้ำร้อนไม่มีน้ำใช้ ไม่มีห้องน้ำสภาพพื้นที่บางพื้นที่ ที่ส่งพระเข้าไปยังไม่มีความศรัทธาในพระพุทธศาสนา ปัญหาด้านการปรับตัวให้เข้ากับสิ่งแวดล้อม พระที่ขึ้นไปเผยแผ่ต้องทำความเข้าใจ ปรับตัวให้เข้ากับวัฒนธรรมประเพณีให้ได้ ไม่มีไฟฟ้า

(๗) ปัญหา อุปสรรคด้านอิริยาบถสัปปายะคือ อิริยาบถอันเป็นที่สบาย การเคลื่อนไหว พระสงฆ์ขาดงบประมาณในการเผยแผ่ การทำงานเผยแผ่มีสภาพปัญหาเรื่องงบประมาณ วัสดุอุปกรณ์ที่เป็นสื่อเกี่ยวกับการเผยแผ่มีงบประมาณที่จะซื้อ พระสงฆ์ไม่มีระบบการบริหารจัดการที่ดี ไม่มีแผนในการทำงานที่ชัดเจน ไม่กำหนดทิศทางในการทำงานระยะสั้น ระยะกลาง ระยะยาว ด้านการวางแผนการยกเลิกหรือขยายอาศรม มีหลายอาศรมที่ขาดแคลนพระสงฆ์มาปฏิบัติหน้าที่ ปัญหาและอุปสรรคด้านวิธีการหรือกลวิธีการเผยแผ่

๕.๑.๓ ด้านแนวทางการเผยแผ่พระพุทธศาสนาสำหรับพระบัณฑิตอาสาสมัครพื้นที่สูงพบว่า

การดำเนินการเผยแผ่พระพุทธศาสนาสู่ชนเผ่าตั้งแต่ต้นมาจนถึงปัจจุบัน ทำให้ชนเผ่าต่างๆ เกิดความศรัทธาในพระพุทธศาสนาแสดงตนเป็นพุทธมามกะ ส่งบุตรหลานเข้ารับการบรรพชาอุปสมบท ร่วมมือกับพระสงฆ์จัดตั้งอาศรม พระบัณฑิตอาสาพัฒนาชาวเขาบนพื้นที่สูง เข้าร่วมกิจกรรมทางศาสนา ประเพณีและวัฒนธรรม มากขึ้นตามลำดับ โดยมีแนวทางในการเผยแผ่คือ

๑) แนวทางการส่งเสริมสนับสนุนและสงเคราะห์ชุมชน โดยที่พระสงฆ์ ได้ให้ความช่วยเหลือ เช่น การมอบสิ่งอำนวยความสะดวกในการดำเนินชีวิต การประสานงานไปยังองค์กรหน่วยงานต่าง ๆ เพื่อแจ้งความประสงค์ในการช่วยเหลือในยามเดือดร้อน การมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางสังคม การเป็นตัวแทนเพื่อทำหน้าที่การแก้ไขปัญหาบางประการ

๒) แนวทางการส่งเสริมจิตสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ สร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม พระสงฆ์ที่ไปเผยแผ่พระพุทธศาสนาบนพื้นที่สูง ได้อบรมให้ความรู้แก่ชุมชน ในด้านการดูแลสุขภาพทรัพยากร ธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม, การปลูกป่าทดแทน, การบวชป่าชุมชน, การทำแนวกันไฟ, สร้างเครือข่ายรักษ์สิ่งแวดล้อม โดยอาศัยวันสำคัญต่างๆ การจัดโครงการบรรพชาอุปสมบทสามเณรฤดูร้อนในพื้นที่สูง ในช่วงระยะสั้น ๆ และจำนวนมากนัก การมีส่วนร่วมในกิจกรรมของชุมชนซึ่งพยายามที่จะสอดแทรกแนวคิดการใช้ชีวิตตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว แม้ว่าพื้นที่ที่มีโอกาสในการเข้าถึงน้อยแต่ก็เป็นช่องทางในลักษณะค่อยเป็นค่อยไป และขยายพื้นที่มากยิ่งขึ้น วันสำคัญทางพระพุทธศาสนา โดยเฉพาะวันพระมีการถ่ายทอดแนวคิดเรื่องการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม การเผยแผ่แนวคิดการงด เลด และการไม่ใช้สารเคมี การรักษาป่าต้นน้ำของชุมชน รวมทั้งการปลูกต้นไม้ทางพระพุทธศาสนา

๓) แนวทางการให้การศึกษา ภาษา พื้นที่พลเมืองที่ดี ตามระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตย พระสงฆ์ได้เข้าไปสอนในโรงเรียน และประสานงานให้ความรู้เกี่ยวกับสิทธิหน้าที่การ

เป็นพลเมืองที่ดี, ให้คำปรึกษาแนะนำแก่ชุมชนในการคิดอย่างเป็นระบบ ให้เนื้อหาสาระทางด้านหน้าที่พลเมืองที่ดี ให้นำเอาไปใช้ในชีวิตประจำวันและมีโครงการ กิจกรรมต่างๆ ดังนี้ ๑. การให้ทุนการศึกษา ๒. การเข้าไปสอนในโรงเรียน ๓. การเทศนาธรรม บรรยายธรรม และสนทนาธรรม เป็นรูปแบบการเผยแผ่ธรรมทางพระพุทธศาสนาที่ได้ใช้กันอย่างแพร่หลายก็สามารถนำไปใช้ได้ ๔. การตั้งศูนย์การศึกษาชั่วคราวซึ่งเปิดรับเฉพาะผู้ที่สนใจในการศึกษาทางพระพุทธศาสนาโดยใช้รูปแบบของการศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์เป็นสำคัญ ๕. การประสานหน่วยงานทางด้านการศึกษากับภายนอก การทำหน้าที่ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์บนพื้นที่สูง ๖. การเป็นแหล่งศึกษาธรรมะประจำพื้นที่

๔)แนวทางการส่งเสริมอนุรักษ์วัฒนธรรม ประเพณี ภูมิปัญญาของชนเผ่า มีการสร้างจิตสำนึกให้ชุมชนตระหนักถึงคุณค่า และความสำคัญของภูมิปัญญาท้องถิ่นวัฒนธรรมประเพณีอันดีงาม สนับสนุนส่งเสริมการอนุรักษ์ฟื้นฟูภูมิปัญญาท้องถิ่น และวัฒนธรรมประเพณี เผยแผ่ประชาสัมพันธ์วัฒนธรรมประเพณีของชุมชน การส่งเสริมอนุรักษ์วัฒนธรรม ประเพณี ภูมิปัญญาของชนเผ่า ๑. การส่งเสริมวัฒนธรรมด้านการนุ่งห่มเสื้อผ้าประจำเผ่า ๒. การรักษาภาษาถิ่นของชาวบ้าน เพราะชาวบ้านส่วนใหญ่จะใช้ภาษาของตนเองในการสื่อสารไปยังผู้อื่น ๓. การรักษาประเพณีประจำปี ๔. การรักษาภูมิปัญญาท้องถิ่นที่อยู่มากมาย การใช้สมุนไพรในการรักษาโรค องค์ความรู้ในการเดินป่า ความรู้ในการประกอบพิธีกรรมต่าง ๆ ความรู้ในการทอผ้าสำหรับใช้ในชนเผ่า ความรู้ในการสร้างจิตสำนึกให้กับลูกหลาน

๕.๒ ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะผู้วิจัย แบ่งออกเป็น ๒ แนวทาง ดังนี้

๕.๒.๑ ข้อเสนอแนะที่ได้จากการวิจัย

ผลจากการศึกษาวิจัยในครั้งนี้มีข้อที่ควรเสนอแนะที่ได้จากการศึกษาวิจัยครั้งนี้ก็คือทำให้รู้แนวทางการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระบัณฑิตอาสาพัฒนาชาวเขาบนพื้นที่สูงในปัจจุบัน สิ่งที่เป็นจุดอ่อนในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา คือ การกำหนดแนวทางของพระสงฆ์ยังไม่ชัดเจนในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ตามโครงสร้างของพระสงฆ์ที่วางไว้ไม่มีความสอดคล้องในการปฏิบัติ ไม่มีแนวทางลักษณะงานในอนาคต ความต้องการในอนาคตที่มีเป้าหมายระยะยาว ระยะกลาง ระยะสั้น ประกอบกับความเป็นไปได้ในการบรรลุเป้าหมายนั้นไม่มี ปัจจุบันพระสงฆ์มีน้อยมีงบประมาณน้อยมีพื้นที่รับผิดชอบมีมาก ความต้องการของประชาชนในพื้นที่มีมาก และต้องมีแนวทาง เช่น แนวทางการส่งเสริมสนับสนุนและสงเคราะห์ชุมชน แนวทางการส่งเสริมจิตสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ แนวทางการให้การศึกษา ภาษา หน้าที่พลเมืองที่ดี แนวทางการส่งเสริมอนุรักษ์วัฒนธรรม ประเพณี ภูมิปัญญาของชนเผ่า เป็นต้น ดังนั้นพระสงฆ์ต้องมีแนวทางความรู้ความสามารถหลายๆ ด้าน ที่จะเข้าไปบริหารจัดการร่วมกับชุมชน และต้องมีหลักธรรม และมีแนวทางการประยุกต์ประเพณีพื้นบ้านเพื่อที่จะเอาไปประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับชุมชนกับงานกับบุคคล ทำคนที่มีศรัทธาอยู่แล้วให้มีศรัทธายิ่งขึ้น ให้ชาวบ้านได้รับประโยชน์สุขจากพระพุทธศาสนา เกิดประโยชน์จริงในการใช้หลักพุทธธรรมกับการดำรงชีวิต และเป็นแบบอย่างที่ดีต่อไป

๕.๒.๒ ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป

สำหรับในการทำวิจัยครั้งต่อไป ผู้วิจัย มีข้อเสนอแนะดังนี้

- (๑) ควรศึกษาเปรียบเทียบแนวทางและวิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระบัณฑิตอาสาพัฒนาชาวเขานบนพื้นที่สูง ในพื้นที่ปกครองคณะสงฆ์ภาค ๗
- (๒) การศึกษาวิเคราะห์รูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระบัณฑิตอาสาพัฒนาชาวเขานบนพื้นที่สูงในทศวรรษหน้า

บรรณานุกรม

๑. ภาษาไทย

ก. ข้อมูลปฐมภูมิ

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙.

ข. ข้อมูลทุติยภูมิ

(๑) หนังสือ:

กรมประชาสัมพันธ์. การสงเคราะห์ชาวเขาในประเทศไทย. กรุงเทพมหานคร: แพร่วิทยา, ๒๕๔๓.

คณะพระธรรมจาริก, ๓๐ ปีพระธรรมจาริก, เชียงใหม่: วัดศรีโสดา, ๒๕๓๐.

คุณ โทจันทร์. พุทธศาสนากับสังคมและวัฒนธรรมไทย. กรุงเทพมหานคร: โอ เอส พริ้นติ้ง เฮาส์,

๒๕๔๕.

โครงการพระธรรมจาริก. รายงานผลการปฏิบัติงานประจำปี ๒๕๕๒. เชียงใหม่: วัดศรีโสดา,

๒๕๕๒.

ข้าเลื่อง วุฒิจันทร์. การพัฒนากิจการคณะสงฆ์และพระศาสนาเพื่อความมั่นคงแห่งชาติ.

กรุงเทพมหานคร: กรมการศาสนา, ๒๕๓๖.

ณัฐพล ชันธไชย. “แนวความคิดและทฤษฎีในการพัฒนาประเทศและการพัฒนาชนบท” ในการ

บริหารงานพัฒนาชุมชน. กรุงเทพมหานคร: โอเดียนสโตร์, ๒๕๒๗.

นิรันดร์ จงวุฒิเวศย์. “ทฤษฎีและแนวความคิดเกี่ยวกับการพัฒนาชนบท” ในเอกสารการสอนชุด

วิชาการพัฒนาชุมชน หน่วยที่ ๑ – ๗. พิมพ์ครั้งที่ ๘. กรุงเทพมหานคร:

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, ๒๕๓๔.

ปิ่น มุทุกันต์ (พินเอก). แนวสอนธรรมะตามหลักสูตรนักธรรมตรี. พิมพ์ครั้งที่ ๒, กรุงเทพมหานคร:

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๕.

ปลื้ม โชติขจรยางกุล. กฎหมายคณะสงฆ์. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัย

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๐.

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต). การพัฒนาที่ยั่งยืน. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร:

สำนักพิมพ์มูลนิธิโกมลคีมทอง, ๒๕๓๙.

_____ .พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์. กรุงเทพมหานคร: โกมลคีมทอง,

๒๕๔๕.

_____ .การพัฒนาที่ยั่งยืน. พิมพ์ครั้งที่ ๖. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มูลนิธิ

โกมลคีมทอง, ๒๕๔๒.

- _____ .คนไทยกับปา. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มูลนิธิพุทธธรรม, ๒๕๓๗.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต). พุทธธรรม. พิมพ์ครั้งที่ ๗. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๑.
- _____ . ไตรภูมิพระร่วงมีอิทธิพลต่อสังคมไทย. พิมพ์ครั้งที่ ๖. กรุงเทพมหานคร: ธนัช, ๒๕๔๗.
- _____ . สถานการณ์พระพุทธศาสนาพลิกหายหน้าเป็นพัฒนา. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์กรมการศาสนา, ๒๕๓๖.
- _____ . ไตรภูมิพระร่วงมีอิทธิพลต่อสังคมไทย. พิมพ์ครั้งที่ ๖. กรุงเทพมหานคร: ธนัช, ๒๕๔๗.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต). พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๑.
- _____ . พจนานุกรมพุทธศาสตร์ฉบับประมวลธรรม. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์องค์การรับส่งสินค้าและพัสดุภัณฑ์, ๒๕๕๓.
- พระมหาสมชาย ฐานวุฑโฒ. หลักธรรมที่ทำให้ชีวิตมีความสุข. กรุงเทพมหานคร: พิมพ์ลักษณ์, ๒๕๕๒.
- พระพรหมวชิรญาณ (ประสิทธิ์ เขมโกโร). “วิถีแห่งพระธรรมทูต”. ในพระธรรมทูตสายต่างประเทศ
รุ่นที่ ๙. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๖.
- พระราชวรมนี(ประยุทธ์ ปยุตโต). พุทธศาสนากับสังคมไทย. กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิโกมลคีมทอง, ๒๕๔๖.
- _____ . ทางสายกลางของการศึกษาไทย. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร : คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๓๐.
- _____ . ค่านิยมแบบพุทธ. กรุงเทพมหานคร : เทียนวรรณ, ๒๕๓๗.
- พระเมธีธรรมาภรณ์ (ประยูร ธมฺมจิตโต). ธรรมกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม. กรุงเทพมหานคร: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๘.
- พระเทพวิสุทธิคุณ (กุศล คนธโร). พระสงฆ์กับการพัฒนาชุมชน. เชียงใหม่: โรงพิมพ์นันทพันธ์พรินติ้ง จำกัด, ๒๕๔๘.
- พระเทพเวที (ป.อ. ปยุตโต). การพัฒนาที่ยั่งยืน. กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิพุทธธรรม, ๒๕๓๗.
- พระธรรมกิตติวงศ์. คำวัด. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์เสียงเชียงใหม่, ๒๕๔๘.
- พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตโต). การเผยแผ่เชิงรุก. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๘ .
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต). พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์องค์การรับส่งสินค้าและพัสดุภัณฑ์, ๒๕๔๘.
- _____ . พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์ (ชำระ-เพิ่มเติม ช่วงที่ ๑). พิมพ์ครั้งที่ ๑๒. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๑
- พระพุทโธสาจารย์. คัมภีร์วิสุทธิมรรค. แปลและเรียบเรียงโดย สมเด็จพระพุฒาจารย์(อาจ อาสภมหาเถร). พิมพ์ครั้งที่ ๖. Taiwan: The Corporate body of the Buddha

Educational Foundation, ๒๕๔๘.

พระวรธัมม วรรณโม (วรศักดิ์). **พุทธจริยธรรมเพื่อมนุษยชาติ**. กรุงเทพมหานคร: ธรรมสภาและสถาบันบันลือธรรม, ๒๕๔๕.

พระบัณฑิตอาสา ๔๕ ปี. **รายงานผลการปฏิบัติงานและการขับเคลื่อนยุทธศาสตร์พระธรรมจาริก ประจำปี ๒๕๕๒**. เชียงใหม่: นันทพันธ์พรันต์, ๒๕๕๓.

ภัทรพร สิริกาญจน์. **ความสำคัญของพระสงฆ์ต่อชาวไทย**. พ.ศ. ๒๕๖๑ ฉบับที่ ๑๙๖, ๒๕๓๘.

ราชบัณฑิตสถาน. **พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตสถาน พ.ศ. ๒๕๒๕**. พิมพ์ครั้งที่ ๒.

กรุงเทพมหานคร: อักษรเจริญทัศน์, ๒๕๒๖.

ธนากร สังเขป. **การพัฒนาที่ยั่งยืน**. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์พิมพ์ลักษณ์, ๒๕๕๕.

มนัส ภาคภูมิ. คำบรรยายพิเศษเรื่อง “ **การเผยแผ่พระพุทธศาสนาบนที่สูง** ” ณ วัดศรีโสดา จังหวัดเชียงใหม่ (ระหว่างวันที่ ๖-๘ สิงหาคม ๒๕๔๖). (อัดสำเนา).

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น. **คู่มืออบรมนักเทศน์**. (ขอนแก่น: หจก. โรงพิมพ์คลังนานาวิทยา, ๒๕๔๕).

มหาวิทยาลัยราชวิทยาลัย. **วิสุทธิมรรคแปล ภาค ๑ ตอน ๒** กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๒๖.

มหาวิทยาลัยราชวิทยาลัย. **วิสุทธิมรรคแปล ภาค ๓ ตอน ๒**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๒๖.

ยุวัฒน์ วุฒิเมธี. **หลักการพัฒนาชุมชนและการพัฒนาชนบท**. กรุงเทพมหานคร: ส.ส.น.ไทยอนุเคราะห์ไทย, ๒๕๒๖.

สมเด็จพระพุฒาจารย์ (อาจ อาสภมหาเถร). **แปลเรียบเรียง คัมภีร์วิสุทธิมรรค**. พิมพ์ครั้งที่ ๕๔ กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยราชวิทยาลัย, ๒๕๓๖.

โสภณมหาเถร อัครมหาบัณฑิต (มหาสิสยาตอ). **หลักการปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐาน**. แปลโดย **จรัญ ธรรมดา**. กรุงเทพมหานคร: ห้างหุ้นส่วนจำกัด ไทยรายวันการพิมพ์, ๒๕๔๖.

สุนน อมรวิวัฒน์. **การพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนกรุงเทพมหานคร**. กรุงเทพมหานคร: ภาควิชาประถมศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. (อัดสำเนา).

สุชีพ ปุญญานุภาพ. **พระไตรปิฎกฉบับสำหรับประชาชน**, พิมพ์ครั้งที่ ๑๖. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙.

สมชัย จิตสุชน. “**การกระจายรายได้ : บทสำรวจความรู้**”. วารสารเศรษฐศาสตร์ธรรมศาสตร์. ฉบับที่ ๒๒. ๓ กันยายน ๒๕๔๗.

สุลักษณ์ ศิวรักษ์. **การตีความหลักธรรมพุทธศาสนา ศิลปวัฒนธรรม**. กรุงเทพมหานคร: มบ, ๒๕๔๒.

สุชาติ แก้วก้อ. **รายงานผลการดำเนินงานประจำปี ๒๕๕๗**. เชียงใหม่: โครงการพระบัณฑิตอาสาพัฒนาชาวเขา, ๒๕๕๗.

_____. **รายงานผลการดำเนินงานประจำปี ๒๕๕๕**. เชียงใหม่: โครงการพระบัณฑิตอาสาพัฒนาชาวเขา, ๒๕๕๕.

เสถียร โพธิ์นันทะ. **ประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนา ฉบับมุขปาฐะ ภาค ๒**. กรุงเทพมหานคร:

มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์, ๒๕๓๖.

สำนักฝึกอบรมพระธรรมทูต กองงานพระธรรมทูต. “เอกสารการบรรยายในการอบรมพระธรรมทูต
รุ่นที่ ๑”. กรุงเทพมหานคร: วัดปากน้ำ ภาษีเจริญ, ๒๕๓๘.

อมรา พงศาพิชญ์. **วัฒนธรรม ศาสนา และชาติพันธุ์ วิเคราะห์สังคมไทยแนวมานุษยวิทยา**.

กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๔.

อภิชัย พันธุเสน. **พัฒนาชนบทไทย : สมุทัยและมรรคตอนที่ ๓ ความหวังทางออกและทางเลือก
ใหม่**. กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิภูมิปัญญา, ๒๕๓๙.

(๒) งานวิจัยและวิทยานิพนธ์

ฉันทนา จันท์บรรจง และคณะวิจัย. “รูปแบบการจัดการศึกษาและเผยแผ่หลักศาสนธรรมของวัดใน
พระพุทธศาสนา ประเภทการจัดการศึกษาและการเผยแผ่ศาสนธรรม : กรณีศึกษาวัด
พระธาตุช้างค้ำ อำเภอเมือง จังหวัดน่าน”. **รายงานการวิจัย**. กรุงเทพมหานคร: ห้าง
หุ้นส่วนจำกัดภาพพิมพ์, ๒๕๔๘.

บัณฑิต บุญศรี. “พระธรรมจาริกกับการสร้างจิตสำนึกความเป็นไทยของชาวเขา”. **วิทยานิพนธ์
ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพัฒนาสังคม**. บัณฑิตวิทยาลัย:
มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๔๙.

ประเสริฐ ชัยพิภุสิต. “กระบวนการมีส่วนร่วมของชาวเขาในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรม
จาริก ในหมู่บ้านห้วยปง อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตร
มหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัย
มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๐.

พระตาล ญาณธโร (สิงห์ทอง). “ทัศนคติและความคาดหวังของเยาวชนชาวเขาต่อบทบาทพระสงฆ์”,
วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา. บัณฑิตวิทยาลัย:
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๘.

พระปลัดเสน่ห์ ธรรมวโร. “การปรับเปลี่ยนแนวทางการพัฒนาของพระสงฆ์ในชุมชนพื้นที่สูง”.
รายงานการวิจัย. สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย,
๒๕๔๖.

พระตาล ญาณธโร (สิงห์ทอง). “รูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระบัณฑิตอาสาในสอง
ทศวรรษหน้า”. **พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา**. บัณฑิตวิทยาลัย:
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๘.

พระปลัดสุชาติ สุวฑฺฒโก (ซิหมือแปร). “ศึกษาผลสัมฤทธิ์ของการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในกลุ่ม
ชาติพันธุ์กะเหรี่ยง : กรณีศึกษาในอำเภอแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่”. **วิทยานิพนธ์
พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัย
มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓.

พระดำรง ธีรวโร (ตาตุ้ย). “ความพึงพอใจของชาวบ้านต่อบทบาทด้านการเผยแผ่ของพระบัณฑิต
อาสาพัฒนาชาวเขา : เขตอำเภอปางงา จังหวัดลำปาง”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตร
มหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬา

ลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔.

พันตำรวจโท นาวัน วงศ์ตันมัจฉา. “ผลสัมฤทธิ์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาในกลุ่มชาติพันธุ์ลีซู ของ พระธรรมจาริก”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา, บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔.**

สุชาติ แก้วก่อ. “พระบัณฑิตอาสาพัฒนาชาวเขากับการเผยแผ่พระพุทธศาสนา : กรณีศึกษากลุ่มชาติพันธุ์เย้า”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา, บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓.**

สโรชา เตชะกฤตภูริพงศ์. “กระบวนการสื่อสารเพื่อเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระบัณฑิตอาสาพัฒนาชาวเขา ที่มีต่อเยาวชนชาติพันธุ์ปกากะญอ (กะเหรี่ยง) ในปี พ.ศ.๒๕๕๑-๒๕๕๒”. **วิทยานิพนธ์นิเทศศาสตรมหาบัณฑิต สาขานิเทศศาสตร์. บัณฑิตวิทยาลัย: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๒.**

ศรินทิพย์ สติรศิลป์และคณะวิจัย. “รูปแบบการจัดการศึกษาและเผยแผ่หลักศาสนธรรมของวัดในพระพุทธศาสนา ประเภทการจัดการศึกษาและการเผยแผ่ศาสนธรรม : กรณีศึกษา วัดราชโอรสาราม เขตจอมทอง กรุงเทพมหานคร”. กรุงเทพมหานคร: ห้างหุ้นส่วนจำกัด ภาพพิมพ์, ๒๕๔๘ .

อังคณา ช่างแก้ว. “การศึกษาอิทธิพลของการเผยแผ่พระพุทธศาสนาที่มีผลต่อพฤติกรรมและแนวความคิดของชาวเขาในจังหวัดภาคเหนือ ศึกษากรณีเฉพาะวัดศรีโสดา ตำบลสุเทพ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่”. **วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต สาขา. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๔๘.**

ภาคผนวก
รายชื่อผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

รายชื่อผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

๑.อาจารย์ สุชาติ แก้วก่อ เลขาธิการโครงการพระบัณฑิตอาสาพัฒนาชาวเขา มจร วิทยาเขต เชียงใหม่ วัดสวนดอก อ เมือง จ เชียงใหม่

๒.พระสมุห์ ชิตชัย ฐิตปัญโญ ผอ สนับสนุนวิชาการและกำกับดูแลโครงการพระบัณฑิตอาสา พัฒนาชาวเขابนพื้นที่สูง มจร วิทยาเขตเชียงใหม่ วัดสวนดอก อ เมือง จ เชียงใหม่

๓.พระอธิการ พิเดช จนทวณโณ หัวหน้าพระบัณฑิตอาสาฯ สาย อำเภอฮอด อำเภอแม่ สะเรียง อำเภอสบเมย อาศรมบ้านแม่ลิดป่าแก่ ตำบลแม่เหาะ อำเภอแม่สะเรียง จังหวัดแม่ฮ่องสอน

๔.พระปลัด สุชาติ สุวทณโก เจ้าหน้าที่นิเทศโครงการพระบัณฑิตอาสาพัฒนาชาวเขา วัด ห้วยบง อ กัลยานิวัฒนา จ เชียงใหม่

๕.พระสมหวัง พลญาโณ อาศรมพระบัณฑิตอาสาพัฒนาชาวเขา บ้านแม่ลอง อำเภอแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่

๖.พระธรรมรักษ์ ส้าวโร อาศรมพระบัณฑิตอาสา บ้านแม่เหลอ ตำบลเสาหิน อำเภอ แม่สะเรียง จังหวัดแม่ฮ่องสอน

๗.พระอดิรัญ ธมมโชโต อาศรมพระบัณฑิตอาสาบ้านแม่คิง ตำบลนาแก อำเภองาว จังหวัดลำปาง

๘.พระพิสิทธิ์ วรสทโท อาศรมพระบัณฑิตอาสาบ้านปางก๊ว ตำบลลาวี อำเภอแม่สรวย จังหวัดเชียงราย

๙.พระพิรัชย์ ยตินธโร อาศรมพระบัณฑิตอาสาบ้านดอนล้าน ตำบลลาวี อำเภอแม่สรวย จังหวัดเชียงราย

๑๐.พระเพิ่ม กมโล อาศรมพระบัณฑิตอาสา บ้านขุนแหง ตำบลปงเตา อำเภองาว จังหวัดลำปาง

๑๑.พระสีมา ฐานวโร อาศรมพระบัณฑิตอาสา บ้านแม่ปุนน้อย ตำบลสันสลี อำเภอเวียง ป่าเป้า จังหวัดเชียงราย

๑๒.พระนิมิต จิรธมโม อาศรมพระบัณฑิตอาสา บ้านจะนะ ตำบลแม่อาย อำเภอแม่อาย จังหวัดเชียงใหม่

๑๓.พระคำอ้าย ปญญาวโร อาศรมพระบัณฑิตอาสา บ้านแม่มอญ ตำบลห้วยชมภู อำเภอ เมือง จังหวัดเชียงราย

๑๔.พระสุระ สุเมธ อาศรมพระบัณฑิตอาสา บ้านห้วยลึก ตำบลเมื่อนะ อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่

๑๕.พระอำพล สุทธิญาโณ อาศรมพระบัณฑิตอาสา บ้านป่าคา ตำบลม่อนปิ่น อำเภอฝาง จังหวัดเชียงใหม่

๑๖.พระจิรเดช ปภัสสโร อาศรมพระบัณฑิตอาสา บ้านพุนเหนือ ตำบลปางหินฝน อำเภอ แม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่

๑๗. พระวิชัย วิชชากโร อาศรมพระบัณฑิตอาสา บ้านแม่เหาะเหนือ ตำบลแม่นาจร
อำเภอแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่

แบบสัมภาษณ์



แบบสัมภาษณ์ งานวิทยานิพนธ์ เรื่อง

แนวทางการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระบัณฑิตอาสาพัฒนาชาวเขา บนพื้นที่สูง
THE GUIDELINE OF DISSEMINATING BUDDHISM OF VOLUNTEER GRADUATED
MONKS TO HILL TRIBE PEOPLE ON HIGH GROUND

คำชี้แจง แบบสัมภาษณ์ฉบับนี้ จะใช้สำหรับเก็บข้อมูลตามทัศนะของท่าน ผู้วิจัยจะนำข้อมูลที่ได้อภิปรายเพื่อให้ได้ข้อสังเกตที่เป็นประโยชน์ในการจัดทำวิทยานิพนธ์แนวทางการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระบัณฑิตอาสาพัฒนาชาวเขา บนพื้นที่สูง การตอบคำถามใดๆ จะไม่มีผลกระทบต่อการปฏิบัติหน้าที่ของท่านแต่ประการใด ทั้งสิ้น

ตอนที่ ๑ ข้อมูลเกี่ยวกับผู้ให้สัมภาษณ์

๑. ชื่อ/ฉายา/สกุล.....อายุ.....ปี

๒. วุฒิการศึกษา.....

๓. ที่อยู่.....
.....
.....

๔. ตำแหน่ง.....

๕. เกียรติบัตรหรือรางวัลที่ได้รับการยกย่อง

๑.จาก.....

๒.จาก.....

๓.จาก.....

๔.จาก.....

ตอนที่ ๒ ข้อมูลเกี่ยวกับปัญหา อุปสรรคของการเผยแผ่พระพุทธศาสนาบนพื้นที่สูง

๑.ท่านมีปัญหา อุปสรรคเกี่ยวกับการเผยแผ่พระพุทธศาสนาบนพื้นที่สูง ในด้านอวาสลัปปายะที่อยู่อาศัย อย่างไรบ้าง

.....

.....

.....

.....

๒.ท่านมีแนวทางในการแก้ไขปัญหา อุปสรรคในด้านอวาสลัปปายะที่อยู่อาศัย อย่างไรบ้าง

.....

.....

.....

.....

๓.ท่านมีปัญหา อุปสรรคเกี่ยวกับการเผยแผ่พระพุทธศาสนาบนพื้นที่สูง ด้าน โจรสลัปปายะ การเดินทางอย่างไรบ้าง

.....

.....

.....

.....

๔.ท่านมีแนวทางในการแก้ไขปัญหา อุปสรรคในด้านโจรสลัปปายะ การเดินทางอย่างไรบ้าง

.....

.....

.....

.....

๕.ท่านมีปัญหา อุปสรรคเกี่ยวกับการเผยแผ่พระพุทธศาสนาบนพื้นที่สูง ในด้านภัสสัปปายะ การสื่อสาร สนทนา พูดคุย การฟัง อย่างไรบ้าง

.....

.....

.....

.....

๖.ท่านมีแนวทางในการแก้ไขปัญหา อุปสรรคในด้านภัสสสัปปายะ การสื่อสาร สนทนา พุทธคฺย การฟัง อย่งไรบ้าง

.....

.....

.....

.....

.....

๗.ท่านมีปัญหา อุปสรรคเกี่ยวกับการเผยแผ่พระพุทศาสนาบนที่สูง ด้านบุคคลสัปปายะ บุคคลที่อยู่ร่วมกัน อย่งไรบ้าง

.....

.....

.....

.....

.....

๘.ท่านมีแนวทางในการแก้ไขปัญหา อุปสรรคในด้านบุคคลสัปปายะ บุคคลที่อยู่ร่วมกัน อย่งไรบ้าง

.....

.....

.....

.....

.....

๙.ท่านมีปัญหา อุปสรรคเกี่ยวกับการเผยแผ่พระพุทศาสนาบนที่สูง ในด้านโภชนสัปปายะ อาหารที่บริโภค อย่งไรบ้าง

.....

.....

.....

.....

.....

๑๐.ท่านมีแนวทางในการแก้ไขปัญหา อุปสรรคในด้านโภชนสัปปายะ อาหารที่บริโภค อย่งไรบ้าง

.....

.....

.....

.....

.....

๑๑.ท่านมีปัญหา อุปสรรคเกี่ยวกับการเผยแผ่พระพุทธศาสนาบนที่สูง ในด้านอุตสาหกรรม อากาศตามฤดูกาล อย่างไรบ้าง

.....

.....

.....

.....

.....

.....

๑๒.ท่านมีแนวทางในการแก้ไขปัญหา อุปสรรคในด้านอุตสาหกรรม อากาศตามฤดูกาล อย่างไรบ้าง

.....

.....

.....

.....

.....

.....

๑๓.ท่านมีปัญหา อุปสรรคเกี่ยวกับการเผยแผ่พระพุทธศาสนาบนที่สูง ในด้านอิริยาบถสัปปายะ อิริยาบถอันเป็นที่สบาย การเคลื่อนไหว อย่างไรบ้าง

.....

.....

.....

.....

.....

.....

๑๔.ท่านมีแนวทางในการแก้ไขปัญหา อุปสรรคในด้านอิริยาบถสัปปายะ อิริยาบถอันเป็นที่สบาย การเคลื่อนไหว อย่างไรบ้าง

.....

.....

.....

.....

.....

.....

หนังสือ
ขออนุญาตเก็บข้อมูลและสัมภาษณ์งานวิจัย

ที่ ศธ ๖๑๒๕ /ว๐๗๓



มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาลัยสงฆ์ลำพูน ๑๙๒ หมู่ ๒ ตำบลต้นธง
อำเภอเมืองลำพูน จังหวัดลำพูน ๕๑๐๐๐
โทรศัพท์/โทรสาร ๐-๕๓๕๖-๓๑๖๓

๕ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๒

เรื่อง ขออนุญาตเก็บข้อมูลและสัมภาษณ์

เจริญพร นายสุรจิตต์ ใจน้อย ผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านแม่สวรรค์หลวง

สิ่งที่ส่งมาด้วย ๑.แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ฉบับ

ด้วย พระครูวิสิฐเจติยาภิบาล รักษาราชการแทนเจ้าอาวาสวัด ๖๐๑๔๒๐๕๐๑๐ นิสิตปริญญาโท
หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ได้ทำวิทยานิพนธ์เรื่อง “แนวทางการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระบัณฑิตอาสาพัฒนาชาวเขา
บนพื้นที่สูง” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

การศึกษาวินิจฉัยเรื่องนี้เป็นต้องเก็บข้อมูลจากท่าน จึงขอความอนุเคราะห์พิจารณา
อนุญาตให้นิสิตดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลและสัมภาษณ์เพื่อทำวิทยานิพนธ์ ซึ่งจะเป็นประโยชน์ทางวิชาการ
ทางหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาลัยสงฆ์ลำพูน หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี และขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อ
ทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเจริญพราหมเพื่อทราบ และโปรดพิจารณาอนุญาตเก็บข้อมูลและสัมภาษณ์ต่อไป

ขอเจริญพร

(พระครูไพศาลธรรมานุสิฐ)

รองผู้อำนวยการฝ่ายวิชาการ

ปฏิบัติหน้าที่แทนผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์ลำพูน

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

บัณฑิตศึกษา วิทยาลัยสงฆ์ลำพูน

โทรศัพท์ ๐-๕๓๕๖-๓๑๖๓ ภายใน ๑๐๗, ๐๙-๔๗๒๘-๗๓๗๕

ที่ ศร ๖๑๒๕ /ว๐๗๓



มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาลัยสงฆ์ลำพูน ๑๙๒ หมู่ ๒ ตำบลต้นธง
อำเภอเมืองลำพูน จังหวัดลำพูน ๕๑๐๐๐
โทรศัพท์/โทรสาร ๐-๕๓๕๖-๓๑๖๓

๕ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๒

เรื่อง ขออนุญาตเก็บข้อมูลและสัมภาษณ์

เจริญพร นายนคร เพียรประกอบกิจ ผู้ใหญ่บ้านแม่สวรรค์หลวง ตำบลแม่เหาะ

สิ่งที่ส่งมาด้วย ๑.แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ฉบับ

ด้วย พระครูวิสิฐเจติยาภิบาล รหัสประจำตัวนิสิต ๖๐๑๔๒๐๕๐๑๐ นิสิตปริญญาโท
หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ได้ทำวิทยานิพนธ์เรื่อง “แนวทางการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระบัณฑิตอาสาพัฒนาชาวเขา
บนพื้นที่สูง” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

การศึกษาวินิจฉัยเรื่องนี้ จำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากท่าน จึงขอความอนุเคราะห์พิจารณา
อนุญาตให้นิสิตดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลและสัมภาษณ์เพื่อทำวิทยานิพนธ์ ซึ่งจะเป็นประโยชน์ทางวิชาการ
ทางหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาลัยสงฆ์ลำพูน หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี และขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อ
ทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเจริญพรมมาเพื่อทราบ และโปรดพิจารณาอนุญาตเก็บข้อมูลและสัมภาษณ์ต่อไป

ขอเจริญพร



(พระครูไพศาลธรรมานุสิฐ)

รองผู้อำนวยการฝ่ายวิชาการ

ปฏิบัติหน้าที่แทนผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์ลำพูน

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

บัณฑิตศึกษา วิทยาลัยสงฆ์ลำพูน

โทรศัพท์ ๐-๕๓๕๖-๓๑๖๓ ภายใน ๑๐๗, ๐๙-๔๗๒๘-๗๓๗๕

ที่ ศธ ๖๑๒๕ / ๖๐๗๓



มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาลัยสงฆ์ลำพูน ๑๙๒ หมู่ ๒ ตำบลต้นธง
อำเภอเมืองลำพูน จังหวัดลำพูน ๕๑๐๐๐
โทรศัพท์/โทรสาร ๐-๕๓๕๖-๓๑๖๓

๕ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๒

เรื่อง ขออนุญาตเก็บข้อมูลและสัมภาษณ์

เรียน พระมหาฐานันดร เขมปญโญ,ดร.

สิ่งที่ส่งมาด้วย ๑.แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ฉบับ

ด้วย พระครูวิสิฐเจติยาภิบาล รหัสประจำตัวนิสิต ๖๐๑๔๒๐๕๐๑๐ นิสิตปริญญาโท
หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ได้ทำวิทยานิพนธ์เรื่อง “แนวทางการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระบัณฑิตอาสาพัฒนาชาวเขา
บนพื้นที่สูง” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

การศึกษาวิทยานิพนธ์เรื่องนี้ จำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากท่าน จึงขอความอนุเคราะห์พิจารณา
อนุญาตให้นิสิตดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลและสัมภาษณ์เพื่อทำวิทยานิพนธ์ ซึ่งจะเป็นประโยชน์ทางวิชาการ
ทางหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาลัยสงฆ์ลำพูน หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี และขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อ
ทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อทราบ และโปรดพิจารณาอนุญาตเก็บข้อมูลและสัมภาษณ์ต่อไป

เรียนมาด้วยความนับถือ

(พระครูไพศาลธรรมานุสิฐ)

รองผู้อำนวยการฝ่ายวิชาการ

ปฏิบัติหน้าที่แทนผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์ลำพูน

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

บัณฑิตศึกษา วิทยาลัยสงฆ์ลำพูน

โทรศัพท์ ๐-๕๓๕๖-๓๑๖๓ ภายใน ๑๐๗, ๐๙-๔๗๒๘-๗๓๗๕

ที่ ศธ ๖๑๒๕ / ๖๐๗๓



มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาลัยสงฆ์ลำพูน ๑๙๒ หมู่ ๒ ตำบลต้นธง
อำเภอเมืองลำพูน จังหวัดลำพูน ๕๑๐๐๐
โทรศัพท์/โทรสาร ๐-๕๓๕๖-๓๑๖๓

๕ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๒

เรื่อง ขออนุญาตเก็บข้อมูลและสัมภาษณ์

เรียน พระสมุห์ชิตชัย จิตปัญโญ

สิ่งที่ส่งมาด้วย ๑.แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ฉบับ

ด้วย พระครูวิสิฐเจติยาภิบาล รหัสประจำตัวนิสิต ๖๐๑๔๒๐๕๐๑๐ นิสิตปริญญาโท
หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ได้ทำวิทยานิพนธ์เรื่อง “แนวทางการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระบัณฑิตอาสาพัฒนาชาวเขา
บนพื้นที่สูง” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

การศึกษาวินิจฉัยเรื่องนี้ จำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากท่าน จึงขอความอนุเคราะห์พิจารณา
อนุญาตให้นิสิตดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลและสัมภาษณ์เพื่อทำวิทยานิพนธ์ ซึ่งจะประโยชน์ทางวิชาการ
ทางหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาลัยสงฆ์ลำพูน หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี และขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อ
ทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อทราบ และโปรดพิจารณาอนุญาตเก็บข้อมูลและสัมภาษณ์ต่อไป

เรียนมาด้วยความนับถือ

(พระครูไพศาลธรรมานุสิฐ)

รองผู้อำนวยการฝ่ายวิชาการ

ปฏิบัติหน้าที่แทนผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์ลำพูน

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

บัณฑิตศึกษา วิทยาลัยสงฆ์ลำพูน

โทรศัพท์ ๐-๕๓๕๖-๓๑๖๓ ภายใน ๑๐๗, ๐๙-๔๗๒๘-๗๓๗๕

ที่ ศธ ๖๑๒๕ / ๖๐๗๓



มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาลัยสงฆ์ลำพูน ๑๙๒ หมู่ ๒ ตำบลต้นธง
อำเภอเมืองลำพูน จังหวัดลำพูน ๕๑๐๐๐
โทรศัพท์/โทรสาร ๐-๕๓๕๖-๓๑๖๓

๕ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๒

เรื่อง ขออนุญาตเก็บข้อมูลและสัมภาษณ์

เรียน พระอธิการพิเศษ จันทวนโณ

สิ่งที่ส่งมาด้วย ๑.แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ฉบับ

ด้วย พระครูวิสิฐเจติยาภิบาล รหัสประจำตัวนิสิต ๖๐๑๔๒๐๕๐๑๐ นิสิตปริญญาโท
หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ได้ทำวิทยานิพนธ์เรื่อง “แนวทางการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระบัณฑิตอาสาพัฒนาชาวเขา
บนพื้นที่สูง” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

การศึกษาวินิจฉัยเรื่องนี้ จำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากท่าน จึงขอความอนุเคราะห์พิจารณา
อนุญาตให้สันติดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลและสัมภาษณ์เพื่อทำวิทยานิพนธ์ ซึ่งจะเป็นประโยชน์ทางวิชาการ
ทางหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาลัยสงฆ์ลำพูน หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี และขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อ
ทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อทราบ และโปรดพิจารณาอนุญาตเก็บข้อมูลและสัมภาษณ์ต่อไป

เรียนมาด้วยความนับถือ

(พระครูไพศาลธรรมานุสิฐ)

รองผู้อำนวยการฝ่ายวิชาการ

ปฏิบัติหน้าที่แทนผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์ลำพูน

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

บัณฑิตศึกษา วิทยาลัยสงฆ์ลำพูน

โทรศัพท์ ๐-๕๓๕๖-๓๑๖๓ ภายใน ๑๐๗, ๐๙-๔๗๒๘-๗๓๗๕

ที่ ศธ ๖๑๒๕ / ๖๐๗๓



มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาลัยสงฆ์ลำพูน ๑๙๒ หมู่ ๒ ตำบลต้นธง
อำเภอเมืองลำพูน จังหวัดลำพูน ๕๑๐๐๐
โทรศัพท์/โทรสาร ๐-๕๓๕๖-๓๑๖๓

๕ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๒

เรื่อง ขออนุญาตเก็บข้อมูลและสัมภาษณ์

เรียน พระจิรเดช ปกสุสโร

สิ่งที่ส่งมาด้วย ๑.แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ฉบับ

ด้วย พระครูวิสิฐเจติยาภิบาล รหัสประจำตัวนิสิต ๖๐๑๔๒๐๕๐๑๐ นิสิตปริญญาโท
หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ได้ทำวิทยานิพนธ์เรื่อง “แนวทางการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระบัณฑิตอาสาพัฒนาชาวเขา
บนพื้นที่สูง” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

การศึกษาวินัยนิพนธ์เรื่องนี้ จำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากท่าน จึงขอความอนุเคราะห์พิจารณา
อนุญาตให้นิสิตดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลและสัมภาษณ์เพื่อทำวิทยานิพนธ์ ซึ่งจะเป็นประโยชน์ทางวิชาการ
ทางหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาลัยสงฆ์ลำพูน หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี และขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อ
ทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อทราบ และโปรดพิจารณาอนุญาตเก็บข้อมูลและสัมภาษณ์ต่อไป

เรียนมาด้วยความนับถือ

(พระครูไพศาลธรรมานุสิฐ)

รองผู้อำนวยการฝ่ายวิชาการ

ปฏิบัติหน้าที่แทนผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์ลำพูน

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

บัณฑิตศึกษา วิทยาลัยสงฆ์ลำพูน

โทรศัพท์ ๐-๕๓๕๖-๓๑๖๓ ภายใน ๑๐๗, ๐๙-๔๗๒๘-๗๓๗๕

ที่ ศธ ๖๑๒๕ /ว๐๗๓



มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาลัยสงฆ์ลำพูน ๑๙๒ หมู่ ๒ ตำบลต้นธง
อำเภอเมืองลำพูน จังหวัดลำพูน ๕๑๐๐๐
โทรศัพท์/โทรสาร ๐-๕๓๕๖-๓๑๖๓

๕ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๒

เรื่อง ขออนุญาตเก็บข้อมูลและสัมภาษณ์

เรียน พระปัญญาพน สุมงคล

สิ่งที่ส่งมาด้วย ๑.แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ฉบับ

ด้วย พระครูวิสุทธิเจติยาภิบาล รหัสประจำตัวนิสิต ๖๐๑๔๒๐๕๐๑๐ นิสิตปริญญาโท
หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ได้ทำวิทยานิพนธ์เรื่อง “แนวทางการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระบัณฑิตอาสาพัฒนาชาวเขา
บนพื้นที่สูง” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาค้นคว้าตามหลักสูตรดังกล่าว

การศึกษาวินิจฉัยเรื่องนี้เป็นต้องเก็บข้อมูลจากท่าน จึงขอความอนุเคราะห์พิจารณา
อนุญาตให้นิสิตดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลและสัมภาษณ์เพื่อทำวิทยานิพนธ์ ซึ่งจะเป็นประโยชน์ทางวิชาการ
ทางหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาลัยสงฆ์ลำพูน หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี และขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อ
ทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อทราบ และโปรดพิจารณาอนุญาตเก็บข้อมูลและสัมภาษณ์ต่อไป

เรียนมาด้วยความนับถือ



(พระครูไพศาลธรรมานุสิฐ)

รองผู้อำนวยการฝ่ายวิชาการ

ปฏิบัติหน้าที่แทนผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์ลำพูน

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

บัณฑิตศึกษา วิทยาลัยสงฆ์ลำพูน

โทรศัพท์ ๐-๕๓๕๖-๓๑๖๓ ภายใน ๑๐๗, ๐๙-๔๗๒๘-๗๓๗๕

ที่ ศธ ๖๑๒๕ /ว๐๗๓



มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาลัยสงฆ์ลำพูน ๑๙๒ หมู่ ๒ ตำบลต้นธง
อำเภอเมืองลำพูน จังหวัดลำพูน ๕๑๐๐๐
โทรศัพท์/โทรสาร ๐-๕๓๕๖-๓๑๖๓

๕ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๒

เรื่อง ขออนุญาตเก็บข้อมูลและสัมภาษณ์

เรียน พระนิมิตร จิรธมโม

สิ่งที่ส่งมาด้วย ๑.แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ฉบับ

ด้วย พระครูวิสิฐเจติยาภิบาล รหัสประจำตัวนิสิต ๖๐๑๔๒๐๕๐๑๐ นิสิตปริญญาโท
หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ได้ทำวิทยานิพนธ์เรื่อง “แนวทางการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระบัณฑิตอาสาพัฒนาชาวเขา
บนพื้นที่สูง” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

การศึกษาวินิจฉัยเรื่องนี้ จำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากท่าน จึงขอความอนุเคราะห์พิจารณา
อนุญาตให้นิสิตดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลและสัมภาษณ์เพื่อทำวิทยานิพนธ์ ซึ่งเป็นประโยชน์ทางวิชาการ
ทางหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาลัยสงฆ์ลำพูน หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี และขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อ
ทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อทราบ และโปรดพิจารณาอนุญาตเก็บข้อมูลและสัมภาษณ์ต่อไป

เรียนมาด้วยความนับถือ

(พระครูไพศาลธรรมานุสิฐ)

รองผู้อำนวยการฝ่ายวิชาการ

ปฏิบัติหน้าที่แทนผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์ลำพูน

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

บัณฑิตศึกษา วิทยาลัยสงฆ์ลำพูน

โทรศัพท์ ๐-๕๓๕๖-๓๑๖๓ ภายใน ๑๐๗, ๐๙-๔๗๒๘-๗๓๗๕

ที่ ศธ ๖๑๒๕ / ๖๐๗๓



มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาลัยสงฆ์ลำพูน ๑๙๒ หมู่ ๒ ตำบลต้นธง
อำเภอเมืองลำพูน จังหวัดลำพูน ๕๑๐๐๐
โทรศัพท์/โทรสาร ๐-๕๓๕๖-๓๑๖๓

๕ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๒

เรื่อง ขออนุญาตเก็บข้อมูลและสัมภาษณ์

เรียน พระพิชัย ยติคุโร

สิ่งที่ส่งมาด้วย ๑.แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ฉบับ

ด้วย พระครูวิสิฐเจติยาภิบาล รหัสประจำตัวนิสิต ๖๐๑๔๒๐๕๐๑๐ นิสิตปริญญาโท
หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ได้ทำวิทยานิพนธ์เรื่อง “แนวทางการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระบัณฑิตอาสาพัฒนาชาวเขา
บนพื้นที่สูง” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

การศึกษาวินิจฉัยเรื่องนี้ จำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากท่าน จึงขอความอนุเคราะห์พิจารณา
อนุญาตให้นิสิตดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลและสัมภาษณ์เพื่อทำวิทยานิพนธ์ ซึ่งจะเป็นประโยชน์ทางวิชาการ
ทางหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาลัยสงฆ์ลำพูน หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี และขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อ
ทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อทราบ และโปรดพิจารณาอนุญาตเก็บข้อมูลและสัมภาษณ์ต่อไป

เรียนมาด้วยความนับถือ

(พระครูไพศาลธรรมานุสิฐ)

รองผู้อำนวยการฝ่ายวิชาการ

ปฏิบัติหน้าที่แทนผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์ลำพูน

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

บัณฑิตศึกษา วิทยาลัยสงฆ์ลำพูน

โทรศัพท์ ๐-๕๓๕๖-๓๑๖๓ ภายใน ๑๐๗, ๐๙-๔๗๒๘-๗๓๗๕

ที่ ศธ ๖๑๒๕ / ๖๐๗๓



มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาลัยสงฆ์ลำพูน ๑๙๒ หมู่ ๒ ตำบลต้นธง
อำเภอเมืองลำพูน จังหวัดลำพูน ๕๑๐๐๐
โทรศัพท์/โทรสาร ๐-๕๓๕๖-๓๑๖๓

๕ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๒

เรื่อง ขออนุญาตเก็บข้อมูลและสัมภาษณ์

เรียน พระภิกษุ สนตมโน

สิ่งที่ส่งมาด้วย ๑.แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ฉบับ

ด้วย พระครูวิสิฐเจติยาภิบาล รหัสประจำตัวนิสิต ๖๐๑๔๒๐๕๐๑๐ นิสิตปริญญาโท
หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ได้ทำวิทยานิพนธ์เรื่อง “แนวทางการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระบัณฑิตอาสาพัฒนาชาวเขา
บนพื้นที่สูง” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาดูตามหลักสูตรดังกล่าว

การศึกษาวินิจฉัยเรื่องนี้ จำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากท่าน จึงขอความอนุเคราะห์พิจารณา
อนุญาตให้ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลและสัมภาษณ์เพื่อทำวิทยานิพนธ์ ซึ่งจะเป็นประโยชน์ทางวิชาการ
ทางหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาลัยสงฆ์ลำพูน หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี และขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อ
ทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อทราบ และโปรดพิจารณาอนุญาตเก็บข้อมูลและสัมภาษณ์ต่อไป

เรียนมาด้วยความนับถือ

(พระครูไพศาลธรรมานุสิฐ)

รองผู้อำนวยการฝ่ายวิชาการ

ปฏิบัติหน้าที่แทนผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์ลำพูน

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

บัณฑิตศึกษา วิทยาลัยสงฆ์ลำพูน

โทรศัพท์ ๐-๕๓๕๖-๓๑๖๓ ภายใน ๑๐๗, ๐๙-๔๗๒๘-๗๓๗๕

ที่ ศธ ๖๑๒๕ /ว๐๗๓



มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาลัยสงฆ์ลำพูน ๑๙๒ หมู่ ๒ ตำบลต้นธง
อำเภอเมืองลำพูน จังหวัดลำพูน ๕๑๐๐๐
โทรศัพท์/โทรสาร ๐-๕๓๕๖-๓๑๖๓

๕ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๒

เรื่อง ขออนุญาตเก็บข้อมูลและสัมภาษณ์

เรียน พระพิสิทธ์ วรสุทธิ

สิ่งที่ส่งมาด้วย ๑.แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ฉบับ

ด้วย พระครูวิสิฐเจติยาภิบาล รหัสประจำตัวนิสิต ๖๐๑๔๒๐๕๐๑๐ นิสิตปริญญาโท
หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ได้ทำวิทยานิพนธ์เรื่อง “แนวทางการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระบัณฑิตอาสาพัฒนาชาวเขา
บนพื้นที่สูง” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

การศึกษาวิทยานิพนธ์เรื่องนี้ จำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากท่าน จึงขอความอนุเคราะห์พิจารณา
อนุญาตให้นิสิตดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลและสัมภาษณ์เพื่อทำวิทยานิพนธ์ ซึ่งจะประโยชน์ทางวิชาการ
ทางหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาลัยสงฆ์ลำพูน หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี และขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อ
ทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อทราบ และโปรดพิจารณาอนุญาตเก็บข้อมูลและสัมภาษณ์ต่อไป

เรียนมาด้วยความนับถือ

(พระครูไพศาลธรรมานุสิฐ)

รองผู้อำนวยการฝ่ายวิชาการ

ปฏิบัติหน้าที่แทนผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์ลำพูน

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

บัณฑิตศึกษา วิทยาลัยสงฆ์ลำพูน

โทรศัพท์ ๐-๕๓๕๖-๓๑๖๓ ภายใน ๑๐๗, ๐๙-๔๗๒๘-๗๓๗๕

ที่ ศธ ๖๑๒๕ / ๖๐๗๓



มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาลัยสงฆ์ลำพูน ๑๙๒ หมู่ ๒ ตำบลต้นธง
อำเภอเมืองลำพูน จังหวัดลำพูน ๕๑๐๐๐
โทรศัพท์/โทรสาร ๐-๕๓๕๖-๓๑๖๓

๕ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๒

เรื่อง ขออนุญาตเก็บข้อมูลและสัมภาษณ์

เรียน พระเพิ่ม กมโล

สิ่งที่ส่งมาด้วย ๑.แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ฉบับ

ด้วย พระครูวิสุทธิเจติยาภิบาล รหัสประจำตัวนิสิต ๖๐๑๔๒๐๕๐๑๐ นิสิตปริญญาโท
หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ได้ทำวิทยานิพนธ์เรื่อง “แนวทางการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระบัณฑิตอาสาพัฒนาชาวเขา
บนพื้นที่สูง” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

การศึกษาวินิจฉัยเรื่องนี้ จำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากท่าน จึงขอความอนุเคราะห์พิจารณา
อนุญาตให้นิสิตดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลและสัมภาษณ์เพื่อทำวิทยานิพนธ์ ซึ่งจะประโยชน์ทางวิชาการ
ทางหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาลัยสงฆ์ลำพูน หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี และขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อ
ทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อทราบ และโปรดพิจารณาอนุญาตเก็บข้อมูลและสัมภาษณ์ต่อไป

เรียนมาด้วยความนับถือ

(พระครูไพศาลธรรมานุสิฐ)

รองผู้อำนวยการฝ่ายวิชาการ

ปฏิบัติหน้าที่แทนผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์ลำพูน
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

บัณฑิตศึกษา วิทยาลัยสงฆ์ลำพูน

โทรศัพท์ ๐-๕๓๕๖-๓๑๖๓ ภายใน ๑๐๗, ๐๙-๔๗๒๘-๗๓๗๕

ที่ ศธ ๖๑๒๕ / ๖๐๗๓



มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาลัยสงฆ์ลำพูน ๑๙๒ หมู่ ๒ ตำบลต้นธง
อำเภอเมืองลำพูน จังหวัดลำพูน ๕๑๐๐๐
โทรศัพท์/โทรสาร ๐-๕๓๕๖-๓๑๖๓

๕ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๒

เรื่อง ขออนุญาตเก็บข้อมูลและสัมภาษณ์

เรียน พระสัมพันธ์ สมจิตโต

สิ่งที่ส่งมาด้วย ๑.แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ฉบับ

ด้วย พระครูวิสิฐเจติยาภิบาล รหัสประจำตัวนิสิต ๖๐๑๔๒๐๕๐๑๐ นิสิตปริญญาโท
หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ได้ทำวิทยานิพนธ์เรื่อง “แนวทางการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระบัณฑิตอาสาพัฒนาชาวเขา
บนพื้นที่สูง” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

การศึกษาวินิพนธ์เรื่องนี้ จำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากท่าน จึงขอความอนุเคราะห์พิจารณา
อนุญาตให้นิสิตดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลและสัมภาษณ์เพื่อทำวิทยานิพนธ์ ซึ่งจะเป็นประโยชน์ทางวิชาการ
ทางหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาลัยสงฆ์ลำพูน หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี และขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อ
ทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อทราบ และโปรดพิจารณาอนุญาตเก็บข้อมูลและสัมภาษณ์ต่อไป

เรียนมาด้วยความนับถือ

(พระครูไพศาลธรรมานุสิฐ)

รองผู้อำนวยการฝ่ายวิชาการ

ปฏิบัติหน้าที่แทนผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์ลำพูน

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

บัณฑิตศึกษา วิทยาลัยสงฆ์ลำพูน

โทรศัพท์ ๐-๕๓๕๖-๓๑๖๓ ภายใน ๑๐๗, ๐๙-๔๗๒๘-๗๓๗๕

ที่ ศธ ๖๑๒๕ / ๖๐๗๓



มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาลัยสงฆ์ลำพูน ๑๙๒ หมู่ ๒ ตำบลต้นธง
อำเภอเมืองลำพูน จังหวัดลำพูน ๕๑๐๐๐
โทรศัพท์/โทรสาร ๐-๕๓๕๖-๓๑๖๓

๕ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๒

เรื่อง ขออนุญาตเก็บข้อมูลและสัมภาษณ์

เรียน พระปลัดสุชาติ สุวฑฒโก

สิ่งที่ส่งมาด้วย ๑.แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ฉบับ

ด้วย พระครูวิสิฐเจติยาภิบาล รหัสประจำตัวนิสิต ๖๐๑๔๒๐๕๐๑๐ นิสิตปริญญาโท
หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ได้ทำวิทยานิพนธ์เรื่อง “แนวทางการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระบัณฑิตอาสาพัฒนาชาวเขา
บนพื้นที่สูง” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

การศึกษาวินิจฉัยเรื่องนี้ จำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากท่าน จึงขอความอนุเคราะห์พิจารณา
อนุญาตให้นิสิตดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลและสัมภาษณ์เพื่อทำวิทยานิพนธ์ ซึ่งจะเป็นประโยชน์ทางวิชาการ
ทางหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาลัยสงฆ์ลำพูน หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี และขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อ
ทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อทราบ และโปรดพิจารณาอนุญาตเก็บข้อมูลและสัมภาษณ์ต่อไป

เรียนมาด้วยความนับถือ

(พระครูไพศาลธรรมานุสิฐ)

รองผู้อำนวยการฝ่ายวิชาการ

ปฏิบัติหน้าที่แทนผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์ลำพูน

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

บัณฑิตศึกษา วิทยาลัยสงฆ์ลำพูน

โทรศัพท์ ๐-๕๓๕๖-๓๑๖๓ ภายใน ๑๐๗, ๐๙-๔๗๒๘-๗๓๗๕

ภาพถ่ายกิจกรรม
การสัมภาษณ์งานวิจัย



สัมภาษณ์พระธรรมรักษ์ ส่วโร อาศรม
พระบัณฑิตอาสากำนแม่เหลอ



สัมภาษณ์พระสมหวัง พลญาโน อาศรม
พระบัณฑิตอาสาพัฒนาชาวเขาบ้านแม่ลอง



สัมภาษณ์พระอดิรัญ ธมฺมโชโต อาศรม
พระบัณฑิตอาสากำนแม่คิง



สัมภาษณ์พระพิสิทธิ วรสพโท อาศรม
พระบัณฑิตอาสากำนปางกิว



สัมภาษณ์ผู้ใหญ่บ้านมาลิต



สัมภาษณ์อาจารย์โรงเรียนบ้านแม่หาะ



สัมภาษณ์พระพิรัชย์ ยตินธโร อาศรม
พระบัณฑิตอาสาบ้านดอนล้าน



สัมภาษณ์พระเพิ่ม กมโล อาศรมพระ
บัณฑิตอาสาบ้านขุนแหง



สัมภาษณ์พระสีมา ฐานวโร อาศรมพระ
บัณฑิตอาสาบ้านแม่ปูน้อย



สัมภาษณ์พระคำอ้าย ปญญาวโร
อาศรมพระบัณฑิตอาสาบ้านแม่มอญ



สัมภาษณ์อาจารย์โรงเรียนบ้านแม่หา

ประวัติผู้วิจัย

ประวัติผู้วิจัย

ชื่อ นามสกุล	:	พระครูวิสิฐเจติยาภิบาล (ก้อนเชื่อน)
ว / ด/ ป เกิด	:	๑๐ เมษายน ๒๔๙๕
ภูมิลำเนาที่เกิด	:	ตำบลบ้านปวง อำเภอทุ่งหัวช้าง จังหวัดลำพูน
การศึกษา	:	พุทธศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ประสบการณ์การทำงาน	:	เจ้าอาวาสวัดพระธาตุแอ้ว อำเภอทุ่งหัวช้าง จังหวัดลำพูน
อุปสมบท	:	วัดทุ่งหัวช้าง อำเภอทุ่งหัวช้าง จังหวัดลำพูน
สังกัด	:	วัดพระธาตุแอ้ว อำเภอทุ่งหัวช้าง จังหวัดลำพูน
ตำแหน่ง	:	พระบัณฑิตอาสาพัฒนาชาวเขา อำเภอแม่สะเรียง จังหวัดแม่ฮ่องสอน
ปีที่เข้าศึกษา	:	๒๕๖๐
ปีที่สำเร็จการศึกษา	:	๒๕๖๒
ที่อยู่ปัจจุบัน	:	วัดพระธาตุแอ้ว อำเภอทุ่งหัวช้าง จังหวัดลำพูน